

Universiteit Gent
Faculteit Letteren en Wijsbegeerte
Opleiding Geschiedenis
Vakgroep Middeleeuwen
Academiejaar 2007 - 2008
Tom De Vos

**Het overlevingsvermogen of *bilevinghe* als
pasmunt bij scheiding en/of hertrouwen in het
laatmiddeleeuwse Gent.**

Verhandeling voorgelegd tot het behalen van de graad van Master in de Geschiedenis.

Promotor: prof. dr. Monique Vleeschouwers - Van Melkebeek

Commissarissen: prof. dr. Thérèse de Hemptinne, prof. dr. Erik Thoen

Woord vooraf

De masterproef die voor u ligt, is het resultaat van één jaar intensief onderzoek en denkwerk. Inderdaad, slechts één jaar de tijd om de concurrentie aan te gaan met de vroegere licentiaatsverhandelingen. Eerlijke concurrentie of niet, daar zal de tijd moeten over beslissen. Bij dit alles is één ding zeker: alleen had ik het slopende werk nooit aangekund. Tijdens deze periode heb ik er gelukkig geen moment alleen voor gestaan en kon ik rekenen op de steun van een aantal mensen.

Dank ben ik dan ook verschuldigd aan prof. dr. Monique Vleeschouwers - Van Melkebeek die ik bijzonder erkentelijk ben voor haar interesse, begeleiding en aanmoedigingen doorheen het academiejaar. Ik kon steeds rekenen op haar enthousiaste en vakkundige begeleiding. Zij was een kritische toets voor veel nieuwe ideeën en interpretaties. Ik dank haar dan ook van ganser harte voor de hulp bij het schrijven van dit werk.

Verder wil ik mijn ouders danken voor de steun die ze me gaven. Het was ongetwijfeld niet altijd even makkelijk om te leven met iemand die klaagde over het feit dat hij alweer 'eventjes tussen de middeleeuwse scheidingen en boedelverdelingen zat'.

Een speciale vermelding verdienen ook Johan Van Den Noortgaete en Dominique Martin. Hen ben ik zeer erkentelijk voor hun taalkundige en stilistische adviezen.

Ten slotte dank ik ook Jolien, mijn vriendin. De confrontaties met haar steeds kritische geest waren zeer belangrijk in periodes van twijfel. Haar voortdurende vertrouwen gaf mij een altijd aanwezige steun waarop ik steeds weer kan rekenen.

Gent, 26 mei 2008

Inhoudstafel

Woord vooraf	2
Inhoudstafel.....	3
Deel 1.....	5
1. <i>Inleiding</i>	5
1.1. Thema	5
1.2. Onderzoeksvragen en methode.....	8
1.3. Bronnen.....	13
2. <i>Het overlevingsvermogen of bijleving.</i>	16
2.1. De oorsprong van het recht op bijleving.....	16
2.2. Over het kanaal heen: het Engelse erfrecht- en huwelijksvermogenstelsel.....	18
2.3. Conclusie	20
3. <i>Het bedingen van het ‘bijlevingsrecht’ voor de schepenen van de Keure van Gent na scheiding van tafel en bed</i>	21
3.1. De schepenenbank van de Keure te Gent	21
3.1.1. Instelling	21
3.1.2. Bevoegdheden.....	23
3.1.3. Registratieprocedure	25
3.2. Officialiteit.....	26
3.2.1. De kerk.....	26
3.2.2. Bevoegdheden en procedure	28
4. <i>Toestaan van een scheiding tafel en bed en een uiteindelijke boedelverdeling voor de schepenenbank van de Keure van Gent.</i>	30
4.1. Theorie versus praktijk: een noodzakelijkheid om inzicht te verwerven.....	34
4.2. Gevonden resultaten	35
Deel 2.....	39
5. <i>Huwelijken zonder staat van weduwschap uit een vorig huwelijk, waarbij patrimoniale goederen aanwezig zijn, langs beide kanten ingebracht</i>	39
5.1. Inleiding en uitgangssituatie	39
5.2. Regeling van het bijlevingsrecht.....	40
5.3. Verklaringen voor het veelvuldig voorkomen van een afstandsbeding.....	41
5.4. Het gedachtegoed van de costuimen van 1563 al merkbaar in de 15 ^e eeuw of toch opteren voor ‘pasmunt’? Het zoeken naar uitwegen in geval van scheiding.....	43
5.5. Het behouden van het bijlevingsrecht: ‘pasmunt’ als compensatie?	49
5.6. Conclusie	51
6. <i>Huwelijken zonder staat van weduwschap uit een vorig huwelijk, waarbij patrimoniale goederen aanwezig zijn door één van de huwelijkspartners ingebracht</i>	53
6.1. Inleiding en uitgangssituatie	53
6.2. Het recupereren van de patrimoniale goederen door een echtgenote: een proces van geven en nemen?	54
6.2.1. De noodzaak aan compensatie in ruil voor het behouden van de eigen patrimoniale goederen: ‘pasmunt’	55

6.2.2.	Mogelijke verklaringen voor het bedingen van ‘pasmunt’	63
6.2.3.	Conclusie.....	64
6.3.	Het recupereren van de patrimoniale goederen door een echtgenoot: een proces van geven en nemen?	66
6.3.1.	Het ‘bijlevingsrecht’ als uitdrukking van Gilissens ‘egalitaire tendens’?.....	67
6.3.2.	Conclusie.....	70
7.	<i>Eindconclusie: deel 2</i>	71
Deel 3.....		74
8.	<i>Huwelijken met staat van weduwschap</i>	74
8.1.	Het intreden van het weduwschap	74
8.2.	Hertrouwen	75
8.3.	Demografische gegevens met betrekking tot het hertrouwen: leeftijdsverschil?.....	78
8.4.	De kinderlast als beslissende factor?	79
9.	<i>Het recht van bijleving in geval van scheiding-boedelverdeling</i>	81
10.	<i>Huwelijken met een vorig recht van bijleving verkregen door weduwschap, waarbij patrimoniale goederen aanwezig zijn langs beide kanten ingebracht</i>	82
10.1.	Inleiding en uitgangssituatie	82
10.2.	Sporen van ‘pasmunt’?	88
10.3.	Conclusie	92
11.	<i>Huwelijken met een vorig recht van bijleving verkregen door weduwschap, waarbij één van de partners patrimoniale goederen heeft ingebracht</i>	94
11.1.	Compensatie om het uiteengaan te vergemakkelijken?	94
11.2.	Conclusie	98
12.	<i>Weduwschap als bepalende factor?</i>	100
12.1.	Weduwe en weduwnaar	100
12.2.	Weduwe of weduwnaar	101
13.	<i>Eindconclusie: deel 3</i>	106
14.	<i>Algemeen besluit</i>	108
15.	<i>Bibliografie</i>	114
15.1	Bronnen.....	114
15.1.1.	Onuitgegeven bronnen.....	114
15.1.2.	Uitgegeven bronnen.....	114
15.2	Literatuur.....	115
Bijlage 1: Frequentie van het bijlevingsrecht binnen de boedelverdelingen na scheiding van tafel en bed voor de schepenen van de Keure van Gent		124
Bijlage 2: Het bijlevingsrecht in boedelverdelingen voor de Schepenen van de Keure van Gent		128

Deel 1

1. Inleiding

1.1. Thema

Reeds vele jaren worstelden historici met het begrip vooruitgang. Mede onder invloed van de Verlichting dachten nogal wat mensen dat de geschiedenis bestond uit ‘vooruitgang’, die enkel maar lineair kon zijn. Of het nu ging om de stand van de rechtswetenschap, stadsgeschiedenis of de rechten van vrouwen, de geschiedenis kende een veel grilliger verloop dan gedacht. Veranderingen nemen immers veel tijd in beslag, maar eens gerealiseerd ontstaat al vlug de indruk dat ze er altijd zijn geweest. Zelfs nu lijkt het al alsof er nooit iets anders geweest is dan geëmancipeerde vrouwen of het homohuwelijk. Het geheugen van de mens is blijkbaar nogal kort en al vlug gaat iedereen ervan uit dat bepaalde zaken vanzelfsprekend zijn. Deze verhandeling tracht dan ook op een verantwoorde rechtshistorische manier de geldende rechtsregels omtrent het recht van ‘bijleving’ te toetsen aan de toenmalige praktijk. Dergelijke regel vindt zijn oorsprong binnen het erfrecht, maar speelde niettemin ook een belangrijke rol in geval van boedelverdelingen na een scheiding van tafel en bed. Wanneer een natuurlijk persoon komt te overlijden stelt zich immers de vraag wat er met zijn rechten en plichten gaat gebeuren. Al snel treden specifieke rechtsregels op die verheldering brengen. Zo bestaat de sociale functie van het erfrecht en het huwelijksvermogensrecht erin de bestaanszekerheid te verzekeren van de achtergebleven familieleden. De wijze waarop kan echter verschillend zijn. Om beide rechtstakken te kunnen begrijpen is het nodig te weten welke sociale functie deze regels in de samenleving vervulden. Samen vormen ze het familiale vermogensrecht dat moeilijk los van elkaar te onderscheiden valt. Een grondige studie van beide rechtstakken is dan ook noodzakelijk om de stap te zetten naar de studie van de scheidingen. Toch dringt tegelijkertijd ook het besef door dat rechtsregels enkel en alleen maar de normen voorschrijven. Ze informeren over straffen wanneer de regels niet worden nageleefd, maar niet over de mate waarin die regels ook effectief werden nageleefd of over de manier waarop de tijdgenoot deze interpreteerde of erover dacht. Vandaar de absolute noodzaak om de verschillende bronnen uit de rechtspraktijk te belichten teneinde zo naar de ‘mentaliteit’ te speuren in verband met het bijlevingsrecht in de context van boedelverdelingen ten gevolge van scheidingen van tafel en bed. Want net op dit gebied bleef het buiten enkele publicaties de laatste jaren opmerkelijk stil.

De grote lijn doorheen dit onderzoek zal gericht zijn op de praktijk, namelijk de praktijkteksten uit de registers van de schepenen van de Keure van Gent. Over het gebruiken

van primaire ‘bronnen’ werd al veel afgedebatteerd, zowel door historici, filosofen als linguïsten. Hiermee belanden we automatisch in het discussieveld of de geschiedenis wel objectief of neutraal kan zijn. Vele theoretische werken werden reeds aan dit thema opgedragen, toch willen we hier nog een kleine noot aan toevoegen. Blijft objectiviteit een ‘*noble dream*’ zoals Peter Norvick in 1988 reeds stelde?¹ De oudste positivistische droom van het ‘historisch realisme’ dat er een waarheid is en dat deze kennis ook nog objectief zou zijn, ligt zo goed als aan diggelen. Verschillende historici geven voor ogenschijnlijk dezelfde feiten verschillende interpretaties.² Vele postmoderne linguïsten als Jenkins³, Ankersmit⁴, White⁵, enz. sloten zich hierbij aan. Bekende uitspraken als ‘*the past is not history*’ gaven Jenkins het etiket van ‘grafdelver van de geschiedenis’.⁶ Geschiedschrijving was voor hem een betoog of discours bestaande uit een reeks van zo vele andere betogen over de wereld. Er is een kloof tussen het verleden en de geschiedschrijving, en die ontstane kloof kan niet worden overbrugd. Het verleden is voorbij en gedaan. Dit grondig scepticisme kwam tot uiting in wat Jenkins noemde: ‘*we can never really know the past*’.⁷ Hiermee ontkent Jenkins dus de objectiviteit van de geschiedenis. Elke historicus bouwt zijn of haar eigen verhaal over een deel van het verleden. Dit verleden, voor Jenkins beter omschreven als ‘*the before now*’ hangt dan ook af van toeval, van de invalshoek van de historicus.⁸ Gaat dit alles niet te ver?

Dat verschillende onderzoekers eenzelfde bron verschillend interpreteren, desnoods er een verschillende betekenis aan toekennen is op zich echter geen sluitend bewijs dat die interpretaties nergens op slaan. Meerdere visies en interpretaties dragen immers bij tot een beter begrip en inzicht. Is het niet verstandiger te accepteren dat elke onderzoeker zichzelf als subject naar voren brengt, met levensopvattingen, opleiding, lectuur, enz. in zijn of haar onderzoek? Zodoende moeten we oog hebben voor ‘subjectiviteit’ van de onderzoeker ingebed in een ideologisch-politiek denkpatroon.⁹ Objectiviteit moet dan ook niet worden verward met neutraliteit, noch met onverschilligheid of gebrek aan engagement. Dit inzicht is

¹ P. NOVICK, *That noble dream: the objectivity question and the American historical profession*, Cambridge, 1988.

² M. BOONE, *Historici en hun métier: een inleiding tot de historische kritiek*, Gent, 2005, pp. 272-274.

³ K. JENKINS, *Re-thinking history*, Londen en New York, 1991. – K. JENKINS, *Refiguring history: new thoughts on an old discipline*, Londen en New York, 2003. – K. JENKINS, *On What is history? From Carr and Elton to Rorty and White*, Londen en New York, 1995.

⁴ F. ANKERSMIT, *Narrative logic: a semantic analysis of the historian’s language*, Den Haag, 1993.

⁵ H. WHITE, *Metahistory: the historical imagination in nineteenth-century Europe*, Baltimore, 1973. – H. WHITE, *Tropics of discourse: essays in cultural criticism*, Baltimore, 1978.

⁶ K. JENKINS, *Refiguring History*, p. 36.

⁷ K. JENKINS, *Refiguring History*, p. 19.

⁸ M. BOONE, *Historici en hun métier*, p. 204.

⁹ J. TOSH, *The pursuit of history: aims, methods, and new directions in the study of modern history*, Londen en New York, 2006 (4de herwerkte uitgave), pp. 205-208.

nu grotendeels verworven dankzij de kritiek van postmodernen.¹⁰ Telkens een onderzoeker een bron of tekst doorneemt, kan die tekst opnieuw worden ontdekt vanuit een andere, nieuwe interpretatie. Dit heeft als gevolg dat die bron nooit een vaste betekenis kan hebben. Dit werd door de postmodernen geformuleerd als het vermijden van ‘closure’, van het zich afsluiten zonder discussie. Een gematigd postmodern relativisme blijft dus voor de geschiedschrijving uiterst zinvol. Zeker wanneer het onderzoek, zoals ook hier het geval is, grotendeels gericht is op primair bronnenmateriaal. ‘Closure’ is niet wenselijk.¹¹ Deze geschetste situatie gaat ook vaak samen met de ‘waarheidsvraag’. Deneckere stelde zo dat de waarheidsvraag zich niet situeert in de objectieve werkelijkheid. Daarentegen wel in de eigen subjectieve positie van de onderzoeker.¹² Een logisch gevolg hiervan is, naast het vermijden van ‘closure’, de openheid van het onderzoek, voornamelijk het laten meekijken door expliciet de standpunten te gaan verwoorden. De historicus laat bijgevolg over zijn schouders meekijken.¹³ Mary Fulbrook drukte dit als volgt uit: “*The lay reader is most inclined to view the professional historian as the person who has been most engaged, most immersed in the material and whose judgement is thus perhaps most to be trusted; and it is precisely in this respect that the historian may explicitly insert his or her voice, rather than trying to smooth over gaps or massage the evidence into a realist and unbroken account.*”¹⁴ De historicus moet niet altijd overkomen als de ‘alwetende verteller’ die het verleden weergeeft zoals het echt was. Het innoverende karakter van historisch onderzoek wordt pas duidelijk in confrontatie met onderzoeksresultaten van andere historici. Door alle verworvenheden van de ‘linguistic turn’ in de geschiedschrijving te elimineren, of door alles te gaan reduceren tot tekst en betoog komt men tot een extreem relativisme, zoals bv. Jenkins. Dit is mijns inziens nergens voor nodig. Het komt er vooral op neer om de kritieken geformuleerd uit het postmodernisme te evalueren en waar mogelijk toe te passen op de beperkingen van het modernisme.¹⁵

¹⁰ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *Historische kritiek en postmoderne geschiedschrijving*, Gent, 2003, p. 154. – Zie ook, T. HASKELL, ‘Objectivity is not neutrality: Rethoric en practice in Peter Novick’s *That Noble Dream*’, in: *History and Theory*, 29, 1990, pp. 129-157.

¹¹ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *Historische kritiek en postmoderne geschiedschrijving*, p. 157.

¹² G. DENECKERE, ‘Sociale geschiedenis, het einde van de ideologie en de terugkeer van de bezieling. Een essay met de focus op het onderzoek naar collectieve actie in de jaren 1990’, in: *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis*, 26, 2000, pp. 241-242.

¹³ J. HAEMERS, *De Gentse opstand (1449-1453): de strijd tussen rivaliserende netwerken om het stedelijke kapitaal*, Kortrijk, 2004, p. 14.

¹⁴ M. FULBROOK, *Historical theory*, Londen, 2002, pp. 141-185, in het bijzonder p. 153.

¹⁵ B. SOUTHGATE, *Postmodernism in History, Fear or Freedom*, Londen, 2003, pp. 143-173.

1.2. Onderzoeksvragen en methode

De Gentse schepenenbank ontwikkelde zich gedurende de 15de eeuw tot een autoriteit inzake de registratie van boedelverdelingen na scheiding van tafel en bed. Talloze dossiers van boedelverdeling die zich uitstekend leenden tot historisch onderzoek werden teruggevonden. De akten voor de schepenen van de Keure in Gent zijn dan ook een godsgeschenk voor een studie naar de toenmalige laatmiddeleeuwse mentaliteit, voornamelijk omdat ze ons inlichtingen verschaffen die het louter juridische discours overstijgen.

Tegen deze achtergrond zou de hoofddoelstelling van dit onderzoek worden geformuleerd: het inzicht verkrijgen in de regeling van het ‘bijlevingsrecht’ ten gevolge van een scheiding van tafel en bed binnen het laatmiddeleeuwse Gent. Bij aanvang van het onderzoek rezen er dan ook al direct enkele vragen omtrent de omvang en draagwijdte van het bijlevingsrecht in geval van een boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Het oplossen van deze eerste vragen werd mogelijk door voort te bouwen op mijn bachelorproef waarin ‘de bijleving’ volgens het Gentse gewoonterecht werd geanalyseerd naar omvang en draagwijdte. Nadien werd een vergelijking gemaakt met de Engelse ‘*dower*’ om tot een vollediger inzicht te komen.

Zulke uitdaging diende wel haalbaar te blijven en daarom werden aan het onderzoeksterrein bepaalde grenzen gesteld. Mede in samenspraak met mijn promotor werd beslist om het terrein af te bakenen van 1428-1470. Door die beperking werden belangrijke vragen ingevuld maar bleven andere ook onopgelost. Aangezien dit onderwerp nog geen deel heeft uitgemaakt van eerder onderzoek bleef de eerste confrontatie moeilijk. Bij de complexe zoektocht naar de omvang van het bijlevingsrecht werden we gelukkig geholpen door enkele ervaren voorgangers. Zo had Vleeschouwers - Van Melkebeek al enkele publicaties op haar naam waarin de rol van de schepenenbank van de Keure duidelijk werd binnen hun civiele rechtspraak.¹⁶ Mede door haar onderzoek werd het mogelijk om de verschillende soorten rechtspraak waarop de echtparen een beroep deden bij hun boedelverdeling te gaan onderscheiden. Concreet ging het binnen de civiele boedelverdelingen om vrijwillige versus

¹⁶ Over boedelverdelingen na scheiding van tafel en bed zie, M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘Classical Canon Law on Marriage. The Making and Breaking of Households’, in: M. CARLIER en T. SOENS (eds.), *The Household in Late Medieval Cities, Italy and Northwestern Europe Compared*, Leuven-Apeldoorn, 2001, pp. 15-23. – M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘Marital Breakdown before the Consistory Courts of Brussels, Cambrai and Tournai: Judicial Separation a Mensa et Thoro’, in: *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, 72, 2004, pp. 81-89. – M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent. Boedelverdelingen voor de Schepenen van de Keure van Gent tussen Echtparen Gescheiden van Tafel en Bed, 1439 – 1450’, in: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor de Uitgave der Oude Wetten en Verordeningen van België*, 47, 2008, pp. 9-134.

contentieuze rechtspraak.¹⁷ Bovendien was het formulier van de aanhef van boedelverdelingen voldoende geëvolueerd om bijna op het eerste gezicht akten van vrijwillige rechtspraak te onderscheiden van akten van contentieuze rechtspraak. Waar de eerste categorie akten nagenoeg steeds een aanhef kende in de aard *Kenlic zij etc.*, begonnen de laatste categorie akten met *Alse van dat*, of, uitgebreider, *Alse van der handelinghe ende ghedinghe*.¹⁸ Ook de formuleringen omtrent het bijlevingsrecht zelf volgden een dergelijk patroon. Veelal na het opsommen van de goederen binnen de beperkte gemeenschap van het huishouden volgde een formulering omtrent het bijlevingsrecht waarbij de geldende rechtsregels al dan niet werden gevolgd. Een tweede groot werk bij deze studie was de juridische verzamelencyclopedie van Godding.¹⁹ Langs deze weg werd het mogelijk om het bijlevingsrecht te begrijpen in de context van een scheiding-boedelverdeling. De bijleving zelf, dus in de context van weduwschap, werd wel al grondig en veelvuldig onderzocht. Voor Gent werd een beroep gedaan op het werk van Danneel, zonder twijfel een absolute *must have* voor een studie naar de bijleving.²⁰

De eerste stap bestond erin op zoek te gaan naar de opbouw en beschrijving van de schepenregisters van de Keure om zo eventuele bijlevingsclausules te ontdekken. Niet alle boedelverdelingen maakten immers melding van een bijlevingsclausule. Het kon daarbij relevant zijn structuren en verbanden te onderzoeken die op het eerste gezicht niet uit de akten bleken, maar rechtstreeks of onrechtstreeks wel de toenmalige echtparen hebben beïnvloed. Zo bleken eenvoudige boedelverdelingen vaak een turbulente voorgeschiedenis te hebben. Eens zicht verkregen op de frequentie van het al dan niet voorkomen van het bijlevingsrecht kwamen er al meteen enkele cruciale vragen aan de oppervlakte.²¹

In de 15de-eeuwse dossiers van scheiding van tafel en bed, gevolgd door een boedelverdeling voor de Gentse schepenen van de Keure, viel op te maken dat de meerderheid van de gescheiden koppels, indien beiden of één van hen patrimoniale goederen hebben ingebracht, deze volledig wensten te recupereren bij scheiding, vooral bij bekommernis van

¹⁷ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, 'Ghesceet van Taflen ende van Bedden ten Spirituelen Hove. De Scheidingsbrief als Voorwaarde tot Boedelverdeling voor de Schepenen van de Keure van Gent, 1428-1439', in: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor de Uitgave der Oude Wetten en Verordeningen van België*, 48, 2007 (ter perse), pp. 2-17.

¹⁸ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, 'Ghesceet van Taflen ende van Bedden', p. 2.

¹⁹ P. GODDING, *Le droit privé dans les Pays-Bas méridionaux du 12e au 18e siècle*, Brussel 1987, nrs. 486, 526, 527, 530, 533, in het bijzonder voor het bijlevingsrecht nrs. 352, 353, 485, 486, 530, 552. – P. GODDING, 'Le droit au service du patrimoine familial: les Pays-Bas méridionaux (12e-18e siècle)', in: L. BONFIELD (ed.), *Marriage, Property, and Succession*, Berlijn, 1992, pp. 15-35. – P. GODDING, 'La famille dans le droit urbain de l' Europe du Nord-Ouest au bas moyen-âge', in: M. CARLIER en T. SOENS (eds.), *The Household in Late Medieval Cities. Italy and Northwestern Europe Compared*, Leuven-Apeldoorn, 2001, pp. 25-36.

²⁰ M. DANNEEL, *Weduwen en wezen in het laat-middeleeuwse Gent*, Leuven-Apeldoorn, 1995.

²¹ Voor een globaal overzicht van de verkregen resultaten, zie pp. 35-39.

de respectieve families. Een belangrijke vaststelling die ook Vleeschouwers - Van Melkebeek al deed.²² Bij een grondigere lezing van diezelfde 15de-eeuwse praktijkteksten bleek hierbij dat er zelfs echtparen waren die bij hun scheiding-boedelverdeling het ‘behouden’ van het bijlevingsrecht bedongen, in plaats van er een einde aan te stellen zoals te verwachten viel na scheiding. Deze vaststelling zou meteen dé grote vraag en probleemstelling vormen van dit onderzoek. Het bijlevingsrecht was immers een ‘overlevingsvermogen’, voorzien voor de langstlevende echtgenoot of echtgenote, niet voor een gescheiden ex-partner. Deze enigszins paradoxale vaststelling hebben we verwoord onder de noemer ‘pasmunt’: namelijk het van kracht blijven van het door huwelijk ontstane bijlevingsrecht in geval van een boedelverdeling ten gevolge van een scheiding van tafel en bed.

Om deze probleemstelling op te lossen werd een onderscheid gemaakt tussen enerzijds huwelijken waarbij beiden of één van de twee partners patrimoniale goederen hadden ingebracht - dus echtparen zonder staat van weduwschap - en anderzijds huwelijken waarbij de patrimoniale goederen net wel werden ingebracht door een weduwe of weduwnaar.²³ Het weduwschap ging vaak samen met het reeds bezitten van patrimoniale goederen verkregen door een vol recht van bijleving uit een vorig huwelijk. Niet zelden bracht een weduwe of weduwnaar goederen uit een vorig huwelijk mee bij het hertrouwen waardoor er na een nieuwe boedelverdeling na scheiding van tafel en bed weer een nieuwe specifieke regeling omtrent het bijlevingsrecht kon ontstaan. Samengevat, de eerste grote indeling vormt weduwschap versus niet-weduwschap. Binnen deze twee hoofdcategorieën zal hoofdzakelijk worden ingegaan op de rol van de patrimoniale goederen in geval van de scheiding-boedelverdeling. Zo zullen koppels met patrimoniale goederen ingebracht langs beide kanten worden onderscheiden van koppels waarbij slechts één van de partners patrimoniale goederen bleek ingebracht te hebben. Dit verschil zorgde immers voor een totaal andere uitgangspositie.

Als laatste zal er nog eens specifiek onderzocht worden of het voorkomen van een weduwe of weduwnaar binnen de akte de boedelverdeling niet grondig wijzigde, los bekeken van de patrimoniale goederen. Zo konden beide echtgenoten patrimoniale goederen inbrengen als weduwe en/of weduwnaar, steeds in geval er patrimoniale goederen langs beide kanten

²² M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent’*, p. 18.

²³ Zie deel 2, p. 39: “huwelijken zonder staat van weduwschap”, p. 39: “huwelijken zonder staat van weduwschap uit een vorig huwelijk, waarbij patrimoniale goederen aanwezig zijn, langs beide kanten ingebracht” en p. 53: “huwelijken zonder staat van weduwschap uit een vorig huwelijk, waarbij patrimoniale goederen aanwezig zijn één van de huwelijkspartners ingebracht”.

werden ingebracht. In plaats van een onderverdeling te maken volgens patrimoniale goederen zullen de teruggevonden resultaten gerangschikt worden volgens staat van weduwschap:

- boedelverdelingen met weduwe en weduwnaar,
- boedelverdelingen met enkel maar een weduwnaar,
- boedelverdelingen met enkel maar een weduwe.

Deze onderverdeling zal een aanvullende kijk op de feiten geven en – zo hopen wij – het bijlevingsrecht in zijn volle context weergeven.²⁴ Om de overzichtelijkheid te behouden werd gekozen voor het aanleggen van een databank waarin de inhoud van de akten gekoppeld werd aan hypotheses die grotendeels waren gebaseerd op enerzijds de aanwezige secundaire literatuur, en anderzijds de geldende rechtsregels. Op deze wijze werd het makkelijker om zowel formuleringen en uitkomsten aan elkaar te gaan koppelen als nieuwe vragen te formuleren in verband met de rol van de schepenen, clan of familie, status, eer, enz. binnen de boedelverdelingen. Het leek ook relevant om de schepenakten van de Keure zowel chronologisch als op naam te gaan bekijken. Zo werd het mogelijk om akten over de jaren heen te gaan groeperen en zo bepaalde leemtes op te vullen. Vaak werkte dit verhelderend en gaf dit meteen ook een nieuwe kijk op de situatie. Een simpele casus die perfect aan de juridische logica beantwoordde, werd niet zelden herleid tot een juridisch steekspel. Niettemin zorgden dergelijke voorbeelden meteen ook weer voor nieuwe onderzoeksvragen, dewelke op hun beurt weer konden leiden tot nieuwe inzichten.

Als laatste wens ik ook even stil te staan bij het concept ‘gender’. Hoewel dit onderzoek niet als een ‘genderverhandeling’ *pur sang* kan worden beschouwd, leunt het in talloze opzichten wel aan bij de verworvenheden van enerzijds de vrouwengeschiedenis en anderzijds de ‘gender-history’. Het is echter vooral vanaf de jaren 1980 dat ‘gendergeschiedenis’ definitief gestalte kreeg. De definitieve aardverschuiving vond plaats met het artikel ‘*Gender, a useful category of historical analysis*’ in 1986 gepubliceerd door Joan Scott.²⁵ Het genderparadigma verkreeg hiermee enerzijds definitief wetenschappelijke autoriteit in de geschiedschrijving en anderzijds was het artikel een uitdaging voor de historiografie omdat Scott de weg van het poststructuralisme en de deconstructie koos, in navolging van filosofen als Foucault en Derrida. Identiteiten waren volgens Scott geen natuurlijk gegeven, maar

²⁴ Zie deel 3, p. 74: “Huwelijken met staat van weduwschap”, p.82: “huwelijken met een vorig recht van bijleving verkregen door weduwschap, waarbij patrimoniale goederen aanwezig zijn langs beide kanten ingebracht” en p. 94: “huwelijken met een vorig recht van bijleving verkregen door weduwschap, waarbij één van de partners patrimoniale goederen heeft ingebracht”.

²⁵ J. SCOTT, ‘Gender, a useful category of historical analysis’, in: *The American Historical Review*, 91, 5, 1986, pp. 1053-1075.

worden sociaal geconstrueerd doorheen het discours.²⁶ Vernieuwend aan Scott's aanpak was de nadruk op het relationele aspect. Bij het concept gender staat de sociale relatie tussen mannen en vrouwen immers centraal.²⁷ Dit is eveneens het geval in deze verhandeling met betrekking tot het bijlevingsrecht. Samengevat, door de introductie van gender als analysecategorie beperken historici zich niet meer tot de studie van vrouwen geïsoleerd van mannen, maar onderzoeken ze de verschillende vormen van mannelijkheid en vrouwelijkheid in relatie tot elkaar.²⁸ Deze theoretische ondersteuning indachtig zal 'gender' binnen dit onderzoek functioneren als een vorm van historische kritiek die zowel op het niveau van de bronnen als op het niveau van de visies kan en moet worden aangewend.

²⁶ J. SCOTT, 'Gender, a useful category of historical analysis', p. 1067: 'Gender is a constitutive element of social relationships based on perceived differences between the sexes, and gender is a primary way of signifying relationships of power'

²⁷ K. CANNING, *Gender history in practice. Historical perspectives on Bodies, Class and Citizenship*, Ithaca en Londen, 2006, pp. 5-12.

²⁸ J. CARLIER, *Gender en historiografie: cursus Tendensen in de historiografie*, UG, 2007.

1.3. Bronnen

Het ter beschikking staande bronnenmateriaal in verband met de Gentse schepenen neemt exponentieel toe vanaf de dertiende eeuw. Dit betekent dat er dus zeker voor de vijftiende eeuw in zeer ruime mate bronnenmateriaal aanwezig bleek te zijn, en o.a. daarom werd het onderzoeksterrein vastgelegd van 1428 tot 1470. In overleg met prof. dr. Vleeschouwers - Van Melkebeek werd uiteindelijk beslist om van de schepenregisters van de Keure van Gent het centrale onderwerp van dit onderzoek te maken.

De schepenbank van de Keure liet immers een heel arsenaal aan bronnenmateriaal achter. Een gedeelte werd al voor onderzoek aangewend waardoor vooral voor de 14de en 15de eeuw goede uitgaven van regesten beschikbaar zijn. In hun oudste vorm vormden schepenbanken immers een lokale afspiegeling van de vorstelijke rechtspraak, maar door de groei van de steden hadden ze al snel bestuurlijke en wetgevende bevoegdheden verworven zoals het vervaardigen van ordonnantiën en reglementen of, op meer bestuurlijk vlak, het algemeen beheer van de stad.²⁹ Belangrijk voor dit onderzoek is evenwel de rechterlijke bevoegdheid dewelke zijn weerslag vond in de jaarlijkse registers. Deze rechterlijke bevoegdheid kan worden opgesplitst in twee grote categorieën: criminele en civiele rechtspraak. Binnen de civiele rechtspraak maakte de vrijwillige, naast de contentieuze rechtspraak, het grootste deel uit.³⁰ Op de specifieke invulling van deze categorieën wordt later teruggekomen.

De vonnissen van de schepenbank van de Keure, in de criminele en civiele sfeer, waren bindende uitspraken gedaan *in vierscare* (openbare zitting) of *in camere* (gesloten zitting). Al doorheen de veertiende eeuw hadden de schepenen van de Keure een deel van deze rechterlijke bevoegdheid gedelegeerd naar lagere rechtbanken, waaronder de stedelijke vinderijen.³¹ Het bronnenmateriaal van deze instituties komt binnen dit onderzoek niet aan bod. Wat wel een bod komt zijn de talloze klachten die niet zelden door de schepenen werden onderzocht. Zoals verder zal blijken werd ruim de helft van de omvangrijke schepenregisters van de Keure ingenomen door wettelijke passering van de akten van vrijwillige rechtspraak. Gentse poorters die onderling een verbintenis aangingen, konden hun akten laten overschrijven in de registers, weliswaar tegen betaling. Deze duizenden privaatrechtelijke contracten leenden zich dan ook perfect tot menige studie over de rol van het bijlevingsrecht

²⁹ P. STABEL, 'Stedelijke instellingen (12de eeuw - 1795)', in: W. PREVENIER & B. AUGUSTYN (eds.), *De gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Vlaanderen tot 1795*, 72, Brussel, 1997, p. 250.

³⁰ J. HAEMERS, *De Gentse opstand (1449 - 1453)*, pp 23-24: Haemers onderscheidde echter de vrijwillige rechtspraak als derde categorie.

³¹ J. HAEMERS, *De Gentse opstand (1449 - 1453)*, p. 24.

in boedelverdelingen na scheiding van tafel en bed. Deze duizenden akten over het gewone leven belichten immers op magistrale wijze het middeleeuwse leven.³²

Toch bestaat er ook een keerzijde aan dezelfde medaille. De schepenregisters zijn vaak ontoegankelijk en mislopen daardoor de populariteit der historici. Bewijs hiervan is mede te vinden in de lage uitgavencijfers van deze akten. Bovendien wordt het lezen vaak bemoeilijkt doordat de akten niet strikt chronologisch gerangschikt werden. De rechtshandeling voltrok zich meestal voor de optekening ervan in de registers. Meestal valt er dus wel een chronologische lijn te ontdekken, ware het niet dat er op het einde van elk jaar dikwijls akten van verschillende maanden haastig in het register werden geperst.³³ Met deze problemen werd ik gelukkig niet geconfronteerd. Het zou immers niet mogelijk zijn geweest om binnen de termijn van één jaar naar het archief te trekken, de akten te ontcijferen en er ten slotte nog eens een onderzoek aan te koppelen. Gelukkig heb ik gebruik kunnen maken van enerzijds de CD-Rom van Vleeschouwers - Van Melkebeek met nog ongepubliceerde boedelverdelingen na scheidingen van tafel en bed (15de eeuw) voor de periode na 1450, en anderzijds de reeds gepubliceerde boedelverdelingen voor de periode 1428-1450 in twee van haar artikels. Mede hierdoor werd het mogelijk om heel wat akten te onderzoeken in samenhang met het recht van bijleving: 246 boedelverdelingen in totaal. Op de uiteindelijke resultaten kom ik in hoofdstuk 4.2 terug.³⁴

Een laatste kanttekening met betrekking tot de bronnen waarin ik Haemers volledig dien bij te treden, betreft de sociale positie van de oorkonder die zijn vrijwillige aktes door de schepenen liet registreren. Om tal van redenen ontsnapten de juridische activiteiten van de gewone middeleeuwer aan het oog van het Gentse schepenbestuur, waardoor deze ook voor de contemporaine historicus verborgen blijven. Onder meer bij het doornemen van de akten kwam dit duidelijk naar voren. Het was voornamelijk het welgestelde deel en de middenklasse van de Gentse bevolking die regelmatig de revue passeerde terwijl de gewone mens zelden aan bod kwam. Talloze zaken werden mondeling afgehandeld. Bovendien heeft er zich pas vanaf de tweede helft van de twintigste eeuw een diepgaande verschriftelijking voltrokken op alle niveaus van de samenleving. Hun verbintenissen komen dan ook nauwelijks tot niet tot ons.³⁵ Deze opmerking is meteen ook belangrijk bij het raadplegen van de bijlage. Aangezien het bijlevingsrecht enkel en alleen weggelegd bleek te zijn voor

³² J. HAEMERS, *De Gentse opstand (1449 – 1453)*, p. 24.

³³ J. HAEMERS, *De Gentse opstand (1449 – 1453)*, p. 26.

³⁴ Zie ook tabel met resultaten, bijlage 1, p. 124.

³⁵ J. HAEMERS, *De Gentse opstand (1449 – 1453)*, p. 27. – Voor eenzelfde opmerking, zie M. DANNEEL, *Weduwen en wezen*, p. 420.

echtparen die patrimoniale goederen bleken te bezitten, viel te verwachten dat dit inderdaad ook de 'rijkere' laag van de bevolking was. Slechts éénmaal kwam er een akte voor waarbij het echtpaar het bijlevingsrecht voorzag in geval het via de een of andere manier patrimoniale goederen zou inbrengen. Belemmeren deze oneffenheden niet als dusdanig het onderzoek? Mijns inziens niet indien men rekening gaat houden met deze beperkingen.

2. Het overlevingsvermogen of bijleving.

2.1. De oorsprong van het recht op bijleving

Om de specifieke invulling van het overlevingsvermogen of *bilevinghe* te begrijpen, dient teruggegrepen te worden naar de rechtsregels. Dit houdt in dat er achterhaald moet worden welke draagwijdte deze regel kon hebben. Ook de rechtspraktijk komt hierbij aan bod. Zoals reeds in de inleiding vermeld, zeggen loutere rechtsregels quasi niets over de realiteit. Ze informeren enkel over eventuele toepassingen, maar zeggen niets over de mate waarin die regels ook effectief werden nageleefd of over de manier waarop de tijdgenoot deze interpreteerde. Vandaar de noodzaak om ook de verschillende bronnen uit de rechtspraktijk te belichten.

Voor Gent was het Gheldolf die met zijn *Coutume de la ville de Gand*³⁶ uit 1868 voor het eerst ging speuren naar de heersende rechtsregels binnen het middeleeuwse Gent. Zijn studie vormde meteen de basis voor de rechtshistoricus Meijers.³⁷ Dat de studie van het privaatrecht heel wat ophelderingen kon brengen, hebben eerst Gilissen en daarna Godding in een aantal baanbrekende artikels aangetoond. Hun voorganger, Meijers, formuleerde echter al in 1923 de stelling dat het West-Europese erfrecht niet alleen door het Germaanse en het laat-Romeinse erfrecht werd beïnvloed, maar ook door een erfrecht dat van Keltische of eerdere oorsprong was en dat hij het Ligurische erfrecht noemde.³⁸ Dit erfrecht zou tot de Franse revolutie blijven bestaan hebben in streken die moeilijker toegankelijk waren voor Romeinse en Germaanse veroveraars, onder andere in Vlaanderen flamingant. Voor een specifiek juridische invulling en de verdeling van het erfrecht is het werk van Monballyu een absolute must.³⁹ Een laatste onontbeerlijk werk bij de studie van deze privaatrechtelijke rechtsregels in de Zuidelijke Nederlanden werd geschreven door Godding. Het vormt zonder enige grootspraak tot vandaag de dag dé verzamelencyclopedie van de vergaarde juridische kennis over het privaatrecht.⁴⁰ Godding ging er dan ook terecht vanuit dat binnen het

³⁶ A.E. GHELDOLF, *Coutumes des pays et comté de Flandre, I. Coutume de la ville de Gand*, Brussel, 1868, pp. 208-382.

³⁷ E.M. MEIJERS, *Het Ligurisch erfrecht in de Nederlanden. Deel III. Het Oost-Vlaamsche erfrecht*, Haarlem, 1936, pp. 32-49: *Het huwelijksgoederenrecht*; pp. 50-74: *Het erfrecht bij versterf*; pp. 75-88: *Het erfhuisrecht*.

³⁸ J. MONBALLYU, *Geschiedenis van het familierecht: van de late middeleeuwen tot heden*, Leuven, 2006, p. 140. – D. HEIRBAUT, *Privaatrechtsgeschiedenis van de Romeinen tot heden*, Gent, 2005, p. 395.

³⁹ J. MONBALLYU, *Geschiedenis van het familierecht*, pp. 129-142.

⁴⁰ P. GODDING, *Le droit privé dans les Pays-Bas méridionaux du 12e au 18e siècle*, Brussel 1987, nrs. 486, 526, 527, 530, 533, in het bijzonder voor het bijlevingsrecht nrs. 352, 353, 485, 486, 530, 552.

laatmiddeleeuwse Gent volgende regels inzake huwelijksgoederenrecht en erfrecht golden⁴¹: het huwelijksgoederenrecht voorzag een beperkte gemeenschap van roerende goederen (*cateilen*) en van tijdens het huwelijk verworven onroerende goederen (*conquesten*).⁴² Deze goederen waren, bij het overlijden van de huwelijkspartner, deelbaar. Eén helft ging dan in volle eigendom naar de erfgenamen, de andere helft ging in volle eigendom naar de langstlevende huwelijkspartner. Los van deze beperkte gemeenschap kon iedere echtgenoot of echtgenote ook patrimoniale goederen inbrengen. Dit omvatte de onroerende goederen die de echtgenoot/echtgenote bezat de dag van het huwelijk (*propres*), evenals de onroerende goederen die de echtgenoot/echtgenote verkreeg door erfenis of schenking tijdens zijn huwelijk (*goed bi versterften*). Bij de ontbinding van het huwelijk, door overlijden, werden de gemeenschappelijke goederen in twee gelijke delen verdeeld: de langstlevende huwelijkspartner behield dan zijn eigen patrimoniale goederen plus de helft van de beperkte gemeenschap. De erfgenamen van de eerstgestorvene ontvingen de eigen patrimoniale goederen van deze plus de andere helft van de gemeenschap, weliswaar onder voorbehoud van de “*douarie*”, “*bilevinghe*” of “*bijleving*”. Deze kwam de langstlevende echtgenoot of echtgenote toe.⁴³

Vanaf de 10e eeuw kende het Germaanse erfrecht enkele belangrijke evoluties die tot de laat middeleeuwse invulling van de “*douarie*” of “*bijleving*” zouden leiden. Het bijlevingsrecht werd vooreerst begrensd van een volle-eigendomsrecht tot een vruchtgebruik. Dit was noodzakelijk aangezien steeds meer huwelijkscontracten bepaalden dat de ‘*dos ex marito*’ na het overlijden van een vrouw naar de gemeenschappelijke kinderen moest gaan, en bij gebreke daarvan naar de familie van de man. Het uiteindelijke gevolg was dat door de overname in het gewoonterecht het recht van de vrouw al tot een vruchtgebruik beperkt was. Dit vruchtgebruik werd bovendien, ook via huwelijkscontract, en later door het gewoonterecht, verminderd tot een deel van de eigen goederen van de man.⁴⁴ Hier wordt de bijleving dus als het ware echt geboren, zijnde een levenslang genotrecht van een weduwe of weduwnaar op een derde of de helft van de eigen goederen van de echtgenoot of echtgenote, in werking tredende bij de huwelijksluiting. Met een huwelijkscontract kon deze gewoonterechtelijke bijleving ten slotte beperkt of uitgebreid worden, naargelang het

⁴¹ P. GODDING, *Le droit privé*, nrs. 486, 526, 527, 530, 533. – P. GODDING, ‘*Le droit au service du patrimoine familial*’, pp. 15-35. – P. GODDING, ‘*La famille dans le droit urbain de l’ Europe du Nord-Ouest au bas moyen-âge*’, pp. 25-36. – E.M MEIJERS, *Het Ligurisch erfrecht*, pp. 32-49.

⁴² P. GODDING, *Le droit privé*, nr. 202.

⁴³ J. GILISSEN, *Historische inleiding tot het recht*, Antwerpen, 1981, p. 540.

⁴⁴ J. GILISSEN, *Historische inleiding*, p. 538-539. – D. HEIRBAUT, *Privaatrechtsgeschiedenis*, pp. 407-411. – J. MONBALLYU, *Geschiedenis van het familierecht*, p. 192.

gewoonrecht dat van toepassing was. Voor een echte, officiële afwijking van de costumiere rechtsregels inzake huwelijksgoederen- en erfrecht was het in Gent evenwel wachten op de homologatie van de costumen van 1563.⁴⁵

2.2. Over het kanaal heen: het Engelse erfrecht- en huwelijksvermogenstelsel

Dit laatste is zeker niet onbelangrijk, wat blijkt uit de vergelijking met het Engelse recht. Typisch voor de Zuidelijke Nederlanden was immers dat aan de langstlevende huwelijkspartner een groot overlevingsvermogen werd toegekend, ongeacht of deze nu een man of een vrouw was. Dit overlevingsvermogen, dat minstens bestond uit een vruchtgebruik op de helft van de nalatenschap van de eerststervende partner, stond in scherp contrast met het geldende gewoonrecht in Engeland of Frankrijk. Daar werd de ‘douarie’ alleen aan een weduwe toegekend en sloeg ze slechts op een beperkt deel van de familiegoederen van haar man.⁴⁶ In Engeland maakte het recht van oudsher een fundamenteel onderscheid tussen het erfrecht van het ‘land’ (*onroerend goed of real-property*) en de andere goederen: ‘chattels’ (*of personal-property*) genaamd. Onroerend goed, met name land, bepaalde ook in het *common law* de verhoudingen binnen de familie. De vererving gebeurde volgens een parentelensysteem of groepen van verwanten bestaande uit een persoon en zijn afstammelingen⁴⁷. Binnen elke parentele erfde de dichtste in graad, berekend volgens het Germaanse gradenstelsel. Primogenituur (= eerstgeboorterecht) en het mannenvoorrecht verdrongen bijna overal de oorspronkelijke gelijkberechting die gold vóór de Normandische inval. Vervolgens was er ook nog de uitsluiting van de halfbroers of zussen door de volle broers of zussen. Deze bijzondere regels inzake erfrecht met betrekking tot de onroerende goederen, waarvan er geen afwijking mogelijk was bij testament, maar daarentegen wel bij schenking onder levenden, hebben jarenlang geen geringe invloed uitgeoefend en werden pas afgeschaft in 1926.⁴⁸

Voor de ‘chattels’ of ‘personal-property’ bestonden geen eenvormige regels. De erflater kon er zowel bij schenking onder levenden als bij testament over beschikken. Aanvankelijke beperkingen waarbij twee derden of één derde naar weduwe en kinderen moesten gaan, vielen allengs weg zodat vanaf 1724 in heel Engeland de absolute vrijheid bestond om over zijn

⁴⁵ In hoofdstuk 5.4, p. 43 wordt hier dieper op ingegaan.

⁴⁶ J. MONBALLYU, *Geschiedenis van het familierecht*, p. 196.

⁴⁷ D. HEIRBAUT, *Privaatrechtsgeschiedenis*, p. 218.

⁴⁸ J. MONBALLYU, *Geschiedenis van het familierecht*, p. 163. – D. HEIRBAUT, *Privaatrechtsgeschiedenis*, p. 379-386.

roerende goederen te beschikken. Toch kende het recht door de fictie van ‘*coverture*’ enkele speciale regels.⁴⁹ Op deze rechtsgrond vormden man en vrouw één persoon. Daarenboven betekende dit dat alle goederen die een vrouw voor haar huwelijk bezat als ‘*feme sole*’, aan haar man toevielen. Dit gold vooral voor haar persoonlijke goederen waarover haar man volledig beheers- en beschikkingsrecht kreeg.⁵⁰ Ook de terminologie maakte het er niet gemakkelijker op: ‘*dowry*’ werd gebruikt voor het door haar ingebrachte deel, en ‘*dower*’ voor haar ‘bijleving’.⁵¹ Indien de echtgenoot als eerste overleed, kon zijn echtgenote deze roerende goederen zelfs niet terugvragen van diegenen ten voordele van wie hij er tijdens de ‘*coverture*’ had over beschikt. Ingeval er een testament was opgemaakt kon de weduwe van de legataris slechts een aantal zeer persoonlijke roerende goederen, zoals haar eigen klederen en juwelen, opeisen. Zij moest zich echter wel beperken tot wat er volgens haar stand strikt nodig was en mede rekening houden met de schulden van haar man. Door de specifieke rechtspositie die de ‘*coverture*’ creëerde, werden ook alle voorhuwelijkse en huwelijkse onroerende goederen van een vrouw, door het huwelijk, in haarzelf en in haar man ‘gevest’. Zelfs bij de sluiting van het huwelijk werd naar de ‘bijleving’ verwezen.⁵² Op voorhand werd het beschikbare land geselecteerd dat als overlevingsvermogen moest worden gegeven bij de huwelijkssluiting. De woorden ‘*with this dower I thee endow*’, uitgesproken door de echtgenoot, stonden in rechtstreeks verband tot die regeling.⁵³ Meteen ook iets wat in Franse en in onze gewoonterechten ook opdook: ‘*Au coucher gaigne la femme son douaire*’.⁵⁴ Eenmaal getrouwd kon haar echtgenoot deze goederen dan beheren en zich hierdoor de vruchten van deze goederen laten toe-eigenen, maar weliswaar niet vervreemden. Indien hij dit toch deed was er de mogelijkheid om deze onroerende goederen na zijn overlijden terug te vorderen van diegene in wiens voordeel haar echtgenoot erover had beschikt. Als de echtgenote iets wenste te vervreemden, dan was de toestemming van haar man nodig. Interessant is echter wel dat in de omgekeerde situatie de echtgenoot steeds de toestemming nodig had van zijn vrouw om zich te kunnen ontdoen van de toekomstige ‘*douaire*’ die op zijn eigen goederen woog.⁵⁵

Een weduwe had, net zoals in het Gentse gewoonterecht, ook in Engeland recht op een vruchtgebruik (“*dower*”) nl. een derde van de nagelaten eigen patrimoniale goederen van haar

⁴⁹ T. STRETTON, *Women waging law in Elizabethan England*, Cambridge, 1998, pp. 129-135.

⁵⁰ A.L. ERICKSON, ‘Common Law versus Common Practice: The use of Marriage settlements in Early Modern England’, in: *The Economic History Review*, 43, 1990, pp. 24-25.

⁵¹ T. STRETTON, *Women waging law*, p. 243.

⁵² J. MONBALLYU, *Geschiedenis van het familierecht*, p. 206.

⁵³ J.H. BAKER, *An introduction to English Legal History*, Londen, 2002, pp. 227-249.

⁵⁴ J. GILISSEN, *Historische inleiding*, p. 540.

⁵⁵ J. MONBALLYU, *Geschiedenis van het familierecht*, p. 206.

man, wat tot in de 20ste eeuw gehandhaafd zou blijven. Wel kon er sinds 1833, door de fameuze ‘Dower Act’, door middel van testament of schenking onder levenden van afgeweken worden. Pas in 1925 werd in Engeland de “douarie” volledig afgeschaft.⁵⁶

2.3. Conclusie

Na een beknopte vergelijking van de Gentse bijleving met de Engelse ‘dower’ is de conclusie dat het recht van ‘bijleving’ of ‘douarie’ een niet te onderschatten voordeel opleverde voor de langstlevende huwelijkspartner ten opzichte van de erfgenamen, zijnde een levenslang genotrecht voor een weduwe of weduwnaar op een derde of de helft van de eigen goederen van de echtgenoot of echtgenote, in werking tredende bij de huwelijkssluiting. Weduwe en weduwnaar hadden volgens het Gentse gewoonterecht bijgevolg recht op de helft van alle opbrengsten die het erfdeel opleverde.⁵⁷ Voeg daarbij de mogelijke optelsom van erfdeel plus bijleving plus eventuele houdenisse, dan ontstond er een concrete situatie waarin de bijleving toch heel wat bezittingen genereerde.⁵⁸ Daarenboven kan deze concrete situatie zelfs als beste illustratie dienen van wat J. Gilissen in zijn artikel uit 1962 de ‘egalitaire tendens’ noemde binnen ons Vlaamse privaatrecht.⁵⁹ De Gentse weduwe beschikte over precies dezelfde materiële rechten als de Gentse weduwnaar. Het recht van ‘bijleving’ was inderdaad, in tegenstelling tot in vele andere Europese landen, geen specifiek voor weduwen uitgedokterd overlevingssysteem, maar gold voor beide echtgenoten.⁶⁰ Door te hertrouwen verloor geen van beiden dit recht. In tegenstelling tot de ‘houdenisse’, bleef het recht van ‘bijleving’ dus levenslang gelden, tenzij de weduwe er zelf van afzag.⁶¹ De bijleving werd in de Zuidelijke Nederlanden afgeschaft door de wet van 17 nivôse, jaar II (1794) omdat de Franse revolutionairen ze beschouwden als een feodaal overblijfsel. Het Burgerlijk Wetboek van 1804 behield de afschaffing van alle overlevingsvoordelen: de langstlevende echtgenoot of echtgenote had geen andere rechten meer dan het deel in de gemeenschap en kon slechts erven bij gebrek aan erfgerechtigde familieleden of natuurlijke kinderen. Een Belgische wet

⁵⁶ J.H. BAKER, *An introduction to English Legal History. Fourth edition*, Londen, 2002, p. 230. – J. MONBALLYU, *Geschiedenis van het familierecht*, pp. 205-206.

⁵⁷ E.M. MEIJERS, *Het Ligurisch erfrecht in de Nederlanden*, p. 44.

⁵⁸ M. DANNEEL, *Weduwen en wezen*, pp. 403-406.

⁵⁹ J. GILISSEN, ‘Le statut de la femme dans l’ancien droit belge’, in: *Recueil de la société Jean Bodin, 12: la femme*, 2, Brussel, 1962, pp. 255-321. – M. DANNEEL, *Weduwen en wezen*, pp. 269-70.

⁶⁰ M. BOONE, TH. DE HEMPTINNE, W. PREVENIER, ‘Gender and early emancipation in the Low Countries in the late Middle Ages and early modern period’, in: J. MUNNS, P. RICHARDS, *Gender, Power and Privilege in early modern Europe*, Harlow-Londen, 2003, pp. 21-39, in het bijzonder p. 36.

⁶¹ M. DANNEEL, *Weduwen en wezen*, pp. 268-270.

van 20 november 1896 stelde, in navolging van de Franse wet van 9 maart 1891, een recht van vruchtgebruik in ten voordele van de langstlevende huwelijkspartner.⁶²

3. Het bedingen van het ‘bijlevingsrecht’ voor de schepenen van de Keure van Gent na scheiding van tafel en bed

Na de hierboven geschetste ontwikkelingen en invullingen die de bijleving na weduwschap verkreeg, is haar draagwijdte duidelijk geworden. Maar vooraleer in te gaan op de specifieke invulling van het recht op bijleving bij een boedelverdeling na een scheiding van tafel en bed, is het nodig om de bevoegde schepenbank te bespreken. De schepenen van de Keure van Gent waren immers bevoegd in deze materie. Toch was dit niet de eerste stap voor een echtpaar dat wilde scheiden. Vooraleer de boedels konden worden verdeeld, bleek een vonnis van scheiding van tafel en bed aan de orde. De scheidingsbrief werd immers verleend door de kerkelijke officialiteit en bleek zijn impact op de werking van de schepenen niet gemist te hebben. Daarenboven viel uit bestaand onderzoek af te leiden dat ook de boedelverdeling zelf niet altijd even makkelijk verliep aangezien er vaak vele goederen op het spel stonden. Zo komen naast de bevoegdheden van de schepenen van de Keure ook de oorzaken en gevolgen van een scheiding van tafel en bed binnen dit hoofdstuk aan bod.

De vraag die dit alles overstijgt, de centrale vraag van dit onderzoek, blijft echter wat er zou gebeuren met het recht van bijleving indien het getrouwde echtpaar scheidde door middel van een boedelverdeling na een scheiding van tafel en bed in plaats van door het louter overlijden? Het voor de langstlevende huwelijkspartner voorziene recht bijleving zou binnen de boedelverdeling zijn plaats opeisen.

3.1. De schepenbank van de Keure te Gent

3.1.1. Instelling

De schepenen van de Keure in Gent tekenden al sinds de 14de eeuw – net zoals de schepenen van Gedele – boedelverdelingen op in hun jaarregisters ten behoeve van echtparen die in een kerkelijke rechtbank hun scheiding van tafel en bed hadden bekomen.⁶³ De oorsprong van deze twee Gentse schepenbanken valt te dateren in 1301, toen het bestaande Gentse schepenbestuur met negenendertig leden werd vervangen door twee schepenbanken van elk 13 leden met eigen bevoegdheden. De stadsmagistraat kreeg dus voortaan de benamingen

⁶² J. GILISSEN, *Historische inleiding*, pp. 540-541.

⁶³ D. NICHOLAS, *The Domestic Life of a Medieval City: Women, Children, and the Family in Fourteenth-Century Ghent*, Lincoln-Londen, 1985, pp. 33-52.

schepenen van de Keure en raadsheren van Gedele.⁶⁴ Elke schepenbank bestond voortaan uit dertien leden met gescheiden bevoegdheden en een hiërarchische indeling. Geen van de dertien schepenen kon zijn functie tijdens een volgend jaar behouden.⁶⁵ De schepenen van beide banken konden slechts gedurende één jaar hun ambt uitoefenen, want elk jaar werd het college op 15 augustus vernieuwd na verkiezingen door acht kiesheren, waarvan vier aangesteld door de vorst en vier door de uittredende stadsmagistraat.⁶⁶ Vandaar ook dat bij het tellen van de boedels ieder schepenjaar eindigde op 15 augustus. Alhoewel het schepenambt niet open stond voor het bekleden van twee opeenvolgende jaren, was een herintrede zeker niet uitgesloten. Wanneer een schepen tijdens zijn mandaat het leven liet, werd door de in functie zijnde schepenen met goedkeuring van de baljuw een nieuwe collega gekozen.⁶⁷

Beide schepenbanken kenden dan ook een typische hiërarchische indeling met aan het hoofd een voorschepen. Het onderzoek van Nevejans naar de administratie in de veertiende eeuw toonde aan dat sociale en politieke conflicten ertoe gingen leiden dat het Gentse politieke landschap een grondige wijziging onderging. De grote constante bestond uit kleine neringen, daar zij zowel onder revolutionaire bewinden als in vredestijd deel uitmaakten van elk regime dat de stad bestuurde na 1302. Het patroon van het stadsbestuur werd dientengevolge gevormd door de Drie Leden: dus de kleine neringen, als tweede de poorterij, die hoewel ze hun monopolie hadden verloren niettemin nog steeds belangrijke functies bezetten, en uiteindelijk de wevers of de volders. Deze laatste groepering werd echter in 1349 definitief uitgeschakeld ten voordele van de wevers. Rond 1369 werd deze indeling formeel vastgelegd en werd de verdeelsleutel die gehanteerd werd voor de toewijzing van de schepenzetels aan de drie bovengenoemde sociale groeperingen gegeneraliseerd voor alle belangrijke functies binnen de stad. Democratisch was dit echter geenszins, daar een groot deel van de bevolking uitgesloten bleef van enig aandeel in de politieke macht.⁶⁸ De verdeelsleutel werkte als volgt: drie zetels waren voor de poorterij tegenover telkens vijf voor de kleine neringen en de wevers. Dit ging tevens gepaard met een vastgelegde hiërarchie. Plaats één, vier en zeven waren voor de poorterij. Voor de wevers en de kleine neringen

⁶⁴ A. NEVEJANS, 'Aldus staet in scepenen bouc...'. De registers van de Gentse schepenen van de Keure in de 14de eeuw', in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, 56, Gent, 2002, p. 54.

⁶⁵ V. FRIS, 'Les origines de la réforme constitutionnelle de Gand de 1360-1369', in: *Annales du XXe Congrès de la Fédération d'archéologie et d'histoire de Belgique*, II, Gent, 1907, pp. 427-459.

⁶⁶ A. NEVEJANS, 'Aldus staet in scepenen bouc...', p. 54.

⁶⁷ M. BOONE, *Gent en de Bourgondische hertogen ca. 1384 – ca. 1453. Een sociaal-politieke studie van een Staatsvormingsproces*, Brussel, 1990, pp. 33-36.

⁶⁸ A. NEVEJANS, *De administratie van de Gentse schepenen van de Keure in de 14de eeuw*, Gent, UG (Onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2002, pp. 18-19.

wisselde de rangorde om het jaar. In de pare jaren kregen de wevers plaats drie, zes, negen, elf en dertien voor de Keure, en plaats twee, vijf, acht, tien en twaalf voor Gedele. De kleine neringen vulden de resterende plaatsen in.⁶⁹

3.1.2. Bevoegdheden

De schepenen oefenden het dagelijkse stadsbestuur uit, maar hoe zat het nu met hun bevoegdheden? De schepenen van de Keure verenigden in zich de traditionele machtsverdeling op wetgevend, bestuurlijk en rechterlijk vlak.⁷⁰ De reikwijdte van hun juridische bevoegdheid kende dan ook nagenoeg geen beperkingen, daar deze zich uitstreckte over het gehele grondgebied van de stad, mits uitzondering van Sint-Pieters, Sint-Baafs en het grafelijke Oudburg. Hun rechterlijke bevoegdheid omhelsde twee belangrijke takken: de criminele en civiele rechtspraak. Op crimineel en civiel vlak waren de vonnissen van de schepenen bindend, een juridische macht die de stad beweerde uit te oefenen over al haar poorters, zowel binnen als buiten de stad.⁷¹ Wel hadden de schepenen van de Keure gedurende de 14de eeuw een deel van hun rechterlijke bevoegdheden overgedragen aan lagere rechtbanken, waaronder de stedelijke vinderijen.⁷² De Gentse schepenen functioneerden immers als hogere instantie voor de lagere rechtbanken. De vinders traden vooral op bij schuldvorderingen waardoor ook hun bevindingen in de registers werden vermeld.⁷³ Naast nog enkele aanwezige economische rechtsorganen, zoals halleheren en vinders, kwamen de minder onschuldige burenruzies, schuldvorderingen, diefstallen, enz via een klacht voor bij de schepenbank van de Keure, die het geschil liet onderzoeken en tot een uitspraak kwam.⁷⁴

Binnen de burgerlijke of civiele rechtspraak vormde de vrijwillige rechtspraak, in tegenstelling tot de contentieuze rechtspraak, een belangrijk element dat bijdroeg tot het aanzien van de schepenen. De vrijwillige rechtspraak was een onderdeel van de civiele rechtspraak, geen derde categorie. Binnen de vrijwillige rechtspraak van de schepenen ging het voornamelijk om akten en contracten tussen twee of meer partijen die rechtszekerheid

⁶⁹ A. NEVEJANS, *De administratie van de Gentse schepenen van de Keure*, p. 19 – M. BOONE, *Gent en de Bourgondische hertogen*, p. 39.

⁷⁰ A. NEVEJANS, 'Aldus staet in scepenen bouc...', p. 54.

⁷¹ Concreet gaat het over de kerkelijke dorpen Sint-Pieters en Sint-Baafs en het grafelijke Oudburg; zie: J. DECAVELE 'Bestuursinstellingen van de stad Gent', in: W. PREVENIER en B. AUGUSTYN, *De gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Vlaanderen tot 1795*, p. 291. – J. DAMBRUYNE, *Mensen en centen. Het 16de eeuwse Gent in demografisch en economisch perspectief*, Gent, 2001, pp. 34-36.

⁷² A. NEVEJANS, *De administratie van de Gentse schepenen van de Keure*, pp. 19-21. – M. BOONE, *Gent en de Bourgondische hertogen*, pp. 124-129. – E.M. MEIJERS, *Het Oost-Vlaamsche erfrecht*, pp. 4-6.

⁷³ A. NEVEJANS, *De administratie van de Gentse schepenen van de Keure*, pp. 19-21.

⁷⁴ J. HAEMERS, *De Gentse opstand (1449 – 1453)*, p. 24.

kregen door ze tegen betaling te laten ‘passeren’ voor de schepenbank, vandaar ook de benaming ‘wettelijke passering’. Dergelijke akten, verleden voor de schepenen van de Keure, werden zo in hun registers opgenomen. Registratie door de schepenen bood onmiskenbare voordelen, zoals de officiële bekendmaking van de verbintenis en een verhoogde rechtszekerheid in latere periodes van eventuele betwisting.⁷⁵ De Gentse schepenbank van de Keure was aldus een autoriteit waaraan contracten als verkopingen, schuldbetekenissen, huwelijkscontracten en dergelijke meer konden worden voorgelegd.⁷⁶ Onder meer voor de periode 1428-1439 heeft Vleeschouwers – Van Melkebeek deze verschillende soorten rechtspraken en de gevolgen ervan ontleed.⁷⁷ De schepenen van de Keure van Gent formuleerden zelf, zo blijkt uit het dossier Bertelmeux Perchevael en Lijsbette vander Donct, twee mogelijkheden om voor een van tafel en bed gescheiden echtpaar tot een boedelverdeling te komen: *dat hij ende zoe... verscheeden van haerlieder tideliken goede, waer't bij vriendelicheden oft bij wette alsoo't behoerde*, m.a.w. via vrijwillige of contentieuze rechtspraak.⁷⁸ Bij de vrijwillige rechtspraak bleken er drie opties mogelijk:

- volkomen vriendelijk en in der minne zelf de boedelverdeling regelen binnen het echtpaar,
- door vrienden en magen te betrekken bij het opmaken van de boedelverdeling,
- door te beloven zich te houden aan het *appointement* zoals uitgesproken door vier mannen, twee voor elke zijde.⁷⁹

Deze vrijwillige rechtspraak bleek belangrijk voor de schepenen, maar werd ook door anderen als de erfachtige lieden (*virii hereditarii*), de notarissen, officialen en dekens van de christenheid bewerkstelligd.⁸⁰ Zo bezaten de erfachtige lieden voor de 14de eeuw zelfs het monopolie.⁸¹ Pas vanaf de 15de eeuw zullen de schepenen van de Keure het alleenrecht krijgen op de vrijwillige rechtspraak.⁸² Lardinois heeft in dit opzicht aangetoond dat

⁷⁵ J. HAEMERS, *De Gentse opstand (1449 – 1453)*, p. 24.

⁷⁶ A. NEVEJANS, ‘*Aldus staet in scepenen bouc...*’, p. 54.

⁷⁷ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘*Ghesceet van Taflen ende van Bedden*’, p. 2-7.

⁷⁸ Bijlage, nr. 3/1 (8 april 1429): Bertelmeux Perchevael en Lijsbette vander Donct: *als man ende wijf sculdich waren te doene, of verscheeden van haerlieder tideliken goede, waer 't bij vriendelicheden oft bij wette, alsoo 't behoerde, oft uterlike dat anders up de vors. zaken gheordineert zijn zoude bij den vors. scepenen oft haren naercommers*.

⁷⁹ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘*Ghesceet van Taflen ende van Bedden*’, p. 3.

⁸⁰ A. NEVEJANS, *De administratie van de Gentse schepenen van de Keure*, pp. 19-21. – M. BOONE, ‘Het vorstelijk domein te Gent (ca. 1385-1453), speelbal tussen vorstelijke centralisatie en stedelijk particularisme’, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, XLII, Gent, 1989, pp. 69-93.

⁸¹ A. NEVEJANS, *De administratie van de Gentse schepenen van de Keure*, pp. 19-21.

⁸² M. BOONE, M. DUMON en B. REUSENS, *Immobilienmarkt, fiscaliteit en sociale ongelijkheid te Gent, 1483 – 1504*, Kortrijk, 1981, pp. 46-47.

schepenen en erfachtige lieden niet als twee gescheiden sociale groepen mogen worden aangezien. Niet enkel omdat beide groepen actief waren binnen de vrijwillige rechtspraak, maar voornamelijk omdat de erfachtige lieden akten opstelden onder de vorm van chirografen: een op perkament genoteerde overeenkomst van persoonlijke aard tussen een aantal partijen, bekrachtigd door de officiële instanties van het rechtsgebied waar deze overeenkomst tot stand kwam, doorgaans de schepenbank van een stad.⁸³ Publieke notarissen waren de tweede groep medespelers op het vlak van de vrijwillige rechtspraak. Hun ontplooiing werd echter geremd door de reeds goed geordende bureaucratie van de schepenbank met eigen scribenten. De Gentenaars kozen er dan ook voor om in de reeds vertrouwde omgeving, dus bij de schepenbank, hun akten te laten registreren. Zij oefenden immers het dagelijks beleid over de stad uit.⁸⁴

De laatste door de schepenen voorziene weg, nl. 'bij wette' of via contentieuze rechtspraak, vormt dan de tweede mogelijkheid binnen de civiele rechtspraak, namelijk waar de schepenen zelf een vonnis vellen om de boedelverdeling te regelen. Deze handelwijze bleek echter maar in een gering aantal voor te komen.⁸⁵

De schepenen van Gedele daarentegen kregen vanaf de hervorming van de schepenbanken aan het begin van de 14de eeuw naast hun functie als oppervoogden voor wezen ook de functie van 'paysierders' toebedeeld. Dit laatste vervulde de functie van een soort vredegerecht waarbij 'zoendingen' konden worden afgesloten. De desbetreffende akten werden geregistreerd in de zogenoemde 'zoendingboeken'. De oppervoogdij over de wezen door deze schepenbank is bijzonder voor Gent, daar in de meeste Vlaamse steden deze functie ingevuld werd door speciaal daarvoor opgerichte wezenkamers. Allerlei akten die tijdens de uitoefening van dit ambt tot stand kwamen in verband met het beheer van de goederen van de minderjarige wezen, werden geregistreerd in de wezenboeken van de schepenen van Gedele. Samen met de zoendingboeken vormen ze de reeks registers van Gedele.⁸⁶

3.1.3. Registratieprocedure

In de hierboven geschetste bevoegdheden die de schepenbank van de Keure van Gent toekwamen, werd reeds aangehaald dat de Gentenaars gedurende de 15de eeuw vertrouwd

⁸³ A. NEVEJANS, *De administratie van de Gentse schepenen van de Keure*, pp. 19-21.

⁸⁴ J. MURRAY, W. PREVENIER en M. OOSTERBOSCH, *Notarial instruments in Flanders between 1280 and 1452*, Brussel, 1995, pp. 19-22.

⁸⁵ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, 'Ghesceet van Taflen ende van Bedden', pp. 2-3.

⁸⁶ A. NEVEJANS, *De administratie van de Gentse schepenen van de Keure*, p. 21.

raakten met de manier waarop ze akten konden verlijden. Bestond er echter ook een registratieverplichting? Nevejans' onderzoek toonde aan dat er voor de 14de eeuw zeker geen sprake kon zijn van enige registratieverplichting. Maar zoals gewoonlijk, waar het gewoonterecht maar weinig kan onthullen, geven de praktijkteksten antwoord. Deze bevestigen bovendien het vermoeden dat het optekenen wel degelijk op vrijwillige basis verliep. De oudste gevonden vermelding ging volgens Nevejans zelfs terug tot 1328. Het oudst bewaarde register dateert daarentegen van mei 1339. Nevejans vermoedde dan ook dat het eerste decennium van de 14de eeuw een aannemelijke aanvangsperiode blijkt te zijn aangezien in 1301 vrij ingrijpende wijzigingen – de splitsing van het Gentse schepenenbestuur – hadden plaatsgevonden binnen de stadsadministratie. Van een registratieverplichting was er dus zeker geen sprake. De registratie gebeurde op verzoek van de partijen als bijkomende garantie tot bewaring van de akte.⁸⁷ Boone bemerkte echter dat er in de 15de eeuw een duidelijke stijging was van het aantal akten, waardoor er misschien wel een registratieverplichting opdook. Een extra bewijs voor deze stelling valt te vinden in de beschikbare normatieve teksten van de 16de eeuw. Op 22 maart 1552 werd er voor Gent een ordonnantie uitgevaardigd, die vastlegde dat vanaf heden de transacties moesten gepasseerd en geregistreerd worden.⁸⁸ Maar gold deze verplichting voor alle oorkonders? Wellicht niet. Net zoals Danneel formuleerde ook Haemers een belangrijke noot bij de sociale positie van de oorkonder. Het waren voornamelijk de middenklasse en het welgestelde deel van de bevolking die binnen de registers voorkwamen. De schepenen kunnen dan ook gezien worden als de emanatie van de gegoede boven- en middenlaag van de stedelijke bevolking. Om tal van redenen ontsnapten de juridische activiteiten van de gewone, al dan niet arme middeleeuwer aan het oog van het Gentse schepenenbestuur.⁸⁹

3.2. Officialiteit

3.2.1. De kerk

Vooraleer in te gaan op de betekenis van een scheiding van tafel en bed is het noodzakelijk om de instelling te belichten die een scheiding van tafel en bed kon uitspreken: de *officialiteit*. Deze instelling heeft zich doorheen de middeleeuwen ontwikkeld tot een waar machtscentrum omtrent de huwelijkspolitiek. Het recht heeft sinds de vroege middeleeuwen tot 1500 dan ook

⁸⁷ A. NEVEJANS, 'Aldus staet in scepenen bouc...', pp. 60-61.

⁸⁸ M. BOONE, M. DUMON en B. REUSENS, *Immobiëlenmarkt, fiscaliteit en sociale ongelijkheid*, p. 48.

⁸⁹ J. HAEMERS, *De Gentse opstand (1449 – 1453)*, p. 27. – M. DANNEEL, *Weduwen en wezen*, p. 420.

een enorme omwenteling doorgemaakt.⁹⁰ De impact van de Latijnse Kerk in de maatschappij na de ineenstorting van het Karolingsche Rijk was beperkt, zelfs in het huwelijksrecht dat eeuwen het paradepaardje bij uitstek zou blijven kon de Kerk haar wil niet doordrukken. Bovendien regelde de Kerkelijke wetgeving vooral haar eigen kerkelijke aangelegenheden.⁹¹ Pas met belangrijke transformaties omstreeks 1100, zoals de stijging van de landbouwproductie, de bevolkingsaan groei, herleving van handel en nijverheid, enz. zou deze situatie veranderen. Net zoals de ‘bureaucratische staat’ stilaan vorm kreeg, zou ook de kerk het speerpunt van hervormingen worden door in de eerste plaats zelf een efficiënte bureaucratie in te richten. Dit werd enerzijds mogelijk gemaakt door de opkomst van universiteiten, dewelke goed geschoolde juristen leverden ten dienste van de kerk, en anderzijds door de herontdekking van het Corpus Iuris Civilis. Deze twee ontwikkelingen zouden leiden tot een recht dat gemeenschappelijk was voor geheel Europa, het *ius commune*, en dat geleidelijk aan in de praktijk doordrong. In het kerkelijk recht ging dit zelfs zo ver dat er zich een Romano-canoniek recht zou vormen.⁹² Een welgekende creatie die deze impact op de kerk aanduidt is het Decretum Gratiani, een decreet dat door Gratianus te Bologna in 1140 werd uitgevaardigd. Dit was de start van een hele reeks juridische activiteiten uit kerkelijke hoek die hier niet allemaal aan bod kunnen komen. Zo werden in 1234 de *Decretales extra decretum vagantium* afgekondigd als wet, en werden er steeds nieuwe decretalen uitgevaardigd tot het uiteindelijke *Corpus Iuris Canonici* van 1582.⁹³

Belangrijk voor de door ons onderzochte periode is de uitbouw van een imponerend bureaucratisch apparaat gebleken omstreeks de veertiende eeuw om het naleven van wetten te controleren, geschillen te beslechten en misdaden te bestraffen. De kerk zag zichzelf als erfgenaam van Rome, met de paus aan het hoofd. De paus deed binnen de hiërarchische structuur een beroep op zijn ondergeschikten om de wetgeving uit Rome over heel West-Europa te gaan verspreiden. Dit is gekend onder de benaming *judices delegati*.⁹⁴ Langs deze weg ontstond er een rationelere bewijsprocedure met getuigenissen, zowel mondeling als schriftelijk, die kritisch dienden te worden onderzocht. Door de tussenkomst van de *judices delegati* evolueerde de bisschoppelijke *curia* van een Germaansrechtelijke rechtbank naar een moderne, romano-canonieke rechtbank. Nochtans bleef de nood aan universitair geschoolde juristen tot begin 12de eeuw groot waardoor er een wijziging plaatsvond in de samenstelling

⁹⁰ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *De officialiteit van Doornik. Oorsprong en vroege ontwikkeling (1192-1300)*, Brussel, 1985, p. 9.

⁹¹ D. HEIRBAUT, *Privaatrechtsgeschiedenis*, p. 86.

⁹² D. HEIRBAUT, *Privaatrechtsgeschiedenis*, p. 91.

⁹³ D. HEIRBAUT, *Privaatrechtsgeschiedenis*, pp. 99-103.

⁹⁴ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *De officialiteit van Doornik*, p. 10.

van de bisschoppelijke rechtbanken. Hierbij mag ook niet uit het oog worden verloren dat het scherpe toezicht op talloze burgerlijke zaken het aantal geschillen drastisch deed toenemen gedurende de 13de eeuw. Mede hierdoor kon de paus als hoogste gezagsdrager en opperste rechter dit alles niet meer zelf waarnemen. Hervormingen waren dus nodig. In plaats van paus en bisschop als hoogste leiders van de rechtbank te laten fungeren, werd de technische kant van de rechtspraak overgedragen aan een *ad hoc* aangestelde ambtenaar, een *officialis*. Deze rechters traden op als *alter ego* voor de bisschop.⁹⁵ Zo kwam het inrichten van speciale kerkelijke rechtbanken, *officialiteiten*, die met het Romano-canoniek recht gingen werken tot stand. Ondanks hun niet geringe macht konden zij niet rekenen op het onbeperkte zeggenschap. Want boven het niveau van het bisdom uit, kenden de grotere delen van de kerkelijke administratie eveneens rechtbanken. Zo hadden de aartsbisschoppen, ook bekend als metropolieten, rechtbanken op het niveau van hun kerkprovincie. Zij vertolkten de functie van hoger beroep. Aan de top van deze hiërarchische piramide stond nog steeds de paus. Zijn aanzien als opperste rechter binnen de Latijnse Kerk was een van de voornaamste elementen waaraan hij zijn gezag dankte. De paus oefende zowel rechtsmacht van eerste aanleg als van beroep uit in geschillen uit alle delen van het Westers christendom.⁹⁶

3.2.2. Bevoegdheden en procedure

Deze korte schets met betrekking tot de plaats van de officialiteit binnen de kerkelijke hiërarchie laat toe haar bevoegdheden te duiden.⁹⁷ Voor deze kerkelijke rechtbanken kwamen ook heel wat leken in aanraking met het Romano-canonieke recht. De Kerk had immers gedurende eeuwen het huwelijks- en familierecht tot zich getrokken. Huwelijkszaken, zoals geldigheid of ongeldigheid van het huwelijk, wettelijkheid van de kinderen, testamenten en alle onder eed bevestigde verbintenissen werden mede opgeëist door het kerkelijk forum. Alle leken konden dus, ongeacht rang, stand of maatschappelijke status voor deze rechtbank hun recht halen of veroordeeld worden *ratione materiae*.⁹⁸ Onder de jurisdictie van de kerkelijke rechtbank ressorteerden *ratione personae* alle clerici, krachtens het *privilegium fori*, dat enkel de kerkelijke rechtbank toeliet om over clerici te oordelen in juridische zaken. Het privilege ging zelfs zodanig ver dat clerici die voor lekenrechtbanken als eiser of verweerder

⁹⁵ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *De officialiteit van Doornik*, p. 10.

⁹⁶ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *De officialiteit van Doornik*, pp. 72-124.

⁹⁷ K. PIRO, *Kerkelijke en stedelijke conflicterende overheden in de late middeleeuwen: de casus Gent*, Gent, UG, (Onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2004, pp. 30-33.

⁹⁸ K. PIRO, *Kerkelijke en stedelijke conflicterende overheden*, p. 11.

verschenen werden veroordeeld. Kortweg, al wat het geloof, het toedienen van de sacramenten, geloften, kerkelijke straffen, enz raakte, behoorde tot de geestelijke rechtspraak. Op strafrechtelijk vlak maakte de kerkelijke rechtbank aanspraak op het vonnissen van misdrijven, gepleegd op gewijde plaatsen. Misdrijven als heiligschennis, lijfelijke aanslagen op clerici, ketterij, tovenarij, simonie, woeker, enz. werden door het kerkelijk forum behandeld. Zowat al deze niet-zuiver-geestelijke zaken werden dan ook het voorwerp van jurisdictionele conflicten tussen wereldlijke en kerkelijke rechtbanken.⁹⁹

Ook de procedure in deze rechtbanken verschilde naargelang het een burgerlijke of strafrechterlijke procedure was. De procedure was openbaar, mondeling en met een minimum aan geschreven stukken.¹⁰⁰ Hier behandelen we vanwege de relevantie enkel de burgerlijke procedure. Een burgerlijke procedure bestond uit drie fasen: een voorbereidende fase waarbij de officialiteit nota nam van een klacht en waarbij de gedagvaarde partij kon beslissen zich te verdedigen. Zo kon hij of zij dilatoire en peremptoire excepties aanvragen. Eens deze excepties werden geregeld kon het uiteindelijke proces van start gaan. Door de *litis contestatio* (= het proces) werd het juridisch voorwerp definitief vastgelegd. De aanklager herhaalde zijn aanspraken en de verweerder herhaalde zijn specifieke ontkenning ervan. Eens de rechter de mondelinge argumenten had gehoord en hem de geschreven versies ter hand waren gesteld, legde hij een dag vast waarop partijen dienden te verschijnen om zijn vonnis te horen. De rechter sprak zijn vonnis mondeling uit. Het protocol bepaalde dat hij dit zittend deed en dat de uitspraak hoorde te gebeuren bij daglicht. Het vonnis werd op schrift gesteld en de overblijvende kladversies bevestigen wat kon worden verwacht, namelijk dat deze stukken met zorg werden opgesteld, nagelezen en verbeterd vooraleer openbaar te worden gemaakt. Voor hen die de eindbeslissing in hun proces niet konden slikken, luidde het afsluiten van de rechtsgang binnen de consistorium-rechtbank van de bisschop vaak het begin in van een nieuwe, en doorgaans duurdere, fase in het procederen. Indien de rechter in beroep de zaak aanvaardde voor herziening, bracht het indienen van een appèl mee dat de tenuitvoerlegging van de beslissing van de lagere rechtbank werd uitgesteld.¹⁰¹

⁹⁹ K. PIRO, *Kerkelijke en stedelijke conflicterende overheden*, pp. 30-33.

¹⁰⁰ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *De officialiteit van Doornik*, p. 9.

¹⁰¹ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *De officialiteit van Doornik*, pp. 134-170.

4. Toestaan van een scheiding tafel en bed en een uiteindelijke boedelverdeling voor de schepenbank van de Keure van Gent

Het optekenen van boedelverdelingen ten gevolge van een scheiding van tafel en bed kwam in de 14de eeuw vooral de schepenen van de Keure toe, ondanks het feit de schepenen van Gedele ook nog enkele registraties maakten, vooral dan ten behoeve van de kinderen.¹⁰² Het is dus op zijn minst nuttig eraan te herinneren, aangezien de werking van de schepenbank hier grondig door werd bepaald, in wat een scheiding van tafel en bed resulteerde en op welke grond ze kon worden bekomen. Sinds de 12de eeuw kreeg de christelijke leer inzake huwelijk vorm en verhief de Kerk de echtverbintenis tot een sacrament, dus werd ze onontbindbaar. Deze huwelijksband symboliseerde de unie tussen Christus en Kerk. *‘Wat God derhalve heeft verbonden, zal een mens niet scheiden.’*¹⁰³ Enkel de dood, door God gewild en toegelaten, kon een einde stellen aan het huwelijk.¹⁰⁴

De canonieke wetgeving erkende echter twee uitzonderingen op de regel van onontbindbaarheid. Een eerste uitzondering vormde het ‘Privilege van Paulus’. Dit privilege voorzag in de ontbindbaarheid van een huwelijk gesloten tussen een christen en een heiden persoon. Indien de christen in de steek gelaten was, kreeg deze het recht te hertrouwen. Een tweede uitzondering was het ongeconsumeerde huwelijk.¹⁰⁵ De onontbindbaarheid van het huwelijk was een ware triomf voor de kerk, met 1200 als sleutelmoment. Toen werd de Franse koning Filips II August verplicht om na twintig jaar opsluiting zijn verstoten echtgenote terug als enige echtgenote te erkennen. Nu zelfs één van de machtigste vorsten van zijn tijd niet langer kon zondigen tegen de regels bleek de echtscheiding definitief uitgesloten.¹⁰⁶ De middeleeuwer diende dus een beroep te doen op een scheiding van tafel en bed, ofwel trachtte hij het verbod gewoon te omzeilen. Het huwelijk was slechts volmaakt wanneer de bijslaap had plaatsgevonden. Zo was er soms een gebrekkige bekendmaking van de huwelijksluiting, enz. Dergelijke achterpoortjes binnen het canonieke recht konden worden gebruikt om het scheidingsverbod te omzeilen. De meest frequente methode was niettemin de scheiding van tafel en bed aanvragen. De kerk erkende dat het in bepaalde gevallen weinig zinvol was om de echtgenoten te dwingen verder samen te leven.¹⁰⁷ In het klassieke canonieke recht werd een scheiding van tafel en bed dan ook enkel toegestaan door

¹⁰² D. NICHOLAS, *The Domestic Life of a Medieval City*, pp. 33-52.

¹⁰³ Bijbelcitaat: Mt. 19, 3-12.

¹⁰⁴ J. GILISSEN, *Historische inleiding*, p. 520.

¹⁰⁵ R. PHILLIPS, *Putting Asunder. A history of divorce in Western society*, Cambridge, 1988, pp. 2-3.

¹⁰⁶ D. HEIRBAUT, *Privaatrechtsgeschiedenis*, p. 236.

¹⁰⁷ D. HEIRBAUT, *Privaatrechtsgeschiedenis*, p. 237.

een kerkelijke rechtbank of officialiteit op grond van overspel en ketterij. Een derde grond, wreedheid, was een creatie van de rechtspraak zelf. De officialiteit ging dan vaak gewoon over tot het vermanen van de huwelijkspartner, door middel van het opleggen van een *cautio*. De man beloofde zijn vrouw niet meer te mishandelen op basis van een eed, een som geld of goederen.¹⁰⁸ Specifiek voor de Zuidelijke Nederlanden komt daar nog de onverenigbaarheid van karakter bij, als een ruimere notie van louter wreedheid.¹⁰⁹ Let wel, de echtgenoten konden niet zelf, dus eenzijdig, tot scheiding overgaan. Steeds diende er de toestemming te zijn van de kerkelijke rechter.¹¹⁰ Onder meer Lefebvre-Teillard ontdekte tot haar eigen verbazing enkele opvallende elementen bij haar studie omtrent de officialiteit van Kamerijk. Zo stond de officialiteit niet enkel makkelijk een scheiding van tafel en bed toe, vaak had ze de onverenigbaarheid van karakter als scheidingsgrond. Hiermee onderscheidde Kamerijk zich van de andere kerkelijke rechtbanken in Frankrijk.¹¹¹

Scheidingen van tafel en bed dienen wel onderscheiden te worden van al even vaak voorkomende nietigverklaringen van huwelijken of annulleringen. Een vaak voorkomende reden tot nietigverklaring in de Zuidelijke-Nederlanden was incest.¹¹² Na een vonnis tot scheiding van tafel en bed bleef het huwelijk bestaan.¹¹³ Het ging dus om een loutere opheffing van de huwelijksplichten waarbij het voor de echtelieden uiteraard verboden was om opnieuw te huwen.¹¹⁴ Het verschil zit er hem dus in dat bij de nietigverklaring het huwelijk werd ontbonden en verklaard nooit te hebben bestaan. Het uiteindelijke doel van de kerkelijke rechter bleef steeds het streven naar verzoening van de echtgenoten. Dit ‘*weder versamen*’ werd uitgesproken door beide echtgenoten en bekrachtigd door de kerkelijke rechter. Echtgenoot en echtgenote dienden dus samen hun akkoord te geven.¹¹⁵

¹⁰⁸ J. DAUVILLIER, *Le mariage dans le droit classique de l' église depuis le décret de Gratien (1140) jusqu'à la mort de Clément (1314)*, Parijs, 1933, pp. 350-354.

¹⁰⁹ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘*Marital breakdown before the Consistory Courts of Brussels, Cambrai and Tournai*’, pp. 82-86. – J. DAUVILLIER, *Le mariage dans le droit classique*, pp. 343-349.

¹¹⁰ D. HEIRBAUT, *Privaatrechtsgeschiedenis*, p. 237.

¹¹¹ A. LEFEBVRE-TEILLARD, *Les officialités à la vieille du Concile de Trente*, Paris, 1973, pp. 201-204.

¹¹² M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘*Incestuous Marriages, Formal Rules and Social Practice in the Southern Burgundian Netherlands*’, in: I. DAVIS; M. MULLER en S.R JONES (eds.), *Love, Marriage and Family Ties in the Middle Ages*, Turnhout, 2003, pp. 77-95.

¹¹³ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘*Daere nochtan den ghetrauden man niet emmer stonde te scheidene. Litigieuze boedelverdelingen voor de schepenen van de Keure van Gent. 1439-1450.*’, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, 59, 2005, pp. 2-3.

¹¹⁴ R.H. HELMHOLZ, *Marriage Litigation in Medieval England*, Cambridge, 1974, p. 100.

¹¹⁵ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘*Daere nochtan den ghetrauden man niet emmer stonde te scheidene*’, pp. 2-3.

De volgende stap was meestal de verdeling van het huwelijksvermogen na scheiding van tafel en bed via een boedelverdeling.¹¹⁶ Waar de schepenen van de Keure binnen het Gentse gebied bevoegd waren voor de boedelverdeling, was de officialiteit van Doornik gemachtigd voor scheidingen van tafel en bed voor het gebied op de linkeroever van de Schelde. Voor het gebied op de rechteroever van de Schelde was dan weer de officialiteit van Kamerijk bevoegd.¹¹⁷ Een scheiding van tafel en bed was het summum van een crisissituatie. Vandaar de uitgesproken voorkeur van zowel officialiteit als schepenbank om de boedelverdeling in der minne te regelen. De kerkelijke rechtbank beschouwde de boedelverdeling als een integrerend deel van het hele scheidingsproces tussen echtlieden, en moedigde derhalve deze echtlieden aan in onderlinge verstandhouding een akkoord te bereiken over de boedelverdeling, zelfs alvorens de scheiding van tafel en bed aan te vragen bij de kerkelijke rechtbank. Dit akkoord werd dan aangezien als de uitdrukking van de vaste en gemeenschappelijke wil van het echtpaar om tot een volkomen scheiding van tafel en bed over te gaan, en waarvan de materiële gevolgen dus in rekening werden genomen.¹¹⁸ Vleeschouwers – Van Melkebeek stelde vast dat het vasthechten van dergelijke akten van boedelverdeling aan het vonnis van scheiding van tafel en bed regelmatig voorkwam. Zo konden de echtparen zich met een volledig dossier (voorontwerp van boedelverdeling + vonnis van scheiding van tafel en bed) wenden tot de schepenbank om een finale betrachting te bekomen.¹¹⁹ Belangrijke opmerking hierbij is dat de schepenbank van de Keure van Gent nauwgezet de jurisdictie van de kerkelijke rechtbanken eerbiedigde. Echtparen die een boedelverdeling wensten, zonder reeds gescheiden te zijn van tafel en bed, werden door de schepenen onmiddellijk doorverwezen naar de officialiteit. Het wekt dan ook geen verwondering dat alle echtparen steeds vermeldden dat ze een scheiding van tafel en bed achter de rug hadden. De schepenen eisten keer op keer de voorlegging van de scheidingsbrief, die vervolgens zowel inhoudelijk als vormelijk werd onderzocht. Inhoudelijk werd nagekeken of er wel degelijk een scheiding van tafel en bed werd toegestaan, vormelijk keken de schepenen na of de scheidingsbrief de interne (formulier volgens de *stillus curie*) en externe (grondstof, schrift, bezegeling) kenmerken authentiek waren. Want zonder een

¹¹⁶ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, 'Aspects du lien matrimonial dans Liber sentenciarum de Bruxelles 1448-1459', in: *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, 23, 1985, pp. 43-97, in het bijzonder pp. 67-74.

¹¹⁷ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, 'Daere nochtan den ghetrauden man niet emmer stonde te scheidene', pp. 1-2.

¹¹⁸ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, 'Ghesceet van Taflen ende van Bedden', p. 3.

¹¹⁹ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, 'Daere nochtan den ghetrauden man niet emmer stonde te scheidene', pp. 4-5.

volmaakte scheiding van tafel en bed kon er geen verdeling van het vermogen plaatsvinden.¹²⁰ Binnen het onderzochte terrein van dit onderzoek werd zo het koppel Rebau en Van Pollaer stevig aangepakt door de schepenen. Hun scheidingsbrief voldeed niet aan bovenstaande eisen waardoor er niet kon worden overgaan tot de boedelverdeling. Hiervoor diende het koppel terug te gaan naar de officialiteit en aldaar een volmaakte scheiding van tafel en bed te bekomen.¹²¹

Eenmaal alles in orde met de scheidingsbrief, was het de taak van de schepenbank om de scheiding van goederen en eventuele schulden goed te keuren.¹²² Voor de regels in verband met het huwelijksvermogen dient teruggerepen te worden naar het Gentse gewoonrecht. Het huwelijksgoederenrecht voorzag een beperkte gemeenschap van roerende goederen en van tijdens het huwelijk verworven onroerende goederen. Deze goederen waren, bij het overlijden van de huwelijkspartner, deelbaar. Eén helft ging dan in volle eigendom naar de erfgenamen, de andere helft ging in volle eigendom naar de langstlevende huwelijkspartner. Los van deze beperkte gemeenschap kon iedere echtgenoot of echtgenote ook patrimoniale goederen inbrengen. Dit omvatte de onroerende goederen die de echtgenoot of echtgenote inbracht op de dag van het huwelijk, evenals de onroerende goederen die de echtgenoot of echtgenote verkreeg door erfenis of schenking tijdens zijn of haar huwelijk. Bij de ontbinding van het huwelijk door overlijden verkreeg de langstlevende dan de volle eigendom van de eigen patrimoniale goederen naast een vruchtgebruik op de helft van de patrimoniale goederen van de overledene.¹²³ Dit laatste vruchtgebruik is gekend onder de naam ‘*bilevinghe*’ of ‘*duwarie*’. De centrale vraag die dit onderzoek nu gaat trachten te beantwoorden is wat er gebeurde met het bijlevingsrecht indien een scheiding van tafel en bed het huwelijk opschortte. Een uitgewerkte wettekst zoals op erfrechtelijk vlak is niet voorhanden. Noch de Gentse ontwerpcostumen van 1546, noch de gehomologeerde costumen uit 1563 schenken expliciet aandacht aan de gevolgen van een scheiding van tafel en bed, laat staan aan de regeling van de bijleving.¹²⁴ Op dit nog grotendeels braakliggend terrein blijkt de

¹²⁰ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘*Ghesceet van Taflen ende van Bedden*’, pp. 19-20.

¹²¹ Gent, stadsarchief, reeks 301/39 (1), 1446-1447, f° 2 v°, (15 september 1446): Jan Rebau en Lijsbette van Pollaer.

¹²² D. NICHOLAS, *The Domestic Life*, pp. 32-52.

¹²³ Ph. GODDING, *Le droit privé*, nrs. 486, 526, 527, 530, 533. – P. GODDING, ‘*Le droit au service du patrimoine familial*’, pp. 15-35, in het bijzonder p. 24 – P. GODDING, ‘*La famille dans le droit urbain*’, pp. 25-36, in het bijzonder pp. 28-33.

¹²⁴ AR. GHELDOLF, *Coutumes des pays et comté de Flandre*, Brussel, 1868, pp. 2-166, 208-382.

studie van praktijkteksten de enige houvast en een noodzakelijk gegeven om inzicht te verwerven in de complexe materie van het bijlevingsrecht.¹²⁵

4.1. Theorie versus praktijk: een noodzakelijkheid om inzicht te verwerven

Een eerste stap om de theorie aan de praktijk te koppelen is een grondige studie van de akten om na te gaan of de eerder geschetste rechtsregels ook nu van toepassing zijn. Vertoonden deze boedelverdelingen voor de schepenen van de Keure na scheiding van tafel en bed voor de periode 1428-1470 constanten met de erfrechtelijke regels uit het Gentse gewoonterecht? Dat blijkt zo te zijn. Constanten door quasi iedereen geëerbiedigd was het recupereren van de patrimoniale goederen of de eigen onroerende goederen, (*van ziner zyde of van haerer zyde commende*) ingebracht op de dag van het huwelijk en die niet deelbaar zijn.¹²⁶ Een vaststelling die bijzonder belangrijk blijkt voor een studie naar het recht van bijleving, aangezien het bijlevingsrecht *an sich* een vruchtgebruik is op de eigen patrimoniale goederen. De beperkte gemeenschap van katelen en eventuele conquesten bleef volgens de rechtsregels deelbaar waardoor het onder beide echtgenoten werd verdeeld, inclusief de schulden van baten en kommer. Louter juridisch gezien zouden alle voorkomende boedelverdelingen in de periode 1428-1470 dan ook aan deze logica moeten beantwoorden, want zo schreef het recht voor. De 246 teruggevonden boedelverdelingen na scheiding van tafel en bed blijken dit patroon ook te bevestigen. Dusdanig bewijs uit de rechtspraktijk verschilt nauwelijks van de vooropgestelde erfrechtelijke of huwelijksvermogende regels.¹²⁷

Omtrent de regeling van het bijlevingsrecht viel dan ook het volgende te verwachten: is er sprake van patrimoniaal goed binnen het huishouden, dan ontstond er door het huwelijk een recht van bijleving hetgeen echter pas in werking zal treden eens één van de twee huwelijkspartners komt te overlijden. Vandaar ook de benaming ‘overlevingsvermogen’ voor de langstlevende huwelijkspartner. Dit brengt anderzijds ook mee dat in het geval er geen patrimoniale goederen aanwezig zijn, er ook geen sprake kon zijn van enig recht van bijleving.

¹²⁵ Voor ander recent onderzoek naar het huwelijksvermogen aan de hand van praktijkteksten, zie: R. JACOB, *Les époux, le seigneur et la cité: coutume et pratiques matrimoniales des bourgeois et paysans de France du Nord au moyen âge*, Brussel, 1990. – M.C. HOWELL, *The marriage exchange : property, social place, and gender in cities of the Low Countries, 1300-1550*, Chicago, 1998.

¹²⁶ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent’, p. 18.

¹²⁷ Deze bevinden komen ook overeen met de visie van VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, zie M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘Daere nochtan den ghetrauden man niet emmer stonde te scheidene’, p. 5.

Een speciale situatie ontstond er na scheiding van tafel en bed. Want wat zou er nu gebeuren met het bijlevingsrecht? De 15de-eeuwse praktijkteksten maken in ieder geval duidelijk dat er echtparen waren die er bij hun scheiding-boedelverdeling speciale afspraken op nahielden. Want door het huwelijk ontstond de bijleving enkel voor degene wiens partner stierf. Als er een scheiding is, en de dood het huwelijk dus niet ontbond, zou er ook geen sprake meer mogen zijn van het bijlevingsrecht, aangezien niemand stierf. Dit was dus op zijn zachtst uitgedrukt een zwaar minpunt van het scheiden. Materieel ging de partner met een toekomstig bijlevingsrecht er serieus op achteruit. Vandaar dat er wel degelijk clausules zijn die expliciet melding maken van het ‘behouden’ *“bij huerer kerstelicken trauwe ende wijfwaerhede”* van het bijlevingsrecht, in de vorm van vaste formules als *“teneeghen wet, spirituel of temporeel”*. Met deze laatste annotatie verkreeg het beding omtrent de toekomstige bijleving het karakter van onherroepelijkheid. Hiermee werd meteen ook de hoofdvraag van dit onderzoek nog eens herhaald. Hoe vaak komt een bijlevingsclausule voor in een boedelverdeling na een scheiding van tafel en bed? Wat ging er schuil achter het behouden van het bijlevingsrecht? Waarom willen deze echtparen noodzakelijkerwijs een regeling inzake het behouden van de bijleving en dus absoluut het verlies van de bijleving in het totaalpakket van de boedelverdeling vermijden? Op de vraag wat de frequentie van het bijlevingsrecht was tegenover het totaal aantal boedelverdelingen kan direct een antwoord worden gegeven.

4.2. Gevonden resultaten

Gezien het hoge aantal scheidingen van tafel en bed in het midden van de 15^e eeuw en de vele, doch eventuele, daaropvolgende boedelverdelingen bleek het noodzakelijk om het onderzoeksterrein af te bakenen. Daarom werd er specifiek naar boedelverdelingen ten gevolge van scheidingen van tafel en bed gezocht voor de jaren 1428 – 1470 in de registers van de schepenen van de Keure van Gent. Het uiteindelijke resultaat leverde **246** boedelverdelingen na scheiding van tafel en bed op. Ter verduidelijking, het gaat hier dus om alle teruggevonden boedelverdelingen en niet louter deze met melding van het bijlevingsrecht. Van de 246 dossiers uit de jaren 1428-1470 hebben er 145 betrekking op huwelijksvermogens waar het echtpaar, naast de beperkte gemeenschap van katelen (en eventueel conquesten), ook patrimoniale goederen heeft ingebracht, en 99 op huwelijksvermogens waar het echtpaar enkel een beperkte gemeenschap van katelen heeft (en eventueel conquesten). Deze totaal som werd echter gereduceerd tot 244. De verklaring hiervoor ligt bij twee dossiers, namelijk Jan de Artsues en Amele sBosschers en Pieter Ynghel en Mergriete van Larne. Omdat deze twee

dossiers niet de minste informatie bevatten – door het ontbreken van de deposito en enkel maar melding te maken van vrijwillige rechtspraak – over de concrete boedelverdeling tussen deze echtparen, werden zij afgetrokken van het totaalpakket.

Voor de periode 1428-1470 werden dus in totaal 246 dossiers van boedelverdelingen teruggevonden, die binnen deze schepenjaren ongelijkmatig verdeeld bleken, en wel als volgt:

15.08.1428-14.08.1429:	13
15.08.1429-14.08.1430:	16
15.08.1430-14.08.1431:	7
15.08.1431-14.08.1432:	7
15.08.1432-14.08.1433:	7
15.08.1433-14.08.1434:	2
15.08.1434-14.08.1435:	8
15.08.1435-14.08.1436:	5
15.08.1436-14.08.1437:	6
15.08.1437-14.08.1438:	15
15.08.1438-14.08.1439:	11
15.08.1439-14.08.1440:	7
15.08.1440-14.08.1441:	5
15.08.1441-14.08.1442:	5
15.08.1442-14.08.1443:	5
15.08.1443-14.08.1444:	4
15.08.1444-14.08.1445:	9
15.08.1445-14.08.1446:	6
15.08.1446-14.08.1447:	7
15.08.1447-14.08.1448:	10
15.08.1448-14.08.1449:	10
15.08.1449-09.03.1450: ¹²⁸	2
15.08.1450-14.08.1451:	7
15.08.1451-14.08.1452:	2
15.08.1452-14.08.1453:	1
15.08.1453-14.08.1454:	2
15.08.1454-14.08.1455:	9
15.08.1455-14.08.1456:	5
15.08.1456-14.08.1457:	5
15.08.1457-14.08.1458:	6
15.08.1458-14.08.1459:	2
15.08.1459-14.08.1460:	2
15.08.1460-14.08.1461:	4
15.08.1461-14.08.1462:	4
15.08.1462-14.08.1463:	5
15.08.1463-14.08.1464:	5
15.08.1464-14.08.1465:	6
15.08.1465-14.08.1466:	3
15.08.1466-14.08.1467:	1

¹²⁸ De schepenbank van 15 augustus 1449 die normaal zou zetelen tot 14 augustus 1450, werd op 9 maart 1450 afgezet. Zie J. HAEMERS, *De Gentse opstand (1449-1453)*, pp. 163-172.

15.08.1467-14.08.1468:	4
15.08.1468-14.08.1469:	4
15.08.1469-14.08.1470:	2

Belangrijk voor onderzoek naar het bijlevingsrecht zijn echter de boedelverdelingen met patrimoniale goederen. Van de 148 boedelverdelingen met patrimoniale onroerende goederen en beperkte gemeenschap van katelen, en (eventueel) conquesten, zijn er 86, waar zowel de echtgenoot als de echtgenote patrimoniale onroerende goederen hebben ingebracht, 21 waar enkel de echtgenoot 'propres' inbracht, en 41 waar enkel de echtgenote dit deed.

Binnen het grote totaal van 246 boedelverdelingen voor de periode 1428-1470 werden er **44** akten teruggevonden waarbij er sprake was van een beding omtrent het recht van bijleving.¹²⁹ Binnen deze 44 boedelverdelingen werden 18 akten aangetroffen waarbij er sprake is van een weduwe en/of weduwnaar, en 26 zonder vermelding van weduwschap uit een vorig huwelijk. Van deze 26 boedelverdelingen zonder weduwschap werden er 12 boedelverdelingen teruggevonden waarvan zowel de echtgenoot als de echtgenote patrimoniale onroerende goederen heeft ingebracht, 4 waar enkel de echtgenoot 'propres' inbracht, en 10 waar enkel de echtgenote dit deed.

Binnen de 18 boedelverdelingen met een weduwe of weduwnaar lag de situatie anders. Van deze 18 boedelverdelingen met weduwschap zijn er 12 boedelverdelingen teruggevonden waarvan zowel de echtgenoot als de echtgenote patrimoniale onroerende goederen heeft ingebracht, 1 waar enkel de echtgenoot 'propres' inbracht, en 5 waar enkel de echtgenote dit deed. Wanneer binnen deze 18 boedelverdelingen specifiek gezocht werd naar het voorkomen van een weduwnaar en/of weduwe bleek de volgende verdeling: 4 boedelverdelingen waar er naast een weduwnaar ook een weduwe ter sprake kwam, 1 dossier met enkel een weduwnaar en 8 boedelverdelingen met enkel maar een weduwe. In totaal is er dus sprake van 22 weduwnaars of weduwen: 6 keer een weduwnaar tegenover 16 keer een weduwe. Deze indeling volgens enerzijds patrimoniale goederen en anderzijds weduwschap zal ook de ruggengraat vormen van dit onderzoek. Om verwarring te voorkomen zal bij de start van elk nieuw hoofdstuk verwezen worden naar de frequentie.

Van de 44 dossiers met melding van bijleving binnen de periode 1428-1470 werden er 4 boedelverdelingen met bijlevingsrecht niet opgenomen in het eindtotaal, en dus ook niet in de bijlage. Het gaat om de echtparen Lievin Zoete en Kateline Gheerarts, Jan Rebau en Lijsbette van Pollaer, Jan Praet en Marie van Nieukercke en Daneel van Maldeghem en Agnes sKokers. De reden hiervoor is dat deze dossiers niet binnen de probleemstelling van het

¹²⁹ Deze akten met melding van het bijlevingsrecht werden opgenomen in bijlage. Zie, pp. 124-127.

onderzoek passen. Het viel op dat binnen de 246 geselecteerde boedelverdelingen na scheiding van tafel en bed er slechts 1 echtpaar werd aangetroffen met een beperkte gemeenschap die ook in een regeling omtrent het bijlevingsrecht voorzag: het echtpaar Lievin Zoete en Kateline Gheerarts. In andere dossiers zoals dat van Jan Rebau en Lijsbette van Pollaer merken we dat een boedelverdeling opgemaakt werd maar deze hadden geen geldige scheiding van tafel en bed bekomen. Dergelijke dossiers komen waar nodig aan bod binnen deze verhandeling maar werden voor de overzichtelijkheid niet opgenomen in de bijlagen. Voor het raadplegen van deze dossiers verwijs ik naar de CD-Rom van Vleeschouwers - Van Melkebeek met alle boedelverdelingen van de schepenen van de Keure van Gent voor de hier behandelde periode.

Analysen we deze cijfers even van naderbij, dan valt toch ook al het één en ander waar te nemen. Het mag duidelijk zijn dat er slechts 44 boedelverdelingen na scheiding van tafel en bed op 246 werden teruggevonden waarin het recht van bijleving aan bod kwam, wat duidt op een relatief klein aantal. Dit neemt dit uiteraard niet de interesse weg om deze 44 boedelverdelingen van dichterbij te gaan bestuderen. Berustend op het gewoonterecht zou het bijlevingsrecht immers stoppen na scheiding. De praktijk geven echter een ander beeld. De realiteit om het bijlevingsrecht te gaan bedingen bij de uiteindelijke boedelverdeling bleek dus op zijn minst een gekend fenomeen te zijn. Vooral de aanwezigheid van patrimoniale goederen zou voor het echtpaar en de familie de noodzaak omtrent het regelen van de bijleving belangrijk maken. Want zo blijkt uit de cijfers. Mede hierdoor zal als eerste dieper worden ingegaan op de categorie *'Huwelijken zonder staat van weduwschap uit een vorig huwelijk, waarbij patrimoniale goederen aanwezig zijn, langs beide kanten ingebracht'*. Vervolgens komen ook de akten van de echtparen aan bod waarbij slechts één van de twee partners patrimoniale goederen bezat op de dag van het huwelijk om vervolgens dieper in te gaan op de situatie waarbij er reeds een weduwe of weduwnaar betrokken is.

Deel 2

5. Huwelijken zonder staat van weduwschap uit een vorig huwelijk, waarbij patrimoniale goederen aanwezig zijn, langs beide kanten ingebracht

5.1. Inleiding en uitgangssituatie

Naast een vonnis van scheiding van tafel en bed werd het huwelijksvermogen ontbonden via een boedelverdeling. Belangrijkste aspect hierbij is uiteraard de omvang van de aanwezige boedel en specifiek de patrimoniale goederen. Met andere woorden, zorgde de aanwezigheid van patrimoniale goederen, door beide echtgenoten ingebracht, voor een typerende verdeling? Het antwoord op deze vraag bleek ook bepalend te zijn voor het verdere verloop van de zaak en de regeling van het recht op bijleving.

De wil om binnen het laatmiddeleeuwse Gent van de boedelverdelingen, waarbij beide partners patrimoniale goederen inbrachten, geen litigieus geschil te maken is prominent aanwezig.¹³⁰ Dit blijkt niet enkel uit de min of meer vaste inleiding van het basisformulier met als standaardelementen: *kenlic ... (eendrachtelic) commen ... kenden (ende lijden) ... (ondelringhe, vriendelic) vereffent, verscheeden ende al verdeelt...*¹³¹ en de rol van de schepenen die ervoor opteerden om op de achtergrond te blijven, maar vooral uit het grote aantal vrijwillige akten binnen de schepenregisters.¹³² Voor de periode 1428-1470 werden er slechts 12 boedelverdelingen afgehandeld via contentieuze rechtspraak tegenover 234 via vrijwillige rechtspraak. De taak van de schepenen bestond erin om de akten te ratificeren en te registreren. Steeds opnieuw werd er bij de registratie van de akten melding gemaakt van de patrimoniale goederen of *propren goede, alle d'eervachtighede van zinre zijden commende of van haren zijden comende, al t' goet dat hem versterfven sal* waarbij *nemmermeer te elc anders goedinghen te spreken noch eenich recht te heessche van bladinghen, bilevinghen noch andersins t' eenighen wetten, spirituel of temporel*. Dit kon ook in een iets afwijkende vorm voorkomen, maar steeds met dezelfde inhoud. Het belang van de patrimoniale goederen viel echter niet te onderschatten bij deze categorie boedelverdelingen. Wanneer beide echtgenoten wel degelijk patrimoniale goederen bezaten, blijkt uit de praktijkteksten een grote eensgezindheid naar voren te komen aangezien het niet de dood was, maar een scheiding van tafel en bed die een voorlopig einde stelde aan het huwelijk. Aangezien het bij uitstek om niet deelbare goederen ging zoals bij een louter beperkte gemeenschap van katelen en eventuele

¹³⁰ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, 'Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent', p. 26.

¹³¹ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, 'Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent', p. 11.

¹³² M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, 'Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent', p. 26.

conquesten bestond de oplossing erin dat de huwelijkspartner(s) de eigen patrimoniale goederen gingen recupereren.¹³³ Naast de recuperatie van de ‘propres’ was ook de verdeling van de beperkte gemeenschap bestaande uit katelen en (eventueel) conquesten aan de orde. De katelen werden in het merendeel verdeeld volgens onderlinge schikking. Ook kwam het voor dat het roerend goed, behalve uit katelen, ook uit huizen te Gent of lijfrenten bestond. Bij deze toepassing ontvouwde zich dan ook een heel scala aan mogelijkheden. Een vaak voorkomende mogelijkheid bestond erin dat de echtgenoot en echtgenote een akkoord bereikten over wie welke roerende goederen zou krijgen. Waarschijnlijk gebeurde dit uit de bekommernis om de katelen te delen, maar ook oog te hebben voor het wederzijdse en praktische nut.¹³⁴ Dergelijke handelwijze blijkt de bovenhand te nemen in de onderzochte praktijkteksten. In 11 van de 12 boedelverdelingen zonder weduwschap met patrimoniale goederen ingebracht door beide echtgenoten werden de patrimoniale goederen dan ook teruggenomen, zoals in het dossier Arend Ganiel en Kateline Neefs van 5 april 1429.¹³⁵ De enige uitzondering op de regel is het echtpaar Jan Paris en Aeghte sBackers. Door de specificiteit van dit dossier wordt er later op teruggekomen.

5.2. Regeling van het bijlevingsrecht

Nu het duidelijk is geworden op welke manier zowel de beperkte gemeenschap als de patrimoniale goederen werden verdeeld, is het mogelijk om dieper in te gaan op het bijlevingsrecht zelf. Wanneer een echtpaar, waarbij beiden patrimoniale goederen bezitten, de scheiding aanvroeg, viel te verwachten dat er ook een einde gesteld zou worden aan het recht van bijleving. Niet alleen tot op vandaag de dag zou het merkwaardig blijken dat er na een scheiding nog sprake is van een overlevingsvermogen op de patrimoniale goederen van de vorige echtgenoot of echtgenote, ook de functie en omvang van het bijlevingsrecht zou voor deze echtparen niet gunstig zijn. Waarom nog een bijlevingsrecht bedingen wanneer beiden hun patrimoniale goederen terugnemen? Toch bleek dit voor de middeleeuwer precies geen vanzelfsprekendheid. Het behouden van het bijlevingsrecht door het expliciet te bedingen in de akte kwam wel degelijk voor in 4 van de 12 boedelverdelingen.¹³⁶ Het expliciet melding

¹³³ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent’*, p. 18.

¹³⁴ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *‘Ghesceet van Taflen ende van Bedden’*, pp. 22-24.

¹³⁵ Bijlage, nr. 2 (5 april 1429): Arend Ganiel en Kateline Neefs.

¹³⁶ Het effectief gaan ‘behouden’ van bijlevingsrecht hebben we verwoord onder de noemer ‘pasmunt’: namelijk echtparen die bij hun boedelverdeling na scheiding van tafel en bed afspreken dat de bijleving wel van kracht zou blijven na hun scheiden. Deze echtparen voorzien dus een regeling inzake het ‘behouden’ van de bijleving na scheiding en willen dus de bijleving in het totaalpakket van de boedelverdeling niet verliezen. De

maken van het bijlevingsrecht binnen de akte was dan ook nodig. Geen melding kwam neer op geen bijlevingsrecht. Zo ontbrak bij het echtpaar Ghiselbrecht van Lamsweerde en Marie Robins van 20 oktober 1441 de bijlevingsclausule waardoor er geen bijleving werd bedongen en er dus impliciet afstand werd gedaan.¹³⁷ Wel viel via de akte van 10 mei 1441 op te maken dat beiden geen aanspraak gingen maken op de bijleving. Langs deze weg valt dus af te leiden dat een expliciet beding nodig was om het bijlevingsrecht te behouden. Toch blijft dit merkwaardig aangezien er gewoonweg geen sprake zou mogen zijn van het recht op bijleving. De meerderheid opteerde er dan ook voor om het recht af te bedingen. Maar vanwaar dan de intentie? Enkele hypothesen zullen hier worden geformuleerd.

5.3. Verklaringen voor het veelvuldig voorkomen van een afstandsbeding

Een eerste verklaring voor het veelvuldig voorkomen van een afstandsbeding omtrent de bijleving valt waarschijnlijk te vinden bij de verwantschapsnetwerken. De betrokkenheid van de ouders, en in het merendeel van de gevallen ook van ‘vrienden en magen’, is te verklaren door de zogenaamde brede familie of clan. Collectieve bescherming impliceert ook collectieve middelen, dus collectief bezit. Het patrimonium was de voornaamste basis van de familiegemeenschap en het werd dan ook hartstochtelijk beschermd.¹³⁸ Zo mengde de familie zich bij de huwelijksregeling aangezien allianties met andere families niet enkel voor een financieel interessante kandidaat zorgde, maar ook voor een uitbreiding van het familiepatrimonium en verbetering van de familiestatus. Hun participatie bij de boedelverdeling hing dus nauw samen met de motieven ten tijde van de huwelijkssluiting. Een tweede verklaring valt te vinden binnen de rechtsregels zelf. Zoals hoger werd vermeld, werd er bij een scheiding van tafel en bed voor geopteerd om de patrimoniale goederen, die beide partners hadden ingebracht, ook integraal te gaan recupereren.¹³⁹ Het reeds aangehaalde dossier Arend Ganiel en Katheline Neefs illustreerde dit treffend.¹⁴⁰ Dit dossier is dan ook een schoolvoorbeeld van hoe een boedelverdeling in feite hoorde te verlopen, ook op het vlak van bijleving. Uit de tekst bleek duidelijk dat Kateline afstand deed van haar bijlevingsrecht op de patrimoniale onroerende goederen van Arend. Arend deed op zijn beurt hetzelfde als zijn echtgenote en verklaarde als dusdanig expliciet afstand te doen van zijn recht van bijleving op

vier echtparen zijn, Pieter van Kercvoorde en Mergriete van Mourkerke (1454 – 1456), Jan Paris en jonkvr. Aeghte sBackers (1437 – 1458), Gillis Roose en Matte sMarteleeren (1451), Jan vanden Roesiere en jonkvrouw Lisbette Campions, (1460 -1465).

¹³⁷ Bijlage, nr. 20/1 (10 mei 1441): Ghiselbrecht van Lamsweerde en Marie Robins.

¹³⁸ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent’*, p. 26.

¹³⁹ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent’*, p. 18.

¹⁴⁰ Bijlage, nr. 2 (5 april 1429): Arend Ganiel – Kateline Neefs.

de patrimoniale onroerende goederen van Kateline. Ieder recupereerde zijn eigen patrimoniale goederen naast een deel van de beperkte gemeenschap. Bovendien waren de patrimoniale goederen in de toekomst gevrijwaard aangezien het bijlevingsrecht werd afbedongen. Een situatie waarin beide echtgenoten en families zich ongetwijfeld konden vinden.¹⁴¹

Deze handelwijze blijkt dan ook nog meer voor te komen binnen de registers van de schepenen van de Keure, o.a. ook bij het huwelijkspar Jan van Heelsbrouke en Kateline sRaven.¹⁴² Ook zij recupereren beiden hun patrimoniale goederen gevolgd door het uitdrukkelijk afstaan van hun recht van bijleving op elkaars patrimoniale goederen. Daarenboven werd nog eens uitdrukkelijk in de akte vermeld dat het vooroverlijden van Katheline voor Jan geen recht van bijleving meer zou genereren.¹⁴³ Mede door deze optekening kon er ook in de toekomst geen betwisting meer zijn. Conflictbeheersing werd daarenboven niet enkel gezien als de verantwoordelijkheid van de stedelijke magistraat, maar werd eveneens door de families als gunstig ervaren voor het behartigen van de gedeelde sociaal-politieke belangen. Niet zelden behoorden de koppels en families tot de naaste of ruimere familie van de Gentse schepenen van de Keure of van Gedele.¹⁴⁴ Naast deze gemakkelijk identificeerbare familiebanden met de Gentse politieke elite, zijn er ongetwijfeld nog meerdere door huwelijk vermaagschapte families, die erop toezagen dat een

¹⁴¹ Bijlage, nr. 2 (5 april 1429): Arend Ganiel – Kateline Neefs: *Eerst dat Arend Ganiel vors. hebben, heffen, paysivel ghebruken ende aenverden zal t'sinen vrien properen goede alle d'eervachtichede van zinre zijden commende, hoe, waer of te wat steden dat zij ghestaen of gheleghen zijn; item 't huus staende t'Sente Pietere ende zijn 2 wonsten metter poorten tusschen beeden den zelven wonsten, ende vort met allen den ghelaghen ende aysementen diere toebehoren van voren tot achter, met zulken commer alser jaerlijcx uutegaen, zonder der vorn. Katelinen Neefs daer an in toecommenden tijden eenich recht t' heesschene van der proprieteit, van bijlevinghen of andersins in eenegher manieren.[...] Ende de zelve Kateline zal hebben, heffen ende paysivel ghebruken ende aneverden t'haren vrien properen goede alle de goedinghen ende eervachticheden van haren zijden comende, hoe of te wat plaetsen ende steden et ghestaen of gheleghen es, zonder den zelven Arend der an in toecommenden tijden eenich recht t'heesschene of vermetene van der bilevinghen, propreit of andersins.*

¹⁴² Bijlage, nr. 7 (5 augustus 1430): Jan van Heelsbrouke en Kateline sRaven.

¹⁴³ Bijlage, nr. 7 (5 augustus 1430): Jan van Heelsbrouke en Kateline sRaven: *.dat de vors. Jan behoudt alle de goedinghen van ziere zijden commende met al datter up es, toebehoort ende aencleeft, ende voort huusinghen binnen Ghend, lijfrenten, juweele, inhaven, cateylen ende al zulk goed als hij besidt ende te hemwaert heeft, zonder der vors. joncfr. Katelinen eenighen deel of recht an te hebbene van bladinghen, bylevinghen, van cateylen of andersins, nu of in toecommenden tijden in eenegher manieren. [...], al waer 't dat Jan vanden Heelsbrouke ghebede de doot van joncf. Katelinen vors., hij ne zoude an haer vors. ervachtichede ne gheen recht hebben van bilevinghen of andersins in eenegher manieren al zo voren van ziner eervachticheden van gheliken verclaert staet.*

¹⁴⁴ W. BLOCKMANS, 'Het wisselingsproces van de Gentse schepenen tijdens de 15de eeuw', in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, XLI, 1987, pp. 75-97, in het bijzonder pp. 89-93. – zie ook J. HAEMERS, *De Gentse opstand (1449-1453)*, 2004. Zie, bijlage, nr. 28 (26 september 1447): Dullaert Jacob – Laurens, schepenen van Gedele in 1447 en 1450 (kleine neringen); Bijlage, nr. 22 (4 april 1443): Van Loo Jacob – Filips, schepenen van Gedele in 1447; Bijlage, nr. 21 (10 oktober 1442) vander Haghe Gregoris – Michiel vander, schepenen van Gedele in 1453 (weverij).

boedelverdeling zoveel mogelijk buiten het litigieuze werd gehouden en niet kon ontaarden tot een splijtzwam tussen families onderling.¹⁴⁵

Concluderend komt het erop neer dat wanneer het familiepatrimonium gevaar loopt, er overwegend voor zal gekozen worden om het zo snel mogelijk in veiligheid te brengen. Zowel de officialiteit, de schepenbank als de families zelf wilden absoluut vermijden dat de scheiding zou uitmonden in een litigieus geschil.¹⁴⁶ Neem daarbij nog eens het feit dat een specifieke vermelding omtrent het afstand doen van het recht op bijleving latere betwistingen deed vermijden, dan valt te begrijpen waarom echtparen met patrimoniale goederen langs beide kanten ingebracht voor deze oplossing kozen. Zij hadden er niet het minste voordeel bij dat er een bijlevingsrecht zou blijven gelden op de patrimoniale goederen. Het behouden van het recht op bijleving door beide partners gaf volgens het Gentse gewoonterecht inzake het sterfhuis aanleiding tot een vol recht van bijleving.¹⁴⁷ Dit komt neer op de helft van de onroerende goederen in vruchtgebruik, zoals het een volwaardige weduwe of weduwnaar zou toekomen. Bij deze echtparen stonden er echter te veel goederen op het spel om risico's te nemen, vandaar het overheersende aantal boedelverdelingen waarbij geopteerd werd voor het recupereren van de patrimoniale goederen en het bijlevingsrecht af te bedingen. Ofschoon sommige partners ervoor opteerden om beiden hun bijlevingsrecht te behouden toont de praktijk dus vooral het tegenovergestelde aan. Slechts in 4 van de 12 boedelverdelingen ten gevolge van een scheiding van tafel en bed waarbij beide partners patrimoniale goederen hebben ingebracht kozen de echtparen om het bijlevingsrecht te behouden. Op deze vier wordt later terug gekomen.

5.4. Het gedachtegoed van de costuimen van 1563 al merkbaar in de 15^e eeuw of toch opteren voor 'pasmunt'? Het zoeken naar uitwegen in geval van scheiding

Het Gentse recht van bijleving en zijn omvang werd vastgelegd binnen het gewoonterecht en verkreeg daarom de benaming '*douaire coutumier*'. Deze volgens het gewoonterecht vastgelegde bijleving is wel niet te verwarren met de '*douaire conventionnel*', waarvan de omvang door de echtgenoten zelf werd bepaald.¹⁴⁸ Dat voor de Gentse poorters het

¹⁴⁵ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, '*Daere nochtan den ghetrauden man niet emmer stonde te scheidene*', p. 5.

¹⁴⁶ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, '*Ghesceet van Taflen ende van Bedden*', p. 3.

¹⁴⁷ E.M. MEIJERS, *Het Ligurisch erfrecht in de Nederlanden*, pp. 32-50, in het bijzonder p. 44. – Ph. GODDING, *Le droit privé*, nrs. 352, 353, 485, 486, 530, 552.

¹⁴⁸ J. GILISSEN, *Historische inleiding*, pp. 539-541.

traditionele recht van bijleving bleef gelden, het ‘*douaire coutumier*’, blijkt niet enkel uit het onderzoek binnen de registers van Gedele door Danneel, maar ook uit de praktijkteksten van de Keure. Het komt maar weinig voor dat koppels een volledig vrije en afwijkende akte laten ratificeren. Dit weerspiegelt dus volkomen de laatmiddeleeuwse rechtspraak wat niet wegneemt dat zowel de schepenen van Gedele als die van de Keure hun poorters wel meer vrijheid lieten indien er zich geen betwistingen voordeden.¹⁴⁹

Onder meer in vier akten staan de schepenen een specifieke belofte of restrictie omtrent de goederen toe. Blijkbaar maken zij er ook geen probleem van dat er een bijlevingsclausule werd ingelast. Een eerste registratie door de schepenen in hun registers betreft het echtpaar Jan vanden Hecke en Katheline van Craywerve.¹⁵⁰ Hun huwelijksvermogen bestond uit patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als de echtgenote, en een beperkte gemeenschap van katelen. Mede door de aanwezigheid van patrimoniale goederen besluiten ook zij concrete afspraken te maken rond het door huwelijk ontstane bijlevingsrecht. De bijlevingsclausule is hier echter opmerkelijk. Het echtpaar noteert niet enkel het afstand doen van het recht op bijleving – zoals meestal wel het geval was – maar ze formuleren daarbovenop nog expliciet twee restricties. Ze gaan dus in feite een eigen draagwijdte aan het bijlevingsrecht geven. Jan doet zo afstand van zijn recht op bijleving, vier lenen te Biervliet en omstreken behorend tot het patrimoniaal goed van Katheline, en belooft dit recht noch in een kerkelijke noch in een wereldlijk rechtbank op te eisen.¹⁵¹ Katheline doet daarna ook afstand van haar recht op bijleving.¹⁵² Wat volgt zijn twee restricties die het verloop behoorlijk juridisch complex maken. De eerste restrictie behelst één van de vier lenen die tijdens het beheer van Jan verkocht werden aan Vincent Everaert. Daarom moet Katheline van Craywerve wachten tot Jan, Vincent of diens echtgenote overlijdt om van de volle eigendom te kunnen genieten. Dit is duidelijk een ruimere invulling van het bijlevingsrecht. Ook de tweede restrictie verschaft gelijkaardige informatie. Jan belooft Katheline een lijfrente

¹⁴⁹ M. DANNEEL, *Weduwen en wezen*, p. 272.

¹⁵⁰ Bijlage, nr. 37 (1 – 14 augustus 1458) Jan vanden Hecke en Katheline van Craywerve.

¹⁵¹ Bijlage, nr. 37 (1 – 14 augustus 1458) Jan vanden Hecke en Katheline van Craywerve: *Van welken voors. vier lenen met zulken baten ende proffijten alsser ancleven ende met zulken commere ende laste alser up es in der manieren hier vooren verclaerst of andersins, niet uute ghesondert, de voornoemde Jan vanden Hecke gherenunciert ende afghegaen es al zins rechts, behouden der condicie boven ghenomt, ter voors. Katheline, zinen wive, behouf t'eeuwelicken daghen, ende belooft voort, bij zinder kerstelicke trouwe ende manwaereden, hem daer anne nemmermer rechts van bijlevinghen noch andersins te vermetene t'eenegher wet, spiritueel of temporeel, in eenegher manieren.*

¹⁵² Bijlage, nr. 37 (1 – 14 augustus 1458) Jan vanden Hecke en Katheline van Craywerve: *Katheline van al 't ghuent dies de voors. Jan hier vooren toegheleyt es in leenen, eervachticheden, renten ende andersins gherenunciert ende af ghegaen al haer rechts t' voors. Jans behouf t'euwelicken daghen, ende belooft voort, bij harer kerstelicke trouwe ende wijfwarede, haer der anne nemmermer rechts van bijlevinghe noch andersins te vermetene te eenegher wetten, spiritueel of temporeel, in eenegher wijs.*

uit te betalen van 20 s. gr. en dit zolang haar grootvader Jakob Gheeraert uit Biervliet blijft leven. Jakob Gheeraert is echter wel weduwnaar van Margriete Diedolfs, dus Katheline's grootmoeder, waardoor Jakob recht heeft op die 20 s. gr. als bijleving op de vier lenen namens zijn overleden echtgenote. De som wordt wel jaarlijks uitbetaald aan Katheline als compensatie voor het belastend beheer van haar vier lenen door haar echtgenote. Dit dossier geeft dus een goed beeld van een delicate evenwichtsoefening tussen de twee families. Het wachten op volle eigendom voor Katheline omtrent de lenen voorziet een compensatie in de vorm van geld.¹⁵³

Een andere illustratie van een eveneens ruimere invulling van het bijlevingsrecht is het dossier Daneel van Maldeghem en Agnes sKokers.¹⁵⁴ Ook hier bestaat het vermogen uit patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote en een beperkte gemeenschap van goederen en acquesten. Net als bij het gemeenschappelijk behouden of afstaan van het recht op bijleving blijkt ook hier de evenwichtsdrang naar voren te komen, want ook in dit dossier vertoont de bijlevingsclausule enige afwijking. Belangrijk blijkt echter de voorgeschiedenis. Agnes sKokers zal in 1447, na 15 maanden onzekerheid over het lot van haar echtgenoot Daniël van Maldeghem, opnieuw trouwen met Adam van Vlaenderen. Agnes beschouwt zich echter voorbarig als 'weduwe' en na een klacht van de familie Van Maldeghem bij de officiaal beslist deze laatste dat de huwelijksband met Daniël van Maldegem behouden blijft waardoor haar huwelijk met Adam van Vlaenderen dus nietig is. De relatie tussen sKokers en Van Maldeghem zal uiteindelijk toch verzuren want in 1455 komt het tot een scheiding van tafel en bed, gevolgd door een boedelverdeling. In die boedelverdeling wordt bepaald dat Daneel van Maldeghem zijn patrimoniale goederen

¹⁵³ Bijlage, nr. 37 (1 – 14 augustus 1458) Jan vanden Hecke en Katheline van Craywerve: *Van welken voors. vier lenen met zulken baten ende proffijten alsser ancleven ende met zulken commere ende laste alser up es in der manieren hier vooren verclaers of andersins, niet uute ghesondert, de voornoemde Jan vanden Hecke gherenunciert ende afghegaen es al zins rechts, behouden der condicie boven ghenomt, ter voors. Katheline, zinen wive, behouf t'eeuwelicken daghen, ende belooft voort, bij zinder kerstelicke trauwe ende manwaereden, hem daer anne nemmermer rechts van bijlevinghen noch andersins te vermetene t'eenegher wet, spiritueel of temporeel, in eenegher manieren. Voort mer belooft de voors. Jan vanden Hecke de voornoemde Katheline, zinen wive, te ghevene ende wel te betalen 20 s. gr. 's iaers lijfrente also langhe als Jacop Gheeraerts te Biervliet d'lijf ter weerelt behouden sal ende niet langhere, ende datte in recompensien in begrotinghe van der bijlevinghe die de voors. Jacop hadde an de voornoemde vier leenen ter cause van Mergriete Diedolfs, zine wive was, der voornoemden Katheline grootvrouwe, diere ervachtich uute verstaerf, houdende es waer af d'eerste jaerscare ende payment van den voors. lijfrenten vallen sal te Kerssavont in 't jaer achte ende vichtich eerstcommende, van dan telken Kerssavont 20 s. gr. gheldende d'leven lanc van den voors. Jacop ghedurende in zulken ghelde etc.*

¹⁵⁴ Gent, stadsarchief, 301/43 (1), 1454-1455, f° 110 r° (18 mei 1455) Daneel van Maldeghem en Agnes sKokers. Zie tevens ook de akte van 23 juni 1447; Gent, stadsarchief, 301/39 (1), 1446-1447, f° 161 v° (23 juni 1447).

recupereert, weliswaar met de plicht tot uitkering van een bijleving aan Aedelwif Bogaerts.¹⁵⁵ Wat betekent nu de plicht tot uitkering van een bijleving vanwege Daneel aan Aedelwif Bogaerts? Het zijn blijkbaar de patrimoniale goederen van Daneel die hiermede belast worden. Het kan dus best dat er lasten verbonden zijn aan de patrimoniale goederen die de gescheiden Daniël recupereert. Dus vanuit het speuren naar de familiegeschiedenis komen bepaalde elementen tot ons. Daneel en Agnes verkiezen dan ook een vooruitziende regeling waarbij wordt ingecalculeerd dat het recht van bijleving slechts kan worden geactiveerd in geval dat de nood eraan groot is. Impliciet komt het er dus op neer dat het gescheiden echtpaar het erover eens is dat geen van beiden afstand doet van zijn/haar bijleving op de patrimoniale goederen van elkaar. Dit is een bijzondere invulling van het recht van bijleving dat maar zelden voorkwam. Bovendien blijkt uit een verdere lezing van het dossier dat het gescheiden echtpaar zelfs voorziet dat de stijgende pachttopbrengsten uit lijfrenten de nu afgesproken boedelverdeling, en het gecreëerde evenwicht, in de toekomst kunnen schaden. Blijkbaar zijn net zoals bij Jan vanden Hecke en Katheline van Craywerve ook voor Daneel van Maldeghem en Agnes sKokers rechtvaardige wederzijdse afspraken aan de orde in het geval van veel patrimoniaal goed.

Al even opmerkelijk is het dossier Pieter van Kercvoorde en Mergriete van Mourkerke.¹⁵⁶ Het dossier bevat namelijk een boedelverdeling na scheiding van tafel en bed waarbij het huwelijksvermogen bestond uit patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als de echtgenote, inclusief een beperkte gemeenschap van katelen. Net zoals in het vorige dossier doen beide echtgenoten geen afstand van elkaars recht op bijleving! Wie van hen beiden de andere overleeft, zal ook hier zijn of haar vol recht van bijleving genieten – de helft van de onroerende goederen in vruchtgebruik – zoals voorzien door het gewoonterecht van Gent.¹⁵⁷ Naast het al uitzonderlijk voorkomende behouden van het bijlevingsrecht - 4 op 12 boedelverdelingen - blijken ook hier enkele restricties naar voren te

¹⁵⁵ Gent, stadsarchief, 301/43 (1), 1454-1455, f° 110 r° (18 mei 1455) Daneel van Maldeghem en Agnes sKokers: *Eerst sal de vors. Daneel hebben, anverden ende paisivel ghebruken alle de leene, erflike rente metten husinghen, bomen ende catteylen daer up wesende, van sijnder zide commende, met allen den rechten daer toebehorende, waer ende te wat plaetssen die ghestaen ende gheleghen zijn, ende met sulken commere ende laste als men jaerlicx daer af sculdich es, te wetene in coorne, evenen, hoendre ende penninrenten bedraghende omtrent 20 s. gr. 's iaers. Ende vort es de vors. erve belast met 21 s. 8 d. gr. 's iaers erflic ende 3 lb. 14 d. gr. bilevinghen ten live van jonfr. Aedelwif Bogaerts, Arents van Liedekerke bastaert wettelic wif.*

¹⁵⁶ Bijlage, nr. 34/1 (15 oktober 1454): Pieter van Kercvoorde en Mergriete van Mourkerke. Zie ook Gent, Bijlage, nr. 34/2 (14 augustus 1456): Pieter van Kercvoorde en Mergriete van Mourkerke.

¹⁵⁷ Bijlage, nr. 34/1 (15 oktober 1454): Pieter van Kercvoorde en Mergriete van Mourkerke: *Daer af zal de vornoemde Pieter van Kercvoorde hebben ende behouden d'een heeltscheede van der bladinghe zijn leven lanc duerende, met zulken lasten als daer toe dient ende behoort. Ende de selve Pieter ende Mergriete, zijn wif, bliven staende elc in zijnen rechte omme de bladinghe van bijlevinghe te behoudene an 's gheents ervachtichede die van hem beeden deser weerelt eerst overliden zal, naer 't sterfhuus ende de wet van der poort van Ghend.*

komen. Het echtpaar bedingt twee uitzonderingen op voorgaande regeling. De eerste uitzondering bepaalt dat Pieter meteen, levenslang, de helft van het vruchtgebruik zal genieten op de 3,5 ghemeten bos in Sint-Laureins, met instemming van Mergriete.¹⁵⁸ Bovendien stemt Pieter ermee in dat Mergriete meteen een half bunder van haar patrimoniale onroerende goederen mag verkopen om de opbrengstsom daarvan voor haar eigen nut aan te wenden, zonder dat Pieter op dat half bunder een recht van bijleving zal eisen.¹⁵⁹ Naast het al opmerkelijk formuleren van restricties, beslissen beiden om de bijleving in leven te houden na hun huwelijk.

Ook het dossier Jan Paris en Aeghte sBackers moet in dit opzicht worden aangehaald.¹⁶⁰ Niet enkel het aantal registraties doet vermoeden dat er meer aan de hand is, ook de boedelverdeling zelf vertoont enkele opvallende elementen. Het huwelijksvermogen bevat patrimoniale goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote en een beperkte gemeenschap van katelen en conquesten. Deze boedelverdeling is interessant omdat het gescheiden echtpaar niet alle eigen patrimoniale onroerende goederen recupereert, zoals gebruikelijk bij een boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. In tegendeel zelfs. Jan en Aegthe hebben uitdrukkelijk bedongen dat enkel de met naam opgesomde onroerende patrimoniale goederen gemeenschappelijk zullen blijven. Van die gemeenschappelijk onroerende goederen zal elk de helft krijgen met integraal behoud van het recht op bijleving zoals het Gentse gewoonterecht voorziet.¹⁶¹ Voor een overzicht van de talrijke goederen die gemeenschappelijk blijven verwijs ik naar de boedelverdeling zelf.¹⁶² Het uiteindelijk resultaat is dat de boedelverdeling wel nog netjes stipuleert welke patrimoniale onroerende goederen Jan zal recupereren en waarop Aegthe dus geen recht van bijleving meer zal hebben.

¹⁵⁸ Bijlage, nr. 34/1 (15 oktober 1454): Pieter van Kercvoorde en Mergriete van Mourkerke: *Pieter van Kercvoorde ende Mergriete van Mourkerke bliven elc behoudende ende ghebrukende de ervachtichede die elken van ziere zijde commen es also die ghestaen ende gheleghen es met zulken herliken renten, commere ende lasten alsser up zijn ende jaerlicx uutgaen, uutghedaen van drie ghemeten ende een alf bosch, lettel min of meer, die van der voors. Mergrieten zijde commen zijn, gheleghen in eenen bosch in de prochie van Sente Laureins onder 't heerscip van Maldeghem. Daer af zal de vornoemde Pieter van Kercvoorde hebben ende behouden d'een heeltscheede van der bladinghe zijn leven lanc duerende, met zulken lasten als daer toe dient ende behoort. Ende de selve Pieter ende Mergriete, zijn wijf, bliven staende elc in zijnen rechte omme de bladinghe van bijlevinghe te behoudene an 's gheents ervachtichede die van hem beeden deser weerelt eerst overlijden zal, naer 't sterfhuus ende de wet van der poort van Ghend.*

¹⁵⁹ Bijlage, nr. 34/1 (15 oktober 1454): Pieter van Kercvoorde en Mergriete van Mourkerke: *Item heeft de voornoemde Pieter van Kercvoorde gheconsentert dat de selve Mergriete zal moghen vercoopen up dat haer ghelieft een alf buunre erven van harer zijde commende, waer dat se gheleghen es, omme de penninghen daer af commende te hebbene ende ghebrukene t' haren proffijte, zonder den voors. Pieter, haren man, nemmermeer eenich recht daer an te hebbene, van bilevinghen of andersins, in eenigher manieren.*

¹⁶⁰ Bijlage, nr. 13 (25 januari 1437): Jan Paris en Aeghte sBackers.

¹⁶¹ Bijlage, nr. 13 (25 januari 1437): Jan Paris en Aeghte sBackers: *Ende van allen den voorscrevenen goedinghen ende ervachticheden so blyft elc van Janne Parys ende joncf. Aeghten vors. te elcx doet staende in haren rechte van bilevinghen als de costume ende recht ghedraecht.*

¹⁶² Bijlage, nr. 13 (25 januari 1437): Jan Paris en Aeghte sBackers.

Logischerwijze zouden dan ook de patrimoniale onroerende goederen van Aegthe opgesomd worden, m.a.w die waarop Jan geen recht van bijleving meer heeft. Maar uit de opsomming blijkt dat Aegthe geen patrimoniale onroerende goederen terugneemt. Haar deel bestaat enkel nog maar uit roerend goed in de vorm van huizen te Gent. Alweer een merkwaardige verdeling die toch enkele vragen doet opkomen. Terug denkend aan het streven naar evenwicht binnen de andere boedelverdelingen duikt hier nu een verdeling op die totaal afwijkt. Beide echtgenoten bedingen niet enkel het behouden van het recht op bijleving – waardoor bij later overlijden de langstlevende het volwaardig weduwschap kan uitoefenen, voor Gent wil dat concreet zeggen een vruchtgebruik op de helft van de patrimoniale goederen – maar ook een grondige wijziging in hun eigen vermogen. Waar Aegthe via een expliciete bijlevingsclausule een hoog bedrag zou ontvangen op de goederen van Jan (want Jan heeft overduidelijk meer goederen), zorgt de boedelverdeling ervoor dat er een grotere gemeenschap wordt gecreëerd aan goederen. Gevolg is dat de overige goederen, behorend tot Jans vermogen, vrij zijn van het recht op bijleving. Daarenboven vallen ook de goederen die in de toekomst nog kunnen worden verworven via erfenis of aankoop onder deze regeling. Kortom, het beding omvat een bijlevingsclausule die verstrekkende gevolgen zal genereren. Naar mogelijke verklaringen blijft het echter gissen. Geldzucht? Dat is mogelijk. Persoonlijk denk ik dat het huwelijksvermogen gewoon makkelijker te verdelen viel door toegevingen te doen. Een einde maken aan een huwelijk met dermate veel patrimoniale goederen is nu eenmaal geen sinecure. Vandaar dus waarschijnlijk het laten registreren van een grotere beperkte gemeenschap om het uiteengaan vlotter te laten verlopen.

Ook dergelijk uitermate vriendelijk beding sluit aan bij de noodzaak om wederzijdse, rechtvaardige afspraken te maken tussen de families onderling. Ik blijf hier bewust meer de nadruk leggen op de families, dan op de echtparen. De creatie van een evenwicht bij deze vier boedelverdelingen bleek net zoals bij de andere 8 boedelverdelingen waarbij beide partners patrimoniale goederen bezaten uiterst in trek te zijn. Er stonden immers veel patrimoniale goederen op het spel waardoor een goede regeling noodzakelijk bleek. De enigszins verruimende clausules moeten dan ook geïnterpreteerd worden als wederzijdse toegevingen en afspraken om het uiteengaan vlotter te laten verlopen in geval van vele patrimoniale goederen. Ondanks het feit dat aan de Gentse poorters enkel maar een ‘*douaire coutumier*’ werd toegestaan blijkt uit het doornemen van de praktijkteksten dat indien de partijen onderling overeenkwamen, zij geen tussenkomst van de schepenen hoefden te vrezen. Voor een echte, officiële afwijking van de costumiere rechtsregels inzake huwelijksgoederen- en

erfrecht was het evenwel wachten op de homologatie van de costumen van 1563. Toen werd het roer immers volledig omgegooid. Mede door het *tractaet entenuptiael* konden voorhuwelijkse beschikkingen ten opzichte van het recht op bijleving voorrang krijgen op het gewoonterecht.¹⁶³ Deze keuze kon ook nadelig uitdraaien. Eens gekozen voor een afwijkende regeling kon het echtpaar zich niet meer beroepen op het costumiere recht van bijleving, tenzij de keuze werd opengelaten in het contract. Door voortaan voorrang te geven aan het contract boven het gewoonterecht sloot Gent zich aan bij wat onder meer al te Parijs in voege was. Het kunnen kiezen voor een '*douaire conventionnel*' gaf de echtparen meteen een veel grotere speelruimte.¹⁶⁴

5.5. Het behouden van het bijlevingsrecht: 'pasmunt' als compensatie?

Verschillen deze opmerkingen omtrent het creëren van een evenwicht door middel van extra restricties dan zoveel van een normale, duidelijke boedelverdeling bij echtparen met patrimoniale onroerende goederen langs beide kanten ingebracht zoals eerder aangetoond? Het antwoord is niet eenduidig. Toch kunnen bovenstaande inzichten alleen al door hun voorkomen niet worden genegeerd. Ze maakten nu eenmaal deel uit van een realiteit. Bovendien blijkt dat de vooronderstelde scheidingslijn tussen verruimende restricties en regelrechte 'pasmunt' dun te bewandelen is. 'Pasmunt' komt zoals reeds aangehaald neer op het behouden van het bijlevingsrecht. Het betreft hier dan ook koppels die deze regeling inzake 'behouden' van de bijleving opeisen en dus niet het verlies van de bijleving in het totaalpakket van de boedelverdeling willen. Zoals gezien kozen sommige echtparen er dan ook voor om het bijlevingsrecht te behouden en uit te breiden met restricties.

Het louter behouden van het bijlevingsrecht bleek ook in de praktijk voor te komen, weliswaar in zeer beperkte mate. Slechts in vier boedelverdelingen na scheiding van tafel en bed werd gekozen voor het behouden van het bijlevingsrecht.¹⁶⁵ Het echtpaar Jan Paris en Aeghte sBackers en Pieter van Kercvoorde en Mergriete van Mourkerke behielden ook hun bijleving, maar zoals reeds gezegd onder een verruimend beding waardoor ze al in het vorige hoofdstuk werden behandeld. Anders is het gesteld met de overige twee echtparen.

Een eerste echtpaar bestaat uit Jan vanden Roesiere en Lisbette Campions.¹⁶⁶ Het koppel bezit uiteraard ook nu patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel echtgenoot

¹⁶³ AR. GHELDOLF, *Coutumes des pays et comté de Flandre*, pp. 132-134.

¹⁶⁴ M. DANNEEL, *Weduwen en wezen*, pp. 271-272.

¹⁶⁵ De vier echtparen zijn, Pieter van Kercvoorde en Mergriete van Mourkerke (1454 – 1456), Jan Paris en jonkv. Aeghte sBackers (1437 – 1458), Gillis Roose en Matte sMarteleeren (1451), Jan vanden Roesiere en jonkvrouw Lisbette Campions, (1460 -1465).

¹⁶⁶ Bijlage, nr. 38 (21 mei 1460): Jan vanden Roesiere en jonkvrouw Lisbette Campions.

als echtgenote en een beperkte gemeenschap van goederen waarbij uiteindelijk ook hier valt te lezen dat beiden overeen gekomen zijn dat Lisbette haar recht van bijleving op de patrimoniale goederen van Jan zal behouden. Jan daarentegen blijkt zijn recht op bijleving kwijt te zijn ondanks het feit dat er wel degelijk sprake is van patrimoniale onroerende goederen door zowel de echtgenoot als de echtgenote ingebracht.¹⁶⁷ Werd Jan voor deze afstand beloond met een som contant geld? Is er sprake van een afkoopsom? Binnen dit dossier blijft de persoonlijke interpretatie doorslaggevend aangezien het afstaan van Jans bijlevingsrecht niet expliciet in de boedelverdeling staat. Toch overheerst het vermoeden dat Jan zijn bijleving op haar patrimoniale goederen wel degelijk kwijt is. Is het dan toch mogelijk om van 'pasmunt' te spreken, in de zin dat Lisbette haar bijlevingsrecht kan vrijwaren ten koste van Jan? De exacte situatie valt niet meer te achterhalen.

Misschien kan het dossier Gillis Roose en Matte sMarteleeeren voor verheldering zorgen.¹⁶⁸ Ook hier beschikte het echtpaar over patrimoniale onroerende goederen door beide echtgenoten ingebracht, en een beperkte gemeenschap van katelen en conquesten. Deze boedelverdeling start echter met het bedingen van een onmiddellijke lijfrente van 9. s. gr. aan Gillis. Uit de akte met betrekking tot een onroerend goed in Oordegem blijkt dat dit goed als onderpand dient voor de jaarlijkse betaling aan Gillis van die lijfrente. M.a.w met de opbrengsten van die grond te Oordegem moet jaarlijks 9 s. gr. worden uitbetaald aan Gillis.¹⁶⁹ Alweer een merkwaardige clause omtrent het recht op bijleving. Door deze lijfrente te aanvaarden doet Gillis afstand van zijn mogelijk recht van bijleving op de patrimoniale goederen van Matte, indien Gillis Matte overleeft. Gillis gebruikt dus zijn bijlevingsrecht als compensatie. Door een scheiding zou hij zijn bijleving op de patrimoniale goederen van Matte verliezen. Dit zou hem ernstige schade toebrengen op materieel vlak, vandaar dus het opteren om zijn bijlevingsrecht te behouden gevolgd door een uiteindelijke afkoopsom. Hierdoor zal Gillis op al het overige patrimoniaal goed van Matte geen recht van bijleving meer hebben.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Bijlage, nr. 38 (21 mei 1460): Jan vanden Roesiere en jonkvrouw Lisbette Campions: *Ten eersten ende al vooren zal de voors. Jan hebben ende behouden alle de goedinghen van zijnder zijde commende also die ghestaen ende gheleghen zijn, zonder der voors. joncvrouwen Lisbette eenich recht daer anne te hebbene, uutghedaen dat zoe van dien blijft staende in harer rechte van harer douwarien ende bilevinghen naer 't verclaers van den tsaertren ende brieven die daere af ghemaect ende ghepasseert zijn voor heere ende wette daer ende alsoo 't behoort.*

¹⁶⁸ Bijlage, nr. 33 (21 augustus 1451): Gillis Roose en Matte sMarteleeeren.

¹⁶⁹ Bijlage, nr. 33 (21 augustus 1451): Gillis Roose en Matte sMarteleeeren: *Item sal de vors. Gillis hebben 9 s. gr. 's iaers zijn leven lanc ghedurende die de vors. Matte hem bewijst te heffene an haren grond hier onder ghescreven binnen der prochye van Oerdeghem, ende dat over al 't recht van bilevinghen dat hij an haren grond soude moghen hebben of heessen up dat hij de doet van haer ghebede.*

¹⁷⁰ Bijlage, nr. 33 (21 augustus 1451): Gillis Roose en Matte sMarteleeeren: *Ende de vors. Matte sal hebben, behouden, anverden ende paisivel ghebruken t' haren vryen propren goede al de erve die de vors. Gillis Roese an haer behuwede ende van harer zijde commen es bij versterften of andersins, sonder den vors. Gillis eenich*

Merkwaardig is wel dat er geen sprake meer is van een eventueel bijlevingsrecht voor Matte. Over deze situatie kunnen we enkel besluiten dat er geen bijlevingsrecht is voor haar aangezien er niets werd bedongen in de boedelverdeling. De verklaring hiervoor valt niet meer te achterhalen. Misschien vertelt de oorzaak tot scheiden van tafel en bed ons meer. Wel valt bij deze laatste twee echtparen te vermoeden dat het afstaan van het bijlevingsrecht een einde stelt aan de nadelige situatie waarin Gillis en Jan zouden verzeilen in geval van scheiding. Door ze beiden te vergoeden werd het uiteengaan in ieder geval vergemakkelijkt en kwam de scheiding-boedelverdeling tot een einde.

5.6. Conclusie

Ten slotte zullen we de bovenstaande bevindingen hier groeperen. De meerderheid van de boedelverdelingen uit de 15de-eeuwse dossiers waarbij er patrimoniale onroerende goederen aanwezig waren, langs beide kanten ingebracht, toonden aan dat het de meest logische en veilige keuze was om het recht van bijleving af te gaan bedingen. Dit was ook zo volgens de heersende mentaliteit binnen de boedelverdelingen dewelke voorzagen in de recuperatie van de patrimoniale goederen.¹⁷¹ Beide echtgenoten hadden immers door het huwelijk een bijleving op elkaars patrimoniale goederen: de één zijn recht voor de ander zijn recht. Of nauwkeuriger: als één van de echtgenoten zijn recht wil behouden, bleek dat de andere echtgenoot ook zijn recht ging behouden. Doet één echtgenoot echter afstand dan zal ook de andere echtgenoot volgen. Wanneer het familiepatrimonium gevaar liep, werd er voor gekozen om dit zo snel mogelijk in veiligheid te brengen.¹⁷² Neem daarbij nog eens het feit dat een specifieke vermelding omtrent het afstand doen van het recht op bijleving latere betwistingen deed vermijden, dan valt te begrijpen waarom echtparen met patrimoniale goederen langs beide kanten ingebracht voor deze oplossing kozen. Zij hadden er niet het minste voordeel bij dat er een bijlevingsrecht zou blijven gelden op de patrimoniale goederen. Een logisch gevolg aangezien het behouden van het recht van bijleving door beide partners volgens het Gentse gewoonterecht inzake het sterfhuis aanleiding gaf tot een vol recht van bijleving, m.a.w de helft van de onroerende goederen in vruchtgebruik, zoals het een

recht van bilevinghen daer an te hebbene noch andersins, ende zoe sal behouden de bladinghen, baten ende proffijten van den vruchten die binnen deser jaerschaere ghewassen zijn up de grond behorende ter vors. behuusder stede die Gillis toegheleyt es.

¹⁷¹ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, 'Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent', p. 18.

¹⁷² M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, 'Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent', pp. 26-27.

volwaardige weduwe of weduwnaar zou toekomen.¹⁷³ Vandaar dus de meerderheid aan clausules waarbij beide partners toch de afstand bedongen – 8 op 12 boedelverdelingen - van hun recht op bijleving, ook al zou er in principe geen bijlevingsclausule mogen opduiken. Bij deze echtparen stonden er echter te veel goederen op het spel om risico's te nemen, vandaar het overheersende aantal boedelverdelingen waarin geopteerd werd om de waardevolle goederen te recupereren en het bijlevingsrecht af te bedingen. Het is belangrijk om dit toch in het achterhoofd te houden.

Toch bleek meteen ook dat sommige echtparen zich niet volledig aan de geldende rechtsregels hielden en ervoor opteerden om in extra restricties of afwijkende bedingen te voorzien. Ze gaven vaak hun eigen reikwijdte aan het bijlevingsrecht. Dergelijke restricties waren officieel niet toegelaten maar uit de praktijkteksten bleek toch dat de schepenen er binnen hun vrijwillige rechtspraak geen al te groot probleem van maakten indien de partijen onderling overeenkwamen. De motieven achter dergelijke bedingen zijn echter moeilijk te achterhalen. Betreft het pure geldzucht? Betreft het de schuldfactor zoals overspel? In ieder geval passen deze boedelverdelingen binnen de geschetste laatmiddeleeuwse mentaliteit waarbinnen het familiepatrimonium uitermate belangrijk was. Door de grote hoeveelheid goederen die op het spel stonden, waren concrete en goede afspraken belangrijk. Maar waar er dus eventueel sporen van menslievendheid of affectie kunnen optreden, bleek toch dat sommigen hun bijleving door scheiding niet wensten te verliezen: 'pasmunt' dus. Het dossier Jan vanden Roesiere en Lisbette Campions gaf al de aanzet, maar deze handelwijze bleek nog uitdrukkelijker terug te komen zoals bij Gillis Roose en Matte sMarteleeren. Zij opteerden ervoor om het bijlevingsrecht te behouden of te worden vergoed. Zoniet zouden ze moeilijk blijven doen bij de scheiding. Het blijft echter wel opvallend hoe voorzichtig de echtparen met patrimoniale goederen langs beide kanten ingebracht hun akten lieten registreren. Met grote mate van zekerheid kan worden gesteld dat het aanwezige patrimonium daar voor veel tussen zat.

Hetzelfde valt ook af te leiden uit de volgende categorie boedelverdelingen, deze waarbij slechts één van de twee echtgenoten patrimoniale goederen inbracht. Hierbij gold er in tegenstelling tot de zonet besproken boedelverdelingen dan ook maar één recht van bijleving, met name voor de partner die zelf over geen patrimoniale goederen beschikte. Trekken we de lijn door, dan valt te verwachten dat er hier zeker meer partners hun bijleving wensten te behouden.

¹⁷³ E.M. MEIJERS, *Het Ligurisch erfrecht in de Nederlanden*, pp. 32-50, in het bijzonder p. 44. – Ph. GODDING, *Le droit privé*, nrs. 352, 353, 485, 486, 530, 552.

6. Huwelijken zonder staat van weduwschap uit een vorig huwelijk, waarbij patrimoniale goederen aanwezig zijn door één van de huwelijkspartners ingebracht

6.1. Inleiding en uitgangssituatie

Wanneer er een scheiding volgde tussen echtparen met talloze patrimoniale goederen bleek toch enige voorzichtigheid naar voren te komen met betrekking tot de uiteindelijke boedelverdeling, vooral resulterend in het afstaan van het bijlevingsrecht. Het doel van volgend hoofdstuk is na te gaan in welke mate er sprake kan zijn van ‘pasmunt’ wanneer één van de twee partners over patrimoniale goederen beschikte. Kortom, in welke mate werd er van de bijleving ‘pasmunt’ gemaakt door echtparen die bij hun scheiding-boedelverdeling afspraken dat de bijleving wel van kracht bleef. Hierbij zal nog eens een extra onderscheid worden gemaakt naargelang het de echtgenoot of echtgenote was die patrimoniale onroerende goederen bezat.

Eerst en vooral is het belangrijk om het huwelijksvermogen van de hier behandelde echtparen te onderzoeken. In tegenstelling tot in het vorige hoofdstuk beschikt hier slechts één partner over patrimoniale goederen, namelijk de echtgenoot of echtgenote. Uit de praktijkteksten blijkt dat er in meer gevallen patrimoniale goederen werden ingebracht door de echtgenote, met name 10 keer, dan door haar mannelijke partner, slechts 4 keer.

Nemen we het bronnenmateriaal ter hand, dan komen ook hier direct enkele stereotiepe patronen naar voren. Indien een echtgenote patrimoniale goederen heeft ingebracht bij het huwelijk ontstaat er volgens het Gentse huwelijksvermogensrecht naast een beperkte gemeenschap ook een geheel van eigen goederen waarop een recht van bijleving rust voor de degene die geen eigen goederen heeft ingebracht, hier dus haar echtgenoot. Ook het omgekeerde kwam voor. Wel blijft het ook belangrijk te benadrukken dat de Gentse mentaliteit in het merendeel van de boedelverdelingen voorzag in het recupereren van de patrimoniale goederen door degene die patrimoniale goederen had ingebracht.¹⁷⁴ Dus in feite zou er, net als bij koppels met patrimoniale goederen door beiden ingebracht, ook hier van enig recht op bijleving geen sprake mogen zijn. Het uitdrukkelijk bedingen van het bijlevingsrecht bleef dus absoluut noodzakelijk.

De praktijkteksten vertonen vele tekenen van creativiteit. Van de 14 boedelverdelingen waarbij slechts één van de twee partners over patrimoniale goederen beschikte, bleken er maar liefst 7 koppels af te wijken door te kiezen voor ‘pasmunt’ tegenover 7

¹⁷⁴ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent’*, p. 18.

boedelverdelingen waarbij de patrimoniale goederen integraal werden gerecupereerd, gevolgd door het afstand doen van het recht van bijleving.¹⁷⁵ De boedelverdeling van Jan Rebau en Lijsbette Pollaer werd zoals vermeld in hoofdstuk 4.2 buiten beschouwing gelaten aangezien er geen scheiding van tafel en bed werd bekomen. Meteen tonen deze cijfers ook het contrast aan met de boedelverdelingen waar er sprake was van patrimoniale goederen door beide echtgenoten ingebracht. Waar de meeste echtparen zich toch min of meer aan de rechtsregels hielden en voorzichtig te werk gingen – 8 van de 12 boedelverdelingen verliepen volgens de regels – blijkt hier een totaal ander beeld naar voren te komen. Maar liefst de helft van deze echtgenoten zullen het ‘behouden’ van het bijlevingsrecht gaan bedingen binnen hun boedelverdeling.

6.2. Het recupereren van de patrimoniale goederen door een echtgenote: een proces van geven en nemen?

Als eerste komen hier de boedelverdelingen aan bod waarbij de echtgenote haar patrimoniale goederen heeft gerecupereerd, gevolgd door het afstaan van het bijlevingsrecht. In totaal voldeden 5 boedelverdelingen aan deze voorwaarde, waardoor er geen sprake is van enige vorm van ‘pasmunt’. Zo toont het dossier Boudin van den Dijke en Katheline vander Haghe aan dat er in geval van patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote een correcte verdeling tot stand kon komen.¹⁷⁶ In de boedelverdeling valt op te merken dat Boudin afstand doet van zijn recht van bijleving op de patrimoniale onroerende goederen van zijn echtgenote, dewelke gelegen zijn in het Land van Zottegem en bestaande uit drie zakken tarwe jaarlijks in de vorm van een erfrente.¹⁷⁷ Verder wordt in de boedelverdeling nergens melding gemaakt van een eventuele verkoopsom of een andere vergoeding voor het afstaan van zijn bijlevingsrecht. Katheline recupereert dus haar patrimoniale onroerende goederen integraal, zonder dat er enige geldelijke compensatie aan te pas kwam. Een regeling conform

¹⁷⁵ De zeven echtparen die geen bijlevingsrecht bedongen: Thomaes van den Winckele en Gheyle Pants (1431), Jacop van Loo en Amelberghe Metsaerts (1443), Boudin van den Dijke en Katheline vander Haghe (1430), Jan vanden Dijke en Lijsbette tScepens (1431), Jan Jaquemin en Mergriete vanden Heede (1439), Jan Zoetaert en Joane Reyners (1443 – 1453), Gillis van Saemslacht en jonkvr. Clare sCosters (1435-1439). Zeven echtparen kozen wel voor ‘pasmunt’: Lodewijk Weyns en Beatrice sWijspelaren (1439 -1456), Jacob Dullaert en Barbara Adericx (1447 – 1451), Bertelmeux Perchevael en Lijsbette vander Donct (1429 – 1430), Lievin Boegaert en Clare Serraes (1429 – 1433), Jan van der Honnen en Lijsbette Haghins (1431 – 1433), Jan van Gheertruudt en Jehane van den Heerweghe (1438) en Gillis de Hudevettere en Lisbette van Wansele (1467 – 1468).

¹⁷⁶ Bijlage, nr. 6 (11 april 1430): Boudin van den Dijke en Katheline vander Haghe.

¹⁷⁷ Bijlage, nr. 6 (11 april 1430): Boudin van den Dijke en Katheline vander Haghe: *Eerst zal de vors. Katheline vander Haghe hebben, behouden ende aenverden t' haren vryen propren goede, zonder Boudine vors. eenich recht der an te hebbene of heesschene in eenigher manieren, drie zacke coerens 's iaers erflic, bezet up zekeren grond van erven, gheleghen binnen den Lande van Zotteghem naer 't verclaers ende inhouden van den wettelijken brieven diere af zijn, ende de vorn. Boudin heeft gherenuncyert ende es afghegaen ts' rechts van bilevinghen dat hijre an heesschen, talen of aenspreken zoude nu noch in toecommenden tijden in eenigher manieren.*

de rechtsregels en de heersende mentaliteit. De boedelverdeling van Jan vanden Dijcke en Lijsbette tScepens ligt in dezelfde lijn.¹⁷⁸ Ook hier was er sprake van een beperkte gemeenschap bestaande uit katelen en daarenboven nog eens patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote. In de boedelverdeling zelf vermeldt Jan het eenvoudig afstaan van zijn bijlevingsrecht op de patrimoniale goederen van zijn echtgenote.¹⁷⁹ Aangezien Jan geen eigen patrimoniale goederen heeft ingebracht, bezit Lijsbette automatisch geen recht van bijleving op Jans patrimoniale onroerende goederen. Ook hier heeft er dus een recuperatie plaats van haar patrimoniale goederen zonder enige vergoeding, conform de regels. Een ander interessant dossier betreft het echtpaar Jan Jaquemin en Mergriete vanden Heede.¹⁸⁰ Jan doet afstand van zijn recht van bijleving op de patrimoniale onroerende goederen van zijn echtgenote, Mergriete, waarbij hij belooft het bijlevingsrecht niet meer te zullen opeisen, noch bij een kerkelijke noch bij een wereldlijke rechtbank. Bovendien wordt in de boedelverdeling ook melding gemaakt het feit dat Jan zich ‘*bij ziere kersteliker trauwen ende man waerheden*’ verbonden heeft het recht van ‘*bilevinghe*’ en ‘*bladinghe*’ niet meer op te eisen.¹⁸¹

6.2.1. De noodzaak aan compensatie in ruil voor het behouden van de eigen patrimoniale goederen: ‘pasmunt’

De vermelde boedelverdelingen tonen aan hoe eenvoudig een boedelverdeling kon verlopen. Maar een mens blijft een mens en tracht doorheen de tijd de regels blijkbaar te ontlopen. Van de 10 boedelverdelingen waarbij de echtgenote patrimoniale onroerende inbracht, bleken maar liefst 5 echtgenoten het bijlevingsrecht te behouden. Steeds opnieuw bleek de

¹⁷⁸ Bijlage, nr. 8 (23 juli 1431): Jan vanden Dijcke en Lijsbette tScepens.

¹⁷⁹ Bijlage, nr. 8 (23 juli 1431): Jan vanden Dijcke en Lijsbette tScepens: *zoe zijn de vors. Jan ende Lijsbette, zijn wijf, comen ende kenden dat zij van al haren tijdelijken goede onderlinghe verheffent, verdeelt ende al wel verscheeden zijn ende dit in deser manieren dat de vors. Lijsbette hebben ende behouden zal t'haren properen goede ende alle de erfachtichede van harer zijde commende met allen den huusinghen, bomen ende cateylen diere toebehoren, zonder den vors. Janne, haren man, daer inne emmermeer eenich recht te hebben van bijlevinghen of andersins in eenegher manieren, behouden dien dat Jan vors. hebben ende behouden zal t'sinen properen goede de 2 lb. gro. 's iaers die hem te huwelijcke ghegheven waren, zonder Lisbetten, zijnen wive, eenich recht an te hebbene.*

¹⁸⁰ Bijlage, nr. 18 (31 juli 1439): Jan Jaquemin en Mergriete vanden Heede.

¹⁸¹ Bijlage, nr. 18 (31 juli 1439): Jan Jaquemin en Mergriete vanden Heede: *so zijn de vors. Jan ende Mergriete eendrachtelic comen etc., kenden ende lijden dat zij van haerlieder tijdelijken goede vriendelike verheffent, verscheeden ende verdeelt zijn in deser manieren dat de vors. Mergriete behaut te haeren voordeele ende propren goede alle de goedinghen van harer zijden commende, in leenen, erven, erveliken renten met allen haeren toebehoerten, also wel bossche, haute ende cateylen diere up zijn als andersins, niets ute ghesondert sonder Janne Jaquemins eenich recht an te hebbene, ende heeft de selve Jan belooft ende hem verbonden bij ziere kersteliker trauwen ende man waerheden hem an de vors. goedinghen van Mergrieten zijde commende nemmermeer eenichs rechts te vermetene van bladinghen, bilevinghen, cateylen noch andersins t'eenighen wetten, spiritueel of temporeel, in eenigher manieren.*

echtgenote die patrimoniale goederen had ingebracht, na een boedelverdeling ten gevolge van scheiding van tafel en bed, het recht van bijleving te moeten accepteren op haar eigen patrimoniale goederen. ‘Pasmunt’ dus. Deze echtparen, of beter gezegd de echtgenoot die het bijlevingsrecht bezat, wou dus absoluut het verlies van het bijlevingsrecht in het totaalpakket van de boedelverdeling vermijden. De redenen blijven vaag, maar wat wel duidelijk is, is dat het creëren van ‘pasmunt’, bv. in de vorm van het behouden van het bijlevingsrecht of een som geld, aanleiding kon geven tot een soepeler verloop van de zaak. Door deels materiële en financiële toegevingen te doen werd het verlies van de scheiding voor de echtgenoot opgevangen. Hoogstwaarschijnlijk ligt hier de oorzaak waarom de echtgenoot ‘pasmunt’ verkoos in plaats van zijn bijlevingsrecht af te staan. Hij wenste boter bij de vis als zijn echtgenote zou vertrekken met al haar patrimoniale goederen waarop hij anders na haar overlijden voor de helft recht op had.

Een uitzonderlijke en schitterende illustratie van het streven naar ‘pasmunt’ valt duidelijk te merken in het dossier Jan Zoetaert en Joane Reyners.¹⁸² Het huwelijksvermogen bestond uit patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote en een beperkte gemeenschap van katelen. Deze boedelverdeling werd een echt voorbeeld van hoe de toenmalige tijdgenoot een zaak kon rekken in zijn zoektocht naar het behouden van het bijlevingsrecht. Ondanks het feit dat het echtpaar vermoedelijk al in 1442 gescheiden was van tafel en bed blijkt uit de akte van 1443 dat Jan Zoetaert treuzelde met het opmaken van de staat van goed.¹⁸³ Jan Zoetaert argumenteert in de akte dat zijn schoonvader heeft nagelaten het onderpand aan te wijzen waarop de erfrente van 5 lb. gr. jaarlijks te gunste van zijn dochter, Joane, als huwelijksgift diende voortgebracht te worden. De vader van Joane Reyners verklaarde hierop de erfrente jaarlijks te hebben beloofd als huwelijksgift maar dat in de huwelijksvoorwaarden stond gestipuleerd dat hij daarvoor geen onderpand diende aan te wijzen. Jan Zoetaert repliceerde op zijn beurt dan weer dat bij gebrek aan een concreet aangeduid onderpand hij benadeeld kon worden, in het bijzonder wanneer zijn echtgenote

¹⁸² Bijlage, nr. 30/1 (24 mei 1443): Jan Zoetaert en Joane Reyners; bijlage, nr. 30/2 (5 september 1444): Jan Zoetaert en Joane Reyners; bijlage, nr. 30/3 (5 december 1444): Jan Zoetaert en Joane Reyners.

¹⁸³ Bijlage, nr. 30/1 (24 mei 1443): Jan Zoetaert en Joane Reyners: *Jan Reyneere, vader van Jehenne, en Jan Zoetaert: waer af hem de voors. Jan Zoetaert excuseerde, segghende dat hij den voors. staet niet goedlicx ghemaken noch overbringhen conste, het en ware dat de voors. Jan Reyneere alvoren hem bewijs dade van den 5 lb. gro. ts' iaers erflic, die hij ziere voorn. dochter gaf in huweliker voorwaerden, versoukende dat de voors. Jan Reyneere 't selve bewijs vulquame. [...] Daer jeghen de voors. Jan Zoetaert, in vormen van dupliquen, dede segghen dat, naer 't vervolghen dat de voors. Jan Reyneere ende zine dochter ghedaen hadden ende deden van den voors. ghescheede, hij bij zulken weghe ghefraudeert soude wesen. Ooc mede, waert dat de voors. joncvr. Jehane overleede der weerelt, ware ghescepen daer bij te verliesene zijn recht van bilevinghe, concluderende mids dien dat de voorn. Jan Reyneere – omme de bewaernesse van elken – sculdich ware alvoren 't selve bewijs te doene, met meer woorden, etc.*

kwam te overlijden. In dat geval zou Jan Zoetaert zijn recht van bijleving, specifiek het vruchtgebruik op de helft van die 5 lb. gr. jaarlijks, verliezen bij gebrek aan een rechtstitel waarin het onderpand vermeld staat.¹⁸⁴ Hierom draaide de zaak dus. De voornaamste reden tot twijfel bleek dus wel degelijk geldzucht te zijn. Zijn echtgenote had immers patrimoniale goederen in het huwelijk ingebracht dus kon hij het hier toch niet zomaar bij laten? Uiteindelijk gaven de schepenen Jan Zoetaert gelijk en bevelen aan zijn schoonvader om binnen de zes weken het onderpand van die erfrente aan te wijzen. Jan Zoetaert diende wel te beloven dat hij die erfrente niet ging bezwaren. Pikant detail: het echtpaar bleek op 24 mei 1443 reeds gescheiden te zijn, dus eigenlijk had Jan Zoetaert toen al geen recht meer op bijleving. Dit is nogmaals een bewijs van hoe de echtgenoot moeilijk kon doen bij de scheiding-boedelverdeling.

Dossiers zoals Jan Zoetaert en Joane Reyners bewijzen nogmaals dat er strategisch met boedelverdelingen werd omgegaan, vooral dan met het recht van bijleving. Toch was het resultaat niets steeds een reeks slopende rechtzaken. In tal van gevallen kwam het echtpaar er onderling uit door het behouden bijlevingsrecht om te zetten in een som contant geld. Zo werd het uiteengaan in ieder geval bewerkstelligd (vooral de echtgenoot zijn nadelige situatie werd beperkt) en waren de patrimoniale goederen van de echtgenote gevrijwaard (ook voor de toekomst). Bekijken we bijvoorbeeld het echtpaar Bertelmeus Pertsevale en Lijsbette van der Donct van dichterbij, dan valt het op hoe het recht van bijleving duidelijk werd omzeild door Lijsbette die patrimoniale onroerende goederen bezat.¹⁸⁵ Want ook binnen deze casus bestond het huwelijksvermogen uit een beperkte gemeenschap van katelen en conquesten waarbij de patrimoniale onroerende goederen werden ingebracht door Lijsbette. Bij het doornemen van het dossier valt echter één bepaalde passage op: “ *myds dat hij van zinen rechte der jeghen begroet es met zekeren somme van penninghen daer af dat hem Bertelmeus kent zinde betalt ende al wel vernoucht van joncf. Lijsbette vornt*”. Deze passage doet duidelijk vermoeden dat Bertelmeus afstand deed van zijn recht van bijleving op de patrimoniale onroerende goederen van Lijsbette, nadat hij eerst van plan was om zijn bijlevingsrecht te behouden. Het

¹⁸⁴ Bijlage, nr. 30/2 (5 september 1444): Jan Zoetaert en Joane Reyners: *de vors. Jehanne behout al 't goed van haerer zijde comende ende dat zo te haer waert heeft, hoe ende in wat manieren dat zij, den vors. Jan daer an ghen recht daer an te hebbene, nu noc in toecommenden tijden, ende de vors. Jan Soetaert behout al sulc goed als hij te hem vaert heeft, zonder der vors. Jannen eenich recht daer an te hebbene. Dies so blijft staende in haeren rechte van al sulker scuult van baeten als Lievin vander Paele hemlieden sculdich es, ende de vors. joncf. blijft staende in haeren rechte van bijlevinghe van al sulker eerven als Jan vors. vercocht heeft, daer af zo haer bijlevinghe niet af gheghaen en es.*

¹⁸⁵ Bijlage, nr. 3/1 (8 april 1429): Bertelmeux Perchevael en Lijsbette vander Donct; Bijlage, nr. 3/2 (4 oktober 1430): Bertelmeus Pertsevale en jonkvr. Lijsbette van der Donct.

effectief afstand doen van zijn recht komt dan ook rechtstreeks terug in de akte.¹⁸⁶ Bij het lezen van de akte valt evenwel op dat om Bertelmeus zover te krijgen, Lijsbette hem wel heeft moeten vergoeden met contant geld. Het bedrag werd discreet gehouden, maar Bertelmeus erkent wel volledig te zijn betaald. Lijsbette zet m.a.w het bijlevingsrecht om in een contante som geld om zo haar eigen patrimoniale goederen veilig te stellen. Een duidelijk voorbeeld van hoe ‘pasmunt’ kon worden bedongen door Bertelmeus aangezien hij anders door scheiding, vooral op materiaal vlak, er enorm op zou achteruitgaan. Door het bijlevingsrecht te behouden bleef Bertelmeus enerzijds verzekerd van een eventuele uitkering bij het overlijden van zijn echtgenote, maar door de uiteindelijke som geld anderzijds heeft hij nu al zijn bijleving, of een zeer groot deel ervan, in contant geld.

De eerder vooropgestelde hypothese, namelijk ‘pasmunt’ om de boedelverdeling vlotter te laten verlopen, komt hier dus nog eens extra uit de verf. Ook het dieper speuren naar andere akten i.v.m dit koppel bevestigde deze verklaring. Waar de schepenen op 4 oktober 1430 de minnelijke boedelverdeling goedkeuren, bleek weliswaar uit de voorgeschiedenis (8 april 1429) een heel ander verhaal naar voren te komen. Hieruit volgde de verklaring waarom Lijsbette de rechten op haar patrimoniaal goed heeft moeten afkopen. Bertelmeus treuzelde immers lange tijd om, na de scheiding van tafel en bed vastgesteld door de officiaal van Doornik, de boedelverdeling door te voeren, al drong Lijsbette er nog zo uitdrukkelijk op aan.¹⁸⁷ Bovendien zaten de omstandigheden ook niet mee. Het echtpaar verloor een kind en Bertelmeus vertrok uit Gent waardoor Lijsbette, bij afwezigheid van haar man, er nu alleen voor stond waardoor het afronden van de boedelverdeling geen sinecure was.¹⁸⁸ Uiteindelijk dook Bertelmeus acht dagen later weer op en gaf hij Jan de Brune kwijting voor de koop van

¹⁸⁶ Bijlage, nr. 3/1 (4 oktober 1430): Bertelmeux Perchevael en Lijsbette vander Donct: *Lijsbette vander Donct hebben ende behouden sal t'haren properen gronde ende goede alle de eerfachtichede die van harer siden commen es, zonder Bertelmeeuse vors. daer anne eenich recht te hebbene van bijlevinghen of andersins in eenigher manieren, myds dat hij van zinen rechte der jeghen begroet es met zekeren somme van penninghen daer af dat hem Bertelmeeus kent zinde betalt ende al wel vernoucht van joncf. Lijsbetten vornt. ende scaler hare af quite, nu ende te eewelijken daghen.*

¹⁸⁷ Bijlage, nr. 3/1 (8 april 1429): Bertelmeux Perchevael en Lijsbette vander Donct: *dat Bertelmeux Perchevael over een zijde ende Lijsbette vander Donct, zijn wijf, over andere, ghescheeden waren van tafelen ende bedden ten spierituellen hove van Dornike alsoo 't behoorde, ghelike dat te vullen bleec bij zekeren letteren daerup ghemaect in 't zelve hof, ende dat de zelve Lijsbette zeere nerendstelike ghevolcht hadde, alsoo wel in 't scependom vorleden als in dit jeghewordich, omme van den zelve Bertelmeux, haren man, verscheeden 't zine van haerlieder beeder tideliken goede, eerst ter bewaernessen van haer ende van haren kinde, ende der naer ter bewaernessen van hare alleene mits dat 't selve haer kind ghevaren wart van live ter doot, ende in 't zelve volghen zo veele ghedaen dat hij ende zoe de staten van den zelve haerlieder tideliken goede overbrochten ende elcx andworde der up bij goeden verclaerse in gheschriften alser daertoe diende ende men ghecostumeert was te doene in ghelike zaken.*

¹⁸⁸ Bijlage, nr. 3/1 (8 april 1429): Bertelmeux Perchevael en Lijsbette vander Donct: *overmits dat de vors. Bertelmeux binnen den middelen tide van den vors. vervolghen – dat langhe gheduerde – zijn goed dat hij hadde liggende te Waerscoet ende dar omtrent vercochte ende metten ghelde datter af quam vervremde uut deser stede ende lande in zulker wijs dat de vors. Lijsbette te gheen bescheede gheraken conste.*

het goed te Waarschoot (dat hij verkocht had voor hij vertrok) en waarna het nog iets meer dan achttien maanden duurde vooraleer beiden hun minnelijke boedelverdeling lieten ratificeren. Dit alles gebeurde echter zonder gewag te maken van enige gerechtelijke lijdensweg. Meteen ook een duidelijke illustratie van wat Vleeschouwers - Van Melkebeek 'het topje van de ijsberg' noemde met betrekking tot de akten in de contentieuze rechtspraak.¹⁸⁹ Het uiteindelijke toestaan van een som geld door Lijsbette kan dus met zekerheid gezien worden als een middel ter bevordering van de boedelverdeling. Bertelmeus zou anders zijn scheiding blijven rekken.

Een gelijkaardige handelwijze om het uiteengaan vlotter te doen verlopen is terug te vinden bij het echtpaar Lievin Boegaert en Clare Serraes.¹⁹⁰ Uit deze akte blijkt dat het huwelijksvermogen uit een beperkte gemeenschap van katelen bestond naast patrimoniale goederen ingebracht door de echtgenote. Opmerkelijk is echter dat Lievin heeft bedongen dat hij zijn recht van bijleving zal behouden op de patrimoniale onroerende goederen van zijn echtgenote, Clare Serraes. Net zoals bij het echtpaar Bertelmeus Pertsevale en Lijsbette van der Donct weet ook Lievin dat scheiden een zware financiële dobber zou betekenen. Na scheiding van tafel en bed gevolgd door een boedelverdeling zal de dood van zijn echtgenote ook voor hem geen bijlevingsrecht meer genereren, en dus ook geen extra goederen. Daar had Lievin echter geen behoefte aan waardoor hij actie ondernam bij de schepenen vanwege een gebrekkige boedelverdeling. Zijn bijleving zou bestaan uit zes bunder land, verpacht voor 3 lb. 4 s. 4d. gr. jaarlijks. Van die pachtsom, zo blijkt uit de akte, zal Lievin nu vanaf 24 december 1430 jaarlijks de helft als bijleving ontvangen. Wat de inning van de pacht op 24 december 1429 betreft, werd afgesproken dat Clare Serraes eenmalig 3 lb. gr. zal innen en de resterende 4 s. 4d. gr. werd verdeeld onder de gescheiden echtgenoten.¹⁹¹ Het mag duidelijk zijn dat Lievin hier dus zijn verworven recht op bijleving ten volle uitspeelde. Hij heeft door zijn huwelijk recht op een deel van de patrimoniale goederen van zijn toenmalige echtgenote, dus maakt hij er ook dankbaar gebruik van. Voor Clare Serraes en haar familie is deze regeling uiteraard niet echt gunstig. Zij ziet immers een groot deel van de pacht van haar eigen patrimoniale goederen verdwijnen naar haar echtgenoot. Het bleef hier dan ook niet bij.

¹⁸⁹ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, 'Ghesceet van Taflen ende van Bedden', p. 11.

¹⁹⁰ Bijlage, nr. 4/1 (26 februari 1429): Lievin Boegaert en Clare Serraes; bijlage, nr. 4/2 (2 maart 1433): Lievin Boegaert en Clare Serraes; bijlage, nr. 4/3 (7 april 1433): Lievin Boegaert en Clare Serraes.

¹⁹¹ Bijlage, nr. 4/1 (26 februari 1429): Lievin Boegaert en Clare Serraes: *Item behoudt de vorn. Clare t'haren propren goede alle de ervachtichede van harer ziden commende, groot zijnde zes buunre, lettelt min of meer, verpacht jaerlicx drie pond vier scellinghen vier penninghen gro., daer af Lievin behoudt d'heeltsceede t'zijnre bilevinghen, elken zijn last draghende van den commere diere jaerlicx utegaet. Dies zal Clare vors. den pacht van Kerssavonde toecommende [24 december 1429] gheel ontfaen, draghende drie pond gro., ende 't sourpluus blijft ghemeene.*

Blijkens een vonnis van de schepenen van de Keure van 2 maart 1433 is sedert 26 februari 1429 een proces ontstaan over de te verdelen katelen en schulden van kommer die bij de boedelverdeling niet aan het licht gekomen waren. Clare eiste daarom de helft van de verkoopsom van een pleitschip dat 4 lb. 10 s. groten opbracht en waarin zij bij de boedelverdeling van 26 februari 1429 niet had gedeeld. Haar echtgenoot was dus ingegaan tegen het verbod van de schepenen om haar goederen nog te belasten sedert zij afzonderlijk zijn gaan wonen.¹⁹² Lievin repliceerde hierop dat hij het recht had dit te doen aangezien dit gebeurde in een periode waarin hij nog steeds de voogd was over haar goederen.¹⁹³ Uiteindelijk viel uit de boedelverdeling van 2 maart 1433 af te leiden dat de echtgenoot toch een geldelijke vergoeding ging betalen voor haar aandeel in de katelen die hij van de hand had gedaan in hun periode van afzonderlijk wonen.¹⁹⁴ Maar wat met het bijlevingsrecht binnen dit dossier? Na verder speuren dook er al snel terug een akte op waarbij aan deze voor Clare Serraes vervelende situatie een einde werd gesteld. Waar het recht van bijleving door de echtgenoot nog werd behouden bij de boedelverdeling van 26 februari 1429, bleek uit het vonnis van 2 maart 1433 dat de schepenen erop aandrongen om samen met de verdeling van de schulden van kommer ook het bijlevingsrecht te regelen, liefst op *vriendelijke* wijze.¹⁹⁵ Zo verschenen beiden op 7 april 1433 weer voor de schepenen. Waar op 26 februari 1429 Lievin had bedongen zijn recht van bijleving te behouden op het onroerend goed van Clare – waarbij hij vanaf 24 december 1430 dus de helft als bijleving zou innen – komt er nu een bijkomende boedelverdeling waarbij het echtpaar terugkomt op de vorige regeling. Nu werd

¹⁹² Bijlage, nr. 4/2 (2 maart 1433): Lievin Boegaert en Clare Serraes: *Als van den gheschille, te vele ende diveersschen stonden gheweest tusschen Lievin Bogaert an d'een zijde ende Clare Serraers an d'ander, naer 't ghescheet tusschen hemlieden ghewijst ende ghepasseert in 't gheestelic hof van Dornike, ende naer der hand bij scepenen den laetsten voorsaten, sprutende ende toecommende uut sekeren scrifturen bij den voors. partijen overgheleit ende overghegheven up huerlieder staet van goede van haren cateilen, juweelen ende diverschen percheelen, in heesche, in antworde, replike ende dupliken, [...]verboden ten tijden dat sij d'een van den anderen vervremdden wilden, dat hij huer goed niet becommenen noch belasten soude, also toe seide.*

¹⁹³ Bijlage, nr. 4/2 (2 maart 1433): Lievin Boegaert en Clare Serraes: *daer jeghen de voors. Lievin dede verandwoorden, weerende van haer yet te ghevene of te betalene, mids dat van al 't gheent dat hij vercocht hadde voor 't ghescheet, tusschen hemlieden ghepasseert ten spirituelen hove, hijs wel moghende was van doene, want hij, toot den wijsdomme van den selven ghescheeden in 't hof van Dorneke tusschen hemlieden, vooght was van sinen wive ende van al hueren goede.*

¹⁹⁴ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, 'Ghesceet van Taflen ende van Bedden', pp. 12-13.

¹⁹⁵ Bijlage, nr. 4/2 (2 maart 1433): Lievin Boegaert en Clare Serraes: *So waes't dat scepenen etca., oversien hebbende de voors. scriftueren al in 't langhe, ende ghelet up de pointe van huerlieder gheschille voors. over beede zijde, bij goeder deliberatien appointierden dat Lievin Boghaert overlegghen ende betalen soude der voors. Claere Serraers, sinen wijf, over al huer recht ende andere van den voors. percheelen t'handeren tijden vervremdt bij den selven Lievin [...]wijsden voort dat van allen den costen, commeren ende lasten die elc sonderlinghe ghedaen mochte hebben zidert den ghescheede in 't gheestelic hof tusschen hemlieden ghepasseert ende ghesloten, elc van hemlieden sijn coste, commere ende last, sijdert ghedaen, houden soude an hem selven. Ende verclaersden voort dat sij vriendelike van allen baten, commeren ende lasten, uutstaende in schulden, in baten ende in commere, juweelen, inhaven ende cateilen deelen soude ende appointieren onderlinghe, alsoo 't behoorde. – M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, 'Ghesceet van Taflen ende van Bedden', pp. 12-13.*

overeengekomen dat Lievin toch afstand zou doen van zijn recht op bijleving.¹⁹⁶ Een daad van barmhartigheid na het sluimerende conflict? Ook hier rijst vooral het vermoeden dat Clare wellicht het recht van bijleving op haar patrimoniale goederen terug heeft moeten kopen van Lievin. Dit werd echter niet expliciet vermeld in de akte. Enkel een discreet ‘*daermede de voors. Lievin van al sinen rechte van die begroedt ende vernought est van Claeren voornt*’ wijst in de richting van een terugkoop. Wat de achterstallige pachtsommen betreft, blijven Lievin en Clare op hun rechten staan, m.a.w zij zullen alsnog elk de helft van de achterstallige pacht ontvangen.¹⁹⁷ Ook hier slaagde Lievin er dus in, ondanks het gerechtelijk dispuut, om van zijn bijlevingsrecht ‘pasmunt’ te maken binnen de boedelverdeling. Naast de regeling omtrent de onderlinge verdeling van zekere schulden van baten en kommer bleek ook een regeling omtrent het bijlevingsrecht noodzakelijk voor de schepenen. Het uiteindelijk toestaan van een som geld kan dus net zoals bij het vorige echtpaar gezien worden als een middel ter bevordering van de boedelverdeling, en dus van het uiteengaan.

Ook in het dossier met ‘pasmunt’ van Jan van der Honnen en Lijsbette Haghins keert dit patroon terug.¹⁹⁸ Zij bezaten een huwelijksvermogen bestaande uit patrimoniale onroerende goederen ingebracht door Lijsbette. Ook hier valt te lezen dat Jan heeft bedongen zijn recht van bijleving te behouden op de patrimoniale onroerende goederen van Lijsbette Haghins. Dat recht bestond erin levenslang de helft te innen van die onroerende goederen, met dien verstande dat hij niet de volledige helft zal krijgen maar de helft verminderd met 18 groten.¹⁹⁹ Net zoals Clare Serraes heeft Lijsbette Haghins hier met een vervelende situatie te maken. Net zoals het vorige dossier kent ook dit dossier een vervolg. Op 3 november 1433 verschenen Jan vander Honnen en Lijsbette Haghins opnieuw voor de schepenen van de Keure om een

¹⁹⁶ Bijlage, nr. 4/3 (7 april 1433): Lievin Boegaert en Clare Serraes: *Kenlic etca. dat Lievin Boemgaert commen es etc., kende ende lijdde dat, naer 't ghescheet, overleden ende ghedaen ten spirituelen hove tusschen hem an d'een zijde ende Claere Serraers, sinen wive, an d'andere, de vors. Lievin Claeren, sinen wive voornt., heeft wettelic quiteghescholden al 't recht van bladinghen of bilevinghen, baten oft proffiten, die de selve Lievin hebben, halen of heesschen mochte an d'erfachtighe goedinghe, Claeren sinen wive vornt. toebehoerende ende van haer zijde commende.*

¹⁹⁷ Bijlage, nr. 4/3 (7 april 1433): Lievin Boegaert en Clare Serraes: *Dit zoe alle behoudt te haeren propren goede, alzo zij alle ghestaen ende gheleghen sijn, sonder den vors. Lievin an de selve goedinghe oft an yet dies daer an cleeft eenighen deel of recht te hebbene, al zoo 't rechte voorwaerde es in 't ghescheet van haerlieder tideliken goede, daermede de voors. Lievin van al sinen rechte van dien begroedt ende vernought es van Claeren voornt.*

¹⁹⁸ Bijlage, nr. 9/1 (18 februari 1431): Jan van der Honnen en Lijsbette Haghin; Bijlage, nr. 9/2 (3 november 1433): Jan van der Honnen en Lijsbette Haghin.

¹⁹⁹ Bijlage, nr. 9/1 (18 februari 1431): Jan van der Honnen en Lijsbette Haghin: *Jan van der Honnen en Lijsbette Haghin: Kenlic zij etc. dat up 't ghesceet, ghedaen ten sperituelen hove van scotelen ende bedden tusschen Janne van der Honnen an d'een zijde ende Lijsbette Haghins, zinen wive, so sijn sij eendrachtelic commen voor scepenen etc., kenden van haerlieder tijdelicken goede verscheeden zijnde in deser manieren dat de vors. Lijsbette behoudt de goedinghen, leen ende erfachticheden, commende van harer zijde, ende daer af behoudt de vors. Jan in voormen van bilevinghen zijn leven lanc d'een heelt van der bladinghe ende bate van den zelven goedinghen, uutghedaen dat hij 18 gr. 's iaers min heffen zal d'een heeltsceede.*

bijkomende boedelverdeling te vragen. Daarin staat duidelijk dat Jan vander Honnen het recht van bijleving verkoopt aan zijn van hem gescheiden echtgenote. Waar Jan eerder bedongen had de bijleving levenslang te innen, merken we ook hier plotseling een ommekeer. Zoals te verwachten viel, koopt Lijsbette tweeënhalf jaar later het door Jan bedongen recht terug om aldus de totale opbrengst van haar onroerende goederen te recupereren. Ook nu werd het exacte bedrag discreet gehouden, maar Jan erkent wel volledig te zijn betaald. Opnieuw is er dus sprake van ‘pasmunt’²⁰⁰

Het dossier Gillis de Hudevettere en Lisbette van Wansele is het volgende echtpaar dat werd onderzocht.²⁰¹ Waar Gillis eerst bedong zijn recht van bijleving op de patrimoniale onroerende goederen van Lisbette intact te houden, bleek dat deze regeling minder dan een jaar heeft standgehouden. Op 16 november 1468 werd melding gemaakt van de terugkoop en zoals vaak, werd de verkoopsom discreet gehouden, logischerwijze omdat beide partijen perfect wisten om welke som het ging.²⁰² Uiteraard hoefde deze werkwijze niet altijd in meerdere stappen te gebeuren. Zo toont het dossier Jan van Gheertruudt en Jehanne van den Heerweghe ons dat het wel degelijk mogelijk was om van de eerste keer een vergoeding te krijgen in ruil voor het afstaan van de bijleving.²⁰³ Bij dit echtpaar, waarbij het huwelijksvermogen bestond uit een beperkte gemeenschap van katelen en patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote, werd direct afstand gedaan van het recht van bijleving door Jan. In tegenstelling tot de vorige boedelverdelingen is er hier wel expliciet sprake van een vergoeding in contant geld. Met name Jehane kiest ervoor om zich te engageren door een som van 16. lb. gr. contant geld te betalen in drie schijven. Misschien

²⁰⁰ Bijlage, nr. 9/2 (3 november 1433): Jan van der Honnen en Lijsbette Haghin: *in scabinatu Nicolay de Hoedevelde, Nichasii Bels et eorum consortiorum, f° LX, ende dit omme eene sekere somme van ghelde die de voors. Jan vander Honnen over al zijn recht van bladinghen ende bijlevinghen van der voors. Lijsbetten goedinghen van der zelven Lijsbetten ontfaen heeft, daer af hij hem kent wel vernoucht ende al vul betaelt van der zelven Lijsbetten, mids welken Jan vander Honnen heeft wettelic quytghescolden al 't recht van bladinghen ende bijlevinghen dat hij an haere goedinghen emmer meer hebben, halen of heesschen mochte, ende heeft beloofd ende hem verbonden bij ziner kersteliker trauwen ende manwaerheden hem an haere voors. goedinghen nemmermeer eenichs rechts te vermetene van eeneghen bijlevinghen, bladinghen of andersins t'eenegher wet, spirituel of temporeel, in eenegher manieren.*

²⁰¹ Bijlage, nr. 43/1 (16 november 1467): Gillis de Hudevettere en Lisbette van Wansele; bijlage, nr. 43/2 (16 november 1468): Gillis de Hudevettere en Lisbette van Wansele.

²⁰² Bijlage, nr. 43/2 (16 november 1468): Gillis de Hudevettere en Lisbette van Wansele: *Kenlic zij etca. dat Gillis de Hudevettere alias Bonte commen etca., kende dat hij vercocht heeft Lisbetten Wanseels, haers selfs wijf zijnde mids den ghescheede tusschen hem beeden gheschiet ten gheestelicken ende weerlicken hove, al zijn deel ende recht van bilevinghen dat hij heeft ende heesschen zoude moghen an al zulken gront van erven als der zelve Lisbetten toecommen ende verstorven es van Christoffels Wansele, haren broeder, gheleghen binnen Bavechove ende Hulst ende heldere, waer 't zij, ende heeft beloofd ende hem verbonden daer anne nemmermeer eenich recht van bilevinghe of anderssins te heesschene of vermetene in eenegher manieren. Dese coop es ghedaen omme eene zekere somme van penninghen danof hem de voors. Gillis kende vernoucht ende wel betaelt ende scalt haer daer af quite.*

²⁰³ Bijlage, nr. 17 (29 juli 1438): Jan van Gheertruudt en Jehanne van den Heerweghe.

kende Jehanne de gevolgen van een scheiding waardoor ze meteen probeerde haar echtgenoot gerust te stellen. Uit een toevoegsel bij deze akte van 29 juli 1438 die de termijnen van betaling vervat, bleek in ieder geval dat de totale som op 2 maart 1440 werd betaald aan Jan van Gheertruudt.²⁰⁴

6.2.2. Mogelijke verklaringen voor het bedingen van ‘pasmunt’

De exacte redenen waarom Jan, en eigenlijk ook de andere echtgenoten, dit alles gaat eisen, zijn niet meer te achterhalen. Betreft het geldzucht? De schuldfactor? Wel is het mogelijk om nog enkele nieuwe hypothesen naar voren te schuiven. Uit de praktijkteksten blijkt dat het voornamelijk de echtgenoot was die het ‘behouden’ van het bijlevingsrecht bedong. Kan het dan ook niet zijn dat de echtgenoot het moeilijk had met de autonomie die zijn echtgenote kreeg door een scheiding van tafel en bed gevolgd door een boedelverdeling, en dat hij daarom moeilijk deed? Waarschijnlijk wel. Door een scheiding van tafel en bed stond de echtgenote niet meer onder de voogdij van haar echtgenoot: zij werd ‘*haer sellefs wijf*.’ Dit kwam neer op het autonoom beheren van haar goederen, het kunnen optreden in de publieke sfeer en dus niet langer handelingsonbevoegd te blijven.²⁰⁵ Omtrent het gebruik van de termen handelingsonbevoegd of handelingsonbekwaam voor bovengeschetste situatie bestaat echter discussie.²⁰⁶ Wat wel overduidelijk naar voren kwam, is dat de echtgenoot bij de boedelverdeling vaak een aanzienlijke verslechtering van zijn materiële welstand en status kende. Hij was niet langer meer de voogd over de goederen van zijn echtgenote. Hij verliest dus naast het beheer ook het genot over haar goederen. Waarschijnlijk knelt hier het schoentje voor de echtgenoot.²⁰⁷ Het behouden van het recht op bijleving, eventueel gevolgd door een latere afstand in ruil voor een som geld, bleek dan in ieder geval een goede tactiek te zijn voor echtgenoten die een scheiding niet meer konden ontlopen. Deze handelwijze kwam dan ook wel vaker voor in de registers van de schepenen van de Keure.

²⁰⁴ Bijlage, nr. 17 (29 juli 1438): Jan van Gheertruudt en Jehanne van den Heerweghe: *Kenlic etc. dat Jehane van den Eerweghe, haer sellefs wijf zijnde mids den ghescheede etc., kende sculdich zijnde Janne van Gheertruut 16 lb. gr. ter causen van den afcoepe van den ghescheede tusschen hem beeden overleden ende ghedaen zijnde, te betaelne 2 lb. gr. t'Sente Bamesse, 6 lb. gr. te Kerssavont anno XXXVIII° ende 8 lb. gr. te Kerssavont daer naer. Borghen elc over al Jan van den Eerweghe fus Gillis, haer broeder, ende Coelaert Eecman, haer swagher.*

²⁰⁵ Ph. GODDING, *Le droit privé*, nrs. 64-65, 125, 510-511.

²⁰⁶ D. HEIRBAUT, *Privaatrechtsgeschiedenis*, pp. 194-195. – J. MONBALLYU, *Geschiedenis van het Familierecht*, pp. 56-57.

²⁰⁷ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent’, p. 12.

6.2.3. Conclusie

Kortom, uit de hierboven aangehaalde en bestudeerde boedelverdelingen komt er, in tegenstelling tot bij echtparen die patrimoniale goederen hebben ingebracht langs beide kanten, een andere handelwijze naar voren. Van de 14 teruggevonden boedelverdelingen waarbij één van de partners patrimoniale goederen inbracht, bleken er 7 conform de regels tegenover 7 koppels die het ‘behouden’ van de bijleving bedongen. ‘Pasmunt’ dus. Binnen die 14 boedelverdelingen bleek in de meerderheid – exact 10 boedelverdelingen – het de echtgenote te zijn die patrimoniale goederen had ingebracht. Hierdoor verkreeg haar echtgenoot door het huwelijk recht van bijleving op haar patrimoniale goederen, zonder dat zij zelf enig recht van bijleving genoot. (Haar echtgenoot bezat immers geen patrimoniale goederen.) Het kwam 5 keer voor dat het koppel, lees: de echtgenoot, het ‘behouden’ van het bijlevingsrecht bedong. Dit was dus het geval in precies de helft van alle boedelverdelingen. Vaak werd er wel tijdens een eerste akte voor de schepenen van de Keure gezamenlijk bedongen dat de echtgenoot zijn recht van bijleving op de patrimoniale onroerende goederen van zijn echtgenote kon behouden. De redenen waarom de echtgenoot dit alles gaat eisen, zijn niet expliciet meer te achterhalen in de akten. Betreft het geldzucht? De schuldfactor?

Wel is het mogelijk om enkele hypothesen naar voren te schuiven. Had de echtgenoot het niet moeilijk met de autonomie die zijn echtgenote kreeg door een scheiding van tafel en bed gevolgd door een boedelverdeling? Want door een scheiding van tafel en bed stond de echtgenote niet meer onder de voogdij van haar echtgenoot: zij werd *haer selles wiff*. Dit kwam neer op het autonoom beheren van haar goederen, het kunnen optreden in de publieke sfeer en dus niet langer handelingsonbevoegd te blijven. Bovendien verloor de echtgenoot naast het beheer ook het genot over haar goederen. Neem hierbij nog eens het feit dat de echtgenote haar eigen patrimoniale goederen recupereerde en dat hij, de echtgenoot, enkel maar genoeg diende te nemen met een deel van de beperkte gemeenschap naast het verlies van zijn bijlevingsrecht, dan toont deze hypothese ons misschien de weg doorheen de praktijk. Voor de echtgenoot betekende de scheiding van tafel en bed met een aansluitende boedelverdeling dus op zijn zachtst uitgedrukt een aanzienlijke achteruitzetting in zijn materiële welstand en status. Een mogelijkheid die ook Vleeschouwers – Van Melkebeek reeds aanhaalde.²⁰⁸ Het behouden van het recht op bijleving bleek dan in ieder geval een goede tactiek te zijn voor een echtgenoot die een scheiding niet meer kon ontlopen.

²⁰⁸ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent’, p. 12.

Wanneer de echtgenoot in eerste instantie moeilijk deed door het bijlevingsrecht te behouden, dan volgde er in vele gevallen nog een bijkomende boedelverdeling waaruit bleek dat de echtgenote er alles aan deed om het toegestane recht van bijleving terug te kopen. Deze terugkoop veranderde zo de nadeligheid van het bijlevingsrecht in een som contant geld, al dan niet expliciet duidelijk gemaakt voor de schepenen. Mede hierdoor waren de gerecupereerde patrimoniale goederen van de echtgenote gevrijwaard van het bijlevingsrecht en verkreeg de echtgenoot een compensatie voor zijn achteruitzetting in materiële welstand en status. De verkoopsom kon en werd meestal wel discreet gehouden. Veelal omdat beide partijen perfect wisten om welke som het ging en de verkopende partij vaak integraal erkende de verkoopsom te hebben ontvangen.

Ondanks deze talloze boedelverdelingen op het eerste gezicht via ‘vriendelijke’ wijze werden geregistreerd, bleek bij de koppels Bertelmeus Pertsevale en Lijsbette van der Donct en Lievin Boegaert en Clare Serraes toch een belangrijk achterliggend verhaal mee te spelen omtrent hun bijlevingsbeding. Beide koppels bleken immers al een niet geringe juridische strijd te hebben uitgevochten vooraleer tot een ‘vriendelijke’ boedelverdeling te komen. De regeling omtrent het behouden van het bijlevingsrecht of het uiteindelijk compenseren door een som contant geld kan dan ook gezien worden als een middel om het uiteengaan te vergemakkelijken. Dit bleek zelfs ook de visie van de officialiteit en schepenen te zijn. De kerkelijke rechtbank beschouwde de boedelverdeling als een integrerend deel van het hele scheidingsproces tussen echtlieden, en moedigde deze echtlieden derhalve aan in onderlinge verstandhouding een akkoord te bereiken over de boedelverdeling, zelfs alvorens de scheiding van tafel en bed aan te vragen bij de kerkelijke rechtbank.²⁰⁹ Aan deze visie bleken de Gentse schepenen zelfs uitdrukkelijk mee te helpen in het dossier Boegaert – Serraes.

Het blijft bij dit alles uiteraard belangrijk te vermelden dat het tegendeel (boedelverdelingen waarbij het bijlevingsrecht werd afgestaan) evenzeer voorkwam – ook 5 keer op 10 boedelverdelingen - en meer in lijn was met het gewoonterecht. Naast het behouden van de bijleving, dus ‘pasmunt’, gebeurde het even vaak dat de echtgenoot binnen de bronnen simpelweg afstand deed van zijn recht op bijleving, zonder moeilijk te doen en ‘pasmunt’ te bedingen. Want volgens de Gentse gewoonte bleek dat iedere echtgenoot of echtgenote bij een boedelverdeling zijn eigen patrimoniale goederen terugnam, hier *in casu* de echtgenote.²¹⁰ Bijkomende interessante vraag die hier gesteld kan worden is of eenzelfde handelwijze voorkwam wanneer het de echtgenoot was die over patrimoniale onroerende

²⁰⁹ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘Ghesceet van Taflen ende van Bedden’, pp. 3-4.

²¹⁰ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent’, p. 18.

goederen beschikte, en dus de echtgenote het recht van bijleving genoot? Want nu bleek in de helft van de gevallen de echtgenote het ‘behouden’ van de bijleving te moeten toestaan.

6.3. Het recupereren van de patrimoniale goederen door een echtgenoot: een proces van geven en nemen?

Tot nu toe kwamen enkel maar echtparen aan bod wiens vermogen bestond uit patrimoniale onroerende goederen door de echtgenote ingebracht. Is er nu enig verschil merkbaar wanneer het de echtgenoot was die patrimoniale onroerende goederen inbracht, en het dus de echtgenote was die het bijlevingsrecht genoot? Veel bronnenmateriaal die aan deze voorwaarde voldeed, was er niet te vinden, slechts 4 akten werden teruggevonden.

Een eerste echtpaar is Thomas van den Winckele en Gheyle Pants.²¹¹ In tegenstelling tot de vorige dossiers gaat het hier om een huwelijksvermogen bestaande uit een beperkte gemeenschap van katelen, aangevuld met patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenoot. Uit de boedelverdeling blijkt dat het echtpaar overeengekomen is dat Gheyle afstand doet van haar recht op bijleving op de patrimoniale onroerende goederen van Thomas. Van enige vorm van ‘pasmunt’ is dus geen sprake. Dit is volkomen in lijn met de heersende mentaliteit. Verdere toelichting werd er dan ook niet meer gegeven.²¹² Een tweede dossier dat ook aan bovenstaande vereisten voldeed, is dat van het echtpaar Jacob van Loo en Amelberge Metsaerts.²¹³ Ook hier werden de patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenoot. In de akte is te lezen dat Amelberge Metsaerts afstand doet van haar recht van bijleving op de patrimoniale onroerende goederen van haar echtgenoot en ze belooft nog eens extra dit recht niet meer op te eisen, noch bij een kerkelijke noch bij een wereldlijke rechtbank. Van ‘pasmunt’ is dus geen sprake²¹⁴ Op het eerste gezicht zou het makkelijk zijn

²¹¹ Bijlage, nr. 10 (12 november 1431): Thomas van den Winckele en Gheyle Pants.

²¹² Bijlage, nr. 10 (12 november 1431): Thomas van den Winckele en Gheyle Pants: *de vors. Thomaes behoudt te sinen voerdeele ende vrijen propren goede al de ervachtichede van sijnre zijden commende met allen den huusen, boemen ende catteylen diere up sijn, sonder der vors. Gheylen daer an eenich recht te hebbene, te haelne of te heesschene van bladinghen, van bilevinghen, van catteylen of andersins in eenegher manieren. Voert behoudt Tomaes 't huus in de Boedelostrate, daer hij in woent, ende hij sal alleene betalen de paeymente die hi daer af't'achtere ende sculdich es.*

²¹³ Bijlage, nr. 22 (4 april 1443): Jacob van Loo en Amelberge Metsaerts.

²¹⁴ Bijlage, nr. 22 (4 april 1443): Jacob van Loo en Amelberge Metsaerts: *de vors. Jacop behouden zal alle de goedinghen in erven, huusen, juweelen, inhaven ende cateylen, uitsculden, insculden, van zijnder zijde commende, ende also hij die te hemwaerts heeft ende ter tijt van nu besittende es, sonder der vorn. Amelberghen eenich recht daer an te hebbene of heesschene van bilevinghen of andersins; ende heeft beloofte ende haer verbonden bij harer kerstelicker trauwen ende wijfwaerheden hare an de vors. erfachteghe goedinghe, nochte an eeneghen leenen ofte andre goedinghen, die de vors. Jacop voortijts vercocht heeft, nemmermeer recht van bilevinghe te vermetene t'eenegher wet, spirituel of temporel, in eenegher manieren.*

de zaken voor te stellen als waren echtgenotes enkel het slachtoffer van ‘pasmunt’ door hun mannen. Want ‘*Den man es heere ende meester van sijnen huuse, ’t huwelijk gedurende*’.²¹⁵

6.3.1. Het ‘bijlevingsrecht’ als uitdrukking van Gilissens ‘egalitaire tendens’?

Toch dient dit beeld voor Gent te worden gerelativeerd. Zeker op het vlak van het bijlevingsrecht. Gilissen toonde met zijn artikel uit 1962 al de ‘egalitaire tendens’ aan binnen het Vlaamse privaatrecht.²¹⁶ Onder meer i.v.m het recht van bijleving, weliswaar in de context van het weduwschap en niet tijdens scheiding van tafel en bed, bleek dat de Gentse weduwe over precies dezelfde materiële rechten beschikte als de Gentse weduwnaar. Het recht van ‘bijleving’ was volgens Gilissen, in tegenstelling tot in vele andere Europese landen, geen specifiek voor weduwen uitgedokterd overlevingssysteem, maar gold voor beide echtgenoten. Door te hertrouwen verloor geen van beiden dit recht, wat ook in het volgende hoofdstuk duidelijk zal blijken. In tegenstelling tot de ‘houdenisse’, bleef het recht van ‘bijleving’ dus levenslang gelden, tenzij de weduwe er zelf van afzag.²¹⁷ Gilissen verwijst binnen zijn analyse dus vooral naar de tegenstelling tussen egalitaire en onegalitaire strekkingen binnen de verschillende costumiere rechten. Verdienstelijk en tegelijk verhelderend, maar de analyse van E. Bousmar mag ook zeker niet uit het oog verloren worden. Hij stelt dat op een aantal punten het legitiem is om vanuit een privaatrechtshistorisch standpunt van ‘gelijkheid’ te gaan spreken ten aanzien van een bepaalde rechtsregel, maar dan enkel in verband met die bewuste rechtsregel, in casu het overlevingsvermogen of bijlevingsrecht. Want over een geldende egalitaire tendens spreken is riskant, zelfs in de lage landen. Ongelijkheid bleef voor hem de regel.²¹⁸ De niet-getrouwde vrouw was zo volgens de meest Zuid-Nederlandse *costuimen* echter niet capabel om contracten aan te gaan. De getrouwde vrouw zeker wel, onder de ‘maritale macht’ van haar man.²¹⁹ Toch moet ook dit laatste weer worden gerelativeerd. Baseren op gelijkheid is inderdaad niet geschikt als spiegel voor status of sociaal gedrag. Maar het is overduidelijk dat vrouwen wel actief konden zijn in het

²¹⁵ J. DUMOLYN, ‘Patriarchaal patrimonialisme. De vrouw als object in sociale transactie in het laatmiddeleeuwse Vlaanderen: familiale strategieën en genderposities’, in: M. DEMOOR, K. HEENE en G. REYMNANTS, *Verslagen van het Centrum voor Genderstudies –Ugent*, 12, 2003, p. 1.

²¹⁶ J. GILISSEN, ‘*Le statut de la femme dans l’ancien droit belge*’, pp. 255-321.

²¹⁷ M. DANNEEL, *Weduwen en wezen*, pp. 268-270.

²¹⁸ E. BOUSMAR, ‘Een historisch-antropologische kijk op gender in de Bourgondische Nederlanden (15de eeuw)’, in: N. DE BLEECKERE, M. DEMOOR en K. HEENE, *Verslagen van het RUG-centrum voor Genderstudies*, 8, 1999, pp. 35-39.

²¹⁹ J. DUMOLYN, ‘Patriarchaal patrimonialisme’, p. 19.

economisch leven.²²⁰ Evenals Hutton wijst ook Howell op een verband tussen economische ontwikkelingen en wettelijke en culturele beperkingen op haar handelingen.²²¹ Vrouwen konden via huwelijk doordringen tot gekwalificeerde ambachten.²²² Hoewel er in het dagelijkse leven wel degelijk sprake kon zijn van een minder egalitaire tendens, bleek het Gentse huwelijksvermogen- en erfrechtstelsel toch dé sleutel te zijn tot wat Gilissen de ‘egalitaire tendens’ noemde. Dochters werden te Gent, in tegenstelling tot andere streken, niet anders behandeld dan zonen, met uitzondering van enkele feodale erfrechtregels, wat dan ook weer gepaard ging met het inschakelen van dochters in huwelijksstrategieën. Het familiepatrimonium bestond niet enkel uit goederen, ook cultuur, verwantschapsnetwerken en sociaal kapitaal speelden een voorname rol.²²³ Ook Danneel toonde de weduwe haar het relatief gunstige juridische status aan, vooral toegespitst op de erfrechtelijke regels. Hiermee wil ik uiteraard niet gezegd hebben dat er een zogenaamd betere positie te vinden was voor vrouwen te Gent, zeker niet, maar het bijlevingsrecht gaf in ieder geval mogelijkheden op juridisch vlak. Gilissens optimistische visie wordt hier dan ook niet bevestigd, maar zeker ook niet achtergelaten.

In de praktijk bleek in ieder geval dat wanneer het dus de echtgenote was die het bijlevingsrecht bezat, er wel degelijk sprake kon zijn van ‘pasmunt’. Vooral het dossier Lodewijk Weyns en Beatrice sWijspelaren toont dit aan.²²⁴ Hun boedelverdeling ten gevolge van een scheiding van tafel en bed had als huwelijksvermogen een beperkte gemeenschap van katelen en conquesten, aangevuld met patrimoniale onroerende goederen ingebracht door Lodewijk. Uit de verdeling zelf blijkt echter dat Beatrice afstand doet van haar recht op bijleving op de leengoederen van Lodewijk. Ook nu weer komt hetzelfde stramien naar voren als in de vorige dossiers waarbij enkel de echtgenoot over patrimoniale onroerende goederen beschikte. Lodewijk engageert zich om zijn gescheiden echtgenote te vergoeden. Lodewijk wil dus absoluut zijn ingebrachte patrimoniale goederen vrijwaren en zou zich daarom vrijwillig engageren. Enerzijds door de afstand van een bunder grond te Nevele waarop blijkbaar een minieme last rust van 2 d. par. jaarlijks te betalen aan de kinderen van Jan van Overackere en anderzijds door de eenmalige betaling van 4 lb. gr. binnen het eerstkomende

²²⁰ S. HUTTON, ‘On Herself and All Her Property: Women’s Economic Activities in Late Medieval Ghent’, in: *Continuity and Change*, 20, 3, 2005, pp. 325-349.

²²¹ M.C. HOWELL, *The Marriage Exchange: Property, Social Place and Gender in the Cities of the Low Countries, 1300 – 1500*, Chicago, 1998.

²²² J. DUMOLYN, ‘Patriarchaal patrimonialisme’, p. 19.

²²³ M. BOONE, TH. DE HEMPTINNE, W. PREVENIER, ‘Gender and Early Emancipation in the Low Countries’, pp. 21-39, in het bijzonder p. 36.

²²⁴ Bijlage, nr. 26 (2 maart 1447): Lodewijk Weyns en Beatrice sWijspelaren.

jaar.²²⁵ Deze laatste casus bevestigt het vermoeden dat er wel degelijk sprake van ‘pasmunt’ kon zijn doordat het nu de echtgenote is die het bijlevingsrecht zal behouden of er een compensatie voor krijgt.

Net zoals bij Lodewijk Weyns blijkt dit vermoeden te kloppen wanneer het dossier Jakob Dullaert en Barbara Aderickx erbij wordt genomen.²²⁶ Na een hele reeks van verschijningen voor de schepenen komt er op 26 september 1447 toch een boedelverdeling. Waarschijnlijk is de reden tot vertraging steeds dezelfde, namelijk Barbara die moeilijk doet tijdens de scheiding. Eén reden hiervoor valt zeker te achterhalen, namelijk door te kijken naar de grond van de zaak. De scheidingsgrond is immers op basis van wreedheid en gestrengheid. Belangrijker voor dit onderzoek is echter hoe het recht van bijleving zal worden geregeld. Uit de boedelverdeling blijkt dat Barbara ook nu weer afstand doet van haar recht van bijleving op de patrimoniale onroerende goederen van Jakob en dat ze op haar christelijke geloof zwerft dit recht nooit meer op te eisen, noch bij een kerkelijke noch bij een wereldlijke rechtbank. Jakob zal haar voor die afstand met gereed geld, eenmalig 20 s. gr. betalen in een schijf, ten laatste op 11 november 1447.²²⁷ Zo kan hij zijn patrimoniale goederen recupereren en werd voor Barbara het verlies aan bijleving gecompenseerd. Dankzij dit laatste dossier is het duidelijk geworden dat er wel degelijk sprake kon zijn van ‘pasmunt’ tussen zowel mannelijke als vrouwelijke huwelijkspartner(s).

²²⁵ Bijlage, nr. 26 (2 maart 1447): Lodewijk Weyns en Beatrice sWijspelaren: *Item so sal so behouden al zulke juwelen, inhaven ende catheyllen also nu ter tijd jeghen den vorn. Lodewijc ghedeelt ende t'haerwaerds heeft. Item over al sulc recht van bilevinghe als de vors. Beatrice naermaels soude moghen ofte weten te hesschene an zulke grond van lenen, als de vors. Lodewijc thoebehort ende van zinre sijden commen es, ende zij oec te samen ghecoch mooghen hebben ende hem hier onder toegeheylet zijn, daer voren so es de vors. Beatricen bij den vorn. Lodewijc toegeheylet een bunder lants, ghelegghen te Nevele in den Reygavele, met 2 d. par. ts' iaers uuteghaende de Jans kinderen van Overackere, omme der vorn. Beatricen van den vors. partseellen van goedinghen te hebbene, behouden ende ghebrueken huer hoyre ende naercommers t'hueren vryen properen goede. Ende boven desen sal de vors. Lodewijc Beatricen voors. over huer recht van der vors. erven ende bilevinghen van den vors. gronde betalen de somme van vier ponden gr. binnen eenen jaere eerstcommende.*

²²⁶ Bijlage, nr. 28 (26 september 1447): Jakob Dullaert en Barbara Aderickx.

²²⁷ Bijlage, nr. 28 (26 september 1447): Jakob Dullaert en Barbara Aderickx : *de vors. Jacop blijft behaudende al sulc recht van ervachticheden als van ziner zijden commen es, ghelegghen in de prochie van Wondelghem ende daer omtrent, met zulken deelen van huusinghen, boemen ende catteylen, leeninghen, latinghen, prysien ende besaeddten, alser up zijn, toebehoeren ende ancleven moghen, zonder der vors. Baerberen eenich recht an te hebbene van bladinghen, bijlevinghen, catteylen oft andersins etc. ende heeft als nu al haers rechts van bijlevinghen etc. gherenontyert ende af gheghaen gheheelic ende al, nu ende t'eeveliken daghen, belovende voort bij huerer kersteliker trauwen haer daer an nemmermeer rechts te vermetene te enigher wet etc. Dies moet haer de vors. Jacop daer voren gheven de somme van 20 s. gr. eenswechdraghende, onthier ende sente Martinsmesse eerstcommende.*

6.3.2. Conclusie

De belangrijkste vaststelling na het apart bekijken van de echtparen waarbij de echtgenoot patrimoniale onroerende goederen heeft ingebracht, is het feit dat het bedingen van ‘pasmunt’ wel degelijk een optie kon zijn voor de echtgenote die via het huwelijk een bijlevingsrecht verkreeg. Ondanks het geringe aantal teruggevonden akten bleek net zoals in het vorige hoofdstuk, toegespitst op de bedingen van ‘pasmunt’ door de echtgenoot, dat in de helft van de gevallen het mogelijk was voor de echtgenote om haar bijlevingsrecht uit te spelen bij de boedelverdeling: zowel door het te behouden als door het te compenseren in contant geld. De redenen lopen dan ook grotendeels gelijk met deze wanneer het de echtgenoot was die het bijlevingsrecht bedong. Als eerste reden moeten we vermelden dat het ook de echtgenote zwaar viel wanneer een scheiding onvermijdbaar werd. Het verliezen van haar bijleving op de patrimoniale onroerende goederen van haar echtgenoot betekende evenzeer een financiële aderlating. Zelf had ze immers geen patrimoniale goederen. Alhoewel er in de bronnen, en ook in dit hoofdstuk, geen sporen werden gevonden van rechterlijke twisten die de stelling verder konden bewijzen, zal dit ook bij deze koppels schering en inslag zijn geweest.²²⁸ Het makkelijk identificeren van een akte volgens vrijwillige rechtspraak betekende immers niet dat er vooraf niet hevig over werd gediscussieerd. Net daarom zal het bijlevingsrecht ook bij deze categorie boedelverdelingen eveneens de functie vervullen van ‘bemiddelingsclausule’. Het uiteindelijk toestaan van een vergoeding in ruil voor het bijlevingsrecht kan dus gezien worden als een middel ter bevordering van de boedelverdeling, en zo ook ter bevordering van het uiteengaan.

²²⁸ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *Ghesceet van Taflen ende van Bedden*, p. 11.

7. Eindconclusie: deel 2

Ten slotte dringt zich ook hier een eindbesluit op. Indien er patrimoniale onroerende goederen langs beide kanten werden ingebracht, bleek in een overgrote meerderheid aan praktijkteksten dat het afstand doen van het recht op bijleving door één echtgenoot gevolgd werd door het afstand doen door de andere echtgenoot van zijn recht op bijleving. Wanneer het familiepatrimonium gevaar liep, werd ervoor gekozen om dit zo snel mogelijk in veiligheid te brengen.²²⁹ Neem daarbij nog eens het feit dat een specifieke vermelding omtrent het afstand doen van het recht op bijleving latere betwistingen deed vermijden, dan valt te begrijpen waarom echtparen met patrimoniale goederen langs beide kanten ingebracht voor deze oplossing kozen. Zij hadden er niet het minste voordeel bij dat er een bijlevingsrecht zou blijven gelden op de patrimoniale goederen. Een evidente keuze aangezien het behouden van het bijlevingsrecht slechts tot ingewikkelde situaties kon leiden en economisch verlies op de eigen patrimoniale onroerende goederen aangezien het recht van bijleving dan bleef gelden. Vandaar dus de meerderheid aan clausules – 8 op 12 boedelverdelingen – waarbij beide partners toch de afstand bedongen van hun recht op bijleving, ook al zou er in principe geen bijlevingsclausule mogen opduiken. Bij deze echtparen stonden er echter te veel goederen op het spel om risico's te nemen, vandaar het overheersende aantal boedelverdelingen waarin geopteerd werd om de waardevolle goederen te recupereren en het bijlevingsrecht af te bedingen. Toch bleek meteen ook dat sommige echtparen zich niet volledig aan de geldende rechtsregels hielden en er voor opteerden om in extra restricties of afwijkende bedingen te voorzien. Ze gaven vaak hun eigen reikwijdte aan het bijlevingsrecht. De motieven achter dergelijke bedingen zijn echter moeilijk te achterhalen. Betreft het pure geldzucht? Betreft het de schuldfactor zoals overspel? In ieder geval passen deze boedelverdelingen binnen de geschetste laatmiddeleeuwse mentaliteit waarbinnen het familiepatrimonium uitermate belangrijk was. Door de grote hoeveelheid goederen die op het spel stonden, waren concrete en goede afspraken belangrijk. Maar waar er dus eventueel sporen van menslievendheid of affectie kunnen optreden, bleek toch dat sommigen hun bijleving door scheiding niet wensten te verliezen: 'pasmunt' dus. Zij opteerden om het bijlevingsrecht te behouden of te worden vergoed, zoniet zouden ze moeilijk blijven doen bij de scheiding.

Deze logica zat enigszins anders bij echtgenoten waarbij slechts één van de twee partners over patrimoniale onroerende goederen beschikte. Door het huwelijk ontstond er een recht

²²⁹ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *'Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent'*, pp. 26-27.

van bijleving voor de partner die geen eigen patrimoniale goederen bezat. Uiteindelijk viel i.v.m. deze echtparen te besluiten dat de echtgenoot of echtgenote die eigen patrimoniale onroerende goederen had ingebracht, deze absoluut wilde recupereren. Een realiteit die bij het merendeel van de boedelverdelingen voor de Gentse schepenen werd vastgesteld.²³⁰ Toch blijkt uit de praktijk ook een andere mentaliteit naar voren te komen. In maar liefst 14 boedelverdelingen wordt melding gemaakt van het bijlevingsrecht. De echtgenoot of echtgenote zetten het bijlevingsrecht in de helft van de gevallen om in ‘pasmunt’. (Indien de echtgenoot patrimoniale goederen heeft ingebracht: 2 keer ‘pasmunt’ op 4 boedelverdelingen, indien de echtgenote patrimoniale goederen heeft ingebracht: 5 keer ‘pasmunt’ op 10 boedelverdelingen.) Weliswaar bleek enige tijd later vaak de noodzaak om dit recht terug te kopen door degene op wiens patrimoniale goederen het recht gold. Het recht van bijleving was dus een genereus voordeel voor de verkrijger, maar voor degene die patrimoniale onroerende goederen bezat was het bijzonder nadelig.

In dit opzicht worden hier dan ook enkele hypotheses geformuleerd. Ten eerste had de echtgenoot het waarschijnlijk moeilijk met de autonomie die zijn echtgenote verkreeg door een scheiding van tafel en bed gevolgd door een boedelverdeling, waardoor hij moeilijk zou doen bij de boedelverdeling. Want door een scheiding van tafel en bed stond de echtgenote niet meer onder de voogdij van haar echtgenoot: zij werd *haer sellefs wiff*. Dit kwam neer op het autonoom beheren van haar goederen, het kunnen optreden in de publieke sfeer en dus niet langer handelingsonbevoegd te blijven. Bovendien verloor de echtgenoot naast het beheer ook het genot over de goederen van zijn echtgenote. Neem hierbij nog eens het feit dat de echtgenote haar eigen patrimoniale goederen recupereerde en dat hij, de echtgenoot, enkel maar genoeg diende te nemen met een deel van de beperkte gemeenschap naast het verlies van zijn bijlevingsrecht, dan valt de houding van de echtgenoot te begrijpen. Het valt ook niet te ontkennen dat het verwerkingsproces voor beide echtgenoten na scheiding van tafel en bed zwaar uitviel. Voor beide echtgenoten betekende de scheiding van tafel en bed met een aansluitende boedelverdeling dus op zijn zachtst uitgedrukt een aanzienlijke verslechtering van zijn materiële welstand en status. Waarschijnlijk knelt hier het schoentje.²³¹ Het behouden van het recht op bijleving, eventueel gevolgd door een latere afstand in ruil voor een som geld, bleek dan in ieder geval een goede tactiek te zijn indien een scheiding niet meer te vermijden viel. Het is wel duidelijk dat de onderhandeling en concrete afspraak rond het recht van bijleving gelijkgesteld kan worden aan ‘pasmunt’ om het uiteengaan vlotter te laten verlopen.

²³⁰ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent’, p. 18.

²³¹ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent’, p. 12.

Of het nu om een man of een vrouw ging, voor beiden waren de patrimoniale goederen belangrijk. Hier vindt de ‘pasmunt’ dan waarschijnlijk ook zijn oorsprong, met name om als partner uit de nadelige situatie te komen wanneer je het bijlevingsrecht verloor.

Binnen de talloze boedelverdelingen kwamen er ook maar enkele gevallen naar voren waarbij de boedelverdeling contentieus werd opgelost. Maar aan vele vrijwillige boedelverdelingen ging waarschijnlijk hevige discussie vooraf.²³² De regeling omtrent het behouden van het bijlevingsrecht of het uiteindelijk te compenseren door een som contant geld kan dan ook gezien worden als een middel ter vergemakkelijking van het uiteengaan. Dit bleek zelfs ook de visie van de officialiteit en schepenen te zijn. De kerkelijke rechtbank beschouwde de boedelverdeling als een integrerend deel van het hele scheidingsproces tussen echtlieden, en moedigde deze echtlieden derhalve aan in onderlinge verstandhouding een akkoord te bereiken over de boedelverdeling, zelfs alvorens de scheiding van tafel en bed aan te vragen bij de kerkelijke rechtbank.²³³

Toch moet zeker ook rekening worden gehouden met het beperkt aantal dossiers en het afgebakende onderzoeksterrein: 1428-1470. In totaal werden er maar 14 dossiers teruggevonden waarbij één van de twee partners zijn patrimoniale onroerende goederen recupereerde. Het is dus belangrijk nog eens te benadrukken dat er naast het effectief verkrijgen van ‘pasmunt’ evenveel boedelverdelingen waren waarin geen melding gemaakt werd van enige vorm van ‘pasmunt’. In tegenstelling tot bij echtparen met patrimoniale onroerende goederen langs beide kanten ingebracht, bleek hier echter wel een grotere creativiteit op het vlak van het bijlevingsrecht aanwezig te zijn. Verder praktijkonderzoek in vroegere of latere periodes kan dus op zijn minst verhelderend zijn.

²³² M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘*Daere nochtan den ghetrauden man niet emmer stonde te scheidene*’, p. 5.

²³³ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘*Ghesceet van Taflen ende van Bedden*’, pp. 3-4.

Deel 3

8. Huwelijken met staat van weduwschap

8.1. Het intreden van het weduwschap

In het volgende hoofdstuk is de uitgangssituatie een totaal andere gezinssamenstelling en dus ook een ander huwelijkspatrimonium. Binnen dit hoofdstuk zullen één van de twee, of soms ook beide huwelijkspartners al te maken hebben gehad met het weduwschap, en dus ook met de bijleving. Het grote verschil met voorgaand hoofdstuk is dat het recht van bijleving nu normalerwijze al in werking is getreden, namelijk door het overlijden van een vorige partner waardoor de verkrijger al over de helft van de patrimoniale onroerende goederen kon beschikken, indien er patrimoniale goederen aanwezig waren. Wetende hoe het recht van bijleving voor een weduwe of weduwnaar binnen het Gentse privaatrecht werd geregeld, is het interessant om na te gaan hoe de middeleeuwer met het weduwschap omging binnen een nieuwe boedelverdeling ten gevolge van een scheiding van tafel en bed. Bovendien stelt zich hier meteen ook de vraag hoe het hertrouwen met een weduwe/weduwnaar werd opgevat. Over het weduwschap *an sich* is al veel inkt gevloeid binnen de historiografie, voornamelijk dan over weduwen. Daarenboven bleek uit de bronnen dat er ook meer weduwen waren dan weduwnaars, waarschijnlijk te wijten aan een mogelijk leeftijdsverschil bij het huwelijk. Ook bij de rol van het leeftijdsverschil wordt de secundaire literatuur uitdrukkelijk ter hand genomen. Uiteindelijk moeten deze visies leiden tot nieuwe inzichten in iets wat tot op vandaag de dag ontbreekt: de gevolgen van de ‘bijleving’ binnen een nieuw huwelijk en de impact op een latere scheiding van het huwelijksvermogen. Zorgen de praktijkteksten hier voor een ander beeld of blijft de eerder geponeerde lijn met betrekking tot echtparen zonder weduwschap gevrijwaard?

Om een antwoord te vinden op deze vraag is het absoluut noodzakelijk om normatieve bronnen te toetsen aan de bronnen uit de rechtspraktijk, zoals Danneel al deed voor Gent, in casu aan de hand van de registers van de Gentse schepenen van Gedele. Ondanks het feit dat het grootste gedeelte van de literatuur weduwen behandelde blijken de resultaten ook bijzonder interessant voor de positie van weduwnaren. Het aantal bronnen was zeer beperkt. Er was slechts één burgerlijke staat, namelijk het weduwschap, waarover deze bronnen heel wat explicieter waren en waar er voor één keer relatief meer gegevens beschikbaar bleken te zijn met betrekking tot vrouwen dan tot mannen.²³⁴ Danneel kwam in haar onderzoek tot het

²³⁴ M. DANNEEL, *Weduwen en wezen*, pp. 17-18.

besluit dat de positie van een weduwe enerzijds sterk werd bepaald door de plaats waar haar overleden man het poorterschap bezat. De onderling aanwezige verschillen in erf- en huwelijksgoederenrecht tussen de Vlaamse steden waren alvast een niet te verwaarlozen detail omdat het de relatie tussen weduwe en erfgenamen grotendeels bepaalde. Anderzijds wees Danneel er terecht op dat de verschillende rechtsregels samen dienden te worden bekeken om de sociale positie van een weduwe of weduwnaar te kunnen doorgronden. Zelf spitste ze haar onderzoek toe op weduwen, zo onderscheidde ze de situatie van een ‘bemiddelde weduwe’ en een ‘niet bemiddelde weduwe’. De min of meer bemiddelde weduwe had niet te klagen in het Gentse. Naast haar erfenis genoot ze ook van haar ‘bijleving’ en in sommige gevallen ook van een ‘houdenisse’. Het mag dan ook duidelijk zijn dat dit recht van ‘bijleving’ de bewegingsvrijheid van de erfgenamen serieus belemmerde. Wat meer is, de mogelijke combinatie van de drie (erfenis, bijleving en houdenisse) betekende een aanzienlijke concentratie van middelen in handen van een weduwe, en dus ook een vorm van macht. Totaal anders was het gesteld met een niet bemiddelde weduwe. In Gent was er voor een weduwe geen sprake van een renunciatierecht aan de nalatenschap waardoor een weduwe dikwijls in een benarde financiële situatie kon terechtkomen. Erfgenamen hadden dit renunciatierecht wel zodat een weduwe alle kans had om nog eens volledig alleen voor de schulden op te draaien. Indien de schuld vaststond en bewezen werd, kon de schuldeiser zelfs overgaan tot inbeslagname van de bezittingen uit de nalatenschap.²³⁵

8.2. Hertrouwen

Bleek het ‘hertrouwen’ dan niet de enige oplossing te zijn? Deze vraag verdient hier extra aandacht aangezien het de basis vormde voor het nieuwe huwelijksvermogen en een eventuele latere scheiding gevolgd door boedelverdeling. De Gentse bronnen bewezen dat 31% van de weduwen wel degelijk hertrouwden.²³⁶ Moeten we dit dan zien als een wel overwogen keuze? Werd deze beslissing bepaald door de reële kans die de weduwe had te hertrouwen of toch eerder door de sociaal-economische positie en de heersende mentaliteit? Danneel besloot in haar boek *‘Weduwen en wezen in het laat-middeleeuwse Gent’* en daaropvolgende artikels dat het volledig om mentaliteit draaide. Met grote mate van zekerheid stelde ze dat er geen oppositie bestond tegen het hertouwen van een weduwe als zodanig, maar daarentegen wel bij de keuze van de kandidaat. Deze keuze was immers bepalend voor het smeden van allianties

²³⁵ M. DANNEEL, *Weduwen en wezen*, p. 403-406.

²³⁶ M. DANNEEL, *Weduwen en wezen*, p. 404.

tussen families. Dit belette anderzijds niet dat het hertrouwen van de minvermogende weduwe uit de lagere regionen van de maatschappij als noodzaak, lees: geboden door economische imperatieven, wel een even grote realiteit zal geweest zijn, alhoewel hierover weinig of niets in de bronnen te vinden is. Eén ding staat vast, de weduwe die niet hertrouwde en die haar hele leven gewerkt had, bleef werken zolang ze kon. Dit liet haar toe in haar eigen onderhoud te blijven voorzien en op zichzelf te blijven wonen, los van haar familie of kinderen.²³⁷

Klopt Danneels beeld met de visies van andere auteurs omtrent het hertrouwen? Allen waren het er echter wel over eens dat de bezitsoverdracht bepalend was voor hetzij, de kansen die weduwnaren en weduwen hadden om te hertrouwen, of de mate waarin zijzelf nog geneigd waren die stap te zetten. In dit opzicht heeft André Burguière erop gewezen dat het net de verworven rechten van een weduwe was, in tegenstelling tot een weduwnaar, die haar ertoe konden aanzetten om niet te hertrouwen.²³⁸ Dit is een visie die meerdere historici deelden vanwege de achterliggende logica. Toch lijkt het mij iets te makkelijk om het fenomeen van het hertrouwen louter op deze manier te verklaren. We verwachten dan ook dat binnen het gezin de kans groot was dat de weggevalen partner snel door een andere zou moeten worden vervangen. Chris Vandenbroeke daarentegen meende dat vrouwen wel degelijk wilden hertrouwen.²³⁹ Dit idee werd eerder ook al door Martine Segalen in 1981 aangehaald. Ze meent dat daarom meestersweduwen in de steden bijna gedoemd waren om snel te hertrouwen, in tegenstelling tot koopvrouwen die bij het uitoefenen van hun economische activiteit veel zelfstandiger konden werken, zonder dat ze hiervoor een gezin als ondersteunende productie-eenheid nodig hadden. Koopvrouwen konden het zich dus veel meer permitteren om ongehuwd te blijven.²⁴⁰ Ook deze stelling vergt toch voorzichtigheid. Er bestonden inderdaad grote verschillen tussen de economische situatie van een weduwe als rentenierster en een weduwe van de dagloner. Waar de eerste het zich kon permitteren om op comfortabele wijze te leven van de loutere opbrengst van het door haar man nagelaten patrimonium, diende een weduwe van de dagloner door eigen arbeid in haar onderhoud te voorzien. Ook de bronnen geven geen eenduidig beeld. Ze zijn het meest expliciet over de

²³⁷ M. DANNEEL, *Weduwen en wezen*, pp. 303-344, 403-406.

²³⁸ A. BURGUIÈRE, 'Réticences théoriques et intégration pratique du remariage dans la France d'Ancien Régime', in: J. DUPAQUIER, E. HELIN (eds.), *Marriage and remarriage in populations of the past. Actes du colloque internationale de démographie historique: "nuptialité et fécondité: remariage, polygamie et fécondité illégitime"*, Londen, 1981, pp. 41-48, in het bijzonder pp. 46-47.

²³⁹ C. VANDENBROEKE, *Vrijen en trouwen van de middeleeuwen tot heden: seks, liefde en huwelijk in historisch perspectief*, Brussel, 1986, pp. 43-44.

²⁴⁰ M. SEGALÉN, 'Mentalité populaire et remariage en Europe occidentale', in: J. DUPAQUIER, E. HELIN (eds.), *Marriage and remarriage in populations of the past. Actes du colloque internationale de démographie historique: "nuptialité et fécondité: remariage, polygamie et fécondité illégitime"*, Londen, 1981, p. 70.

weduwe uit de middenstand: een meestersweduwe en een koopvrouw, maar een meestersweduwe werd er niet verplicht te hertrouwen. Hertrouwen kwam veelvuldig voor, maar een weduwe was volgens Danneel wel louter een aantrekkelijke prooi voor de gezellen van het ambacht. Daar zit volgens haar de druk om te hertrouwen. Het overlijden van de ambachtsmeester mocht de vrijwaring van het bedrijf niet in het gedrang brengen. Daarom de vrijwel algemene regel dat het weduwenrecht maar zolang zou duren als vrouwen ongetrouwd bleven of althans niet zouden hertrouwen met een niet-lid van het ambacht. Mogelijk gevaar was dat een weduwe zou hertrouwen en haar bedrijf zou delen of, gezien haar ondergeschikt statuut, zou overlaten aan een nieuwe huwelijkspartner.²⁴¹

Ook Brodsky heeft op dit vlak belangrijk onderzoek verricht. Hij stelde voor Londen vast dat weduwen van ambachtsmeesters en handelaars bijzonder veel en snel hertrouwden. 47% hertrouwde al binnen de zes maanden. Minder gefortuneerde weduwen daarentegen zouden het moeilijk gehad hebben om opnieuw aan een man te geraken, in tegenstelling tot weduwen van ambachtsmeesters of anderen voorzien van een klein fortuin.²⁴² Een opmerking die ook binnen de boedelverdelingen voor de schepenen van de Keure opgaat. De snelheid daarentegen zou anderzijds wel weer groter geweest zijn bij de mindervermogenden.²⁴³ Toch is niet iedereen het eens met de stelling dat het vooral bemiddelde vrouwen waren die snel en veelvuldig hertrouwden. Voor Todd moet het hertrouwen van een weduwe in de eerste plaats geïnterpreteerd worden als een louter alternatief voor armoede. Zodra er zich andere pistes openen, zoals meer economische mogelijkheden of een betere georganiseerde steunverlening, namen reeds heel wat weduwen de beslissing tot hertrouwen minder frequent en vooral minder snel.²⁴⁴ Boulton ten slotte legt de oorzaak veeleer bij het demografische gegeven van de sekse-ratio met hierbij nauw aansluitend de leeftijd van weduwen, en de heersende mentaliteit.²⁴⁵ Hier wordt verder op ingegaan.

²⁴¹ M. DANNEEL, *Weduwen en wezen*, pp. 403-406.

²⁴² V. BRODSKY, 'Widows in Late Elizabethan London: remarriage, economic opportunity and family orientations', in: L. BONFIELD, R SMITH, K. WHRIGHSTON (eds.), *The world we have gained: histories of population and social structure. Essays presented to Peter Laslett on his seventieth birthday*, Oxford, 1986, pp. 132-144.

²⁴³ C. VANDENBROEKE, *Vrijen en trouwen*, p. 45.

²⁴⁴ B. TODD, 'The remarrying widow: a stereotype reconsidered', in: M. PRIOR (ed.), *Women in English society: 1500-1800*, Londen, 1985, pp. 54-93. – S. CAVALLO, L. WARNER, *Widowhood in medieval and early modern Europe*, Londen, 1999, pp. 66-84.

²⁴⁵ J. BOULTON, 'London widowhood revisited: the decline of female remarriage in the seventeenth and early eighteenth centuries', in: *Continuity and Change*, 5, 1990, pp. 323-355.

8.3. Demografische gegevens met betrekking tot het hertrouwen: leeftijdsverschil?

De omvang van het fenomeen hertrouwen, louter economisch bekeken, heeft terecht weerstand opgewekt bij tal van historici. Aandacht voor het geslacht, de leeftijd, de plaats en vooral de kinderlast hebben mijn inziens terecht nieuwe invalshoeken aangereikt. Alhoewel factoren als mentaliteit, denkpatronen en cultureel bepaalde gewoonten voor de historicus moeilijk meetbaar zijn, waren ze op hun beurt zeker ook in een aantal gevallen bepalend voor het al dan niet hertrouwen van weduwen of weduwnaars.

Een eerste opgave die diende gerealiseerd te worden, was de creatie en reconstructie van een gemiddelde levensloop van een gezinshoofd in de pre-industriële samenleving en de determinerende rol daarin van de dood. Fourastié en Le Bras²⁴⁶ maakten als eersten deze reconstructie en vergeleken hun resultaten met de levensloop uit het midden van de 20e eeuw. Ook Peter Laslett heeft een dergelijke poging ondernomen. Belangrijkste besluit voor mijn onderzoek was dat er over het algemeen meer weduwen dan weduwnaars waren. Een beeld dat ook duidelijk in de schepenregisters van de Keure naar voren komt. In de 18 teruggevonden dossiers is er maar liefst 8 keer sprake van een weduwe tegenover slechts 1 keer een weduwnaar. Bovendien kwamen weduwe en weduwnaar slechts 5 keer samen voor bij de opmaak van hun boedelverdeling. Dus van de 18 echtparen met weduwschap – het gaat hier enkel maar om echtparen die het bijlevingsrecht bedongen, er waren uiteraard nog meer weduwen en weduwnaars te vinden binnen de registers – bleek er 13 keer sprake te zijn van een weduwe bij een boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. De verklaring hiervoor moet worden gezocht bij het leeftijdsverschil tussen de echtgenoten, waarbij vrouwen meestal jonger waren dan mannen. Er hertrouwden overal relatief meer weduwnaren dan weduwen. Over het hertrouwen hebben onder meer Cloet en Vandebroeke erop gewezen dat vrouwen langer leven dan mannen, waardoor er dus ook een groter aanbod van weduwen was die konden hertrouwen.²⁴⁷

Voor England heeft Todd enkele interessante bevindingen gerapporteerd die ook verhelderend kunnen zijn voor de Gentse situatie. In haar onderzoek voor het Engelse Abingdon ziet ze een daling tot 50% van weduwen die hertrouwen in de 16e eeuw, naar 37.5% weduwen in de 17e eeuw. Nog later daalde dit zelfs tot 23.5%. Weduwnaren hertrouwden bovendien een aanzienlijk stuk sneller dan weduwen. Ze stelt dat meer dan de

²⁴⁶ J. FOURASTIÉ, 'De la vie traditionnelle à la vie tertiaire. Recherches sur le calendrier démographique de l'homme moyen', in: *Population*, 14, 1959, 3, pp. 417-432, – H. LE BRAS, 'Parents, grand-parents, bisaïeux', in: *Population*, 28, 1973, 1, pp. 9-38.

²⁴⁷ M. CLOET, C. VANDENBROEKE (eds.), *Tien bijdragen tot de lokale en regionale demografie in Vlaanderen*, Brussel, 1989, pp. 6-19, in het bijzonder p. 11.

helpt van de weduwnaren binnen het jaar na het overlijden van hun vrouw hertrouwen. In het omgekeerde geval was dit veel minder aanwezig. Weduwen wachtten zelfs twee jaar of langer.²⁴⁸ Opvallend was dat vooral na een mortaliteitscrisis meer en sneller werd getrouwd.²⁴⁹ Bovendien verklaarde Brodsky Elliot dat gedurende de periode 1598-1619 in Londen, weduwnaren trouwden met alleenstaande vrouwen die gemiddeld dertien à veertien jaar jonger waren.²⁵⁰ Peter Laslett beschouwt het hertrouwen zelfs als een wetmatigheid door het feit dat de man, eenmaal de huwelijksleeftijd bereikt, doorging met trouwen telkens hij zonder vrouw viel.²⁵¹ Ondanks een tamelijk grote eensgezindheid blijft het toch oppassen geblazen bij het categoriseren. Uit de bronnenregisters van de Gentse schepenen van Gedele kon Danneel indirecte sporen terugvinden van zowel jonge als oude weduwen, zonder dat ze daaruit echter een algemene conclusie kon trekken inzake de leeftijd van de hertrouwe weduwe.²⁵² Ook het werk van Herlihy en Klapisch-Zuber omtrent Firenze kan hier het een en ander duiden. Daaruit bleek dat weduwen zich traag en moeilijk aan een tweede huwelijk waagden en dat de grote meerderheid definitief weduwe bleef na het overlijden van hun man. Meteen dient ook wel gezegd te worden dat deze conclusie later werd bijgesteld en dat ook daar wel het hertrouwen mede bepaald werd door de leeftijd. Twee derden van de weduwen jonger dan twintig jaar hertrouwen wel degelijk, tegen een derde van de weduwen tussen twintig en negenentwintig jaar en slechts 11% van de weduwen tussen de dertig en negenendertig.²⁵³

8.4. De kinderlast als beslissende factor?

Een andere interessante hypothese die enkele auteurs voorzichtig naar voor hebben geschoven, zoals Bideau, Knodel en Lynch, betreft het feit dat zowel weduwnaren als weduwen bij voorkeur hertrouwen met partners zonder kinderlast. De omvang van de kinderlast is bovendien beter gekend dan ander bronmateriaal. Hun aantal varieert tussen de één en de negen. Vele auteurs hebben vaak de hypothese vooropgezet dat een zware kinderlast zowel voor weduwen als weduwnaren een determinerende factor moet geweest zijn om snel te hertrouwen. Alain Bideau heeft aangetoond dat een zware kinderlast een negatief

²⁴⁸ B. TODD, 'The remarrying widow', p. 60. – S. CAVALLO, L. WARNER, *Widowhood in medieval and early modern Europe*, pp. 66-84.

²⁴⁹ R.S. SCHOFIELD, E.A. WRIGLEY, *The population history of England 1541-1871: a reconstruction*, Cambridge, 1989, p. 309.

²⁵⁰ V. BRODSKY, 'Widows in Late Elizabethan London', pp. 132-144.

²⁵¹ P. LASLETT, *The world we have lost*, Londen, 1965, p. 90.

²⁵² M. DANNEEL, *Weduwen en wezen*, p. 405.

²⁵³ D. HERLIHY, C. KLAPISCH-ZUBER, *Les Toscans et leurs familles: une étude du catasto florentin de 1427*, Parijs, 1978, pp. 400-406.

effect had op de kansen van weduwen om te hertrouwen. Hoe meer kinderen er waren, des te moeilijker het volgens hem werd om nog te hertrouwen. Voor weduwnaren zou de kinderlast dan weer geen belemmering geweest zijn.²⁵⁴ Ook Knodel en Lynch stelden eveneens deze omgekeerde relatie vast.²⁵⁵

Ook op dit terrein heeft Danneel het nodige onderzoek verricht. Kinderlast, zo blijkt, was zelfs voor de gegoede Gentse burgerij een bezwarend element. Hoe groter de kinderlast, hoe minder kans er bestond dat de moeder snel hertrouwde. Verklaring hiervoor vond Danneel in de relatief hoge gemiddelde kostprijs van twee lb. gr., per jaar, per kind. Ook de link met de economie is hier niet ver weg. Het sociaal contrast tussen rijk en arm weerspiegelt zich duidelijk inzake kinderlast. Armere gezinnen telden immers meer kinderen dan gezinnen die zich op een hogere positie van de sociale ladder bevonden.²⁵⁶ Ook Macfarlane stelde vast dat het grootbrengen van een kind op zijn zachtst gezegd een dure aangelegenheid was dat de trouwkansen grondig kon hypothekeren.²⁵⁷

Dit alles in het achterhoofd houdende, werd de mogelijkheid tot hertrouwen mijn inziens vooral bepaald door twee factoren: de economische noodzaak en de kinderlast, waardoor ik mij aansluit bij Danneels inzichten. Het al dan niet hertrouwen kan dan wel gezien worden als een soort luxe beslissing, toch zal ze in de eerste plaats door economische factoren ingegeven zijn. De keuze om niet te hertrouwen kan, om het met de woorden van Hanawalt te zeggen, 'bevrijdend' geweest zijn.²⁵⁸ Toch bleef dit ondergeschikt aan het gegeven om in hun eigen onderhoud te kunnen voorzien. De vraag hoe snel weduwen na het overlijden van hun man hertrouwden, blijft wel onbeantwoord. Mede door gebrek aan informatie binnen de registers van de schepenen van Gedele en Keure is deze leeg niet op te vullen. Echter was een derde van de weduwen bij het indienen van hun deelbrieven hertrouwd. Verder praktijkonderzoek, specifiek binnen de registers van Gedele, kan hier nog bijkomende opheldering brengen.²⁵⁹

²⁵⁴ A. BIDEAU, 'A demographic and social analysis of widowhood and remarriage, 1670-1840', in: *Journal of Family History*, 5, 1980, 1, pp. 28-43, in het bijzonder p. 39.

²⁵⁵ J. KNODEL, K. LYNCH, 'The decline of remarriage', in: *Journal of Family History*, 10, 1985, pp. 55-59, in het bijzonder p. 57.

²⁵⁶ M. DANNEEL, *Weduwen en wezen*, p. 315. – zelfde bemerking door: D. HERLIHY, *Medieval households*, Cambridge, 1985, pp. 148-149.

²⁵⁷ A. MACFARLANE, *Marriage and love in England: modes of reproduction 1300-1840*, Oxford, 1986, pp. 88-89, in het bijzonder pp. 235-236.

²⁵⁸ B. HANAWALT, *The ties that bound: peasant families in medieval England*, New York, 1986, p. 223.

²⁵⁹ M. DANNEEL, *Weduwen en wezen*, pp. 306-332.

9. Het recht van bijleving in geval van scheiding-boedelverdeling

Waar de secundaire literatuur al veelvuldig de positie van weduwe of weduwnaar heeft onderzocht, blijft het op het vlak van boedelverdelingen na een scheiding van tafel en bed opmerkelijk rustig. Vandaar het doel van dit onderzoek om de juridische consequenties van het weduwschap, dus de bijleving, te gaan onderzoeken indien een nieuw huwelijk op de klippen liep. Daarbij bleken bovenstaande inzichten nodig om de situatie ten tijde van een boedelverdeling ten gevolge van tafel en bed te begrijpen. Enkel Godding, Meijers, Monballyu en Vleeschouwers - Van Melkebeek bieden naast de praktijkteksten enig soelaas. Boedelverdelingen waarbij er reeds sprake was van een vorig huwelijk kwamen voor in de registers van de schepenen, weliswaar niet met overweldigende meerderheid. Slechts 18 akten van de 44 boedelverdelingen maakten melding van een recht van bijleving, al dan niet verkregen door vol weduwschap.

Net zoals bij het vorige hoofdstuk zal er ook hier een onderscheid gemaakt worden tussen echtparen met patrimoniale goederen langs beide kanten ingebracht, en anderzijds echtparen waarbij één van de partners patrimoniale goederen bezat. Bij dit onderscheid moet zoals gezegd rekening worden gehouden met de staat van weduwschap. Indien sprake van een weduwe of weduwnaar, bleek niet zelden dat hij of zij zijn bijleving op de goederen van de vorige huwelijkspartner opnieuw inbracht in het nieuwe huwelijk.

De beginsituatie komt dus neer op nog meer patrimoniale goederen binnen het huwelijk, waarbij een weduwe of weduwnaar ze meestal heeft ingebracht bij de aanvang van het nieuwe huwelijk. Als we even terug denken aan de bemerkingen in Hoofdstuk 7, dan valt te verwachten dat bij de uiteindelijke boedelverdeling na scheiding na tafel en bed – van het nieuwe huwelijk - er twee bijlevingen kunnen ontstaan. Enerzijds wordt vaak melding gemaakt van de bijleving uit het vorige huwelijk en anderzijds een beding omtrent een eventueel nieuw recht van bijleving aangezien er een boedelverdeling komt na scheiding van tafel en bed. Deze handelwijze kwam veelvuldig voor bij de vorige categorie echtparen zonder weduwschap. Een beding omtrent het bijlevingsrecht, zo blijkt uit de 44 teruggevonden boedelverdelingen, was een al even grote realiteit. Grote vraag in dit hoofdstuk is nu of er ook hier ‘pasmunt’ opduikt bij het regelen van een nieuwe bijleving? Spelen ook nu weer de patrimoniale goederen een grote rol of schudt het weduwschap de kaarten grondig door elkaar? Als eerste categorie komen de echtparen aan bod waarbij beiden patrimoniale goederen inbrachten.

10. Huwelijken met een vorig recht van bijleving verkregen door weduwschap, waarbij patrimoniale goederen aanwezig zijn langs beide kanten ingebracht

Deze groteske titel zegt veel over het volgende hoofdstuk. Van de 18 teruggevonden boedelverdelingen met weduwschap bleken er maar liefst 13 echtparen aanwezig met patrimoniale goederen langs beide kanten ingebracht. Deze overgrote meerderheid kan worden verklaard doordat er enerzijds veel boedelverdelingen zijn waarbij een vorig recht van bijleving werd ingebracht, en anderzijds door het niet geringe aantal weduwnaars en weduwen op de huwelijksmarkt. Kwam er een nieuw huwelijk aan te pas, dan volgde vaak de aantrekkelijke versmelting van hun verkregen goederen. Waarschijnlijk was dit ook de grootste troef van een weduwe of weduwnaar op zoek naar een nieuwe huwelijkspartner. Het betreft hier dus niet enkel weduwnaars en weduwen, maar ook weduwen of weduwnaars binnen het nieuwe huwelijk. Feit is dat in deze eerste categorie echtparen de beide partners patrimoniale goederen bezaten. En hoe groter het patrimonium, hoe groter de problemen in geval van scheiding en de latere boedelverdeling. Tot op vandaag blijkt dat er meer problemen zijn naarmate het patrimonium groter is.

10.1. Inleiding en Ausgangssituatie

Bij de meerderheid van de huwelijken zonder weduwschap, waarbij er patrimoniale onroerende goederen aanwezig waren langs beide kanten ingebracht, bleek dat het de meest logische en veiligste keuze te zijn om het recht van bijleving af te gaan bedingen. Zo ook volgens de heersende mentaliteit dewelke voorzag in de recuperatie van de patrimoniale goederen.²⁶⁰ De één zijn recht voor de ander zijn recht. Of nauwkeuriger: als één van de echtgenoten zijn recht wil behouden, zal de andere echtgenoot ook zijn recht behouden. Doet één echtgenoot echter afstand dan zal ook de andere echtgenoot volgen. Alsof het niet anders mogelijk was. Wanneer het familiepatrimonium gevaar liep, werd ervoor gekozen om dit zo snel mogelijk in veiligheid te brengen.²⁶¹ Maar waar er normaal gezien geen sprake van enige clause omtrent bijleving sprake zou mogen geweest zijn, bleek dit wel het geval. Het bijlevingsrecht vond immers zijn toepassing als overlevingsvermogen in geval van sterfte. Dit laatste maakt dan ook het fundamentele verschil uit met deze koppels waarbij er wel sprake is van een weduwe of weduwnaar. Hier zou er van een recht op bijleving sprake moeten zijn, namelijk door het recupereren van de bijleving samen met de andere patrimoniale onroerende

²⁶⁰ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *'Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent'*, p. 18.

²⁶¹ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *'Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent'*, pp. 26.

goederen. De bijleving was zoals gezegd een overlevingsvermogen voor een weduwe of weduwnaar, die niet verloren ging bij een nieuw huwelijk, dus wou hij of zij dit ook recupereren na scheiding.

Ook voor deze dossiers werd voor hetzelfde onderscheid gekozen als bij de huwelijken zonder weduwschap, namelijk het inbrengen van patrimoniale goederen. En blijkbaar speelt de aanwezigheid van deze patrimoniale goederen ook hier een belangrijke rol. Op een totaal van 13 boedelverdelingen na scheidingen van tafel en bed met weduwschap, waarbij beide echtgenoten patrimoniale goederen hebben ingebracht blijken er slechts 4 koppels het bijlevingsrecht op elkaars patrimoniale goederen te behouden²⁶², tegenover 9 koppels die ervoor opteerden om het bijlevingsrecht op elkaars patrimoniale goederen af te zweren en zo hun eigen ingebrachte patrimoniale goederen te recupereren, inclusief hun bijleving ontstaan uit een vorig huwelijk.²⁶³ Of er sprake is van weduwschap of niet, ieder recupereert dus zoals bij de echtparen zonder weduwschap het liefst zijn eigen patrimoniale goederen die vaak nog eens extra werden aangevuld met goederen uit een vorig huwelijk.

Deze mentaliteit blijkt vooral bij het echtpaar Jan Wullebrant en Lievine vander Linden.²⁶⁴ Aangezien afgesproken wordt dat Lievine haar bijleving behoudt op haar patrimoniale onroerende goederen die zij heeft ingebracht op de dag van het huwelijk, is het duidelijk dat Lievine een weduwe is. Zij zal haar bijleving op de helft van de onroerende goederen van haar overleden echtgenoot dus recupereren ondanks het feit dat ze deze goederen heeft ingebracht na het hertrouwen met Jan.²⁶⁵ Deze boedelverdeling werd hier dan vooral ook aangehaald om aan te tonen hoe dergelijke echtparen dienen te scheiden en hun huwelijksvermogen dienen te verdelen.

Een ander interessant dossier in dit kader is dat van Jan Sciethase en Jorine van Weldene.²⁶⁶ Beiden hebben als weduwnaar en weduwe patrimoniale onroerende goederen

²⁶² Jan Willems en Marie Minnaerts (1447), Willem van Maldegem en Lijsbette van den Moertre (1436 – 1445), Jan vanden Foreeste en jonkvrouw Lijsbette sClercx (1446 – 1447) en Jan Zoetin en Allijse van Steenlant (1447).

²⁶³ Gillis Pieters en Mergriete sReyneeren (1431 – 1437), Jan Sciethase en jonkvr. Jorine van Weldeen (1437-1438), Jan uten Brouke en jonkvr. Kateline van Duerroer (1428), Pieter vanden Ketulle en jonkvrouw Lijsbette Wulleponte (1463 – 1469), Jan Seys en Amelberghe vanden Aerde (1465), Jan van Formelis de Oude en jonkvrouw Margriete van Steenlant (1464 – 1465), Jan Wullebrant en jonkvrouw Lievine vander Linden (1464), Martin van Massemine en jonkvrouw Lijsbette van Doynse (1440 – 1445) en Jan de Raven en jonkvr. Mergriete Haecx (1437).

²⁶⁴ Bijlage, nr. 41 (18 december 1464): Jan Wullebrant en jonkvrouw Lievine vander Linden.

²⁶⁵ Bijlage, nr. 41 (18 december 1464): Jan Wullebrant en jonkvrouw Lievine vander Linden: *Ende hier jeghen sal de voors. jonfr. Lievine hebben, behauden ende ghebruken t'haren propren goede al sulke leenen, eefachticheden, eefeliken renten, lijfrenten, muelenen, bijlevinghe, huusen ende andre goedinghen als so hadde voor de date van den voors. huwelike met allen hueren toebehoerten ende met sulker rente ende commere alser jarelics uut gaen.*

²⁶⁶ Bijlage, nr. 15 (8 juli 1437): Jan Sciethase en jonkvr. Jorine van Weldeen.

ingebracht en bezitten ook een beperkte gemeenschap van katelen. Dat het hier om een weduwe en weduwnaar gaat blijkt uit de vermelding ‘*up haer kindere*’ en ‘*an zijn kindere*’. Uit deze vermelding blijkt dat beiden een recht van bijleving hebben op de goederen van hun vorige huwelijkspartner die ze willen en zouden moeten recupereren. Zo ging het immers ook bij huwelijken zonder weduwschap. Uit de bijlevingsclausule blijkt ook het volgen van de rechtsregels. Zo doet Jan afstand van zijn recht van bijleving op de patrimoniale onroerende goederen van Jorine, die blijkbaar in Gavere en Aalst liggen. Jorine doet ook afstand van haar recht van bijleving op de patrimoniale onroerende goederen van Jan. De term bijleving wordt weliswaar niet gebruikt, maar uit de formulering blijkt duidelijk dat van dit recht wordt afgezien. De lijn zoals die beschreven werd in voorgaande hoofdstukken werd dus ook hier gevolgd. Beiden hebben patrimoniale onroerende goederen, dus beiden willen ze integraal recupereren.²⁶⁷

Een tweede belangrijke casus betreft het dossier van Gillis Pieters en Mergriete sReyneeren.²⁶⁸ Het is belangrijk omdat het extra inzicht verschaft omtrent het recht van bijleving. Uit de boedelverdeling van 24 september 1431 bleek immers dat Gillis weduwnaar was van Mergriete van der Straten. Onterecht zo bleek, want hij was geen volwaardig weduwnaar vanwege het scheiden van zijn echtgenote. Een ietwat vreemde situatie die doet vermoeden dat Gillis Pieters zich enkel maar als volwaardig weduwnaar heeft laten beschouwen waardoor hij een bijleving genoot op de patrimoniale goederen van zijn vorige echtgenote. De boedelverdeling geeft echter een totaal ander beeld. Gillis zou van zijn vorige echtgenote gescheiden zijn geweest zonder bedongen te hebben dat hij recht had op bijleving op haar patrimoniale goederen. Dus hij recupereert via de bijleving niets van de goederen van zijn echtgenote. Indien er niets werd bedongen, dan was er simpelweg geen sprake van bijleving want in geval van scheiding was er een expliciet beding tot behouden van bijleving nodig. Ook Mergriete bleek een weduwe te zijn. Zij was in tegenstelling tot Gillis Pieters niet gescheiden van Gillis de Lakenmetere waardoor ze wel patrimoniale goederen zou kunnen hebben ingebracht via haar bijleving. Maar dat bleek ook niet het geval. Vermoedelijk had Gillis de Lakenmetere dus geen eigen patrimoniale goederen waardoor Margrite ook geen

²⁶⁷ Bijlage, nr. 15 (8 juli 1437): Jan Sciethase en jonkvr. Jorine van Weldeen: *Item zo behout joncf. Jorine alle de erve metten catheylen daer up rustende, ende alle de bilevinghe van harer zijde commende, sonder den vorn. Janne of zijnen naercommers nemmermeer eenich recht daer an te hebbene in eenegher manieren. Item in 't ghelike zo zal de vorn. Jan hebben ende behouden al 't goed dat van zijnen weghe ende van zijner zijde commen es, sonder der vorn. joncf. Jorinen of haren hoyre eenich recht daer an te hebbene.*

²⁶⁸ Bijlage, nr. 16/1 (24 september 1431): Gillis Pieters en Mergriete van der Straten; bijlage, nr. 16/2 (9 november 1437): Gillis Pieters en Mergriete sReyneeren.

bijlevingsrecht kon uitoefenen.²⁶⁹ Deze voorgeschiedenis maakt meteen veel duidelijk over hoe de boedelverdeling zou lopen. Mergriete en Gillis verklaren beiden afstand te doen van hun recht van bijleving op elkaars patrimoniale goederen. Mergriete op Gillis zijn goederen te Erpe en Gillis op Mergriete haar goederen te Nazareth.²⁷⁰ Conform de regels recupereerde elk zijn patrimoniale goederen. Interessant bleek ook dat een bijleving niet altijd leidde tot extra patrimoniale goederen. In feite kan dit echtpaar zelfs worden thuisgebracht in de categorie echtparen zonder weduwschap waarbij beiden patrimoniale goederen hebben ingebracht. Hun handelwijze werd in ieder geval gevolgd. Deze casus vindt dus vooral weer zijn meerwaarde in het bevestigen van de regels gedestilleerd uit de rechtspraktijk. Zonder vermelding van de bijleving in de akte kwam er geen bijlevingsrecht tot stand.

Een andere opmerkelijke vaststelling bij de studie van deze twee boedelverdelingen is vooral de vaagheid omtrent de bijleving uit het vorige huwelijk. Het enige wat duidelijk uit deze akten valt af te leiden is het feit dat beiden geen nieuwe bijleving zullen bedingen op elkaars patrimoniale goederen. Toch komt het ook voor dat er binnen de boedelverdeling expliciet wordt verwezen naar de goederen uit een vorig huwelijk. In de boedelverdeling van het echtpaar Jan uten Brouke en Kateline van Duerroer blijken beiden weduwnaar en weduwe te zijn.²⁷¹ Beiden bezitten naast een beperkte gemeenschap van katelen uiteraard patrimoniale onroerende goederen, waarschijnlijk ingebracht uit hun vorig huwelijk. Ook hier valt te verwachten dat beiden hun patrimoniale goederen zouden recupereren, waaronder ook hun bijleving door een vorig huwelijk ontstaan. De boedelverdeling van 23 september 1428 vermeldt inderdaad het expliciet behouden van de bijleving voor Jan en Kateline op het patrimoniaal goed van hun vorige echtgenoten. Beiden recupereren dus hun patrimoniale goederen, alleen in een iets andere vorm geformuleerd. Uit de akte blijkt dat de bijleving als onderdeel van de eigen goederen werd gezien en aldus ook tot de te recupereren goederen

²⁶⁹ Bijlage, nr. 16/1 (24 september 1431): Gillis Pieters en Mergriete van der Straten: *Item sal Mergriete van der Strate vors. hebben, behouden ende aenverden, stappnants vrome heffende, t'haren propren goede alle de goedinghen ende erfachticheden die van haerer zijden commen zijn, gheleghen binnen der prochien van Wettere ende van Massemine, met sulken huusinghen, boemen ende catteylen alsser up sijn ende toebehoeren, ende voort met sulken commere ende scheinse alsser jaerlicx uitgaet, sonder Gillisse vors. eenich recht daer an te hebbene.*

²⁷⁰ Bijlage, nr. 16/2 (9 november 1437): Gillis Pieters en Mergrite sReyneeren: *Eerst dat Gillis Pieters vors. behouden ende aenveerden zal stappans vrome heffende zijn goedt ende erfachtichede metten upgaenden houte alsoo 't ghestaen ende gheleghen in de prochie van Erpe bij Aelst, sonder der vors. Mergrieten eenich recht daer an te hebbene noch oec eeneghe bilevinghe te houdene an 't vors. Goed [...]*Item jeghen de vors. bate ende commere die Gillis vors. heeft ende ghelt, so zal Mergriete vors. heffen bate ende commere ghelden also hier naer verclaerst staet. *Eerst zal de vors. Mergriete behouden te haren vryen propren goede stappans vrome heffende van zulker erfachtichede als ghestaen ende gheleghen es in de prochie van Nazaret met den bomen diere up zijn, sonder Gillisse vors. eenich recht daer an te hebbene noch ooc bilevinghe.*

²⁷¹ Bijlage, nr. 1 (23 september 1428): Jan uten Brouke en jonkvr. Kateline van Duerroer.

werd gerekend.²⁷² Nogmaals een bevestiging dat de heersende mentaliteit erin bestond dat men de eigen patrimoniale goederen wou recupereren. Dergelijke manier van registratie duikt binnen de akte ook meermaals op. Zo ook in het dossier Pieter vanden Ketulle en Lijsbette Wulleponte uit 1463.²⁷³ Ook nu valt in de akte duidelijk te lezen dat Pieter als weduwnaar zijn bijleving behoudt op het patrimoniaal goed van zijn vroegere echtgenote te Izegem, waard jaarlijks 5 lb. 7s. gr.. Lijsbette behoudt, ook als weduwe, haar bijleving op het patrimoniaal goed te Bottele en Pamel van haar vroegere echtgenoot, meester Hendrik uten Hove.²⁷⁴ Uit deze registratie blijkt nogmaals het belang dat werd gehecht aan de patrimoniale goederen. Hierom draaide de akte nu eenmaal. De patrimoniale goederen waren ten gevolge van het weduwschap zodanig verrijkt dat het nu nog belangrijker werd deze integraal te recupereren. Van een eventuele bijleving op elkaars goederen is dan ook geen sprake meer. Het koppel neemt genoeg met het recupereren van de eigen patrimoniale goederen, inclusief de bijleving uit een vorig huwelijk. Net zoals bij de categorie huwelijken zonder weduwschap waar beiden patrimoniale goederen inbrachten, bleek het behouden van het bijlevingsrecht

²⁷² Bijlage, nr. 1 (23 september 1428): Jan uten Brouke en jonkvr. Kateline van Duerroer: *kenden etc. dat zij van haerlieder tideliken goede vriendelike vereffent, verscheeden ende verdeelt waren in deser manieren dat hij behouden zoude t'zinen voordeele ende propren goede hebben alle de goedinghen van ziere zide commende ende dat hij hadde ten tijden dat hij begrep in huwelike de vors. joffr., alsoo de zelve goedinghen ghestaen ende gheleghen waren in erfachticheden, husinghen, bilevinghen ende bezittinghen t'sinen live ghelike dat die hem toebehoorden binnen Ghend ende daer buten, nieuts uteghesteken noch ghezondert, zonder der zelve joffr. Katelinen nemmermeer eenich recht of deel daer an t'hebbene, halene of heesschene van bladinghen, bilevinghen oft andersins in eenigher manieren. Ende insghelijcx dat zoe behouden zoude ende hebben t'haren voordeele ende propren goede alle de goedinghen van harer zijde commende, ende die zoe hadde ten tijden dat zoe den vors. Jan begrep in huwelike, ende dat alsoo de zelve goedinghen gheleghen ende ghestaen waren in erfachticheden ende husinghen ghelike dat die haer toebehoorden binnen Ghend ende daer buten, nieuts uutghesteken noch ghezondert, zonder den vors. Jan daer an nemmermeer eenich recht of deel t'hebbene, halene oft heesschene van bladinghen, bilevinghen oft andersins in eenigher manieren.*

²⁷³ Bijlage, nr. 39/1 (17 september 1463): Pieter vanden Ketulle en jonkvrouw Lijsbette Wulleponte; bijlage, nr. 39/2 (3 oktober 1468): Pieter vanden Ketulle en jonkvrouw Lijsbette Wulleponte.

²⁷⁴ Bijlage, nr. 39/1 (17 september 1463): Pieter vanden Ketulle en jonkvrouw Lijsbette Wulleponte: *Eerst zal de vors. Pieter hebben, anverden, behouden ende paisivel ghebruken de percheelen van goedinghen hier naer verclaerst, ziendre zijde volghende, zonder der vors. joncvr. Lijsbette, hueren hoire oft naercommeren eenich recht daer anne te hebbenne, te wetenne zinen poldre te Bouchout, gheldende 2 lib. gr. ts' iaers; item 20 s. gr. ts' iaers lijfrenten begrepen in 3 lib. gr. ts' iaers lijfrenten up de stede van der Sluus; item noch 2 lib. gr. ts' iaers lijfrenten up de selve stede; item up Yseghem in bilevinghen vijf ponden 7 s. gr. ts' iaers, ende 24 s. 4 d. gr. ts' iaers in ervachticheden boven den commere daer uute gaende, gheleghen in diversschen percheelen t'Sint Annen ter Muden ende daer omtrent, danof Boudin Weytiens in pachte hout omme 11 s. 8 d. gr. ts' iaers; [...] Ende hier jeghen sal de vornoemde joncvr. Lijsbette hebben, anverden, behouden ende paisivel ghebruken t'hueren propren goede ende huerer zijde volghende de percheelen van goedinghen hier naer verclaerst, zonder den vors. Pietren, zinen hoire ende naercommeren eenich recht daer anne te hebbene, haelne oft vermetene in eenegher wijs. Eerst d'leen ter Sluus met zinen toebehoorten alsoo 't ghestaen ende gheleghen es, gheldende boven commere 3 lib. 18 s. 4 d. gr. ts' iaers; item haer recht van bilevinghen up de goedinghen te Bottele ende te Pamele, ende voort alle de juweelen, habijten, inhaven ende catteylen die zoe te haerwaerts heeft, ende evenverre dat in toecommenden tijden bate ende profijt quame ter causen van den goede in Hollant, danof Pieter vors. 't vervolgh soude moeten doen t'zijns selfs coste oft laste, haer daer af dan hebbende 3 lib. gr. ts' iaers lijfrenten t'haren live.*

geen prioriteit meer. Beiden hadden patrimoniale goederen dus beiden wensten het zonder risico te recupereren.

Dit valt ook waar te nemen bij het echtpaar Jan Seys en Amelberge Aerde.²⁷⁵ Beiden hebben patrimoniale goederen ingebracht dewelke ze volgens deze akte gaan recupereren. Waar bij de huwelijken zonder weduwschap steevast melding werd gemaakt over een al of niet afstaan of behouden van het bijlevingsrecht, treffen we hier zelfs geen enkele vermelding of verwijzing meer aan. De enige keer dat het bijlevingsrecht aan bod komt is net zoals bij de vorige dossiers om te melden dat Jan, als weduwnaar, de bijleving op het patrimoniaal goed van zijn eerste echtgenote, Margriete vander Pouke, te Drongen zal behouden. Van een afstaan of behouden van een nieuwe bijleving is geen spoor meer aangezien er geen expliciete vermelding werd gemaakt. Beiden recupereren dus hun eigen patrimoniale goederen zonder een nieuw recht van bijleving. Want zonder beding ontstaat er zoals gezegd geen bijlevingsrecht.²⁷⁶

Kortom, meestal – in 9 van de 12 boedelverdelingen - kiest het echtpaar ervoor om afstand te doen van het recht van bijleving op elkaars patrimoniale goederen gevolgd door het behouden en recupereren van de eigen patrimoniale goederen, inclusief de goederen met bijleving belast vanwege een vorige huwelijkspartner. Deze realiteit strookt dus met de bevindingen i.v.m. echtparen zonder weduwschap waar er patrimoniale goederen langs beide kanten werden ingebracht. Het was de meest logische en veiligste keuze om het recht van bijleving af te gaan bedingen. Toch kunnen we ons hier ook vragen bij stellen. Het echtpaar had door huwelijk een bijlevingsrecht op elkaars patrimoniale goederen. Maar door scheiding kwam hieraan een einde. De uiteindelijke handelwijze bleek het recupereren van de patrimoniale goederen te zijn. Een weduwe en/of weduwnaar wou uiteraard zijn patrimoniale goederen en zijn bijleving recupereren, zijn of haar echtgenoot ook de eigen patrimoniale goederen. Opmerkelijk hierbij is echter de sereniteit van de echtgenoot of echtgenote die door scheiding het bijlevingsrecht op een weduwe of weduwnaar zijn patrimoniale goederen verliest. Waar hij of zij via overlijden een luxueuze bijleving zou genieten kwam er door scheiding een einde aan het uitgesproken voordeel van het bijlevingsrecht. Diende er dan niets in de plaats te worden

²⁷⁵ Bijlage, nr. 42 (12 november 1465): Jan Seys en Amelberghe vanden Aerde.

²⁷⁶ Bijlage, nr. 42 (12 november 1465): Jan Seys en Amelberghe vanden Aerde: *van zijnder zijde commende, ende insghelijcs zulc goet ende erve als hij ende de voornoemde Amelberghe binnen huwelicke te gader ghecocht ende ghecreghen hebben, gheleghen binnen der voornoemden prochien van Dronghene, met allen zijnen toebehoorten, metgaders oec der bilevinghen die de zelve Jan houdende es an zekere goet ende erven van Magrieten vander Pouke, zijnen eersten wive was, gheleghen in de zelve prochie.*

gesteld of werd er genoeg genomen met het recupereren van de eigen patrimoniale goederen?

In deze situatie kon de toenmalige tijdgenoot twee kanten op. Ten eerste kon hij of zij besluiten zich neer te leggen bij de situatie en de recuperatie van de patrimoniale goederen te aanvaarden. Hierdoor was er in ieder geval geen sprake van verlies aan eigen patrimoniale goederen, dewelke zeer belangrijk werden geacht. Zo bleek ook uit de eindconclusie van de vorige categorie boedelverdelingen zonder weduwschap. Daarenboven bleek het ook de uitdrukkelijke wil te zijn van zowel officialiteit, schepenbank als de families om van de boedelverdeling geen litigieus geschil te maken.²⁷⁷ Eenmaal het bijlevingsrecht behouden werd, gaf dit meestal aanleiding tot aanvullende boedelverdelingen. Vooral deze verklaringen lijken mij het meest aannemelijk om te begrijpen waarom de meerderheid van deze echtparen het bijlevingsrecht gingen afzweren. Eenmaal de boedelverdeling ontaarde in een regelrechte vechtscheiding diende er compensatie aan te pas te komen, meestal om de bezitter van het bijlevingsrecht te sussen en om het uiteengaan vlotter te laten verlopen. Door het expliciet afzweren van het bijlevingsrecht was het voordeel van de bijleving weg, maar dat woog blijkbaar niet op tegen het recupereren van de eigen patrimoniale goederen.

Een tweede mogelijkheid was uiteindelijk het bijlevingsrecht ‘behouden’ door het werkelijk te bedingen of zich ervoor te laten compenseren door contant geld. Slechts vier echtparen opteerden voor deze optie. Blijkbaar wensten zij toch iets te doen aan het materiële verlies dat een scheiding met zich meebracht. Zij besloten moeilijk te doen. Er diende dus iets in de plaats te worden gesteld om hun achteruitgang op materieel en financieel vlak op te vangen. De impact van deze beslissing blijkt uit volgend hoofdstuk.

10.2. Sporen van ‘pasmunt’?

Illustratief is het dossier Willem van Maldegem en Lisbette vander Moertere.²⁷⁸ Uit de akte blijkt niet alleen dat Lisbette een weduwe is met heel wat goederen, maar vooral dat Willem erin slaagt jaarlijks 2 lb. 2 s. gr. te ontvangen uit de bijleving die Lisbette als weduwe heeft op het goed van Arend van Roden, haar overleden echtgenoot, alsook inkomsten uit twee bossen te Baasrode, die Lisbette eveneens in bijleving houdt van haar overleden echtgenoot. Tevens valt op dat Willem ook heeft bedongen dat hij jaarlijks 8 s. 6d. gr. ontvangt uit twee lenen te Melsele en te Bazel, die behoren tot het patrimoniaal onroerend goed van Lisbette.

²⁷⁷ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *‘Ghesceet van Tafelen ende van Bedden’*, p. 3.

²⁷⁸ Bijlage, nr. 24/1 (5 november 1436): Willem van Maldegem en Lijsbette van den Moertre; bijlage, nr. 24/2 (23 april 1445): Willem van Maldegem en Lijsbette van den Moertre.

Op die twee lenen heeft zijn schoonvader Hendrik van Moertere een bijleving als weduwnaar. Wanneer zijn schoonvader dus komt te overlijden, zal Willem dit recht van bijleving uitoefenen. Buiten deze compensatie behoudt Lisbette al de overige bijlevingen die zij heeft op onroerend goed, komend van haar eerste echtgenoot, binnen Vlaanderen en Brabant. In tegenstelling tot de andere 9 boedelverdelingen bekomt Willem via beding een deel van de goederen van zijn echtgenote haar goederen. Willem slaagt er dus in om de bijleving van zijn echtgenote om te zetten in ‘pasmunt’. Lisbette werd ertoe verplicht om een deel van haar bijleving af te staan wil ze tot een scheiding komen en haar eigen patrimoniale goederen recupereren.²⁷⁹ Over een bijleving voor Lisbette op de goederen van Willem na scheiding van tafel en bed werd met niets gerept. Omdat er geen beding werd ingelast zal er dus ook geen bijleving volgen voor Lisbette. Dit is toch wel een merkwaardige situatie.

Een ander opmerkelijk dossier in deze lijn is het dossier Jan vanden Foreeste en Lijsbette sClercx.²⁸⁰ Opmerkelijk in die zin dat het een combinatie is van een afwijkend beding gecombineerd met ‘pasmunt’. Eerst en vooral moet opgemerkt worden dat Lijsbette een weduwe is van Fransois vanden Hulle. Mede door haar verkregen recht van bijleving bezit het koppel vanden Foreeste en sClercx naast een beperkte gemeenschap van katelen en conquesten nu ook patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote. Maar in plaats van het louter recupereren van de patrimoniale goederen treffen we ook hier weer een afwijkende zinsnede aan. Zo heeft Jan bedongen dat na het overlijden van Lijsbette, ondertussen dus zijn gescheiden echtgenote, hij zal worden behandeld als een volwaardige weduwnaar die niet gescheiden is van de overleden echtgenote en aldus zijn recht op bijleving op het goed ten Briele, 9 tot 10 bunder, behoudt volgens het Gentse

²⁷⁹ Bijlage, nr. 24/2 (23 april 1445): Willem van Maldegem en Lijsbette van den Moertre: *item zal de voors. Willem jaerlicx hebben ende ontfaen 2 lb. 2 s. gr. van der bilevinghen die de joncfrouwe, zijn wijf voornoemt, houdt an 't goet daere Arendt van Roden, haere eerste man was, ute verstaerf ende dat haere leven lanc gheduerende, ende gheviel 't zoe dat de voors. Willem overlede deser weerelt eer de joncfrouwe, zijn wijf vornoemt, zo bliven thoyr van hem staende in haren rechte omme daere af te heesschene ende hebbene dat zij bij wette vercrighen zouden moghen, item zal Willem voors. heffen ende ontfaen 8 s. 6 d. gr. ts' iaers zijn leven lanc gheduerende ter causen van den tweeen leenen daere zijn wijf voornoemt erfachtich af es, liggende in 't Landt van Waes, d'een binnen der prochien van Melzele ende d'ander binnen der prochien van Baersele, ende also vander bijlevinghen die Hendrik vander Mooertere, joncfrouwen Lijsbetten vadere, houdt an de zelve 2 leenen, daere af de voorn. Willem staende in zijnen rechte up dat hij de doot van den selven Heindric ghebeede ende intghelijcx blijft Willem staende in zijnen rechte van eenen parcheele van lande, waer af Heindric vander Mooertere voortijts jeghen Willemme ende zijne wive cochte de bladinghe zijn leven lanc, ende ter doot van hem weder kerende up hemlieden, voort blijft de voorn. Willem intghelijcx staende in zijnen rechte van den tweeen bosschen, liggende te Baesrode, die de joncfrouwe, zijn wijf voorn., houdt te bijlevinghe van haren eersten man was voors., [...]*Item jeghen zal joncfrouw Lijsbette voornoemt hebben, behouden ende paeysivel ghebruken alle de andere leenen, erven ende renten erfelic ende andersins van harer zijden commende, ende voort de bilevinghe die so houdt ende jaerlicx heeft van haren eersten man was, hoe of waere de selve goedinghen gheleghen zijn binnen den lande van Vlaanderen of Brabant.

²⁸⁰ Bijlage, nr. 25/1 (20 juni 1446): Jan vanden Foreeste en jonkvrouw Lijsbette sClercx; bijlage, nr. 25/2 (24 maart 1447): Jan vanden Foreeste en jonkvrouw Lijsbette sClercx.

gewoonterecht inzake het sterfhuis.²⁸¹ Zoals reeds eerder vermeld, komt dit neer op het vruchtgebruik van de helft van het goed ten Briele, zolang hij leeft. Maar hier stopt het niet bij. Jan bedingt zelfs dat hij tijdens het leven 5 lb. gr. jaarlijks zal ontvangen uit de inkomsten van dit goed.²⁸² Bovendien vermeldt de akte ook nog eens jaarlijks 2 lb. gr. voor Jan uit de bijleving die Lijsbette als weduwe heeft op het goed te Smetlede van Fransois vanden Hulle, haar eerste echtgenoot, en dit zolang Lijsbette leeft.²⁸³ Ook hier kan duidelijk enige vorm van ‘pasmunt’ ontdekt worden. Naast het afwijkende beding van Jan waarin hij als volwaardig weduwnaar wil worden behandeld, slaagt hij er ook nog eens in om een deel van de bijleving van zijn echtgenote af te snoepen. Door deze afstand behoudt Lijsbette wel al haar overige bijlevingen. Al even merkwaardig is de volgende passage waarin staat dat ook Lijsbette haar bijlevingsrecht zal kunnen uitoefenen op Jans goederen. Concreet komt dit dus neer op het behouden van hun recht van bijleving op elkaars goed. Toch blijkt bij een grondigere lezing en afweging tegenover andere boedelverdelingen dat het beding toch afwijkend is. Enerzijds komen er geen bedingen voor ter compensatie van een vorige bijleving, anderzijds blijkt dat Lijsbette enkel maar haar ‘duwarie’ of bijleving mag uitoefenen volgens de regels van het Gentse gewoonterecht, na het overlijden van Jan.²⁸⁴ Kortom, Lijsbette zal niets hebben, want ze heeft niet expliciet, zoals Jan, bedongen dat zij als volwaardige weduwe zal moeten worden beschouwd. Opnieuw een listige akte die aan ‘pasmunt’ doet denken.

Een volgend merkwaardig huwelijksvermogen is terug te vinden bij het echtpaar Jan Zoetin en Allijse van Steelant.²⁸⁵ Hun vermogen bestond uit patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote, Allijse, die tevens ook weduwe was, alsook door de

²⁸¹ Bijlage, nr. 25/1 (20 juni 1446): Jan vanden Foreeste en jonkvrouw Lijsbette sClercx: *Ende ter doot vander voorn. joncfrouwe Lijsbetten en sal de voorn. Jan vanden Foreeste an dit goet ten Briele maer hebben ende behouden sijn recht van bilevinghe, zijn leven lanc gheduerende alzo verre als hij bilevinghe daer anne sculdich es te hebbene naer 't recht vanden sterfhuuse van Ghend ende der wet vander poort.*

²⁸² Bijlage, nr. 25/1 (20 juni 1446): Jan vanden Foreeste en jonkvrouw Lijsbette sClercx: *Item sal de voorn. Jan vanden Foreeste noch hebben ende behouden d' leven lanc vander voorn. joncfrouwen Lijsbetten gheduerende de bladinghen, baten ende proffijten van den goede ten Briele binnen der prochie van Eerdeghem gheleghen, van harer zijde commende, groot tusschen den 9 ende 10 buunre, lettelt min of meer, met sulken huusinghen, bomen ende catheilen als ser up staende ende rustende zijn, verpacht ter tijt van nu boven commere 5 lb. gr. 's iaers, ende ditte voor de somme van 5 lb. gr. 's iaers, gheldet namaels min of meer, behouden dien dat hij 't selve goed ten Briele met al zinen toebehoerten in gheenre wijs vercopen, becommen, belasten noch beswaren en sal bij wette ofte andersins, also verre alse van harer zijde comen es.*

²⁸³ Bijlage, nr. 25/1 (20 juni 1446): Jan vanden Foreeste en jonkvrouw Lijsbette sClercx: *Voort sal de voorn. Jan vanden Foreeste noch hebben vander bijlevinghen die de voorn. joncfrouwe Lijsbette ter causen van Fransoise vanden Hulle, haren eersten man was, houdende es an 't goet te Smetlede de somme van 2 lb. gr. 's iaers also langhe als de voorn. joncfrouwe Lijsbette leven sal ende niet langhere.*

²⁸⁴ Bijlage, nr. 25/1 (20 juni 1446): Jan vanden Foreeste en jonkvrouw Lijsbette sClercx: *Ende waer't dat hemlieden namaels eenich goed verstorve ofte dat zij eenich goed conquesteerden, so sal elc hebben al sulc goed als hem versterft of dat hij conquesteert, sonder in elc anders verstorven of gheconquesteerde goed eenich recht te hebbene. Ende ghebiedt zoe de doot van Janne, so sal se hebben haer duwarie of bilevinghe an Jans goed also verre als zoe se sculdich sal zijn te hebbene.*

²⁸⁵ Bijlage, nr. 27 (14 februari 1447): Jan Zoetin en Allijse van Steelant.

echtgenoot via erfenis tijdens het huwelijk. Daarnaast is er ook een beperkte gemeenschap van katelen. Uit de akte blijkt echter dat Jan heeft bedongen dat hij de opbrengst van de bijleving verschuldigd aan Allijse voor 1445 en 1446 voor de helft zal krijgen. Daarenboven komt nog eens levenslang, jaarlijks 3 lb. 3 s. gr. die hij zal ontvangen van de bijleving die Allijse als weduwe heeft op haar goed. Door deze overdracht behoudt ze al de overige bijlevingen die zij heeft op haar onroerend goed, uiteraard komend van haar eerste echtgenoot Huughen.²⁸⁶

Desalniettemin bleken er ook nu weer koppels te zijn die het recht van bijleving gingen behouden en zelfs compenseren door contant geld. Dit doet evenwel weer vragen rijzen. Hoe slaagden deze vier echtgenoten erin om telkens een deel van de vorige bijleving van hun echtgenote te recupereren naast hun eigen patrimoniale goederen, zonder zelf een deel van hun eigen goederen te moeten afstaan? Dit blijft de grote vraag bij deze categorie echtparen. Een hypothese naar voren schuiven is moeilijk. Toch blijkt uit de cijfers dat het weduwschap daar voor iets tussenzit. Zou het weduwschap, en dus het verkrijgen van extra goederen via de bijleving, enige implicaties inhouden voor de uiteindelijke boedelverdeling bij scheiding van tafel en bed? Van de 13 boedelverdelingen zonder weduwschap, waarbij er patrimoniale goederen werden ingebracht door beide echtgenoten, bleken er slechts 4 koppels ‘pasmunt’ te bedingen. Bekijken we de samenstelling van deze huishoudens dan bleek het elke keer opnieuw om een weduwe te gaan die een deel van haar bijleving diende prijs te geven. Valt hieruit af te leiden dat de bijleving uit een vorig huwelijk een obstakel vormde bij een nieuwe scheiding? Moeilijk te achterhalen. In ieder geval bleek duidelijk dat de echtgenoot het moeilijk had met het verlies van bijleving door de scheiding. Door de materiële achteruitgang besloten zij om moeilijk te doen.

²⁸⁶ Bijlage, nr. 27 (14 februari 1447): Jan Zoetin en Allijse van Steenlant: 2 *Item sal de vorn. Jan Zoetin hebben al 't goet dat hem verstorven es etc., zonder der joncfr. eenich recht an te hebbene.* 3 *Item zal de vorn. Jan hebben alf de achterstellen van pachten ende renten dien men t'achter es van joncfr. Allijsen goedinghen, van bilevinghen ende andersins, ende dat van den jaren ende ousten 45 ende 46 zonder meer.* 4 *Item zal de vorn. Jan hebben over 't recht van bilevinghen van joncfr. Allijsen goedinghen zijn leven lanc gheduerende, ende niet langhere, de somme van 3 lb. 3 s. gr. 's iaers, [...]* 5 *Item zal de vorn. joncfr. Allijse hebben ende behauden, zonder Janne of zinen hoere eenich recht an te hebbene, alle d'andere goedinghen, haer toebehoerende, zij in erven, bilevinghen, bossche, huussen of andersins, nieuts uutghesteken noch ghesondert, ende in 't ghelijcx alle de baten ende proffijten diere jaerlicx af verschinen zullen t'haren vryen, propren goede.*

10.3. Conclusie

Concluderend voor de echtparen met melding van weduwschap waarbij beide partners patrimoniale goederen hebben ingebracht, kan worden gesteld dat de mogelijkheid om het bijlevingsrecht te behouden bij een boedelverdeling na scheiding van tafel en bed wel degelijk tot de realiteit behoorde. Deze mogelijkheid was gekend in de toenmalige samenleving, toch opteerde de meerderheid – in 9 van de 12 boedelverdelingen – voor een andere keuze. Wanneer er veel patrimoniale goederen op het spel stonden was het de meest logische en veiligste keuze om het recht van bijleving af te gaan bedingen, gevolgd door het behouden en recupereren van de eigen patrimoniale goederen, inclusief de goederen met bijleving belast vanwege een vorige echtgenoot.²⁸⁷ Toch blijven er hier enkele vragen over. Het echtpaar had door huwelijk een bijlevingsrecht op elkaars patrimoniale goederen waar door scheiding een einde werd gesteld. Hierdoor verklaarde de echtgenoot of echtgenote zich dus akkoord met het verlies van het bijlevingsvoordeel. Door zich akkoord te verklaren met het verlies van het bijlevingsrecht ging hij er financieel en materiaal op achteruit, maar dit bleek blijkaar niet op te wegen tegen het recupereren van zijn eigen patrimoniale goederen en als dusdanig aanvullende boedelverdelingen te vermijden. Dit strookt niet enkel met de bevindingen uit de vorige categorie boedelverdeling en de visie die officialiteit en schepenen erop nahielden, maar ook met de wil van de families om van de scheiding-boedelverdeling geen splijtzwam te maken.²⁸⁸ Het hoofddoel achter deze handelwijze is dan ook waarschijnlijk hetzelfde als bij de echtparen zonder weduwschap, namelijk het uiteengaan vlotter laten verlopen door niet moeilijk te doen. Het gaat hier immers om koppels waarvan beide echtelieden patrimoniale goederen hebben ingebracht waardoor er veel goederen op het spel stonden. De vele patrimoniale goederen bleken dus doorslaggevend.

Toch bleken er ook echtparen te zijn waarvan voornamelijk de mannelijke echtgenoten zich niet bij deze situatie wensten neer te leggen. Het verlies aan een toekomstige bijleving in geval van overlijden, en dus ook het materieel erdoor achteruitgaan, bleek vaak het sein tot moeilijk doen. Een weduwe en haar bijleving vormde hierbij een makkelijke prooi. Een weduwe zelf wenste naast de eigen patrimoniale goederen vooral haar voordelige bijleving integraal te behouden. Net hier zag de echtgenoot een mogelijkheid om het verlies vanwege de echtscheiding te compenseren. Want indien één van de twee partners weduwe of weduwnaar bleek te zijn, vooral weduwe, dan toonden de 15de-eeuwse praktijkteksten aan dat

²⁸⁷ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *'Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent'*, p. 18.

²⁸⁸ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *'Daere nochtan den ghetrauden man niet emmer stonde te scheidene'*, p. 5.

in geval van 'pasmunt' net een deel van de bijleving uit een vorig huwelijk diende afgestaan te worden. Een opmerkelijke vaststelling waarop later zal worden teruggekomen.

11. Huwelijken met een vorig recht van bijleving verkregen door weduwschap, waarbij één van de partners patrimoniale goederen heeft ingebracht

11.1. Compensatie om het uiteengaan te vergemakkelijken?

Na het grondig bekijken van huwelijken met weduwschap en patrimoniale goederen langs beide kanten ingebracht is het nu de beurt aan huwelijken met een vorig recht van bijleving verkregen door weduwschap, waarbij enkel één van de twee huwelijkspartners patrimoniale onroerende goederen inbracht. Als gevolg hiervan recupereert enkel de partner die patrimoniale goederen heeft ingebracht zijn goederen. Het is aan de andere partner om via een extra beding het door huwelijk ontstane recht van bijleving te gaan eisen binnen de boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Deed hij of zij dit niet, dan kwam er een eind aan het bijlevingsrecht. Van de 18 gevonden boedelverdelingen waar sprake is van weduwschap bleken er naast 13 boedelverdelingen met patrimoniale goederen langs beide kanten, slechts 5 boedelverdelingen met patrimoniale goederen ingebracht door één van de twee echtgenoten. Daarvan bleken in 4 boedelverdelingen de patrimoniale goederen ingebracht door de echtgenote tegenover slechts één keer door de echtgenoot. Daarom leek het ook niet wenselijk om ‘echtgenoot’ en ‘echtgenote’ als aparte categorieën te bekijken. Ook nu blijft de vraag of er van de normale situatie, waarbij elke partner zijn eigen patrimoniale goederen terugneemt, wordt afgeweken door regelrechte ‘pasmunt’.

Een eerste dossier dat onder de loep werd genomen is het echtpaar Gregoris vander Haghe en Mergriete vander Eetvelde.²⁸⁹ Mergriete was weduwe van Jan Cabeliaeu en heeft haar patrimoniale onroerende goederen ingebracht in haar nieuw huwelijk met Gregoris. Volgens de geldende rechtspraktijk recupereert elke partner zijn patrimoniale onroerende goederen, waardoor binnen dit dossier enkel Mergriete patrimoniale goederen terugneemt, inclusief haar bijleving op het patrimoniaal goed van haar vroegere echtgenoot, Jan Cabeliaeu. Zo vermeldt ook de akte. Mergriete behoudt de bijleving uit het vorige huwelijk zonder melding van enige som contant geld of andere goederen in ruil te moeten afstaan aan haar echtgenoot. Het echtpaar volgt de regels, wat ook duidelijk blijkt uit de akte zelf.²⁹⁰ Ondanks het feit dat de naam van het goed waarop Mergriete bijleving had geheim werd gehouden, valt te lezen dat ze ook nog 20 s. gr. zal innen die Willem de Witte als deel van die bijleving haar nog

²⁸⁹ Bijlage, nr. 21 (10 oktober 1442): Gregoris vander Haghe en jonkvrouw Mergriete vander Eetvelde.

²⁹⁰ Bijlage, nr. 21 (10 oktober 1442): Gregoris vander Haghe en jonkvrouw Mergriete vander Eetvelde: *ende de voornoemde joncfrouw Mergriete behoudt alleene t'haren propren goede, sonder Gregoris eenich recht an te hebbene, al sulke bilevinghe als haer, ter causen van der versteerfte van Janne Cabeliaeu, wilen haren man was, bleven ende haer anghewijst es.*

verschuldigd was.²⁹¹ Het is dus duidelijk dat Mergriete niets van haar bijleving diende af te staan aan Gregoris bij hun scheiding-boedelverdeling. Het koppel geraakte er zonder problemen, vrijwillig en gezamenlijk uit.

In dezelfde lijn kan ook het dossier Hendrik van Upstalle en Mergriete sKeghels worden gesitueerd.²⁹² Het echtpaar bezit patrimoniale goederen, weliswaar de enige keer door de echtgenoot ingebracht, en een beperkte gemeenschap van katelen en conquesten. Zowel Hendrik als Mergriete blijken weduwnaar en weduwe te zijn. Dit staat niet expliciet in de akte vermeld maar het blijkt uit twee andere akten, die van 23 september 1459 en 17 november 1459.²⁹³ De boedelverdeling zelf loopt zoals het hoort. Merkwaardig, maar niet uitzonderlijk, is dat Mergriete ervoor gekozen heeft om haar eigen patrimoniale goederen niet in te brengen, waardoor er enkel sprake is van patrimoniale goederen door Hendrik ingebracht. Hendrik zelf recupereert naast zijn patrimoniale goederen ook zijn bijleving en moet geen bijlevingsrecht meer accepteren vanwege Mergriete. Het bijlevingsrecht wordt dus geen ‘pasmunt’ in de nieuwe boedelverdeling, alhoewel Mergriete dit zeker zou kunnen eisen.²⁹⁴ Blijkbaar opteert Mergriete ervoor om net als Hendrik voorkeur te geven aan haar bijleving en van de scheiding-boedelverdeling geen litigieus geschil te maken.

Misschien wel het belangrijkste dossier binnen dit hoofdstuk is dat van het echtpaar Arendt vanden Hende en Catheline sDievels.²⁹⁵ Van 1456 tot 1469 heeft dit echtpaar sporen nagelaten in de registers waardoor het mogelijk is om naar hun gedachtegoed te speuren. Evenals bij de vorige echtparen is Catheline een weduwe, van Pieter van Gheldre. Dit blijkt uit de akte van 9 augustus 1457 waaruit uiteindelijk viel op te maken dat haar bijleving bestond uit een lijfrente van 30 s. gr.²⁹⁶ Vandaar dat in de akte van 5 november 1456 staat dat

²⁹¹ Bijlage, nr. 21 (10 oktober 1442): Gregoris vander Haghe en jonkvrouw Mergriete vander Eetvelde: *ende de goedinghe, daer de voornoemde Jan Cabeliau uut verstaerf, hoe ende waer die ghestaen ende ghelegghen zijn, ende ooc de 20 s. gro. die Willem de Witte, ter causen van haren voors. bilevinghe t'achter was, ende voort sulke juweelen ende catheylen alzo te haerwaert heeft.*

²⁹² Bijlage, nr. 36 (13 augustus 1458): Hendrik vanden Upstalle en Mergriete sKeghels.

²⁹³ Gent, Stadsarchief, 301/45 (2), 1459-1460, f° 34 r° en Gent, Stadsarchief, 301/45 (2), 1459-1460, f° 35 r°.

²⁹⁴ Bijlage, nr. 36 (13 augustus 1458): Hendrik vanden Upstalle en Mergriete sKeghels: *te wetenne dat de vors. Heinderic hebben, aenverden ende paysivel ghebruken zal t'zinen vryen propren goede ende zijnder zijde volghende ende blivende alle de goedinghen van zijnder zijde commende in leenen, gronde van erven, erflicke renten, lijfrenten, bilevinghen, huusen, boomen, leeninghen, latinghen, hoedanich ende waer die ghestaen ende ghelegghen zijn binnen Ghendt ende dar buten, ghelijc ende in der manieren dat hij die hadde ende hem toebehoorden voor 't huwelic van hem beeden ende nu ter tijt ghestaen ende ghelegghen zijn.*

²⁹⁵ Bijlage, nr. 35/1 (5 november 1456): Arendt vanden Hende en Catheline sDievels; bijlage, nr. 35/2 (9 augustus 1457): Arendt vanden Hende en Catheline sDievels; bijlage, nr. 35/3 (14 februari 1459): Arendt vanden Hende en Catheline sDievels; bijlage, nr. 35/4 (28 februari 1459): Arendt vanden Hende en Catheline sDievels; bijlage, nr. 35/5 (16 april 1459): Arendt vanden Hende en Catheline sDievels; bijlage, nr. 35/6 (21 maart 1469): Arendt vanden Hende en Catheline sDievels.

²⁹⁶ Bijlage, nr. 35/2 (9 augustus 1457): Arendt vanden Hende en Catheline sDievels: *Item heeft de vornoemde weeze 30 s. gr. ts'iaers lijfrenten te haren live also haer die voortijts gheordonneert ende toegheleit waren te hebbene, te heffene ende t'ontfane haer leven lanc gheduerende over al 't recht van bilevinghen dat zoe*

Catheline in alle rust, na haar scheiding met Arendt vanden Hende, haar *'bilinghe'* zal behouden.²⁹⁷ Volgens de gewonterechtelijke regels zou er dan ook sprake van moeten zijn dat Catheline haar patrimoniale goederen recupereert, waaronder haar bijleving. Hier niet. Blijkbaar kiest echtgenoot Arendt, al dan niet onder druk, voor een andere optie. De akte van 9 augustus 1457 geeft immers Catheline haar staat van goed weer, want zij is *'bij der simpelheden van haren zinnen'* in voogdij geplaatst.²⁹⁸ Een belangrijke gebeurtenis aangezien het onder voogdij plaatsen van Catheline het einde inleidde van haar statuut als *'haer sellefs wijf'*, verkregen na haar scheiding met Arendt vanden Hende. Dit komt neer op het autonoom beheren van goederen waardoor ze niet langer handelingsonbevoegd is. Deze manier van handelen kwam bovendien wel vaker voor. Aangezien de echtgenoot door een scheiding van tafel en bed niet langer meer de voogd was over de goederen van zijn echtgenote bleek na enkele jaren vaak enig ongenoegen. Onderzoek door Vleeschouwers - Van Melkebeek wees eerder al uit dat dit ongenoegen hen vaak tot juridische stappen aanzette om de boedelverdeling ongedaan te maken.²⁹⁹ Ook Arendt vanden Hende verkiest deze oplossing, zo blijkt uit de boedelverdeling van 14 februari 1459, door zich te herenigen met Catheline sDievels. Maar een *'weder verzamen'* kon niet eenzijdig tot stand komen, want echtgenoot en echtgenote moeten het hierover beiden eens zijn *'bij consente van elc andren weder vergadert'*³⁰⁰ en nog eens de wens hebben dit te herhalen tegenover de officiaal, zoniet bleef de boedelverdeling van kracht.³⁰¹ Langs deze wijze slaagde Arendt erin om de goederen van zijn echtgenote terug te beheren. Maar uiteindelijk bleef een nieuwe scheiding van tafel en bed niet lang uit, ook nu weer zonder succesrijk einde voor Arendt. Want uit de boedelverdeling

ghehouden ende sculdich was te hebbene van 't goed ende erfachtichede daer Pieter van Gheldre, haer eerste man was, ervachtich uut verstaerf, vallende naer den verclaerse ende uutwijsenne van der wettelicker copie diere af es uut scepenen boucke van Ghedeele, ghedaen den XXIXsten dach van Laumaent in 't jaer XIII^c LIII^c lestleden.

²⁹⁷ Bijlage, nr. 35/1 (5 november 1456): Arendt vanden Hende en Catheline sDievels: *Ende de voors. Catheline sal hebben, behouden ende paysivel ghebruken alle de erve, erflicke rente, bilinghe ende andre goed dat zoe heeft ende van huerren waere commen es.*

²⁹⁸ Bijlage, nr. 35/2 (9 augustus 1457): Arendt vanden Hende en Catheline sDievels: *Kenlic zij etca. dat dit es den staet van goede, toebehoorende Cathelinen sDievels, Arends van den Hende wijf, die bij der simpelheden van haren zinnen in voghdien ghedaen es bij scepenen, mijn heeren van der Kuere in Ghend ende ghedivorsseert ende ghescheeden ten spirituelen ende temporeelen hoven van den vornoemden Arende van den Hende, haren man, haer toecommen bij der verdeelinghen ghemaect, leden ende gheschiet van haerlieder tijdelicken goede tuschen den vornoemden Arent ende huer, welc goed Heinric de Nul, als vooght van den vors. Weezen.*

²⁹⁹ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *'Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent'*, pp. 12-17.

³⁰⁰ Bijlage, nr. 35/3 (14 februari 1459): Arendt vanden Hende en Catheline sDievels: *ende overmids dat de voors. Arendt ende Catheline, zijn wijf, bij consente van elc andren weder vergadert ende verliest zijn daarmede 't voors. ghesheet te nieuten es, so eis 't dat de voors. Arendt ende Catheline, zijn wijf, commen etca., kenden dat de voors. Heinric de Mil hemlieden goede duechdelicke rekeninghe, bewijs ende vulle betaelinghe ghedaen heeft van al den handelinghe.*

³⁰¹ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *'Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent'*, pp. 12-13.

van 1469 viel af te leiden dat beiden scheidden zonder tussenkomst van de officialiteit, na geding en bemiddeling zonder tussenkomst. De gewoonterechtelijke regels op het vlak van bijleving werden gerespecteerd waardoor Catheline opnieuw haar patrimoniale goederen gaat recupereren.³⁰² Arendt slaagde er dus niet in om een deel van de patrimoniale goederen van zijn echtgenote af te snoepen. Iets wat in geval van ‘pasmunt’ – zoals bij de vier echtgenoten Willems, van Maldeghem, vanden Foreeste en Zoetin wel lukte.

Deze laatste boedelverdeling blijkt evenwel weer aan te tonen dat in het geval van patrimoniale goederen ingebracht door één van echtgenoten het moeilijk was om zonder compensatie tot een boedelverdeling te komen. Moeilijk omdat ook al bij de echtparen zonder een vorige staat van weduwschap bleek dat het bedingen van ‘pasmunt’ bij de scheiding bijzonder populair was. Daar bleken immers 7 van de 14 koppels het bijlevingsrecht te behouden bij de uiteindelijke boedelverdeling. Ook hier viel dus te verwachten dat er wel nog meer echtparen waren die ‘pasmunt’ zouden bedingen. En inderdaad, bij de twee overige boedelverdelingen met vorige staat van weduwschap, waarbij één van de twee partners patrimoniale goederen heeft ingebracht, is er ook sprake van ‘pasmunt’. Het dossier van echtpaar Everdey van Muzee en Katheline vanden Dale illustreert dit.³⁰³ Katheline blijkt een weduwe te zijn die voorheen gehuwd was met een zekere Spillion, waarbij zij een zoon had, Liefkin genaamd. Het huwelijksvermogen bestond dan zoals vaak uit patrimoniale onroerende goederen door de echtgenote ingebracht naast een beperkte gemeenschap van goederen. Als weduwe had Katheline bovendien een bijleving op het onroerend goed van haar eerste echtgenoot. Uit de akte blijkt echter dat die grond werd verpacht voor 30 s. gr. jaarlijks, maar dat dit in de toekomst meer of minder kon worden. Hieruit volgt uiteindelijk de vermelding dat Everdey effectief heeft bedongen dat hij de helft van de bijleving, 15 s. gr. waard, zal behouden.³⁰⁴ Kortom, ook hier is er sprake van ‘pasmunt’. Katheline zal een deel van haar bijleving, en dus patrimoniaal vermogen moeten afstaan om haar overige patrimoniale goederen te kunnen recupereren.

³⁰² Bijlage, nr. 35/6 (21 maart 1469): Arendt vanden Hende en Catheline sDievels: *de voors. Arendt hebben, behouden ende paisivel ghebruucken zal t'zijnren propren goede alle de catteylen die hij al nu kendt onder hem hebbende ende rustende, ende hier jeghen sal de voors. Catheline hebben, behouden ende paisivel ghebruucken t'haren properen goede al sulke erflike renten als haer toebehoren, ende oec de rente van bilevinghen commende van haren eersten man, ende een huus ende stede staende in de Heleghe Gheest strate, de weduwe van den Bogaerde ghehuust an d'een zijde, ende voort al zulke catteylen als zoe van hem ontfaen heeft.*

³⁰³ Bijlage, nr. 44/1 (26 november 1468): Everdey van Muzee en Katheline vanden Dale; bijlage, nr. 44/2 (18 april 1471): Everdey van Muzee en Katheline vanden Dale.

³⁰⁴ Bijlage, nr. 44/1 (26 november 1468): Everdey van Muzee en Katheline vanden Dale: *Ware oec eeneghen commere bij huer verzweghen die zo nochtans van te vooren hadde helpen maken of daer af gheweten, dien sal zo alleene betalen. Dies sal de voornoemde Everdey jaerlijcx heffen ende ontfaen de hielft van 30 s. gr. ts'iaers die de voornoemde Katheline, zijn wijf, jaerlijcx te bijlevinghe houdende es an zekeren grond van erven, toebehoerende haren kinde, ende emmer naer advenant dat den selven gront in pachte ghelden sal.*

Eenzelfde handelwijze werd ook gehanteerd door Jan Sterrinc tegenover Amelberghe Hillegheers.³⁰⁵ Amelberghe had als weduwe patrimoniale onroerende goederen ingebracht maar in plaats van deze te recupereren blijkt uit de akte dat Jan de helft van de bijleving van Amelberghe als weduwe zal behouden, zolang zij leeft. Ook nu weer zorgt Jan er dus voor dat zijn echtgenote een deel van haar patrimoniale goederen zal moeten afstaan.³⁰⁶

11.2. Conclusie

Indien één van de echtgenoten een weduwe of weduwnaar was, bleek het huwelijksvermogen uit patrimoniale goederen te bestaan specifiek door een weduwe of weduwnaar ingebracht. Uiteindelijk viel bij deze echtparen te besluiten dat de echtgenoot of echtgenote die eigen patrimoniale onroerende goederen heeft ingebracht, deze absoluut wilde recupereren.³⁰⁷ Een realiteit die bij het merendeel van de boedelverdelingen voor de Gentse schepenen opgaat. Het beeld vastgesteld bij de echtparen zonder weduwschap en waarbij één van de partners patrimoniale goederen had ingebracht blijkt ook hier te worden gevolgd. Van de 5 boedelverdelingen bleken er 2 echtgenoten te opteren voor ‘pasmunt’. Of moeten we 3 zeggen? Het viel duidelijk vast te stellen dat Arendt vanden Hende net zoals de Everdey en Jan ook probeerde om een deel van de bijleving van zijn vrouw af te snoepen. Maar ook hij had het bijzonder moeilijk. Ook nu weer is het mogelijk om enkele hypotheses naar voren te schuiven. Waarschijnlijk hadden deze echtgenoten het gewoon moeilijk met de autonomie die hun echtgenote verkreeg. Dit blijkt in ieder geval duidelijk uit het dossier vanden Hende. Want door een scheiding van tafel en bed stond de echtgenote niet meer onder de voogdij van haar echtgenoot: zij werd *haer selles wijf*. Dit kwam neer op het autonoom beheren van haar goederen, het kunnen optreden in de publieke sfeer en dus niet langer handelingsonbevoegd te blijven. Neem hierbij nog eens het feit dat deze echtgenoten geen patrimoniale goederen bezaten en zo nog eens hun eventueel toekomstige bijleving op de patrimoniale goederen van hun echtgenote verloren, dan valt hun houding te begrijpen binnen hun handelwijze.³⁰⁸ Voor een echtgenoot betekende de scheiding van tafel en bed met een aansluitende boedelverdeling een aanzienlijke achteruitzetting in zijn materiële welstand en status. Het behouden van een

³⁰⁵ Bijlage, nr. 32 (1 juli 1451): Jan Sterrinc en Amelberghe Hillegheers.

³⁰⁶ Bijlage, nr. 32 (1 juli 1451): Jan Sterrinc en Amelberghe Hillegheers: *Bet vort zal de vors. Jan jaerlix hebben, heffen ende ontfaen t'zinen propren goede de helt van allen den pachten commende van hueren gronde al zo langhe als hij left, waer de goedinghe gheleghen moghen zijn, ende inghelijx de helt van de bilevinghe, die zo houdt van hueren eersten man al zo langhe al zo leeft.*

³⁰⁷ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent’, p. 18.

³⁰⁸ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, ‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent’, p. 12.

deel van de bijleving van hun echtgenote bleek in ieder geval een goede tactiek te zijn voor een echtgenoot die een scheiding niet meer kon ontlopen. Uit de akten valt af te leiden dat de echtgenote hier vaak mee akkoord ging. Desondanks er vooraf waarschijnlijk wel hevig werd gediscussieerd over de opmaak van de boedelverdeling, bleek daar in de akte geen spoor meer van te vinden, tenzij het expliciet tot de contentieuze rechtspraak behoorde.³⁰⁹ De enige verklaring die dan overblijft is dat ze dit doen om het uiteengaan te bewerkstelligen. De echtgenote stond als weduwe dus een deel van haar bijleving af om de zaak te beslechten. Zoniet zou haar echtgenoot moeilijk blijven doen. Want net hier zag de echtgenoot een mogelijkheid om het verlies van de luxueuze bijleving te compenseren. Net zoals in het vorige hoofdstuk toonden de praktijkteksten aan dat indien één van de twee partners weduwe of weduwnaar bleek te zijn, het in geval van ‘pasmunt’ steeds een weduwe slachtoffer bleek te zijn. In iedere akte met melding van ‘pasmunt’ zou de echtgenote, als weduwe, een deel van haar bijleving moeten afstaan. Toeval of niet?

³⁰⁹ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *Ghesceet van Taflen ende van Bedden*, p. 11.

12. Weduwschap als bepalende factor?

Uit de vorige hoofdstukken bleek dat de aanwezigheid van patrimoniale goederen cruciaal is voor de uiteindelijke boedelverdeling. Toch blijkt het ook noodzakelijk om eens expliciet te kijken naar de mogelijke invloeden van het ‘weduwschap’, en dan vooral de bijleving, op deze boedelverdelingen. Eerder werd immers al vastgesteld dat in veel gevallen van ‘pasmunt’ er sprake was van een weduwe waarbij steeds een deel van de bijleving werd afgestaan. Deze vaststelling verdient dus zeker extra aandacht. Daarom werden de 18 teruggevonden boedelverdelingen opnieuw ingedeeld, maar nu volgens weduwschap in volgende twee categorieën: huwelijken met:

- een weduwe en weduwnaar,
- enkel maar een weduwnaar of een weduwe.

Misschien geeft deze nieuwe opdeling ons een duidelijkere kijk op de rol van de bijleving, en zo het weduwschap, binnen een boedelverdeling.

12.1. Weduwe en weduwnaar

De eerste categorie bevat koppels die hertrouwd zijn en waarbij er zowel sprake is van een weduwe als een weduwnaar. Beiden beschikten dus over een bijleving uit hun vorig huwelijk. In totaal werden er 4 boedelverdelingen teruggevonden die aan deze voorwaarden voldeden, namelijk van de koppels Gillis Pieters en Mergrite sReyneeren, Jan Sciethase en Jorine van Weldene, Jan uten Brouke en Kateline van Duerroer en Pieter vanden Ketulle en Lijsbette Wulleponte. Uit voorgaande conclusies viel te verwachten dat beide partners voorkeur zouden geven aan het recupereren van hun bijleving en patrimoniale goederen. Bij het opnieuw bekijken van hun akten blijkt een eenduidig patroon naar voren te komen. Deze koppels beschikten in de meeste gevallen over heel wat goederen, al dan niet grotendeels verkregen door het overlijden van hun vorige echtgenoot/echtgenote. De oplossing voor het verdelen van de boedels na scheiding van tafel en bed blijkt inderdaad nauw aan te sluiten bij de eerder aangehaalde conclusie omtrent boedelverdelingen waarbij beide echtgenoten patrimoniale onroerende goederen hebben ingebracht, of er nu sprake was van weduwschap of niet. Blijkbaar opteerden beide echtgenoten ervoor om hun eigen patrimoniale goederen te recupereren, inclusief hun bijleving. Vaak werden deze goederen in de akte, zoals bij het echtpaar Gillis Pieters en Mergriete sReyneeren, met naam opgesomd en werd verwezen naar

de vorige bezitter, dus de vorige echtgenoot of echtgenote.³¹⁰ De verklaring achter deze vermelding bewijst dan ook dat beiden het erover eens waren afstand te doen van het bijlevingsrecht op elkaars patrimoniale onroerende goederen en zo betwistingen in de toekomst wensten te vermijden. Alle 4 de echtgenoten opteren dan ook voor deze optie. Slechts zelden werden de goederen met naam opgesomd. Het in veiligheid brengen van de eigen waardevolle patrimoniale goederen volstond dus voor een weduwnaar en weduwe. In tegenstelling tot de 26 boedelverdelingen waarbij er geen sprake was van weduwschap bezaten deze echtparen al een bijleving waardoor het ook logisch lijkt dat ze niet meer moeilijk deden bij de uiteindelijke verdeling, laat staan dat ze een nieuw recht van bijleving zouden bedingen in hun boedelverdeling. Dit lag enigszins anders bij echtparen zonder weduwschap. Waar ook daar de meerderheid aan koppels kozen om hun eigen patrimoniale goederen in veiligheid te brengen, bleken er toch vier te opteren voor 'pasmunt'. Hun streefdoel was waarschijnlijk het grote nadeel van een scheiding vermijden: het er materieel op achteruitgaan. Het bijlevingsrecht bleek daarin dus cruciaal. Eenmaal gescheiden gold dit recht niet meer. Daarom dat talloze echtgenoten er net 'pasmunt' van maakten binnen de verdeling in de vorm van het bijlevingsrecht te behouden of het net te laten compenseren door contant geld. Deze situatie speelt bij weduwen en weduwnaars niet meer. Zij bezaten al een bijleving en wensten deze met hun andere patrimoniale goederen integraal te recupereren. Daar zit dus het verschil. Het was voor deze 4 echtparen gewoon makkelijker om bijleving en patrimoniale goederen te recupereren, dan weer een nieuw recht van bijleving af te sluiten en zo in de toekomst misschien weer problemen te krijgen. Deze oplossing hield perfect het evenwicht voor beide echtgenoten.

12.2. Weduwe of weduwnaar

Anders gesteld was het met de echtparen waarbij slechts één van de twee partners weduwe of weduwnaar was. Hun uitgangssituatie was dan ook helemaal anders dan die van de eerste categorie. Enerzijds kwam het bij boedelverdelingen al vaker voor dat één van de twee partners weduwe of weduwnaar was, dan weduwe én weduwnaar. Anderzijds vormde deze situatie op het vlak van vermogen ook voor een totaal andere situatie. Wanneer binnen het

³¹⁰ Bijlage, nr. 16/1 (24 september 1431): Gillis Pieters en Mergriete van der Straten: *Item sal Mergriete van der Strate vors. hebben, behouden ende aenverden, stappnants vrome heffende, t'haren propren goede alle de goedinghen ende erfachticheden die van haerer zijden commen zijn [...]* Item sal Betkin Pieters, haerer beeder dochtere, over haer derde hebben ende behouden, stappans vrome heffende, t'haren vryen propren goede uuter goedinghen boven verclaert de somme van 30 s. gr. 's iaers ervedic.

huwelijk een weduwe of weduwnaar patrimoniale onroerende goederen had ingebracht bleek bij de boedelverdeling ook hier de noodzaak te bestaan deze te recupereren. Net als in de hierboven geschetste logica kwam het er voor een weduwe of weduwnaar op neer de voordelen van de bijleving te behouden. De cruciale vraag behelsde dan ook in welke mate er nog andere patrimoniale goederen aanwezig waren binnen het huwelijksvermogen, ingebracht door de echtgenoot of echtgenote van een weduwe of weduwnaar. De reden hierachter is de mogelijkheid om bij de huidige boedelverdeling zo het recht van bijleving te gaan bedingen. Indien beiden patrimoniale goederen hadden ingebracht, zouden beiden een recht van bijleving kunnen bedingen wanneer de echtgenoot of echtgenote stierf.

De praktijkteksten geven ons 14 boedelverdelingen met een weduwe of weduwnaar. Slechts 2 keer is er sprake van een weduwnaar³¹¹ tegenover maar liefst 12 keer een weduwe.³¹² Na het bekijken van de twee dossiers met weduwnaars bleek er niets speciaals op hun boedelverdeling aan te merken. Hendrik vanden Upstalle en Mergriete sKeghels hadden een huwelijksvermogen bestaande uit patrimoniale onroerende goederen die werden ingebracht door Hendrik. Hij behield zijn bijleving op het patrimoniaal goed van zijn overleden echtgenote en er kwam geen nieuw recht van bijleving, waarmee deze boedelverdeling dus volledig in de lijn ligt van hoe een verdeling hoorde te gebeuren.³¹³ Ondanks het feit dat Mergriete geen patrimoniale goederen recupereerde, bedong ze ook geen recht van bijleving op Hendriks patrimoniale goederen. Blijkbaar kon Mergriete dus leven met het verlies aan voordelen van een toekomstige bijleving. Ook binnen het tweede echtpaar Jan Seys en Amelberge vanden Aerde bleek Jan een weduwnaar te zijn. In tegenstelling tot bij Hendrik vanden Upstalle bezat Amelberge vanden Aerde wel patrimoniale onroerende goederen bij de opmaak van de boedelverdeling. De uiteindelijke verdeling verliep echter op dezelfde wijze. Beiden recupereren hun eigen patrimoniale goederen en deden afstand van een

³¹¹ Jan Seys en Amelberghe vanden Aerde (1465), Hendrik vanden Upstalle en Mergriete sKeghels (1458 – 1459).

³¹² Jan Zoetin en Allijse van Steenlant (1447), Jan Willems en Marie Minnaerts (1447), Willem van Maldegem en Lijsbette van den Moertre (1436 – 1445), Jan vanden Foreeste en jonkvrouw Lijsbette sClercx (1446 – 1447), Everdey van Muzee en Katheline vanden Dale (1468 – 1471), Jan Sterrinc en Amelberghe Hillegheers (1451), Jan van Formelis de Oude en jonkvrouw Margriete van Steenlant (1464 – 1465), Jan Wullebrant en jonkvrouw Lievine vander Linden (1464), Martin van Massemine en jonkvrouw Lijsbette van Doynse (1440 – 1445), Jan de Raven en jonkvr. Mergriete Haecx (1437), Arendt vanden Hende en Catheline sDievels (1456- 1469) en Gregoris vander Haghe en jonkvrouw Mergriete vander Eetvelde (1442 – 1451).

³¹³ Bijlage, nr. 21 (10 oktober 1442): Gregoris vander Haghe en jonkvrouw Mergriete vander Eetvelde: *ende de voornoemde joncfrouw Mergriete behoudt alleene t'haren propren goede, sonder Gregoris eenich recht an te hebbene, al sulke bilevinghe als haer, ter causen van der versteerfte van Janne Cabeliaeu, wilen haren man was, bleven ende haer anghewijst es. [...Jende de goedinghe, daer de voornoemde Jan Cabeliau uut verstaerf, hoe ende waer die ghestaen ende gheleghen zijn, ende ooc de 20 s. gro. die Willem de Witte, ter causen van haren voors. bilevinghe t'achter was, ende voort sulke juweelen ende catheylen alzo te haerwaert heeft.*

eventueel recht van bijleving. Jan behield zijn bijleving op het patrimoniaal goed van zijn vorige echtgenote, Margriete van Pouke, te Drongen. Zowel het echtpaar Seys als vanden Upstalle volgde dus de gewoonte om de eigen goederen te recupereren.³¹⁴

Indien er sprake was van een weduwe zou het al heel wat moeilijker worden om de eigen patrimoniale goederen te recupereren. Uit een simpele optelsom bleek dat alle boedelverdelingen die onder de noemer ‘pasmunt’ vallen, bij deze categorie moeten worden geplaatst. Simpel gesteld, in alle gevallen van ‘pasmunt’ bleek er sprake te zijn van een weduwe! De exacte reden valt moeilijk te achterhalen. Wat wel met zekerheid kan worden gesteld is dat de eigenlijke reden achter het ‘pasmunt’ maken van boedelverdelingen de volgende is: namelijk het verlies aan voordeel dat de bijleving zou genereren voor de langstlevende echtgenoot of echtgenote te compenseren. Mede hierdoor zouden vele echtgenoten of echtgenoten ervoor opteren om het bijlevingsrecht te behouden bij hun boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Toch blijft het opvallend vast te stellen dat ‘pasmunt’ louter in het geval van een weduwe blijkt voor te komen. Misschien valt ook hier in de lijn van Danneels onderzoek naar de positie van een weduwe iets af te leiden. Zo besloot Danneel dat wanneer familie, vrienden en magen, enz. zich al verzetten bij het hertrouwen van een weduwe, dan bleek dit niet uit kerkelijke aspiraties maar uit materiële overwegingen. Zo kon niet worden belet dat bij een tweede huwelijk de algemeen geldende regels van het huwelijksgoederen- en erfrecht werden toegepast met betrekking tot het erfdeel dat aan een weduwe was toegevallen.³¹⁵ De familie van een weduwe kon er dus voor opteren om toch enige compensatie toe te staan om zo de echtgenoot op andere gedachten te brengen, namelijk het recht van bijleving af te staan. Ligt hier de logica achter het eenvoudigweg afstaan van een deel van de bijleving aan haar echtgenoot? Dit betekent dat ze liever opteren om een deel af te staan en het uiteengaan vlotter te laten verlopen dan een vol recht van bijleving te moeten accepteren in geval het bijlevingsrecht werd behouden na de scheiding-boedelverdeling? Van de 12 boedelverdelingen waarbij een weduwe patrimoniale goederen had ingebracht, bleek in de helft van de gevallen, 6 dus, de echtgenoot erin te slagen om het bijlevingsrecht te behouden of een deel van de bijleving – die zijn echtgenote verkreeg uit haar vorig huwelijk –

³¹⁴ Bijlage, nr. 42 (12 november 1465): Jan Seys en Amelberghe vanden Aerde: *van zijnder zijde commende, ende insghelijcs zulc goet ende erve als hij ende de voornoemde Amelberghe binnen huwelicke te gader ghecocht ende ghecreghen hebben, gheleghen binnen der voornoemden prochien van Dronghene, met allen zynen toebehoorten, metgaders oec der bilevinghen die de zelve Jan houdende es an zekere goet ende erven van Magrieten vander Pouke, zynen eersten wive was, gheleghen in de zelve prochie.*

³¹⁵ M. DANNEEL, *Weduwen en wezen*, p. 332.

te verkrijgen.³¹⁶ Illustratief is Jan Zoetin die erin slaagde te bedingen dat hij de helft van de opbrengst uit zijn echtgenotes bijleving zou verkrijgen voor de periode 1445 tot 1446.³¹⁷ In het andere geval, zoals bij Jan Willems en Marie Minnaerts, werd Jan met gereed geld vergoed voor zijn afstand.³¹⁸ Mijns inziens hebben deze praktijken steeds hetzelfde doel, namelijk de scheiding vlotter laten verlopen en de boedelverdeling niet te laten ontaarden in een litigieus geschil en dus een splijtzwam tussen de families. Voor echtgenoten bleek een weduwe, met haar bijleving, waarschijnlijk een welgekomen en makkelijke prooi om moeilijk te doen. Of deze echtgenoten zelf patrimoniale goederen hadden of niet, het scheiden viel hen zwaar en daarvoor zou hun weduwe ze toch moeten compenseren. Eenzelfde bemerking valt ook te maken voor een weduwe en haar familie. Ook voor hen hield een scheiding risico's in waardoor ze in dergelijke situaties opteerden om een deel van de bijleving af te staan.

Ter verduidelijking moet hier ook nog eens gesteld worden dat dit absoluut geen handelwijze was gericht tegen weduwen. Van de 12 teruggevonden boedelverdelingen bleken er slechts 6 melding te maken van 'pasmunt' tegenover 6 andere boedelverdelingen die wel volgens de regels verliepen en waar er ook sprake was van enkel maar een weduwe. Net de helft dus. Vandaar nogmaals de noodzaak om te benadrukken dat naast het veelvuldig voorkomen van weduwen, ze voornamelijk een makkelijk doel waren voor echtgenoten die moeilijk wensten te doen. In dit opzicht is het ook nuttig om nog eens de bemerkingen van het hoofdstuk omtrent de boedelverdelingen waarbij enkel de echtgenote patrimoniale goederen inbracht, te herhalen. Hieruit bleek dat in exact de helft van de gevallen – 5 op 10 boedelverdelingen – de echtgenoot het behouden van recht van bijleving zou bedingen. Voortgaande op de zonet gemaakte bedenkingen, speelden hier dezelfde redenen de hoofdrol. Zowel de echtgenoot als de echtgenote bezaten te Gent het bijlevingsrecht en de mogelijkheid om het te bedingen. Zo slaagde Beatrice sWijspelaren erin om haar bijlevingsrecht op de patrimoniale goederen van Lodewijk Weyns te laten omzetten in een som contant geld.³¹⁹ De

³¹⁶ Jan Zoetin en Allijse van Steenlant (1447), Jan Willems en Marie Minnaerts (1447), Willem van Maldegem en Lijsbette van den Moertre (1436 – 1445), Jan vanden Foreeste en jonkvrouw Lijsbette sClercx (1446 – 1447), Everdey van Muzee en Katheline vanden Dale (1468 – 1471), Jan Sterrinc en Amelberghe Hillegheers (1451).

³¹⁷ Bijlage, nr. 27 (14 februari 1447): Jan Zoetin en Allijse van Steenlant: *3 Item zal de vorn. Jan hebben alf de achterstellen van pachten ende renten dien men t'achter es van joncfr. Allijsen goedinghen, van bilevinghen ende andersins, ende dat van den jaren ende ousten 45 ende 46 zonder meer.*

³¹⁸ Bijlage, nr. 29 (12 oktober 1447): Jan Willems en Marie Minnaerts: *Ende mids desen ende mids sekeren sommen van penninghen die den voors. Janne Willems, bij tusschensprekene van zekeren persoonen, in 't appointement van desen gheseyt waeren te hebbene, die hij van den voors. Cornelis den Madere ghereet kende ontfaan hebbende, so hebben de voors. Jan Willems an d'een zijde, joncfr. Marie Minnaerts ende Cornelis de Madere, haer zone, an d'andre, elc andren quytghescolden van al dies zij elc andren wisten of souden moghen weten te heesschene van allen zaken.*

³¹⁹ Bijlage, nr. 26 (2 maart 1447): Lodewijk Weyns en Beatrice sWijspelaren: *Item over al sulc recht van bilevinghe als de vors. Beatrice naermaels soude moghen ofte weten te hesschene an zulke grond van lenen, als*

mogelijkheid tot 'pasmunt' stond, zoals reeds aangehaald in hoofdstuk 6 open voor zowel de echtgenoot als de echtgenote. Het behouden van het bijlevingsrecht werd zowel door de echtgenoot als echtgenote aangewend om het verlies van scheiding op te vangen. Uit deze grondige tweede lezing van deze akten bleek dus nog meer dat het de mentaliteit omtrent het bijlevingsrecht was die een doorslaggevende rol speelde. Hiermee bedoel ik dat de mogelijkheid en de gevolgen omtrent het bedingen van het bijlevingsrecht gekend waren. Beide echtgenoten konden er zich op beroepen. Voor de echtgenoten bleek een weduwe, met haar bijleving, waarschijnlijk een makkelijke prooi om moeilijk te doen omtrent de scheiding-boedelverdeling. Het scheiden viel hen zwaar en zij wensten eerherstel door middel van goederen of geld. Eenzelfde bemerking valt ook te maken voor de weduwe en haar familie. Ook voor hen hield een scheiding risico's in waardoor ze in dergelijke situaties opteerden om een deel van de bijleving af te staan en zo er toch nog in slaagden om naast de eigen patrimoniale goederen ook nog een groot deel van de bijleving te recupereren. Het uiteengaan vlotter laten verlopen en de scheiding-boedelverdeling geen litigieus geschil laten worden, primeerden. Ook toen bleek dus dat de verdeling van de huwelijksvermogens een proces was van geven en nemen.

de vors. Lodewijc thoebehort ende van zinre sijden commen es, [...]Ende boven desen sal de vors. Lodewijc Beatricen vors. over huer recht van der vors. erven ende bilevinghen van den vors. gronde betalen de somme van vier ponden gr. binnen eenen jaere eerstcommende.

13. Eindconclusie: deel 3

Wanneer een weduwe of weduwnaar werd aangetroffen binnen de boedelverdelingen na scheiding van tafel en bed werd de vraag gesteld of hun aanwezigheid invloed zou uitoefenen op de scheiding-boedelverdeling. Het weduwschap gaf immers aanleiding tot een totaal andere uitgangspositie dan die bij echtparen zonder weduwschap. Hier had reeds één van de twee of beide partners een vol recht van bijleving verkregen door het overlijden van de vorige echtgenoot of echtgenote.

De mogelijkheid om het bijlevingsrecht te behouden bij een boedelverdeling na scheiding van tafel en bed, waarbij beide partners patrimoniale goederen hadden ingebracht, behoorde ook nu wel degelijk tot de realiteit. Toch opteerde de meerderheid – in 9 van de 12 boedelverdelingen – ervoor om het bijlevingsrecht af te zweren. De reden hierachter is waarschijnlijk dat vele patrimoniale goederen op het spel stonden waardoor het de meest logische en veiligste keuze was om het recht van bijleving af te gaan bedingen, gevolgd door het behouden en recupereren van de eigen patrimoniale goederen. En vooral dit laatste primeerde. Want door zich akkoord te verklaren met het verlies van het bijlevingsrecht ging de echtgenoot of echtgenote er financieel en materiaal op achteruit, maar dit bleek blijkbaar niet op te wegen tegen het recupereren van de eigen patrimoniale goederen en als dusdanig aanvullende boedelverdelingen te vermijden. Het hoofddoel achter deze handelwijze is dan ook waarschijnlijk dezelfde als bij de echtparen zonder weduwschap, namelijk het uiteengaan vlotter laten verlopen door niet moeilijk te doen. Deze visie werd nog eens extra bevestigd door weduwe en/of weduwnaars apart te bekijken. Uit deze tweede lezing bleek dat indien beide partners weduwe en weduwnaar waren, er ook voor werd geopteerd om de eigen patrimoniale goederen, inclusief de bijleving, te recupereren. Net zoals bij echtparen waar beiden patrimoniale goederen inbrachten, kon een nieuw beding omtrent het bijlevingsrecht enkel maar uitdraaien in nieuwe moeilijkheden en latere betwistingen. Laat dit net het laatste zijn wat deze koppels wilden vermijden. Dit neemt echter niet weg dat er wel degelijk 4 echtparen waren die de uitzondering op de regel vormden. Het verlies aan een toekomstige bijleving in geval van overlijden, en dus ook het materieel erdoor achteruitgaan, bleek vaak het sein tot moeilijk doen. Een opvallende vaststelling hierbij was de cruciale rol van ‘de bijleving’ en het telkens opnieuw voorkomen van een weduwe. Een weduwe en haar bijleving vormde echter een makkelijke prooi. Een weduwe zelf wenste naast de eigen patrimoniale goederen vooral haar voordelige bijleving integraal te behouden. Net hier zag de echtgenoot

een mogelijkheid om het verlies vanwege de echtscheiding te compenseren en zo zijn echtgenote een deel van haar bijleving, als weduwe, te laten afstaan..

Eenzelfde vaststelling viel ook te maken indien één van de twee echtgenoten patrimoniale goederen had ingebracht. Uiteindelijk viel bij deze echtparen te besluiten dat de echtgenoot of echtgenote die eigen patrimoniale onroerende goederen had ingebracht, deze absoluut wilde recupereren. Van de 5 boedelverdelingen bleken er 2 koppels te opteren voor 'pasmunt'. Of moeten we zeggen 3, aangezien er duidelijk *een streven tot* viel waar te nemen. Net zoals hierboven reeds werd vermeld, bleek ook bij deze categorie echtparen 'de bijleving' naast 'een weduwe' cruciaal te zijn. Waarschijnlijk hadden deze echtgenoten het gewoon moeilijk met de autonomie - *haer sellefs wijf* - die hun echtgenote verkreeg. Neem hierbij nog eens het feit dat deze echtgenoten geen patrimoniale goederen bezaten en zo nog eens hun eventueel toekomstige bijleving op de patrimoniale goederen van hun echtgenote verloren, dan valt hun houding te begrijpen binnen hun handelwijze. Het behouden van een deel van de bijleving van hun echtgenote bleek in ieder geval een goede tactiek te zijn voor een echtgenoot die een scheiding niet meer kon ontlopen waardoor de echtgenote hier vaak mee akkoord ging. De enige echte reden hierachter is het uiteengaan te bewerkstelligen. De echtgenote stond dus hoogstwaarschijnlijk een deel van haar bijleving af om de zaak te beslechten. Zoniet zou haar echtgenoot moeilijk blijven doen. Want net hier zag de echtgenoot een mogelijkheid om het verlies vanwege de echtscheiding te compenseren. Het feit dat dit in vele gevallen nog eens een weduwe was met een bijleving, maakte het voor de echtgenoot enkel maar aantrekkelijker.

14. Algemeen besluit

In de loop van de 15de eeuw ontwikkelde de Gentse schepenbank van de Keure zich tot een autoriteit inzake registratie van boedelverdelingen na scheiding van tafel en bed. Het ter beschikking staande bronnenmateriaal in verband met de Gentse schepenen nam dan ook exponentieel toe vanaf de dertiende eeuw. Dit betekent dat er voor de vijftiende eeuw in zeer ruime mate bronnenmateriaal aanwezig bleek te zijn, o.a. daarom werd het onderzoeksterrein vastgelegd van 1428 tot 1470. Door deze afbakening werden belangrijke vragen ingevuld maar bleven andere ook onopgelost. De centrale plaats zouden de civielrechtelijke akten van de schepenen van de Keure bekleden. Deze honderden privaatrechterlijke akten, ‘gepasseerd’ voor de schepenen, vormden het grootste bestanddeel van de vrijwillige rechtspraak van de schepenen. Gentse poorters konden onderling een verbintenis aangaan en hun akten laten overschrijven in de registers van de schepenen van de Keure, weliswaar tegen betaling.³²⁰ Diezelfde honderden akten werden niet enkel aangewend in de zoektocht naar de opgestelde vragen, ze leenden zich ook perfect tot menige studie over de rol van het ‘bijlevingsrecht’ in boedelverdelingen na scheiding van tafel en bed. Maar eerst en vooral, wat is een ‘bijleving’? Een ‘bijleving’, ‘bilevinghe’, ‘duwarie’ of ‘overlevingsvermogen’ is een levenslang genotrecht van een weduwe of weduwnaar op een derde of de helft van de eigen patrimoniale goederen van zijn/haar echtgenoot of echtgenote, in werking tredende bij de huwelijksluiting. Vanuit deze definitie werd het mogelijk de stap naar de rechtspraak te zetten.

Een eerste vraag die zich meteen stelde, was dan ook de aanwezigheid van het ‘bijlevingsrecht’ binnen de boedelverdelingen opgemaakt voor de schepenen van de Keure. Het bijlevingsrecht was immers een overlevingsvermogen voor de langstlevende huwelijkspartner, geen appeltje voor de dorst in geval van scheiding. Deze opmerking vormde aldus de beginsituatie van het onderzoek: hoe vaak kwam het bijlevingsrecht terug in de honderden akten? Bij deze echtelieden betrof het zowel eerste huwelijken met patrimoniale goederen ingebracht door beide echtgenoten, enkel door de echtgenoot of de echtgenote, alsook huwelijken met een weduwnaar en/of weduwe. Een belangrijke opmerking hierbij is dat de meerderheid van de gescheiden koppels ervoor opteerden om hun eigen ingebrachte patrimoniale onroerende goederen te recupereren in geval van boedelverdeling na scheiding van tafel en bed.³²¹ Rekening houdende met het feit dat het bijlevingsrecht gevestigd werd op de

³²⁰ J. HAEMERS, *De Gentse opstand (1449 – 1453)*, p. 24.

³²¹ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent’*, p. 18.

eigen patrimoniale goederen zou dit al dan niet voor problemen zorgen. Een belangrijk gevolg hiervan was dat de partner die geen eigen patrimoniale goederen bezat zo zijn bijlevingsrecht verloor op de patrimoniale onroerende goederen van zijn echtgenoot of echtgenote. Een vaststelling uit de rechtspraak die verstrekkende gevolgen zou genereren bij het opmaken van de boedelverdeling. Want deze situatie bracht echtgenoten op het idee om het genereus ‘bijlevingsvoordeel’ toch niet zomaar af te staan en aldus te bedingen in hun boedelverdeling. Voor de periode 1428-1470 werden er in totaal 246 boedelverdelingen teruggevonden waarvan er 44 melding maakten van het bijlevingsrecht. Deze 44 echtelieden duiden weliswaar op een relatief klein aantal, toch zijn hun boedelverdelingen bijzonder nuttig als onderzoeksterrein naar de rol van de bijleving.³²²

Tegen deze achtergrond werd dan ook de centrale vraag of probleemstelling geformuleerd. In welke mate zouden echtparen er bij hun scheiding voor opteren om een bijlevingsbeding in te lassen? Dit beding omtrent het recht van bijleving kon zowel het ‘afzweren’ als het ‘behouden’ van het recht betekenen. Opmerkelijk hierbij is uiteraard het al dan niet willen ‘behouden’ van het bijlevingsrecht, aangezien het bijlevingsvoordeel ten gevolge van een scheiding tot een einde kwam. Door het expliciet ‘behouden’ van het bijlevingsrecht verkreeg de bedinger dezelfde rechten van een weduwe of weduwnaar, dus een vol recht van bijleving dat zou neerkomen op de helft van de patrimoniale goederen van de overleden echtgenoot of echtgenote.³²³ Deze enigszins paradoxale vaststelling omtrent het bijlevingsrecht werd verwoord onder de noemer ‘pasmunt’: namelijk het van kracht blijven, door een expliciet beding, van het door het huwelijk ontstane bijlevingsrecht in geval van een boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Centrale rol bleek daarbij weggelegd voor de aanwezige patrimoniale goederen. Zij bepaalden niet enkel de omvang van het bijlevingsrecht, ze bleken uitermate cruciaal voor het verloop van de uiteindelijke verdeling. Iedere huwelijkspartner recupereerde het liefst zijn eigen patrimoniale goederen. Vandaar ook de noodzaak om de teruggevonden echtparen in categorieën te verdelen naargelang beiden of slechts één van de echtgenoten patrimoniale goederen bleek ingebracht te hebben.

Als eerste grote groep kwamen de echtparen aan bod waarvan beide partners patrimoniale goederen hadden ingebracht. Zoals reeds opgemerkt, bestond de heersende handelwijze erin om de eigen patrimoniale goederen te recupereren. Zo ook bij deze categorie. Maar liefst 8 van de 12 teruggevonden echtparen kozen ervoor om hun patrimoniale goederen te

³²² Zie voor een volledig overzicht, bijlage 1, pp. 124-127.

³²³ E.M. MEIJERS, *Het Ligurisch erfrecht in de Nederlanden*, pp. 32-50, in het bijzonder p. 44.

recupereren gevolgd door het afstaan van het bijlevingsrecht. Een logische redenering aangezien beide echtgenoten al over patrimoniale goederen beschikten en deze integraal konden recupereren. Het familiepatrimonium liep bij scheiding gevaar waardoor enige voorzichtigheid aangeraden was. Vandaar waarschijnlijk de voorkeur om het patrimonium zo snel mogelijk in veiligheid te brengen door de patrimoniale goederen te recupereren en het bijlevingsrecht zeker af te bedingen.³²⁴ Hierdoor konden er dan al zeker geen toekomstige betwistingen meer ontstaan. Toch bleken er ook vier koppels te opteren voor een andere keuze, namelijk het behouden van het bijlevingsrecht door te voorzien in extra restricties of afwijkingen. Ging het om geldzucht? De schuldfactor ten gevolge van de scheiding? De redenen achter dit ‘behouden’ van het bijlevingsrecht zijn moeilijk te achterhalen. In ieder geval bleken de schepenen er niet al te veel problemen rond te maken indien de partijen er onderling uitkwamen, ondanks het feit dat afwijkingen officieel niet toegelaten waren. Concrete en goede afspraken bleken in geval van vele patrimoniale goederen belangrijk. Kortom, wanneer een scheiding het verlies van bijleving zou generen, bleken er in ieder geval echtgenoten aanwezig die het verlies van hun genereus bijlevingsvoordeel wensten gecompenseerd te zien. Dit kon door het bijlevingsrecht te behouden of zich te laten compenseren door contant geld. Zonder compensatie zou de boedelverdeling nog even op zich moeten laten wachten.

Deze vaststelling werd verder gestaafd in geval slechts één van de partners patrimoniale goederen had ingebracht. Dan bleek het behouden van het bijlevingsrecht zelfs nog uitdrukkelijker naar voren te komen, maar liefst in de helft van de teruggevonden akten: 7 op 14 boedelverdelingen. Zowel de echtgenoot als echtgenote slaagden erin om ‘pasmunt’ te bekomen. Als echtgenoot 5 keer op 10, als echtgenote 2 keer op 4. Van discriminatie naargelang de sekse was aldus geen sprake. Verklaringen voor het expliciet behouden van het bijlevingsrecht zijn mijn inziens de volgende. Een eerste verklaring is dat de echtgenoot het bij scheiding van tafel en bed moeilijk had met het statuut van *‘haer sellefs wiff’* die zijn echtgenote verkreeg. Dit kwam neer op het autonoom beheren van haar goederen en het kunnen optreden in de publieke sfeer. Voor de echtgenoot betekende dit vooral het verlies van beheer en genot over haar goederen vanwege de bestaande voogdij in geval van huwelijk.³²⁵ Neem hierbij nog eens het feit dat één van de echtgenoten de eigen patrimoniale goederen recupereerde, en dat de andere echtgenoot genoeg diende te nemen met een deel van de beperkte gemeenschap samen met het verlies van het bijlevingsrecht, dan valt de mogelijkheid

³²⁴ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent’*, p. 18.

³²⁵ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent’*, p. 12.

om moeilijk te doen bij de scheiding – door het behouden van het bijlevingsrecht – te begrijpen. Een scheiding betekende op zijn zachtst uitgedrukt een aanzienlijke achteruitgang in materiële welstand, en niet te vergeten, status. Het behouden van het bijlevingsrecht bleek in ieder geval een goede tactiek om moeilijk te doen, zo de zaak te rekken en eventueel uiteindelijk een compensatie te bekomen. Want vaak volgde er een aanvullende boedelverdeling waarbij besloten werd om afstand te doen van het bedongen bijlevingsrecht, in ruil voor een som contant geld wat meestal geheim werd gehouden. Hierdoor waren de patrimoniale goederen van de bezittende huwelijkspartner gevrijwaard van een toekomstige bijleving en verkreeg de andere huwelijkspartner toch enige compensatie voor zijn achteruitzetting in welstand en status. Dit brengt ons meteen ook bij een tweede verklaring voor het ‘behouden’ van het bijlevingsrecht. Het compenseren door geld kan gezien worden als een middel om het uiteengaan te vergemakkelijken. Niet vaak onttaarde een boedelverdeling in een hele reeks van verschijningen waardoor het ‘behouden’ van het bijlevingsrecht kon leiden tot een eerste, vaak primaire boedelverdeling. Aan veel vrijwillige boedelverdelingen ging waarschijnlijk hevige discussie vooraf. Eenmaal een boedelverdeling bekomen, stond nog steeds, zoals reeds vermeld, de mogelijkheid open om een aanvullende boedelverdeling te bekomen en zo de situatie te wijzigen. Het compenseren van een partner in ruil voor gevrijwaarde patrimoniale goederen bleek dan in ieder geval een schitterend middel ter vergemakkelijking en bevordering van het uiteengaan.

Gelden deze bemerkingen ook wanneer één van de twee huwelijkspartners een weduwe of weduwnaar bleek te zijn? Deze op het eerste gezicht merkwaardige vraag bleek in ieder geval belangrijk bij een boedelverdeling. Niet zelden bracht een weduwe en/of weduwnaar bij het hertrouwen immers patrimoniale goederen in dewelke reeds verrijkt werden met een bijleving uit een vorig huwelijk. Dit kwam in 18 op 44 gevallen voor. Er ontstond dus een merkwaardige situatie. Enerzijds had je een scheiding-boedelverdeling waarbij een recht van bijleving kon worden bedongen, maar anderzijds bezat één of beide echtgenoten, als weduwe en/of weduwnaar, een bijleving op de patrimoniale goederen van de vorige reeds overleden echtgenoot of echtgenote.

Ook nu bleken de patrimoniale goederen weer cruciaal te zijn. En wat bleek, in 9 van de 12 boedelverdelingen waarbij beide echtgenoten patrimoniale goederen hadden ingebracht, was het de meest logische en veiligste keuze om het bijlevingsrecht af te bedingen. Beide echtgenoten kozen ervoor om de eigen patrimoniale goederen te recupereren, inclusief de bijleving als weduwe of weduwnaar. Het verlies aan toekomstige bijleving woog blijkbaar

niet op tegenover het recupereren van de eigen patrimoniale goederen. Zo werd het uiteengaan niet alleen vergemakkelijkt, het recupereren zonder van de zaak een litigieus geschil te maken bleek ook de visie van de officialiteit, schepenen en families te zijn.³²⁶ Een splijtzwam als eindresultaat was voor niemand wenselijk, zeker niet voor de families. Met of zonder weduwschap, de patrimoniale goederen bleken de doorslag te geven omtrent het verloop van de verdeling. Toch kwamen er ook nu weer echtparen voor die hun bijlevingsrecht wensten te behouden. Net zoals bij de echtparen zonder weduwschap bleek het verlies aan bijleving voor hen een belemmering te vormen. Het was ook nu weer wachten op een aanvullende boedelverdeling of ten minste een compensatie, vaak in de vorm van contant geld, om het bijlevingsrecht af te staan.

Voldeden ook de echtgenoten waarbij slechts één van de partners patrimoniale had ingebracht aan bovenstaande vaststellingen? Ook deze echtparen vertoonden dezelfde kenmerken als hun tegenhangers in de categorie zonder weduwschap. Van de 5 teruggevonden boedelverdelingen probeerden er 2, eigenlijk 3, ‘pasmunt’ te bekomen. Want bij het echtpaar vanden Hende – sDievels mislukte het plannetje. Toch leerde hun procedureslag ons immens veel over het bijlevingsrecht. Zo bleek uit dit dossier dat de echtgenoot het moeilijk had met de autonomie die zijn echtgenote verkreeg als *‘haer sellefs wif’*.³²⁷ Neem ook dit weer samen met het verlies aan bijleving in geval van scheiding en we krijgen dezelfde situatie als hierboven werd geschetst. Het behouden van het bijlevingsrecht was een ideaal middel om de scheiding te blokkeren en uit de nadelige situatie te geraken. De enige mogelijke oplossing was de verlieslatende partner te compenseren om zo het bijlevingsrecht af te bedingen. Mede hierdoor werden de patrimoniale goederen in de toekomst gevrijwaard van een bijlevingsrecht en werd het nadeel van het scheiden beperkt.

Als extra proef werd uiteindelijk nog eens apart gekeken of het voorkomen van een weduwe of weduwnaar binnen de akte de boedelverdeling niet grondig wijzigde, los bekeken van de patrimoniale goederen. Hun aanwezigheid bleek echter gering te zijn ondanks het feit dat alle bedingen omtrent ‘pasmunt’ gericht waren tegen een weduwe. Op het eerste gezicht leek een weduwe dus altijd een deel van haar patrimoniale goederen en eventuele bijleving te moeten afstaan wilde het tot een scheiding komen. De realiteit bleek ingewikkelder. Indien beiden weduwe en weduwnaar bleken te zijn was de oplossing simpel. Net zoals bij echtparen waarvan beide partners patrimoniale goederen hadden ingebracht besloten weduwe en

³²⁶ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *‘Ghesceet van Taflen ende van Bedden’*, p. 3.

³²⁷ M. VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, *‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent’*, p. 12.

weduwnaar niet moeilijk te doen. Elk recupereerde zijn/haar patrimoniale goederen naast zijn/haar bijleving zonder een nieuw bijlevingsbeding. Een welteverstante en logische keuze.

Anders gesteld was het wanneer binnen het huwelijk enkel een weduwe patrimoniale goederen had ingebracht. Waar we eerder al het vermoeden hadden dat de echtgenoot om welbepaalde redenen moeilijk deed, krijgen we hier de bevestiging. In geval van 'pasmunt' bleek het bij koppels met weduwschap steeds opnieuw om een weduwe te gaan. Niet om het weduwschap zelf, wel omdat ze binnen de scheiding een makkelijke prooi was voor echtgenoten die moeilijk wensten te doen. Wenste ze haar patrimoniale goederen en haar bijleving uit een vorig huwelijk te recupereren, dan diende er iets in de plaats te komen voor de echtgenoot die zijn bijlevingsrecht door huwelijk verloor, ongeacht dus of het om een man, vrouw, weduwnaar of weduwe ging. Een scheiding bleek dus net als vandaag de dag een kwestie van geven en nemen, het bijlevingsrecht bleek daarbij een handig middel om het uiteengaan vlotter te laten verlopen of net moeilijk te doen.

15. Bibliografie

15.1 Bronnen

15.1.1. Onuitgegeven bronnen

Stadsarchief Gent (SAG):

Reeks 301: Jaarregisters van de schepenen van de Keure.

1427 – 1428, 1428 – 1429, 1429 – 1430, 1430 – 1431, 1431 – 1432, 1432 – 1433, 1433 – 1434, 1434 – 1435, 1435 – 1436, 1436 – 1437, 1437 – 1438, 1438 – 1439, 1439 – 1440, 1440 – 1441, 1441 – 1442, 1442 – 1443, 1443 – 1444, 1444 – 1445, 1445 – 1446, 1446 – 1447, 1447 – 1448, 1448 – 1449, 1449 – 1450, 1450 – 1451, 1451 – 1452, 1452 – 1453, 1453 – 1454, 1454 – 1455, 1455 – 1456, 1456 – 1457, 1457 – 1458, 1458 – 1459, 1459 – 1460, 1460 – 1461, 1461 – 1462, 1462 – 1463, 1463 – 1464, 1464 – 1465, 1465 – 1466, 1466 – 1467, 1467 – 1468, 1468 – 1469, 1469 – 1470, 1470 – 1471.

15.1.2. Uitgegeven bronnen

VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK Monique., ‘Ghesceet van Taflen ende van Bedden ten Spirituelen Hove. De Scheidingsbrief als voorwaarde tot boedelverdeling voor de schepenen van de Keure van Gent, 1428 – 1439’, in: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor de Uitgave der Oude Wetten en Verordeningen van België*, vol. XLVIII, 2007, ter perse.

VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK Monique., ‘Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent. Boedelverdelingen voor de schepenen van de Keure van Gent tussen echtparen gescheiden van tafel en bed, 1439 – 1450’, in: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor de Uitgave der Oude Wetten en Verordeningen van België*, vol. XLVII, 2006, pp. 9-134.

15.2 Literatuur

- ANKERSMIT Frank., *Narrative logic: a semantic analysis of the historian's language*, Den Haag, 1993.
- BAKER John Hamilton., *An introduction to English Legal History. Fourth edition*, Londen, 2002.
- BENETT Judith., 'Conviviality and charity in medieval and early modern England', in: *Past and Present*, 134, 1988, pp. 1453-1459.
- BENETT Judith., 'Public Power and Authority in the medieval English Countryside', in: M. ERLER en M. KOWALEWSKI (eds.), *Women and Power in the Middle Ages*, Athene-Londen, 1988, pp. 18-37.
- BIDEAU Alain., 'A demographic and social analysis of widowhood and remarriage, 1670-1840', in: *Journal of Family History*, 5, 1980, pp. 28-43.
- BLOCKMANS Wim., 'Het wisselingsproces van de Gentse schepenen tijdens de 15de eeuw', in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, XLI, 1987, pp. 75-97.
- BLOM Ida., 'The History of Widowhood: A Bibliographic Overview', in: *Journal of Family History*, 16, 2, 1991, pp. 191-210.
- BOONE Marc, DE HEMPTINNE Thérèse, PREVENIER Walter., 'Gender and early emancipation in the Low Countries in the late Middle Ages and early modern period', in: J. MUNNS, P. RICHARDS, *Gender, Power and Privilege in early modern Europe*, Harlow-Londen, 2003, pp. 21-39.
- BOONE Marc, DUMON Machteld, REUSENS Birgit., *Immobilienmarkt, fiscaliteit en sociale ongelijkheid te Gent, 1483-1504*, Kortrijk, 1981.
- BOONE Marc., 'Het vorstelijk domein te Gent (ca. 1385-1453), speelbal tussen vorstelijke centralisatie en stedelijk particularisme', in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, XLII, Gent, 1989, pp. 69-93.
- BOONE Marc., *Gent en de Bourgondische hertogen ca. 1384 - ca. 1453. Een sociaal-politieke studie van een Staatsvormingsproces*, Brussel, 1990.
- BOONE Marc., *Historici en hun métier: een inleiding tot de historische kritiek*, Gent, 2005.
- BOULTON Jeremy., 'London widowhood revisited: the decline of female remarriage in the seventeenth and early eighteenth centuries', in: *Continuity and Change*, 5, 1990, pp. 323-355.
- BRODSKY Vivien., 'Widows in late Elizabethan London: remarriage, economic opportunity and family orientations', in: L. BONFIELD, R SMITH, K. WHRIGSTON (eds.), *The world we have gained: histories of population and social structure. Essays presented to Peter Laslett on his seventieth birthday*, Oxford, 1986, pp. 132-144.

- BURGUIERE André., 'Réticences théoriques et intégration pratique du remariage dans la France d'Ancien Régime', in: J. DUPAQUIER, E. HELIN (eds.), *Marriage and remarriage in populations of the past. Actes du colloque internationale de démographie historique: "nuptialité et fécondité: remariage, polygamie et fécondité illégitime"*, Londen, 1981, pp. 41- 48.
- CAVALLO Sandra, WARNER Lyndan., *Widowhood in medieval and early modern Europe*, Londen, 1999.
- CIONI Maria L., *Women and Law in Elizabethan England with Particular Reference to the Court of Chancery*, New York-Londen, 1985.
- CLOET Michel, VANDENBROEKE Chris (eds.), *Tien bijdragen tot de lokale en regionale demografie in Vlaanderen*, Brussel, 1989.
- DANNEEL Marianne., 'Gender and the Life Course in the Late Medieval Flemish Town', in: W. BLOCKMANS, M. BOONE en TH. DE HEMPTINNE (eds.), *Secretum Scriptorum: Liber Alumnorum Walter Prevenier*, Leuven-Apeldoorn, 1999, pp. 225-233.
- DANNEEL Marianne., *Weduwen en wezen in het laat-middeleeuwse Gent*, Leuven-Apeldoorn, 1995.
- DAUVILLIER Jean., *Le mariage dans le droit classique de l' église depuis le décret de Gratien (1140) jusqu'à la mort de Clément (1314)*, Parijs, 1933.
- DAVIS Natalie Zemon., 'The reasons of misrule: youth-groups and charivaris in sixteenth-century France', in: *Past and present*, 50, 1971, pp. 41-75.
- DECAVELE Johan., 'Bestuursinstellingen van de stad Gent', in: W. PREVENIER en B. AUGUSTYN, *De gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Vlaanderen tot 1795*, pp. 277-321.
- DECAVELE Johan., 'De Gentse poortelij en buitenpoortelij', in: *Liber amicorum Jan Buntinx*, Leuven, 1981, pp. 63-83.
- DEGLER Carl N., *At Odds: Women and Family in America From the Revolution to the Present*, Oxford, 1980.
- DENECKERE Gita., 'Sociale geschiedenis, het einde van de ideologie en de terugkeer van de bezieling. Een essay met de focus op het onderzoek naar collectieve actie in de jaren 1990', in: *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis*, 26, 2000, pp. 239-262.
- DES LONGRAIS Joüon., 'Le statut de la femme en Angleterre dans le droit commun médiéval', in: *Recueil de la société Jean Bodin*, 12: la femme, 2, Brussel, 1962, pp. 135-241.
- DUMOLYN Jan., 'Patriarchaal patrimonialisme. De vrouw als object in sociale transactie in het laatmiddeleeuwse Vlaanderen: familiale strategieën en genderposities', in: M. DEMOOR, K. HEENE en G. REYMNANTS, *Verslagen van het Centrum voor Genderstudies –Ugent*, 12, 2003, pp. 1-28.

- ERICKSON Amy Louise., 'Common Law versus Common Practice: The use of Marriage settlements in Early Modern England', in: *The Economic History Review*, 43, 1990, pp. 21-39.
- ERICKSON Amy Louise., 'Property and widowhood in England 1660-1840', in: S. CAVALLO, L. WARNER, *Widowhood in medieval and early modern Europe*, Londen, 1999, pp. 145-164.
- ERICKSON Amy Louise., *Women and property in Early Modern England*, Londen, 2002.
- ERLER Mary, KOWALESKI Maryanne., *Women and power in the Middle Ages*, Athene, 1988.
- FLEMING Peter., *Family and Household in Medieval England*, Basingstoke, 2001.
- FOSSIER Robert., *La société médiévale*, Parijs, 1991.
- FOURASTIE Jean., 'De la vie traditionnelle à la vie tertiaire. Recherches sur le calendrier démographique de l'homme moyen', in: *Population*, 14, 1959, pp. 417-432.
- FRANKLIN Peter., 'Peasant widows, "liberation" and remarriage before the Black death', in: *Economic History review*, 39, 1986, pp. 186-204.
- FRIS Victor., 'Les origines de la réforme constitutionnelle de Gand de 1360-1369', in: *Annales du XXe Congrès de la Fédération d'archéologie et d'histoire de Belgique*, II, Gent, 1907, pp. 427-459.
- FULBROOK Mary., *Historical theory*, Londen, 2002.
- GAUDEMET Jean., *Le mariage en Occident: les mœurs et le droit*, Parijs, 1987.
- GHELDOLF Albert Eugène., *Coutumes des pays et comté de Flandre, I. Coutume de la ville de Gand*, Brussel, 1868.
- GILISSEN John., 'Le statut de la femme dans l' ancien droit belge', in: *Recueil de la société Jean Bodin*, 12: la femme, 2, Brussel, 1962, pp. 255-321.
- GILISSEN John., *Historische inleiding tot het recht, Deel III. Geschiedenis van het privaatrecht*, Antwerpen, 1981.
- GODDING Philippe., 'La famille dans le droit urbain de l' Europe du Nord-Ouest au bas moyen-âge', in: M. CARLIER en T. SOENS (eds.), *The Household in Late Medieval Cities. Italy and Northwestern Europe Compared*, Leuven-Apeldoorn, 2001, pp. 25-36.
- GODDING Philippe., 'Le droit au service du patrimoine familial: les Pays-Bas méridionaux (12e-18e siècle)', in: L. BONFIELD (ed.), *Marriage, Property, and Succession*, Berlijn, 1992, pp. 15-35.

- GODDING Philippe., *Le droit privé dans les Pays-Bas méridionaux du 12e au 18e siècle*, Brussel, 1987.
- GOODY Jack., *The development of the family and marriage in Europe*, Cambridge, 1988.
- GOWING Laura., *Domestic Dangers: Women, Words and Sex in Early Modern London*, Oxford, 1996.
- GREILSAMMER Myriam., 'Rapts de séduction et rapts violents en Flandre et en Brabant à la fin du Moyen-Age', in: *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, LVI, 1-2, 1988, pp. 49-84.
- HAEMERS Jelle., *De Gentse opstand (1449-1453): de strijd tussen rivaliserende netwerken om het stedelijke kapitaal*, Kortrijk, 2004.
- HANAWALT Barbara., *The ties that bound: peasant families in medieval England*, New York, 1986.
- HASKELL Thomas., 'Objectivity is not neutrality: Rhetoric en practice in Peter Novick's That Noble Dream', in: *History and Theory*, 29, 1990, pp. 129-157.
- HEIRBAUT Dirk., *Privaatrechtsgeschiedenis van de Romeinen tot heden*, Gent, 2005.
- HELMHOLZ Richard., *Marriage Litigation in Medieval England*, Cambridge, 1974.
- HERLIHY David, KLAPISCH-ZUBER Christiane., *Les Toscans et leurs familles: une étude du catasto florentin de 1427*, Parijs, 1978.
- HERLIHY David., *Medieval households*, Cambridge, 1985.
- HOPPENBROUWERS Peter, BLOCKMANS Wim., *Eeuwen des onderscheid: een geschiedenis van middeleeuws Europa*, Amsterdam, 2004.
- HOULBROOKE Ralph., *The English family 1450-1700*, Londen, 1985.
- HOWELL Martha., 'Citizenship and Gender: Women's Political Status in Northern Medieval Cities', in: M. ERLER en M. KOWALEWSKI (eds.), *Women and Power in the Middle Ages*, Athene-Londen, 1988, pp. 37-60.
- HOWELL Martha., 'Marriage, Family and Patriarchy in Douai: 1350-1600', in: W. PREVENIER, *Mariage et mobilité sociale au bas Moyen-Âge*, Gent, 1989, pp. 9-35.
- HOWELL Martha., 'The Properties of Marriage in Late Medieval Europe: Commercial wealth and the creation of modern marriage', in: I DAVIS, M. MÜLLER, S. REES JONAS (eds.), *Love, Marriage and Family Ties in the Late Middle Ages*, Turnhout, 2003, pp. 17-61.
- HOWELL Martha., 'The social logic of the marital household in cities of the Late Medieval Low Countries', in: M. CARLIER, T. SOENS (eds.), *The Household in Late Medieval Cities. Italy and Northwestern Europe Compared*, Leuven-Apeldoorn, 2001, pp. 185-202.

- HOWELL Martha., *The marriage exchange: property, social place, and gender in cities of the Low Countries, 1300-1550*, Chicago, 1998.
- HOWELL Martha., *Women, production, and patriarchy in late medieval cities*, Chicago, 1986.
- HUTTON Shennan., 'Competing Conceptualizations of Women's Economic Activities in Fourteenth-century Ghent', in: *Handelingen der maatschappij voor geschiedenis en oudheidkunde te Gent*, nieuwe reeks, LIX, 2005, pp. 43-69.
- HUTTON Shennan., 'On herself and all her property: Women's economic activities in Late Medieval Ghent', in: *Continuity and Change*, 20, 3, 2005, pp. 325-349.
- JACOB Robert., *Les époux, le seigneur et la cité: coutume et pratiques matrimoniales des bourgeois et paysans de France du Nord au Moyen-Âge*, Brussel, 1990.
- JACOBS Marc., "'Charivari", een aanzet tot interdisciplinaire studie van volksgerichten in Vlaanderen (einde 17e-begin 20e eeuw)', in: *Oostvlaamse Zanten*, 12, 4, 1986, pp. 85-104.
- JENKINS Keith., *On What is history? From Carr and Elton to Rorty and White*, Londen en New York, 1995.
- JENKINS Keith., *Refiguring history: new thoughts on an old discipline*, Londen en New York, 2003.
- JENKINS Keith., *Re-thinking history*, Londen en New York, 1991.
- KITTEL Ellen E., 'Guardianship over Women in Medieval Flanders: a Reappraisal', in: *Journal of Social History*, 31, 4, 1998, pp. 898-930.
- KLAPISCH-ZUBER Christiane., 'La mère cruelle. Maternité, veuvage et le dot dans la Florence des XIVe-Xve siècles', in: *Annales. Economies, Sociétés, Civilisations*, 38, 5, 1983, pp. 1097-1109.
- KNODEL John, LYNCH Katherine., 'The decline of remarriage', in: *Journal of Family History*, 10, 1985, pp. 55-59.
- LAMBERT Peter, SCHOFIELD Phillipp., *Making History: An introduction to the history and practices of a discipline*, Londen, 2004.
- LARDINOIS Philippe., 'Symptomen van een middeleeuwse clan: de erfachtige lieden te Gent in de eerste helft van de 14de eeuw', in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, XXXI, 1977, pp. 65-76.
- LASLETT Peter., *The world we have lost*, Londen, 1965.
- LAURANCE Anne., *Women in England 1500-1760: A Social History*, Londen, 1995.
- LE BRAS Hervé., 'Parents, grands-parents, bisaïeux', in: *Population*, 28, 1973, pp. 9-38.

- LEFEBVRE-TEILLARD Anne., *Les officialités à la veille du Concile de Trente*, Paris, 1973.
- LOENGARD Janet S., 'Legal History and the Medieval Englishwoman: a fragmented view', in: *Law and History Review*, 4, 1986, pp. 161-178.
- LOENGARD Janet S., 'Legal History and the Medieval Englishwoman: Revisited. Some new directions', in: JT. ROSENTHAL (ed.), *Medieval Women and the sources of medieval history*, Londen, 1990, pp. 210-236.
- LORENZ Chris., *De constructie van het verleden: een inleiding in de theorie van de geschiedenis*, Amsterdam, 2002.
- MACFARLANE Alan., *Marriage and love in England: modes of reproduction 1300-1840*, Oxford, 1986.
- MATE Mavis., *Women in Medieval English Society*, Cambridge, 1999.
- MEIJERS Eduard Maurits., *Het Ligurisch erfrecht in de Nederlanden. Deel III. Het Oost-Vlaamsche erfrecht*, Haarlem, 1936.
- MONBALLYU Jos., *Geschiedenis van het familierecht: van de late middeleeuwen tot heden*, Leuven, 2006.
- MURRAY James, PREVENIER Walter, OOSTERBOSCH Michel., *Notarial instruments in Flanders between 1280 and 1452*, Brussel, 1995.
- MURRAY Jim., 'Family, marriage and moneychanging in medieval Bruges', in: *Journal of medieval History*, 14, 1988, pp. 115-125.
- NEVEJANS Annelies., 'Aldus staet in scepenen bouc... . De registers van de Gentse schepenen van de Keure in de 14de eeuw', in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, 56, Gent, 2002, pp. 53-64.
- NEVEJANS Annelies., *De administratie van de Gentse schepenen van de Keure in de 14de eeuw*, Gent, UG, (Onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2002.
- NICHOLAS David., 'Of Poverty and Primacy: Demand, Liquidity, and the Flemish Economic Miracle', in: *The American Historical Review*, 96, 1, 1991, pp. 17-41.
- NICHOLAS David., *The domestic life of a medieval city. Women, children, and the family in fourteenth-century Ghent*, Londen, 1985.
- NOVICK Peter., *That noble dream: the objectivity question and the American historical profession*, Cambridge, 1988.
- PHILLIPS Roderick., *Putting Asunder. A history of divorce in Western society*, Cambridge, 1988.
- PIRO Katrien., *Kerkelijke en stedelijke conflicterende overheden in de late middeleeuwen: de casus Gent*, Gent, UG, (Onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2004.

- POWER Eileen., *Medieval Women*, Cambridge, 1975.
- PREVENIER Walter., 'Vrouwenroof als middel tot sociale mobiliteit in het 15^e eeuwse Zeeland', in: D. DE BOER, J. MARSILJE (eds.), *De Nederlanden in de late middeleeuwen*, Utrecht, 1987, pp. 410-424.
- ROELKER Nancy Lyman., 'Widowhood and rational domesticity. Modes of independence for women in early modern Europe', in: *Journal of Family History*, 7, 4, 1982, pp. 376-378.
- RUGGIU François-Joseph., 'Les Anglais et le droit à l'époque moderne', in: J-P BARRIERE en V. DEMARS-SION, *La femme dans la cité: entre subordination et autonomie: normes et pratiques*, Lille, 2003, pp. 113-130.
- SAHAR Shulamith., *The fourth estate. A history of women in the Middle Ages*, Londen, 2003.
- SCOTT Joan., 'Gender, a useful category of historical analysis', in: *The American Historical Review*, 91, 5, 1986, pp. 1053-1075.
- SEGALEN Martine., 'Mentalité populaire et remariage en Europe occidentale', in: J. DUPAQUIER, E. HELIN (eds.), *Marriage and remarriage in populations of the past. Actes du colloque internationale de démographie historique: "nuptialité et fécondité: remariage, polygamie et fécondité illégitime"*, Londen, 1981, p. 67-77.
- SOUTHGATE Beverly., *Postmodernism in History, Fear or Freedom*, Londen, 2003.
- STABEL Peter., 'Stedelijke instellingen (12de eeuw - 1795)', in: W. PREVENIER & B. AUGUSTYN (eds.), *De gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Vlaanderen tot 1795*, 72, Brussel, 1997, p. 247-276.
- STABEL Peter., 'Women at the Market: Gender and Retail in the Towns of Late Medieval Flanders', in: W. BLOCKMANS, M. BOONE en TH. DE HEMPTINNE (eds.), *Secretum Scriptorum: Liber Alumnorum Walter Prevenier*, Leuven-Apeldoorn, 1999, pp. 259-279.
- STONE Lawrence., *The family, sex and marriage: in England 1500-1800*, Londen, 1979.
- STRETTON Tim., 'Widows at law in Tudor and Stuart England', in: S. CAVALLO, L. WARNER, *Widowhood in medieval and early modern Europe*, Londen, 1999, pp. 193-209.
- STRETTON Tim., *Women waging law in Elizabethan England*, Cambridge, 1998.
- TODD Barbara., 'The remarrying widow: a stereotype reconsidered', in: M. PRIOR (ed.), *Women in English society : 1500-1800*, Londen, 1985, pp. 54-93.
- TODD Barbara., 'The virtuous widow in Protestant England', in: S. CAVALLO, L. WARNER, *Widowhood in medieval and early modern Europe*, Londen, 1999, pp. 66-84.

- TOSH John., *The pursuit of history: aims, methods and new directions in the study of modern history*, Londen, 2006 (4de herwerkte uitgave).
- VAN CAENEGEM Raoul., *Geschiedkundige inleiding tot het privaatrecht*, Gent, 1985.
- VANDENBROEKE Chris., *Vrijen en trouwen van de middeleeuwen tot heden: seks, liefde en huwelijk in historisch perspectief*, Brussel, 1986.
- VLEESCHOUWERS - VAN MELKEBEEK Monique., 'Aspects du lien matrimonial dans Liber sentenciarum de Bruxelles 1448-1459', in: *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, 23, 1985, pp. 43-97.
- VLEESCHOUWERS - VAN MELKEBEEK Monique., 'Classical Canon Law on Marriage. The Making and Breaking of Households', in: M. CARLIER en T. SOENS (eds.), *The Household in Late Medieval Cities, Italy and Northwestern Europe Compared*, Leuven – Apeldoorn, 2001, pp. 15 - 23.
- VLEESCHOUWERS - VAN MELKEBEEK Monique., 'Daere nochtan den ghetrauden man niet emmer stonde te scheidene. Litigieuze boedelverdelingen voor de schepenen van de Keure van Gent. 1439-1450.', in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, 59, 2005, pp. 117-133.
- VLEESCHOUWERS - VAN MELKEBEEK Monique., 'Eendrachtelic Commen ende Vriendelic Vereffent. Boedelverdelingen voor de Schepenen van de Keure van Gent tussen Echtparen Gescheiden van Tafel en Bed, 1439 – 1450', in: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor de Uitgave der Oude Wetten en Verordeningen van België*, 47, 2006, pp. 9-134.
- VLEESCHOUWERS - VAN MELKEBEEK Monique., 'Ghesceet van Taflen ende van Bedden ten Spirituelen Hove. De Scheidingsbrief als Voorwaarde tot Boedelverdeling voor de Schepenen van de Keure van Gent, 1428 – 1439', in: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor de Uitgave der Oude Wetten en Verordeningen van België*, 48, 2007 (ter perse).
- VLEESCHOUWERS - VAN MELKEBEEK Monique., 'Incestuous Marriages, Formal Rules and Social Practice in the Southern Burgundian Netherlands', in: eds. I. DAVIS; M. MULLER en S.R JONES, *Love, Marriage and Family Ties in the Middle Ages*, Turnhout, 2003, pp. 77-95.
- VLEESCHOUWERS - VAN MELKEBEEK Monique., 'Marital Breakdown before the Consistory Courts of Brussels, Cambrai and Tournai: Judicial Separation a Mensa et Thoro', in: *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, 72, 2004, pp. 81-89.
- VLEESCHOUWERS - VAN MELKEBEEK Monique., 'Separation and marital property in Late medieval England and the Franco-Belgian region', in: M. KORPIOLA (ed.), *Regional Variations of Matrimonial Law and Custom in Europe, 1150-1650*, Leiden, 2008 (ter perse).
- VLEESCHOUWERS - VAN MELKEBEEK Monique., *De officialiteit van Doornik. Oorsprong en vroege ontwikkeling (1192-1300)*, Brussel, 1985.

- VLEESCHOUWERS - VAN MELKEBEEK Monique., *Historische kritiek en postmoderne geschiedschrijving*, Gent, 2003.
- WHITE Hayden., *Tropics of discourse: essays in cultural criticism*, Baltimore, 1978.
- WHITE Hayden., *Metahistory: the historical imagination in nineteenth-century Europe*, Baltimore, 1973.
- WRIGLEY Edward Anthony, SCHOFIELD Robert., *The population history of England 1541-1871: a reconstruction*, Cambridge, 1989.

Bijlage 1: Frequentie van het bijlevingsrecht binnen de boedelverdelingen na scheiding van tafel en bed voor de schepenen van de Keure van Gent			
Huwelijken zonder weduwschap		Huwelijken met weduwschap	
<i>Huwelijken waar beide echtgenoten patrimoniale goederen hebben ingebracht</i>		<i>Huwelijken waar beide echtgenoten patrimoniale goederen hebben ingebracht</i>	
Arend Ganiel en Kateline Neefs. 1429	Bijlage nr. 2	Gillis Pieters en Mergrite sReyneeren. 1431 – 1437.	Bijlage nr. 16
Jan de Hond en Mergriete Sarocx. 1429	Bijlage nr. 5	Jan Sciethase en jonkvr. Jorine van Weldeen. 1437-1438.	Bijlage nr. 15
Jan van den Heelsbrouke en jonkvrouw Kateline sRaven. 1430.	Bijlage nr. 7	Jan uten Brouke en jonkvr. Kateline van Duerroer. 1428.	Bijlage nr. 1
Arend Popelier en Mergriete van der Biest. 1435.	Bijlage nr. 11	Pieter vanden Ketulle en jonkvrouw Lijsbette Wulleponte. 1463 – 1469.	Bijlage nr. 39
Ghiselbrecht van Lamsweerde en jonkvrouw Marie Robins. 1441 – 1457.	Bijlage nr. 20	Jan Seys en Amelberghe vanden Aerde. 1465.	Bijlage nr. 42
Fransoys van den Hauwe en Lijsbette sPotters. 1444.	Bijlage nr. 23	Jan van Formelis de Oude en jonkvrouw Margriete van Steenlant. 1464 – 1465.	Bijlage nr. 40

Daniël van Munte en jonkvrouw Jozijne van Halewin. 1451 – 1453.	Bijlage nr. 31	Jan Wullebrant en jonkvrouw Lievine vander Linden. 1464.	Bijlage nr. 41
Pieter van Kercvoorde en Mergriete van Mourkerke. 1454 – 1456.	Bijlage nr. 34	Jan Willems en Marie Minnaerts. 1447.	Bijlage nr. 29
Jan vanden Hecke en Katheline van Craywerve. 1458.	Bijlage nr. 37	Willem van Maldegem en Lijsbette van den Moertre. 1436 – 1445.	Bijlage nr. 24
Jan Paris en jonkvr. Aeghte sBackers. 1437 – 1458.	Bijlage nr. 13	Jan vanden Foreeste en jonkvrouw Lijsbette sClercx. 1446 – 1447.	Bijlage nr. 25
Gillis Roose en Matte sMarteleeren. 1451.	Bijlage nr. 33	Martin van Massemine en jonkvrouw Lijsbette van Doynse. 1440 – 1445.	Bijlage nr. 19
Jan vanden Roesiere en jonkvrouw Lisbette Campions. 1460 -1465.	Bijlage nr. 38	Jan de Raven en jonkvr. Mergriete Haecx. 1437.	Bijlage nr. 14
<i>Huwelijken waarbij de echtgenoot patrimoniale goederen inbracht</i>		Jan Zoetin en Allijse van Steenlant. 1447.	Bijlage nr. 27

Thomaes van den Winckele en Gheyle Pants. 1431.	Bijlage nr. 10	<i>Huwelijken waarbij de echtgenoot patrimoniale goederen inbracht</i>	
Jacop van Loo en Amelberghe Metsaerts. 1443.	Bijlage nr. 22	Hendrik vanden Upstalle en Mergriete sKeghels. 1458 – 1459.	Bijlage nr. 36
Lodewijk Weyns en Beatrice sWijspelaren. 1439 -1456.	Bijlage nr. 26	<i>Huwelijken waarbij de echtgenote patrimoniale goederen inbracht</i>	
Jacob Dullaert en Barbara Adericx. 1447 – 1451.	Bijlage nr. 28	Arendt vanden Hende en Catheline sDievels. 1456- 1469.	Bijlage nr. 35
<i>Huwelijken waarbij de echtgenote patrimoniale goederen inbracht</i>		Gregoris vander Haghe en jonkvrouw Mergriete vander Eetvelde. 1442 – 1451.	Bijlage nr. 21
Bertelmeux Perchevael en Lijsbette vander Donct. 1429 – 1430	Bijlage nr. 3	Everdey van Muzee en Katheline vanden Dale. 1468 – 1471.	Bijlage nr. 44
Lievin Boegaert en Clare Serraes. 1429 – 1433.	Bijlage nr. 4	Jan Sterrinc en Amelberghe Hillegheers. 1451.	Bijlage nr. 32
Jan van der Honnen en Lijsbette Haghins. 1431 – 1433	Bijlage nr. 9		
Jan van Gheertruudt en Jehane van den Heerweghe. 1438.	Bijlage nr. 17		
Gillis de Hudevettere en Lisbette	Bijlage nr. 43		

van Wansele. 1467 – 1468.			
Boudin van den Dijke en Katheline vander Haghe. 1430.	Bijlage nr. 6		
Jan vanden Dijke en Lijsbette tScepens. 1431.	Bijlage nr. 8		
Jan Jaquemin en Mergriete vanden Heede. 1439.	Bijlage nr. 18		
Jan Zoetaert en Joane Reyners. 1443 – 1453.	Bijlage nr. 30		
Gillis van Saemslacht en jonkvr. Clare sCosters. 1435-1439.	Bijlage nr. 12		

Bijlage 2: Het bijlevingsrecht in boedelverdelingen voor de Schepenen van de Keure van Gent

1428 – 1470

1

Jan uten Brouke en jonkvr. Kateline van Duerroer. 1428

Jan uten Brouke en jonkvr. Kateline van Duerroer (weduwe van Jan de Raed, haar eerste echtgenoot). Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

23 september 1428

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/30 (1), 1428-1429, f° 10 v°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK Monique, Ghesceet van taflen ende van bedden ten spirituelen hove. De scheidingsbrief als voorwaarde tot boedelverdeling voor de schepenen van de Keure van Gent, 1428-1439, in: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor de uitgave der Oude Wetten en Verordeningen van België*, XLVIII, 2007, nr. 2.

Kenlic etc. dat naer 't ghescheet overleden ten spirituelen hove van scotelen ende bedden tusschen Janne uten Brouke an d'een zide ende joffr. Katelinen van Duerroer, zinen wive, an d'andere, so zijn de zelve Jan ende joffr. Kateline eendrachtelic commen voor scepenen etc., kenden etc. dat zij van haerlieder tideliken goede vriendelike vereffent, verscheeden ende verdeelt waren in deser manieren dat hij behouden zoude t'zinen voordeele ende propren goede hebben alle de goedinghen van ziere zide commende ende dat hij hadde ten tijden dat hij begrep in huwelike de vors. joffr., alsoo de zelve goedinghen ghestaen ende gheleghen waren in erfachticheden, husinghen, bilevinghen ende bezittinghen t'sinen live ghelike dat die hem toebehoorden binnen Ghend ende daer buten, nieuts uteghesteken noch ghezondert, zonder der zelve joffr. Katelinen nemmermeer eenich recht of deel daer an t'hebbene, halene of heesschene van bladinghen, bilevinghen oft andersins in eenigher manieren.

Ende insghelijcx dat zoe behouden zoude ende hebben t'haren voordeele ende propren goede alle de goedinghen van harer zijde commende, ende die zoe hadde ten tijden dat zoe den vors. Jan begrep in huwelike, ende dat alsoo de zelve goedinghen gheleghen ende ghestaen waren in erfachticheden ende husinghen ghelike dat die haer toebehoorden binnen Ghend ende daer buten, nieuts uutghesteken noch ghezondert, zonder den vors. Jan daer an nemmermeer eenich recht of deel t'hebbene, halene oft heesschene van bladinghen, bilevinghen oft andersins in eenigher manieren. Item dat van al haerlieder haveliken goede, juweelen, inhaven ende cateilen zij oec vriendelike verheffent ende veraccordert waren in deser ghevoughe dat elc van hem beeden behouden zoude al zulc goed, juweelen, inhaven ende cateilen als elc t'hemwaerts hadde zonder den anderen eenich recht daer an t'hebbene. Item dat de vors. Jan t'hemwaerts behouden ende hebben zoude al zulke sculden in baten ende commere als hij gheborcht ende ghemaect hadde binnen Ghend ende daer buten, zonder der zelve joffr. Katelinen daer af eenighe bate t'hebbene of commere te gheldene. Item dat in

sghelijcx de vors. joffr. Kateline hebben ende behouden zoude t'haerwaerts zulke sculden in baten ende commere als zoe gheborcht ende ghemaect hadde, zonder den zelven Janne daer af eenighe bate t'hebbene oft commer te gheldene, behouden dien dat van dies men sculdich es Meerkin sRaets, der zelve joffr. dochtere bij Janne den Raed, haren eersten man was, naer 't inhouden van den state van 's vors. Meerkins goede, de vors. Jan ende zoe bliven ghehouden ende belast evenghelijc.

Item es wel besproken, waer 't bi also dat den zelven Janne ende joffr. Katelinen, zinen wive, of den eenen van hem beeden namaels eenich goed toequame bij versterften, conquesten oft andersins, dat elc van hemlieden 't selve goed hebben ende behouden zoude t'hemwaerts, volghende ziere zide, zonder den anderen eenich recht of deel daer an t'hebbene.

Ende hier up kenden hemlieden de vors. Jan ende joffr. Kateline mallinc van anderen wel verheffent, verdeelt ende versceeden van al haerlieder tideliken goede, ende scolden, mits dien, elc anderen quite van al tal, belovende 't vors. ghescheet, ordonnance ende verdeelinghe t'houdene goed, ghestade ende van weerden t'euweliken daghen zonder daer jeghen te doene oft commene, het en ware dat hemlieden in toecommende tijden God de gratie ghave dat zij eendrachtelike, bij consente van mallic anderen, weder vergaderden ende leven wilden t'samen alsoo man ende wijf sculdich waren te doene.

Actum XXIII Septembris anno XXVIII°.

2.

Arend Ganiel en Kateline Neefs. 1429

Arend Ganiel en Kateline Neefs. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

5 april 1429

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/30 (1), 1428-1429, f° 75 v°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghesceet van taflen, nr. 9.

Kenlic zij etc. dat up ende naer 't ghesceet ghedaen ende overleden ten gheestelijken hove van taeflen ende van bedden tusschen Arende Ganiel an d'een zijde ende Katelinen Neefs, die men heedt van Hondert, zinen wettelijken wive, an d' ander zijde, so zijn de vors. partien eendrachtelic commen vor scepenen van der Kuere in Ghend, kenden ende lijden dat zij van allen haren tijdelijken goede – dat hemlieden Onze Lieve Heere God verleent heeft – vriendelijc verheffent, versceeden, verdeelt ende onderlinghe wel verapointeert zijn in der condicien ende manieren naervolghende.

Eerst dat Arend Ganiel vors. hebben, heffen, paysivel ghebruken ende aenverden zal t'sinen vrien properen goede alle d'eervachtichede van zinre zijden commende, hoe, waer of te wat steden dat zij ghestaen of gheleghen zijn; item 't huus staende t'Sente Pieterre ende zijn 2 wonsten metter poorten tusschen beeden den zelven wonsten, ende vort met allen den ghelaghen ende aysementen diere toebehoren van voren tot achter, met zulken commer alser jaerlijcx uutegaen, zonder der vorn. Katelinen Neefs daer an in toecommenden tijden eenich recht t' heesschene van der proprieteit, van bijlevinghen of andersins in eenegher manieren.

Ende de zelve Kateline zal hebben, heffen ende paysivel ghebruken ende aneverden t'haren vrien properen goede alle de goedinghen ende eervachticheden van haren zijden

comende, hoe of te wat plaetsen ende steden et ghestaen of gheleghen es, zonder den zelve Arend der an in toecommenden tijden eenich recht t'heesschene of vermetene van der bilevinghen, propreiteit of andersins.

Ende vort soe behoude elc van Arende ende Katelinen t'hemwaert al zulke juweelen, inhaven ende cateylen als zij ghedeelt hebben ende elc t'hemwaert heeft. Ende Arend vors. zal ghelden ende weeren, zonder Katelijnen cost of last, alle de scult van commere die hij ghemaect heeft, t'achtere ende sculdich es, verzekert up hem. Ende gheviel 't zoe in toecommenden tijden dat eenich van partien goed toequame bij versterften, ghijften of andersins, dat sal elc hebben ende behouden ziner siden volghende, zonder den anderen daer inne gherecht te zijne.

Ende hier mede kenden hemlieden de vorn. partien elc van anderen van al haren tijdelijken goede vriendelijc verheffent, versceeden ende verdeelt zijnde, ende hebben elc anderen daer af quite ghescolden, nu ende te eewelijken daghen, zonder d'een den anderen in toecommenden tijden yet heesschene of an 's anders toegheleide goed eenich recht te vermetene in eenegher manieren, het en ware of hemlieden God gratie gawe dat zij, bij consente van mallincanderen, verliefden ende vergaderden.

Actum V die Aprilis anno XXIX.

3.

Bertelmeux Perchevael en Lijsbette vander Donct. 1429 – 1430

3/1

Bertelmeux Perchevael en Lijsbette vander Donct. Na scheiding van tafel en bed bij de officialiteit van Doornik onttrekt Bertelmeux zich aan boedelverdeling en moet Lijsbette bij de schepenen aandringen.

8 april 1429

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/30 (1), 1428-1429, f° 78 r°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic etc. dat, naer dien dat Bertelmeux Perchevael over een zijde ende Lijsbette vander Donct, zijn wijf, over andere, ghescheeden waren van tafelen ende bedden ten spierituellen hove van Dornike alsoo 't behoorde, ghelike dat te vullen bleec bij zekeren letteren daerup ghemaect in 't zelve hof, ende dat de zelve Lijsbette zeere nerendstelike ghevolcht hadde, alsoo wel in 't scependom vorleden als in dit jeghewordich, omme van den zelve Bertelmeux, haren man, versceeden t' zine van haerlieder beeder tideliken goede, eerst ter bewaernessen van haer ende van haren kinde, ende der naer ter bewaernessen van hare alleene mits dat 't selve haer kind ghevaren wart van live ter doot, ende in 't zelve volghen zo veele ghedaen dat hij ende zoe de staten van den zelve haerlieder tideliken goede overbrochten ende elcx andworde der up bij goeden verclaerse in ghescriften alser daertoe diende ende men ghecostumeert was te doene in ghelike zaken, soo waes 't dat scepenen van der Kuere in Ghend, overmits dat de vors. Bertelmeux binnen den middelen tide van den vors. vervolghen – dat langhe gheduerde – zijn goed dat hij hadde ligghende te Waerscoet ende dar omtrent vercochte ende metten ghelde datter af quam vervremde uut deser stede ende lande in zulker wijs dat de vors. Lijsbette te gheenem bescheede gheraken conste, de welke, dat merkende,

hendelike ansprekende wart Janne den Brune, taelman, die ter erven commen was van den vors. goede, zegghende dat hij haer belooft hadde te doen hebbene de heelt van den ghelde dat hij gheven zoude up den coop van den zelven goede, ende ooc over haer bilevinghe de heelt van der lijfrente die de zelve Bertelmeux darup behilt t'zinen live, waeraf zoe van beeden te buten stoet, ende mits dien begherde zoe te nieuten ghedaen t'hebbene 's vors. Jans Brunen coop oft emmer hem bedwonghen haer te begrotene ende restitueerne van dat vors. es.'t Welke de selve Jan wederleide, eerst de nieutinghe van zinen vors. coope die niet gheschien conste bij dat hij gheerft hadde ghezijn wel ende duechdelike in 't vors. goed bij heere ende wette, alsoo 't behoorde, noch 't andre dat de vors. Lijsbette begherde, bij dat hij bedwonghen hadde gheweist met eenen vonnesse van scepenen den vorsaten te scheidene van den vors. ghelde, ende dat te ghevene Gillis den Stolle die principael coopere was van den vors. goede ende hij niet, slutende bij dien dat de zelve zinen coop sculdich was te blivene van weerden, ende hij onghemoyt van hare eenighe begrotinghe te doene, want hij den vors. Bertelmeus niet t'achtere bleven was anders dan 3 lb. gr. 's iaers t'zinen live die hij behouden hadde up 't selve goed, ende daer af maer een jaerscare al quame Bamesse [1 oktober 1428], de welke lijfrente hij oec eldere bezetten mochte, zom oft al, t'zinen scoensten naer den vors. coop, ende daer af ontlasten ende zuveren zijn vors. goed t'allen tijden dat hem gheliefde, waer jeghen de zelve Lijsbette niet veile zegghen wilde nemaer begherde uterlike begroot te zine van haren vors. achtendeele van bilevinghen, ende anders metter vors. lijfrente, ende ooc bet ende bredere bij alsoo dat haer ghebueren mochte, termineerden ende wijsden, wel voor oghen hebbende de vors. handelinghe, dat de vors. Jan de Brune onghemoyt zoude bliven van den heessche van der vors. Lijsbetten ende daer af los, ledich ende ontsleghen, hem lastende ende bevelende dat hij negheensins meer eenighe betalinghe dade van den vors. 3 lb. gr. 's iaers lijfrenten den vors. Perchevale oft ooc jeghen hem die loste of quite in enigher manieren, want bij alsoo dat eenich van beeden gheschiede, het en zoude gheen stede houden noch paiement doen, nemaer dat hij de zelve 3 lb. gr. 's iaers voort an gheven ende betalen zoude der zelve Lijsbetten oft haren zekeren bode ende niemende anders. Ende verclaerden voort de zelve scepenen bij manieren van appointemente dat de vors. Lijsbette in begroottinghen van harer bilevinghen, die zoe ghehadt zoude hebben up 't vors. goed ende anders, hebben, heffen ende ontfaen zoude gheheel ende al de vors. lijfrente van den vors. Janne den Brune oft anderen diese sculdich werden 't leven lanc gheduerende van den vors. Perchevale, haren man, ende emmer tot an der stont dat hij ende zoe weder vergadert waren ende leven wilden d'een metten anderen, als man ende wijf sculdich waren te doene, of verscheeden van haerlieder tideliken goede, waer 't bij vriendelicheden oft bij wette, alsoo 't behoerde, oft uterlike dat anders up de vors. zaken gheordineert zijn zoude bij den vors. scepenen oft haren naercommers.

Actum VIIIdie Aprilis anno XXIX.

3/2

Bertelmeus Pertsevale en jonkvr. Lijsbette van der Donct. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen en conquesten.

4 oktober 1430

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief 301/31 (1), 1430-1431, f° 4 v°

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghesceet van taflen, nr. 32.

Kenlic zij etc. dat up 't ghesceedt, ghedaen ten spirituelen hove van taeffelen ende bedden tusschen Bertelmeeus Pertsevalen an d'een zijde ende Lijsbette van der Donct, zijnen wyve, an d'ander, zo zijn de vors. Bertelmeeus ende Lijsbette vorn. eendrachtelijke comen etca., kenden ende lijden dat zij van al hueren tijdelijken goede onderlinghe verheffent, verdeelt ende al wel versceeden zijn in deser manieren dat Lijsbette vander Donct hebben ende behouden sal t'haren properen gronde ende goede alle de eefachtichede die van harer siden commen es, zonder Bertelmeeuse vors. daer anne eenich recht te hebbene van bijlevinghen of andersins in eenigher manieren, myds dat hij van zinen rechte der jeghen begroet es met zekeren somme van penninghen daer af dat hem Bertelmeeus kent zinde betalt ende al wel vernoucht van joncf. Lijsbette vornt. ende scalter hare af quite, nu ende te eewelijken daghen.

Item zo zal de vors. Lijsbette hebben ende behouden t'haren properen goede ende gronde ½ ghemet lants, lettelt myn of meer, dat Bertelmeeus ende Lijsbette, zijn wijf, te gader cochten ende ghecreghen met ghemeenene goede jeghen Willeme den Vliegheer, sonder daer anne den vors. Bertelmeeuse emmermeer eenich recht an te hebbene in eenigher manieren, mids dat hij van zine rechte der jeghen begroet es met zekeren somme van penninghen, daer af dat hij hem kent zinde betaelt ende al wel vernoucht van joncf. Lijsbette vornt.

Item zal de zelve joncf. Lijsbette hebben ende behouden t'haren properen goede de 3 lb. gro. ts'iaers lijfrenten die staen te Bertelmeeuse, haers mans, live, die Jan de Brune, taelman, jaerlijcx sculdich es van cope van lande, die hij jeghen Bertelmeeuse cochte, gheleghen in de prochie van Waerscoet, sonder Bertelmeeuse in de vors. lijfrente emmermeer eenich recht an te hebbene in eenigher manieren. Item als van den 6 lb. gro. die Henrijc Martins, den pachtere, gheleent zijn in prysen tote den afsceedene van zinen pachte, de welke 6 lb. gro. Lijsbette vors. hebben ende behouden zal t'haren properen goede, zonder Bertelmeeuse of yemene el dan hare eenich recht an te hebbene in eenegher manieren. Item zo zal Lijsbette heffen ende ontfaen t'haren properen goede de 19 s. gro. die Arend de Roede van achterstelle van pachte t'achtere es.

Item zullen elc van Bertelmeeuse Pertsevalen ende joncf. Lijsbette vander Donct, zijn wijf, hebben, behouden ende paysivel ghebruken ende besitten al zuulc havelijc goed als elc t'hemwaerts heeft.

Ende elc zal zijn scult die hij ghebuercht ende ghemaect heeft ghelden ende betalen, zonder elc anderen cost of last, dat's te verstane dat elc betalen zal zin scult evenverre dat elc scult ghemaect heeft of sculdich es.

Ende zoo wat goede dat elc van Bertelmeeuse Pertsevale ende Lijsbette vors. namaels winnen of ghecrighen mach ofte dat elken van ziner zijden toecommen of versterven mach, dat sal elc van hem beeden behouden, toebehorende ende volghende ziere zijden, sonder den anderen eenich recht an te hebbene.

Ende scelden elc anderen quite up de ordinancie voren verclaert, up welke deelinghe ende effeninghe vorsc. de vors. Bertelmeeus an d'een zijde ende Lijsbette, zijn wijf vornt., an d'ander zijde hemlieden kennen van mallinc anderen wel verheffent, verdeelt ende al wel versceeden van al hueren tydelijken goede.

Ende beloven elc anderen up hem ende up al 't sine de vors. deelinghe ende versceet wel ende ghetrouwelijc te houdene, zonder emmermeer der jeghen te gane of te doene of te doen doene bij hem of bij anderen van harer weggen in eenegher manieren, het en ware ofte hemlieden namaels God gratie gave dat zij eendrachtelijc, bij consente van mallinc anderen, vergaderden. Actum III° die Octobris anno XXX° [4 oktober 1430].

Lievin Boegaert en Clare Serraes. 1429 – 1433.

4/1

Lievin Boegaert en Clare Serraes. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

26 februari 1429

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/30 (1), 1428-1429, f° 85 r°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghesceet van taflen, nr. 7.

Kenlic etca. dat up ende naer 't ghesceet ghedaen ende overleden ten spirituelen hove van taflen ende van bedden tusschen Lievine Boegaert an d'een zijde ende Claren Serraes, zinen wive, an d'andre, so zijn partien an beeden zijden eendrachtelic commen voor scepenen etca., kenden etca. dat zij van al haren tijdelijken goede vriendelic verheffent, versceeden ende onderlinghe wel verdeelt zijn in der manieren naervolghende.

Eerst zal de vors. Lievin Boegaert hebben, heffen ende behouden t'zinen propren goede de heeltsceede van drien husen, staende d'een neffens d'andre in den Houtbriel, waer af de zelve Lievin bezit ende heeft in hueringhen 't groete huus tusschen beeden den cleenen huusen omme drie ponden gro. 's iaers, drie jaer lanc duerende, beghinnende te Sente Bamesse in 't jaer XXVIII [*1 oktober 1428*], te twee terminen 's iaers te betalene, ende d'ander 2 huusen zijn verhuert 20 scellinghen gro. 's iaers, elc met zulken commere alsser jaerlicx ute gaet.

Ende d'wederdeelvan den zelve drien husen behoort toe Claren Serraes, zinen wive, elken zijn last draghende van der heelt van den commere diere utegaet, metgaders der reparatien ende refectien die an de zelve drie husen vallen zullen.

Item behoudt de vorn. Clare t'haren propren goede alle de ervachtichede van harer zijden commende, groot zijnde zes buunre, lettelt min of meer, verpacht jaerlicx drie pond vier scellinghen vier penninghen gro., daer af Lievin behoudt d'heeltsceede t'zijnre bilevinghen, elken zijn last draghende van den commere diere jaerlicx utegaet. Dies zal Clare vors. den pacht van Kerssavonde toecommende [*24 december 1429*] gheel ontfaen, draghende drie pond gro., ende 't sourplus blijft ghemeene.

Item hebben Lievin ende Clare, zijn wijf vors., ghemeene ende onverdeelt drie duust ende 800 coreele, lettelt min of meer, berdere ende ander hout, omme al dat ghele ende gheorbuert te zine ter reparatien ende refectien van den huusinghen, daer 's van noede wezen zal, eenen pulszac ende een hanghele. Item zal elc hebben ende behouden al zulke juweelen, inhaven ende cateylen als zij onderlinghe d'een jeghen d'andre ghedeelt hebben ende elc te hemwaert heeft. Item es men hem beeden sculdich ghemeene zekere cleene percheelen van sculden, ende evenverre datter bate af comt ende zij dat ghehuuren connen, elken hebbende zine heeltsceede.

Item boven desen es Lievin vors. der zelve Claren, zinen wive, t'achter ende sculdich de somme van drien ponden, vive scellinghen, tien penninghen gro. gherekents ghelds van haren deele van der wapene, ghewande, lijnwade ende andren cateylen die hij jeghen hare ghecocht heeft, te betalen 18 scellinghen gro. te Vastenavonde eerstcommende [*8 februari*

1429 n.st.] ende 't sourpluus te Kerssavonde anno XXIX° daer naer volghende [24 december 1429], verzekert etc.

Item zijn Lievin ende Clare vors. ghemeene t'achter ende sculdich de somme van acht ponden, 14 scellinghen, vier penninghen gro. diverssen personen, ghelijc 2 rollen diere af zijn mentioen ende verclaers maken, d'eene rustende onder den zelve Lievine ende d'andere onder Claren vorn., elken zijn last draghende van der heeltsceden.

Ende waer 't zo dat eenich van hem beeden goed toequame bij versterften, giften of andersins, dat zal elc hebben ende behouden ziner zijden volghende, zonder den anderen in toecommenden tijden der inne gherecht te zine in eenigher manieren.

Ende hier mede kenden hemlieden de vorn. Lievin ende Clare, zijn wijf, van al haren tijdelijken goede onderlinghe wel verheffent, versceden ende verdeelt zijnde, ende hebben elc andren daer af gheheelic ende al quite ghescolden, nu ende t'euweliken daghen, zonder d'een den andren in toecommenden tijden yet te heesschene of an 's anders deel ende toegheleyde goed eenich recht te vermetene in eenigher manieren, het en ware of hemlieden namaels God gratie gave dat zij, bij consente ende willekuere van mallinc andren, verliefden ende vergaderden.

Actum XXVI die Februarii anno XXVIII.

4/2

Lievin Bogaert en Clare Serraers. Proces over boedelverdeling (26 februari 1429) na scheiding van tafel en bed (bekomen voor 1 oktober 1428).

2 maart 1433 n.s.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/32 (1), 1432-1433, f° 97 r°.

NIET UITGEGEVEN.

Als van den gheschille, te vele ende diveersschen stonden gheweest tusschen Lievin Bogaert an d'een zijde ende Clare Serraers an d'ander, naer 't ghescheet tusschen hemlieden ghewijst ende ghepasseert in 't gheestelic hof van Dornike, ende naer der hand bij scepenen den laetsten voorsaten, sprutende ende toecommende uut sekeren scrifturen bij den voors. partijen overgheleit ende overghegheven up huerlieder staet van goede van haren cateilen, juweelen ende diverschen percheelen, in heesche, in antworde, replike ende dupliken, al in 't langhe bij vele waerften in presentien van partijen ghevisenteert, uterlike slutende haerlieder gheschille, sonderlinghe in de pointe ende articlen hier naer verclaerst, te wetene

eerst in een article daer Lievin overgaf in sijn gheschrifte dat hij vercocht hadde een pleytscip omme de somme van 4 lb. 10 s. gr.,

daer af dat Clare begheerde t'hebbene d'een heelscheede van der voors. somme, segghende dat huer van rechts weghe sculdich was te gheschiene, ghemerct dat hij 't hadde ghedaen naer dat hem bij scepenen den voorsaten, in 't scependom her Clais van Hoedevelde, her Nicasis Bels ende haren ghesellen [= aug. 1430-aug. 1431], gheseit was ende verboden ten tijden dat sij d'een van den anderen vervremdden wilden, dat hij huer goed niet becommeren noch belasten soude, also toe seide,

daer jeghen de voors. Lievin dede verandwoorden, weerende van haer yet te ghevene of te betalene, mids dat van al 't gheent dat hij vercocht hadde voor 't ghescheet, tusschen hemlieden ghepasseert ten spirituelen hove, hijs wel moghende was van doene, want hij, toot

den wijsdomme van den selven ghescheeden in 't hof van Dorneke tusschen hemlieden, vooght was van sinen wive ende van al hueren goede,

ende voort meer versochte de voors. Clare van Lievine Bogaert haer andeel van zekeren potten, ketelen, van eenen pansiere ende anderen percheelen, allen vervremdt bij den selven Lievine in de presentie ende elders voor zekeren somme van penninghe, verclaerst in de scrifturen bij hemlieden overghegheven naer 't verbod als boven, also soe seide, ende voor 't ghescheet,

item in een article versochte de voors. Lievin Bogaert dat Claere vors. overlegghen ende betalen soude d'eelstscheede van der boete van 50 lb. par., daer in dat hij ghewijst was ter causen van 2 lb. gr., die zij ghesaemder hand sculdich waeren mer joncfrouw Bets, ende waerin Lievin vors. verbonden hadde t'eenen zekeren daghe te betalne, oft te treckene in 's hammans etca., 't welke hij niet vulquam ende daer in ghesocht ten selven daghe ende niet vonden, mids welken hij ghewijst wart in de voors. peine,

daer jeghen de vors. Claere dede verandworden, werende van yet ghehouden te sine in de betalinghe van der voors. boete, mids dat zoe ghesegghen conste dat bij hueren ghebreke noch toedoene niet en was dat de voors. 2 lb. gr., ten daghe beloofd, niet betaelt waren, maer uterlic presenteerde gherne ende duechdelic te gheldene haer andeel van den voors. 2 lb. gr., sonder meer, met meer worden, etca.

So waes't dat scepenen etca., oversien hebbende de voors. scriftueren al in 't langhe, ende ghelet up de pointe van huerlieder ghescille voors. over beede zijde, bij goeder deliberatien appointierden dat Lievin Boghaert overlegghen ende betalen soude der voors. Claere Serraers, sinen wijf, over al huer recht ende andere van den voors. percheelen t'handeren tijden vervremdt bij den selven Lievin voor 't ghescheet ten spirituelen hove tusschen hemlieden ghewijst, de somme van 30 s. gr. sonder meer.

Ende voort ten anderen pointen ende articlen van 2 lb. gr. die zij sculdich waeren mer joncfr. Bets vorseit, dewelke niet betaelt hadden ghesijn ten daghe also hem de voors. Lievin verbonden hadde, wijsden dat Clare Serraers voornooft betalen soude d'eelstscheede van den voors. 50 lb. par., bij also dat Lievin in de vors. boete ghewijst was voor 't ghescheet endelic ghepasseert tusschen hemlieden in 't gheestelic hof, mids dat ghemeene scult was, oft emmer also vele als de voorn. Lievin van den vors. peine ghecompenseert ende betaelt hadde.

Wijsden voort dat van allen den costen, commeren ende lasten die elc sonderlinghe ghedaen mochte hebben zidert den ghescheede in 't gheestelic hof tusschen hemlieden ghepasseert ende ghesloten, elc van hemlieden sijn coste, commere ende last, sijdert ghedaen, houden soude an hem selven.

Ende verclaersden voort dat sij vriendelike van allen baten, commeren ende lasten, uutstaende in schulden, in baten ende in commere, juweelen, inhaven ende cateilen deelen soude ende appointieren onderlinghe, alsoo 't behoorde.

Actum Ila Marcii anno XXXII°.

4/3

Lievin Boemgaert en Clare Serraers. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

7 april 1433

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/32 (1), 1432-1433, f° 91 v°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghesceet van taflen, nr. 49/2.

Kenlic etca. dat Lievin Boemgaert commen es etc., kende ende lijdde dat, naer 't ghescheet, overleden ende ghedaen ten spirituelen hove tusschen hem an d'een zijde ende Claere Serrars, sinen wive, an d'andere, de vors. Lievin Claeren, sinen wive voornt., heeft wettelic quiteghescholden al 't recht van bladinghen of bilevinghen, baten oft proffiten, die de selve Lievin hebben, halen of heesschen mochte an d'erfachtighe goedinghe, Claeren sinen wive vornt. toebehoerende ende van haer zijde commende.

Dit zoe alle behoudt te haeren propren goede, alzo zij alle ghestaen ende gheleghen sijn, sonder den vors. Lievin an de selve goedinghe oft an yet dies daer an cleeft eenighen deel of recht te hebbene, al zoo 't rechte voorwaerde es in 't ghescheet van haerlieder tideliken goede, daermede de vors. Lievin van al sinen rechte van dien begroedt ende vernought es van Claeren voornt.

Ende heeft de vors. Lievin belooft ende hem verbonden bij ziner kristeleker trauwen ende manwaerhede hem an de vors. ervachticheden, Claeren sinen wive toebehoerende, nemmermeer eenichs rechts te vermetene van bladinghe, bilevinghe, van cateylen oft andersins t'eenigher wet, spirituel oft temporeel, in eenigher manieren etc., ende van den voorledenen pachten elken staende in sinen rechte.

Actum VIIa die Aprilis anno XXXII° [7 april 1433 n.s.].

5

Jan de Hond en Mergriete Sarocx. 1429

Jan de Hond en Mergriete Sarocx. Boedilverdeling na scheidung van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

s.d. [midden in november 1429]

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/30 (2), 1429-1430, f° 23 v°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghesceet van taflen, nr. 16.

Kenlic etc. dat up ende naer 't ghesceet, ghedaen ende overleden ten gheestelijken hove van tafelen ende bedden tusschen Janne den Hond, an d'een zijde ende Mergrieten Sarocx, zijn wettelic wijf, an d'ander, so zijn de vorn. personen eendrachtelijk comen voor scepenen etc., kenden etc. dat zij van al haerlieder goede, dat hemlieden onze lieve heere God gheleent heeft, onderlinghe vriendelijc verheffent, versceeden ende al wel verdeelt zijn in der condicien ende manyeren hier naer verclaert.

Eerst zal de vorn. Jan de Hont hebben, heffen, paysivel ghebruken ende aenverden t'sinen propren goede een huus staende in d'Yperstrate up de hoostzijde, neffens der Bijloken muer, ende vort alle de eervachtichede die hij hadde ten tijden dat hij hare begreep in wettelijken huwelijcke, gheleghen in de prochie van Machline ende van Aerssele, met allen den ghelaghen ende aysementen, bomen ende catheilen als er up zijn ende toebehoren, zonder der vorn. Mergrieten daer an in toecommeden tijden eenich recht te hebbene, heesschene ende vermetene van bijlevinghen of andersins.

Item zal Margriete vors. hebben, paysivel ghebruken ende aenverden d'eltsceede van eenen huus, met allen den ghelaghen ende aysementen diere toebehoren, staende in

d'Yperstrate up de westzijde, ende vort al 't goed dat zo met hem brochte ten tijden dat zo hem begreep in wettelijke huwelijke.

Item zal elc van partijen hebben ende hinnen t'sinen sconsten al zulke scult als men hemlieden sculdich es, ende ghelden den commere die elc ghemaect heeft zonder 's anders cost of last.

Ende quame eenich van den vorn. partijen³²⁸

6

Boudin van den Dijke en Katheline vander Haghe. 1430

Boudin van den Dijke en Katheline vander Haghe. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

11 april 1430

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/30 (2), 1429-1430, f° 72 v°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghescet van taflen, nr. 23.

Kenlic etc. dat up ende naer 't ghesceet, ghedaen ende overleden ten spirituelen hove van taflen ende van bedden tusschen Boudine van den Dijke an d'een zijde ende Kathelinen vander Haghe, zinen wettelijken wive, an d'andre, so zijn de vors. partijen eendrachtelic commen etc., kenden etc. dat zij van al haren tijdelijken goede, dat hemlieden Onze Lieve Heere God verleent heeft, onderlinghe vriendelic verheffent, versceeden ende al wel verdeelt zijn in der condicien ende manieren hiernaer verclaert.

Eerst zal de vors. Katheline vander Haghe hebben, behouden ende aenverden t' haren vryen propren goede, zonder Boudine vors. eenich recht der an te hebbene of heesschene in eenigher manieren, drie zacke coerens 's iaers erflic, bezet up zekeren grond van erven, ghelegghen binnen den Lande van Zotteghem naer 't verclaers ende inhouden van den wettelijken brieven diere af zijn, ende de vorn. Boudin heeft gherenuncyert ende es afghegaen ts' rechts van bilevinghen dat hijre an heesschen, talen of aenspreken zoude nu noch in toecommenden tijden in eenigher manieren. Item zal de zelve Katheline vander Haghe hebben ende behouden een huus, met allen den ghelaghen ende aysementen diere toebehoren van voren toot achter, staende te Denremonde an den Coornaert, ende dat mids eenre zekere somme van ghelde, waer af hem de vorn. Boudin in voormen van afcoepe kende zijnde betaelt ende al ghenouch ghedaen van Kathelinen vorn., ende heeft haer daer af gheellic ende al quite ghescolden nu ende te euwelijken daghen, zonder meer verhalens.

Item zal elc van hemlieden hebben ende aenverden t' zinen propren goede al zulke juweelen, habijten, inhaven ende cateylen als zij d' een jeghen den andren ghedeelt hebben ende t' hemwaerts heeft. Ende elc zal innen de scult die hij ghemaect heeft, ende ghelden den commer ende scult die elc t' achter ende sculdich es. Ende quame eenighen van hemlieden in toecommenden tijden goed toe bij versterften, conqueste, giften of andersins, dat zal elc hebben ende behouden volghende ziner zijden, zonder den andren in toecommenden tijden in eenigher manieren yet te heesschene.

³²⁸ tekst stopt op halve regel, met ongeveer ruimte voor 10 regels. Geen datum: het stuk staat temidden van 'november 1429'-stukken.

Ende hier mede kenden hemlieden de vorn. partijen mallinc van andren wel verheffent, versceeden ende al verdeelt zijnde van al haren tijdelijken goede, ende hebben elc andren gheellic ende al quite ghescolden, zonder d' een den andren yet te heesschene of an ts' anders toegheleyde goed eenich recht te vermetene, nu noch in toecommenden tijden, in eenigher manieren, het en ware of hemlieden namaels God gracie gave dat zij, bij consente van mallinc andren, weder verliefden ende vergaderden. Actum XI die Aprilis anno XXIX voor Paesschen] [*11 april 1430 n.s.*].

7

Jan van den Heelsbrouke en jonkvrouw Kateline sRaven. 1430.

Jan van den Heelsbrouke en jonkvrouw Kateline sRaven, dochter van Cornelijs sRaven. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

5 augustus 1430

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/30 (2), 1429-1430, f° 108 r°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghesceet van taflen, nr. 29.

Kenlic zij etc. dat up 't ghesceet, overleden ende ghedaen ten spyertuelen hove van scotelen ende van bedden tusschen Janne van Helsbrouke an d'een zijde ende joncfr. Kateline sRaven fa Cornelijs, zinen wive, an d'ander, so zijn de vors. Jan ende joncfr. Kateline eendrachtelijc commen voor scepenen etca., kenden ende lijden dat zij van haerlieder tijdelijken goede vriendelike verheffent, versceeden ende verdeelt zijn in deser manieren dat de vors. Jan behoudt alle de goedinghen van ziere zijden commende met al datter up es, toebehoort ende aencleeft, ende voort huusinghen binnen Ghend, lijfrenten, juweele, inhaven, cateylen ende al zulc goed als hij besidt ende te hemwaert heeft, zonder der vors. joncfr. Katelinen eenighen deel of recht an te hebbene van bladinghen, bylevinghen, van cateylen of andersins, nu of in toecommenden tijden in eenegher manieren. Ende hier up sal de vors. Jan van Heelsbrouke houden ende regeren Callekine ende Meerkine, harer beeder kindere, ende die stellen te dueghden ende eeren te state van huwelike of andersins, wel ende ghetrouwelijc, als goed vader zonder eenighen cost of last van joncfr. Katelinen vors., ofte het en ware dat hare gheliefde bij haers sellefs wille haren kinderen dueght te doene.

Ende hier jeghen behoudt de vors. joncf. Kateline al zulc goed als haer van vader ende moeder te huwelike ghegheven was, draghende 4 lb. gro. ts'iaers erflijc, also hare dat overghegheven ende bewijst es, welc goed de vors. Jan regeren, meyteneren, verhueren ende verpachten zal, ende zal daer mede zijn profijnt doen ghelijc met sijns sellefs properen goede. Ende zal der vors. joncf. Katelinen daer af gheven ende betalen, vry van allen commere diere uutgaen of ancleven de somme van 4 lb. gro. ts'iaers, weder dat 't selve goed hoeght of nedert. Ende die 4 lb. gr. zal hij hare betalen te 4 paymenten ts'iaers, dat's te wetene telken bamesse [*1 oktober*], Kerssavont [*24 december*], alfmaerte [*15 maart*] ende tsente Jansmesse [*24 juni*] 20 s. gro., van nu voort an, also langhe als de vors. joncf. Kateline leven zal, emmer 14 nacht lanc naer elken termyn ombegrepen, 't welke de vors. Jan heeft bekent ende verzekert etc.

Ende, waer 't dat Jan vanden Helsbrouke voere van live ter doot voor joncf. vors., zo soude haerlieder vors. kindere hare gheven over de vorn. erve 4 lb. gro. s'iaers, al zo vors. es,

ofte zij souden joncf. Katelinen, harer moedere, laten ghebruken van der selver eerven, welc de kindere liefts hadden.

Ende hebben de vors. Jan ende joncf. Kateline belooft ende hemlieden verbonden jeghen elc anderen ende elc zonderlinghe ten proffite van harer beeder kinderen ende van hem selven dat zij 't goed dat zij nu hebben niet en sullen moghen vercopen, vervremden, belasten, becommeren of beswaren in eenegher manieren ende, al waer 't dat Jan vanden Heelsbrouke ghebede de doot van joncf. Katelinen vors., hij ne zoude an haer vors. ervachtichede ne gheen recht hebben van bilevinghen of andersins in eenegher manieren al zo voren van ziner eervachticheden van gheliken verclaert staet.

Ende elc van hem beeden zal up hemselves ghelden ende betalen al zulken commere ende scult als elc up hem selven ghebrocht ende ghemaect heeft, zonder den cost of last van den anderen.

Ende waer 't dat eenighe van hem beeden namaels eenich goed toequame, waer 't bij versterften, bij conqueste of andersins, dat goed soude elc van hemlieden hebben, behouden ende daer mede zine wille doen, toebehorende ende volghende elcx zijden, zonder den anderen eenich recht an te hebbene.

Ende hier up kenden hemlieden de vors. Jan ende joncf. Kateline malinc van anderen wel verheffent, versceeden ende al wel verdeelt van al haerlieder tijdelijken goede, ende hebben elc anderen wettelijc af quiteghescolden.

Ende hebben beloofd dese ordinantie ende deelinghe wel te houdene, goed, gherechtich ende van weerden t'ewelijken daghen, het en ware of hemlieden namaels God gracie gave dat zij eendrachtelijc, bij consente van mallinc anderen, vergaderden.

Actum V die Augusti anno XXX° [5 augustus 1430].

8

Jan vanden Dijke en Lijsbette tScepens. 1431.

Jan vanden Dijke, zoon van Jan, en Lijsbette tScepens. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniaale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

23 juli 1431

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/31 (1), 1430-1431, f° 104 v°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghesceet van taflen, nr. 36.

Kenlic dat up 't ghesceet, ghedaen te spirytuelen hove van scotelen ende bedden tusschen Janne vanden Dijke fus Jans, an d'een zijde, ende Lijsbette tScepens, zinen wive, an d'andere zijde, zoe zijn de vors. Jan ende Lijsbette, zijn wijf, comen ende kenden dat zij van al haren tijdelijken goede onderlinghe verheffent, verdeelt ende al wel versceeden zijn ende dit in deser manieren dat de vors. Lijsbette hebben ende behouden zal t'haren properen goede ende alle de erfachtichede van harer zijde commende met allen den huusinghen, bomen ende cateylen diere toebehoren, zonder den vors. Janne, haren man, daer inne emmermeer eenich recht te hebben van bijlevinghen of andersins in eenegher manieren, behouden dien dat Jan vors. hebben ende behouden zal t'sinen properen goede de 2 lb. gro. 's iaers die hem te huwelijcke ghegheven waren, zonder Lisbette, zijnen wive, eenich recht an te hebbene.

Item zullen elc van Janne ende Lijsbetten, zijnen wive, hebben, behouden ende paysivel ghebruken ende besitten al zulk havelijc goed als elc t'hemwaert heeft, sonder anelijc anders deel eenich recht te hebbene, behouden dien dat Lijsbette voernoemt betalen over dat haren deel betre es dan Jans, haers mans, deel, so zal de zelve Lijsbette gheven ende betalen Janne vornt. de somme van 2 lb. gr. t'sente Martinsmesse nu eerstcommende [*11 november 1431*], verzekert.

Item zoe zullen elc van Janne ende Lijsbetten, zinen wive vornt., ghelden ende betalen elc zijn scult van commere, die elc van hem beeden ghemaect heeft, zonder elc anderen te verandworden, behouden dien dat elc behouden zal al zulke scult van baten als men elken sculdich es, zonder daer anne 's anders scult eenich recht te hebben.

Ende zoe wat goede elc van Janne ende Lijsbetten, zinen wive, namaels winnen of ghecrighen mach ofte dat elc van ziere zijden toecommen of versterven mach, dat zal elc van hemlieden behouden toebehorende ziere zijden, zonder den anderen eenich recht an te hebbene.

Up welke deelinghe ende heffeninghe vorsc. de vors. Jan, an d'een zijde, ende Lisbette, zijn wijf, an d'ander zijde, hemlieden kenden van manlijc anderen verdeelt van haren tijdelijken goede, zonder emmermeer der jeghen te zegghene.

Actum XXIII die Julii anno XXXI [*23 juli 1431*].

9

Jan van der Honnen en Lijsbette Haghins. 1431 – 1433.

9/1

Jan van der Honnen en Lijsbette Haghins. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

18 februari 1431

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/31 (1), 1430-1431, f° 60 r°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghescet van taflen, nr. 33.

Kenlic zij etc. dat up 't ghesceet, ghedaen ten sperituelen hove van scotelen ende bedden tusschen Janne van der Honnen an d'een zijde ende Lijsbetten Haghins, zinen wive, so sijn sij eendrachtelic commen voor scepenen etc., kenden van haerlieder tijdelicken goede verscheeden zijnde in deser manieren dat de vors. Lijsbette behoudt de goedinghen, leen ende eefachticheden, commende van harer zijde, ende daer af behoudt de vors. Jan in voormen van bilevinghen zijn leven lanc d'een heelt van der bladinghe ende bate van den zelve goedinghen, uutghedaen dat hij 18 gr. 's iaers min heffen zal d'een heeltsceede.

Item zal elc van hem beeden behouden te elcx propren goede al sulke juweelen, inhaven ende cateylen als elc te hemwaert heeft, sonder den andren eenich rechte te hebbene.

Ende elc van hem beeden blijft ghecleedt in d'een heelt van al sulken baten ende commere als zij beede te gader ghebrocht hebben, ende hemlieden toecommen sijn bij versterften, emmer behouden dien dat elc van hem beeden up hem zelve alleene ghelden zal al sulke sculde ende commere als elc up hem selven, sint dat zij versceeden gheweest sijn,

gheborecht heeft, ende insghelijcs elken behoudende de bate die elc up hem zelve vercreghen heeft.

Voort, waer 't dat eeneghen van hem beeden namaels goet toequame, waer 't bij versteerften oft bij conqueste oft andersins, dat goed soude elc hebben toebehorende ende volghende siere zijden, zonder den andren eenich deel an te hebbene.

Ende hier up kenden hemlieden Jan ende Lijsbette vors. mallic van anderen vereffent ende wel versceeden van haerlieder goede, ende scolden mallic andren quite, ende hebben voort beloofd over hemlieden, over haerlieder hoyr ende naercommeren dese ordinantie ende versceedt te houdene van werden t'eweliken daghen, het en waere namaels God hemlieden gracie gave dat zij eendrachtelic, bij consente van mallic andren, vergaderden.

Actum XVIII Februarii anno XXX° [18 februari 1431 n.s.].

9/2

Jan vander Honnen en Lijsbette Haghin, dochter van Jan. Jan verkoopt aan zijn van hem gescheiden echtgenote het recht van bijleving dat hem in de boedelverdeling van 18 februari 1431 was toegewezen op Lijsbette's goederen in leen en erven.

3 november 1433

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/32 (2), 1433-1434, f° 35 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic etc. dat Jan vander Honnen commen es etc., ende heeft upghedreghen ende overghegheven Lijsbetten Haghins f. Jans, zinen wive, al 't recht van bladinghen ende bijlevinghen dat hij houdende was ende hem toegheleit es an der voors. Lijsbetten goedinghen van leenen ende ervachticheden in 't ghescheed van haerlieder tijdeliken goede, mids dat zij van elc anderen ghescheeden zijn ten spirituelen ende temporelen hoven, alsoo 't blijkt bij der copien van der kennessen, ghedaen den XVIIIsten dach in sporcle anno XXX [18 februari 1431 n.s.], in scabinatu Nicolay de Hoedevelde, Nichasii Bels et eorum consortiorum, f° LX, ende dit omme eene sekere somme van ghelde die de voors. Jan vander Honnen over al zijn recht van bladinghen ende bijlevinghen van der voors. Lijsbetten goedinghen van der zelve Lijsbetten ontfaen heeft, daer af hij hem kent wel vernoucht ende al vul betaelt van der zelve Lijsbetten, mids welken Jan vander Honnen heeft wettelic quytghescolden al 't recht van bladinghen ende bijlevinghen dat hij an haere goedinghen emmer meer hebben, halen of heeschen mochte, ende heeft beloofd ende hem verbonden bij ziner kersteliker trouwen ende manwaerheden hem an haere voors. goedinghen nemmermeer eenichs rechts te vermetene van eeneghen bijlevinghen, bladinghen of andersins t'eenegher wet, spirituel of temporeel, in eenegher manieren.

Actum IIIa IXbris anno XXXIII°.

10

Thomaes van den Winckele en Gheyle Pants. 1431.

Thomaes van den Winckele en Gheyle Pants. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenoot én beperkte gemeenschap van katelen.

12 november 1431

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/31 (2), 1431-1432, f° 83 v°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghesceet van taflen, nr. 41.

Kenlic zi etc. dat up 't ghesceet, overleden ende ghedaen ten spierituelen hove van scotelen ende van bedden tusschen Thomaese van den Winckele an d'een zijde ende Gheylen Pants, sinen wive, an d'ander zijde, so sijn de vors. Thomaes ende Gheyle eendrachtelic commen vor scepenen etc., kenden ende lijden dat zi van haerlieder tijdeliken goede vriendelic vereffent, verscheeden ende verdeelt sijn in deser manieren dat de vors. Thomaes behoudt te sinen voerdeele ende vrijen propren goede al de ervachtichede van sijnre zijden commende met allen den huusen, boemen ende catteylen diere up sijn, sonder der vors. Gheylen daer an eenich recht te hebbene, te haelne of te heesschene van bladinghen, van bilevinghen, van catteylen of andersins in eenegher manieren. Voert behoudt Tomaes 't huus in de Boedeloestrate, daer hij in woent, ende hij sal alleene betalen de paeymente die hi daer af t'achtere ende sculdich es.

Item behoudt de vors. Gheyle de heelt van der bruwerien, staende up de Scipgracht, die men heet 'den Hert', met allen den ghelaghen ende allaeme der toebehoerende te haeren propren goede, sonder Thomaesse eenich recht an te hebbene.

Item behoudt elc van hem beeden al sulke juweelen, inhaven ende catteylen als elc t'hemwaert heft. Ende elc sal up hem selven ontfaen ende betalen al sulke scult in baten ende in commere als elc up hem selven gheborcht ende ghemaect heft.

Vort over dat Gheylen heeltsceede van der vorn. bruwerijen ende 't ghuent dat soe behoudt betere es dan 't havelic goed dat Thomaes behoudt ende al 't recht dat soe an sijn goed hebben mochte also dat wel oversien ende ghepriest es bi notabelen personen die ghevroedden, die sij daer toe coren, so sal Gheyle in recompensatien van dien Thomaese gheven ende betalen de somme van 18 lb. gr. binnen 9 jaren, te 9 paeymenten, dat's te wetene 2 lb. gr. te alfougste anno XXXII [*15 augustus 1432*], ende also voert t'elken alfougste daer naer volghende, 2 lb. gr. gheldende tote de vors. somme al vul betaelt sal sijn, 't welke de vors. Gheyle heeft bekent ende verzekert up haere ende al 't hare. Ende ware an hare eenich ghebrec, so es borghe over haere meester Jooris Nevelinc ende omme meester Joerisse hier af scadeloes ghequit te sine, so heft de vors. Gheile belooft meester Joerisse vornt. in handen ende in zekere te stelne haer heelt van der bruweryen voeren verclaert.

Ende waer 't dat eenighen van Thomaese ende Gheylen, sinen wive, namaels eenich goed toequame, waer 't bi versterften, bi conquesten of andersins, dat goed soude elc hebben ende behouden toebehoerende ende volghende ziere zijden, sonder den andren eenighen deel of recht an t'hebbene, hebben belooft dese ordinansche, verscheet ende verdeelinghe wel te houdene goed, gherechtich ende van weerden t'eeuweliken daghen, het en waere of hemlieden namaels God gracie gave dat zi eendrachtelic bi consente van mallinc andren vergaderden. Actum XII die Novembris anno XXXI.

Arend Popelier en Mergriete van der Biest. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

16 februari 1435 (n.st.)

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/33 (1), 1434-1435, f° 74 r°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghescet van taflen, nr. 59.

Kenlic etc. dat up ende naer 't gheschet, ghedaen ende overleeden ten spirituelen hove van tafelen ende van bedden tusschen Arende Popelier an d'een zijde ende Mergrieten van der Biest, zijne wettelike wijf, an d'andere, so zijn de vors. partijen eendrachtelic commen voor scepenen van der Kuere in Ghend, kende ende lijden dat zij van al haren tijdeliken goede, dat hemlieden Onze Lieve Heere God verlent heeft, onderlinghe vriendelic verheffent, verscheeden ende verdeelt zijn in der conditien ende manieren hier naer verclaerst.

Eerst dat de voors. Arend hebben, heffen, behouden ende aenverden zal, stappans vrome heffen t'zine propren goede al zulke goedinghen in eervachticheden, huuzen, bomen ende catheylen als van zinen weghe commen zijn ende hij t'hemwaerts heeft.

Ende insghelijcx zal de selve Mergriete hebben, heffen, behouden ende aenverden t'haren vrien propren goede al zulke goedinghen, eervachticheden, boemen ende catheilen als zoe heeft van harer zijden commende, zonder den anderen daer inne eenich recht t'hebbene, haelne, heesschene of vermetene in eenigher manieren.

Item zal elc hebben ende behouden al zulke cleederen ende abijten, juweelen, inhaven ende catheylen als hij t'hemwaert heeft ende d'een jeghen d'andere ghedeelt hebben, ende zal voort innen, upheffen ende ontfaen al zulke scult van baten als men elken t'achtere ende sculdich es, ghelden voort ende weeren den commere ende scult die elc ghemaect heeft, zonder 's anders cost of last.

Ende quame eenich van partijen in toecommenden tijden goed toe bij versteerften, ghiften, conqueste of andersins, dat zal elc hebben ende behouden ziere zijden volghende, zonder den anderen daer inne gherecht te zine. Ende hier up kenden hemlieden de voors. partijen van haren voors. tideliken goede wel verheffent, verscheeden ende verdeelt, ende hebben elc anderen gheheelic ende al quite ghescolden, zonder d'een den anderen in toecommenden tijden yet t'heesschene of an 's anders deel ende toegheleide goedt eenich recht te vermetene, het zij van der proprieteyt, van bilevinghen of andersins in eenigher manieren, het en ware of hemlieden naermaels God gratie gave dat zij, bij consente van mallinc anderen, weder verliefden ende vergaderden.

Actum XVIa Februarii anno XXXIII.

12

Gillis van Saemslacht en jonkvr. Clare sCosters. 1435-1439.

Gillis van Saemslacht en jonkvr. Clare sCoster. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

11 februari 1436 (n.st.)

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/33 (2), 1435-1436, f° 95 v°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghesceet van taflen, nr. 64.

Kenlic zij etc. dat, naer 't ghesceet overleden ende ghedaen ten spirituelen hove van scoetelen ende bedden tusschen Gillise van Saemslacht, Hectors natuerlike sone, an d'een zijde ende joncfr. Claren sCosters fa Gillis, zijnen wive, an d'andere, so zijn de selve Gillis ende joncfr. Claren commen voer scepenen van der Kuere etc., kenden ende lyden dat zij van al haerlieder tijdeliken goede vriendelic vereffent, verdeelt ende veracordeert zijn in deser manieren dat de vors. Gillis hebben ende behauden sal t'sinen propren goede de rente die hij hadde eer hy joncfr. Claren vors. in huwelike begrep, ende voert al zulke juweele, inhaven ende cateylen als de vors. Gillis te hem waert heeft, sonder joncfr. Claren vors. eenich recht an te hebbene.

Item sal de vors. joncfr. Clare hebben ende behouden te haren propren goede, sonder den vors. Gillis eenich recht an te hebbene, alle de goedinghen van harer zijde commende in leenen, rente, bilevinghen, huusinghen, boemen ende cateylen also de selve goedinghen ghestaen ende gheleghen zijn, ende daer toe alle de pachte ende bladinghen die van de vors. goedinghen ghevallen ende noch niet ontfaen en zijn, ende voert an vallen zullen.

Ende voert sal soe behouden al zulke juweelen, inhaven ende cateylen also soe die te haerwaert heeft, ende in 't ghelyke alle de sculden van baten die men hemlieden t'achtere ende sculdich es, sonder hem an hare vors. toegheleide goed eenich recht te haelne, te hebbene of te heesschene in eenegher manieren.

Ende mids desen moet de vors. joncfr. Clare gheven ende betalen Gillise vornoemt 4 lb. gro. 's iaers lijfrenten t' sinen live, te 2 paeumenten 's iaers, dat 's te wetene 2 lb. gr. den 11sten dach van ougste in 't jaer XIII^C ende XXXVI eerstcommende [*11 augustus 1436*] ende 2 lb. gr. den 11sten dach van Sporcle daer naer volghende [*11 februari 1437 n.s.*] in 't selve jaer ende also voort van jare te jare, al so langhe als de vors. Gillis 't lijf ter weerelt behouden sal, behauden dien dat soe de selve 4 lb. gr. 's iaers sal moghen afcoepen ende quiten binnen 4 jaren eerstcommende met 2 lb. gr. 's iaers te gadere, ende niet myn. Te wetene es voor elken dach van den ghevalnen paeymente, waeneer het zij, met te betaelne over de 2 's iaers 18 lb. gr. eenswechdraghende, sonder hare in 't verloop van der renten yet ghehauden te sine te betaelen, het ne ware dat ghevalne paeymment naer den afcoep overleden ende ghevallen. Ende daer soe deselve lyfrente binnen den vors. 4 jaren niet af en cochte, also vors. es, so moet soe die bliven betalende zijn leven lanc duerende, also voren verclaert staet. Item sal de vors. joncfr. Clare boven desen bliven ghehouden ende ghelast in alle de commere ende sculde die zij an beede zijden t'achter ende sculdich syn, also wel den commere aenclevende haren kinderen als andersins, evenverre dat te harer kennessen commen es, daer af hare de vors. Gillis de namen van den persoenen overghegheven heeft, alsoe 't blyct by twee rollekine, daer af d'eene rust onder de vors. joncfr. Clare ende d'andere onder Gillis vornoemt. Ende van allen anderen onversienen baten ende commere, daer af soe de namen van den personen niet over en gheeft elken van hemlieden ghehouden ende ghelast in d'eene heeltsceede. Item als van den moure commende van her Janne Keelant, priestere, ende anderen personen overghegheven es, so es besproken waer 't dat daer af by vervolghen van den watergrave oft andersins cost of last viele, ende de ghene wien den selven mour uutghegheven es, dien niet ghebruken en mochte, so sal elc van hemlieden daer inne ghehouden zijn in d'een heeltscheede evenghelijc. Item van den 50 gro. 's iaers erflic die de vors. joncfr. Clare besetten ende versekeren moet der vicarien van Saemslacht sal hare de vors. Gillis toelegghen ende gheven 20 s. gr. eenswechdraghende, hare de selve 20 s. gr. afslach doende van den eersten paeymente van ziere vors. lyfrenten.

Ende waer 't dat eeneghe van partien namaels eenich goed toequame, waer 't by versterften, by conqueste of andersins, dat goed soude elc van hemlieden hebben ende behouden toebehoerende ende volghende ziere zijden zonder den anderen eenich recht an te hebbene, ende sonder hemlieden an elcx toegheleyde goedinghen, voerent verclaert, ofte an de goedinghen die elken van hemlieden toecommen moghen, also verclaert es, emmermeer eenich recht te hebbene, te haelne of te heesschene van ervachticheden, van bilevinghen, van cateylen ofte andersins t'eenegher wet, spiertuel of temporeel in eenegher manieren. Ende hebben beloeft dese ordinanche, versceet ende deelinghe wel te haudene ende te vulcommene goed ende van werdden, sonder emmermeer der jeghen te segghene, te procederne of te volghene by wette oft andersins in eenegher manieren, het en ware dat hemlieden namaels God gratie gave dat zij beede eendrachtelic, by consente van mallinc anderen, verliefden ende vergaderden, ende hebben hier up elc anderen quite ghescolden. Actum XI die Februarii anno XXXV.

13

Jan Paris en jonkvr. Aeghte sBackers. 1437 – 1458.

Jan Paris en jonkvr. Aeghte sBackers. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen en conquesten.

25 januari 1437 (n.st.)

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/34 (1), 1436-1437, f° 115 v°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghesceet van taflen, nr. 66.

Kenlic zij etc. dat up 't ghesceet, overleden ende ghedaen ten spirituelen hove van scoetelen ende bedden tusschen Janne Paris an d'een zijde ende joncfr. Aeghten sBackers, zijn wettel. wijf, an d'ander zijde, zo zijn de vors. Jan ende Aeghte eendrachtelic commen voer scepenen etc., kenden ende lyden dat zij van haerlieder tijdeliken goede vriendelic vereffent, verscheeden ende verdeelt zijn in der manieren hier naer verclaert, in 't beghinsele zeker goedinghen die ghemeene bleven, toebehoerende Janne Paris ende joncf. Aeghten, zinen wive vors., elken van hem beeden d'een heeltschede duergaende te elcx propren goede ende insghelijcx elc hojr ende naercommeren t'eeuweliken daghen, eerst in de prochie van Wettere een goed, groet zijnde 26 buunre, lettelt min of meer, met zulken huussinghen, boemen, besaedheeden, latinghen ende cateylen alsser up zijn ende an clevn, die Pauwels van der Meessen nu in pachte houdt omme 8 lb. gr. ts'iaers, ende omme dat redene dat dit goed voer 't huwelic van Janne Parijs ende joncf. Aeghten, zinen wive, maer groet en was 14 buunre, lettelt min of meer, ende dat daer af doe toebehoerde den vors. Jan Parys d'een heelt ende Zegher Parijs, zijnen broeder was, d'ander heelt, ende dat de vors. Jan Parijs zijn helft voer 't huwelic van hem ende joncf. Aeghten vors. der vorn. joncf. Aeghten vercochte omme zekere somme van penninghen die hy daer af ontfinc, daer soe wel ende wettelic toequam ende inne gheheerft wart by heere ende wette daer 't ende al soe 't behoerde, daer by de 7 buunre, lettelt min of meer, als goed van harer zijden commen zijn ende dat d'ander heeltscheede, draghende insghelijcx 7 buunre, lettelt min of meer, binnen den huwelike van hem beeden den vorn. Janne Parijs toecommen ende verstorven zijn van den vorn. Zegher Parijs, zinen broeder was, daer by de 7 buunre van Jans zijde commen zijn ende

dat 't sourpluus van den vors. goede by Janne ende joncfr. Aeghten, synen wive vors., binnen huwelike van hem beeden met ghemeenene goede ghecocht ende gheconquesteert es, daer by elken van hem beeden ende elcx hoys ende naercommeren d'een heeltscheede van den vors. gheheelen goede duergaende sculdich es toe te behoerne ende te blivene t'eeuweliken daghen, so es gheordineert, waer 't dat eenich van hem beeden of eenich van haerlieder hoys ende naercommeren den anderen in toecommenden tijden eenich empeschement of onghebruuc dade of dade doen van elcx heeltscheede van den vors. goede of van yet datter toebehoert, dat de ghene die 't dade ghehouden saude zijn ende sculdich waren den anderen dien 't onghebruuc ghedaen worde te betalen ende over te legghene de somme van 100 lb. gr. sulc ghelt als dan ghemeenlic cours hebben soude binnen Ghend, onghemindert alle den bladinghen, baten ende proffiten die elc van hemlieden of haerlieder hoys ende naercommeren daer af gheheeven ende ontfaen saude hebben.

Item in de selve prochie 2 s. 6 d. gr. ts'iaers ervedic van eenen dachwande erven dat Pauwelse van Belle utghegheven es in ervedeliken cheinse.

Item in de prochie van Melle de heelt ende een alf vierendeel van eender wintmuelen daer af 't sourpluus toebehoert den cloestere van Melle, de welke Ghys van der Bruggen nu in pachte heeft, gheheel omme 10 mudde rogs.

Item in de prochie van Huesdine 4 ghemete merschs die de weduwe Jan Wies haud in pachte omme 20 s. 6 d. gr. ts'iaers.

Item in de prochie van Zeuweghem ende van Zwinaerde een goed, groet zijnde 21 buunre, lettelt min of meer, met zulken huussinghen, boemen, besaeden, latinghe ende catteylen alsser up zijn ende aencleven, dat Jan Pappin in pachte haudt omme 7 s. gr. ts'iaers elc bunre.

Item daer boven 3 parcheele van erven die utghegheven zijn in ervedelike cheinse diversche persooene, te wetene d'een parcheel omme 4 s. 6 d. gro. ts'iaers, ende d'ander parcheele, elc omme 2 s. 4 d. gr. ts'iaers, ende al eys 't soe dat in 't vors. goed t' Seuwerghem ende t'Swinaerden ghelegghen es een leengoed haudende van der kercken ende minen heere van Sente Pieters, groet zijnde 3½ buunre, lettelt min of meer, daer in Jan Paris toecommen es ende in de leen weere af staet, nochtan moet de werde van den selven leene ghelijc den anderen goede vors. bliven ghemeene elken van Janne ende joncfr. Aeghten vors., ende elcx hoys ende naercommeren d'eene heeltscheede toebehoerende. Ende by dien es de werde van den selven leene gheordineert ende ghestelt up 30 lb. gr., by den welken de ghene, die 't vors. leen naer de doet van Janne vors. hebben ende behauden, sal ghehouden ende sculdich sal zijn daer af in te bringhene de somme van 30 lb. gro., of den hoyre van joncfr. Aeghten vors. te betalen ende over te legghene de heelt van dien, dat's 15 lb. gro. sulc ghelt als dan ghemeenlic cours hebben sal binnen Ghend, eis't dat men dat begroeten sal met erven also groet wezende als de heelt van den leene dueghdelic sonder fraude.

Item ter Cluussen een merssch, groet zijnde 20 ghemeten, lettelt min of meer, daer in de prochipape van der Cluusse heeft een ghemet 't welke es ghecocht goed ende blyft insghelijcx ghemeene alf ende alf.

Ende van allen den voorscrevenen goedinghen ende ervachticheden so blyft elc van Janne Parys ende joncfr. Aeghten vors. te elcx doet staende in haren rechte van bilevinghen als de costume ende recht ghedraecht.

Item sal Jan Parys alleene hebben ende behauden toebehoerende ende volghende ziere zijden, sonder der vors. joncfr. Aeghten of haren hoeren eeneghen deel of recht an te hebbene, te wetene es in Lovendeghem in Fransoys Bruusch's goed 8 buunre een dachwant erven, lettelt min of meer.

Item eenen locht die Jan Parys ende de kercke van Lovendeghem hebben ghemeene liggende neven den lantbeke, groet 900 roeden lettelt min of meer.

Item bachten den hove van Lovendeghem eenen locht, d'een heelt lant ende d'ander heelt mersch, daer Zegher Mortiers kindere in hebben 't sesten deel ende 18ste deel. Ende, waer't dat yemene Janne Parys of zinen hoyre eenich empeschement of onghebruuc dade van den vors. goede te Lovendeghem, dat de gheene die 't dade, ghehuden soude zijn ende sculdich ware den vorn. Jan Parys of zijnen hoyre daer over te betalen ende over te legghene de somme van 50 lb. gr. zulc ghelt als dan cours hebben souden binnen Ghend.

Ende hier jeghen sal de vors. joncf. Aeghte tsBackers ende haer hoyr ende naercommeren hebben ende behouden t'haeren propren goede, sonder Jan Parijs of syn hoyre eenich recht an t'hebbene, de behuusede stede in de Wandelstrate, daer zij nu in wonen met den huusse ter Onderstraten uitcommende, ende 't huus daer naest, daer Pieter de Meyere nu in woent, ende noch 3 cameran, staende ten hende van der Loefsteghen met allen den ghelaghen, den vors. huussen ende steden toebehoerende, ende met zulken cheinse als ser jaerlicx ute gaet.

Item behaud Jan Parijs alleene t'sinen propren goede 12 s. gr. ts'iaers lyfrenten t'sinen live up Jacop van den Hackere, d'een heelt vallende t'alfmaerte ende d'ander heelt t'Sente Bamesse.

Ende voert 24 s. gr. ts'iaers lyfrenten, vallende telken Kerssavont up Fransoys Bruusch'goed te Lovendeghem ten liven van broeder Janne van Mazenzele ende broeder Janne Vranx, sonder joncf. Aeghten vors. an de percheelen van lyfrenten eenich recht te hebbene.

Item behaudt de vors. joncf. Aeghte alleene te haren propren goede, sonder Janne Parijs eenich recht an te hebbene, 20 s. gr. ts'iaers lyfrente te haren live up de stede van Middelborch, d'een heelt vallende den 15sten dach in Junyo ende d'ander heelt den 15sten dach in Decembere.

Andere lyfrente ende zekeren mour die alle bliven ghemeene toebehoerende Janne ende joncf. Aeghten vors., elken d'een heeltscheede also hier naer verclaerst staet. Eerst up den thol van Ayshove 50 lb. par. ts'iaers te haerlieder liven, d'een heelt vallende t'alfmaerte ende d'ander heelt t'Sente Bamesse.

Item up Arende serSanders 4 lb. gr. ts'iaers t'harer beeder live, d'een heelt vallende den 21 dach van Novembre ende d'ander heelt den 21sten dach van Aprille. Item up de weduwe Pontstraete 6 lb. gr. ts'iaers, de drie pont gro. ten lancsten liven van her Jacop den Jaghere, religieus te Baudeloe, ende joncf. Mergrieten ts'laeghers, religieuse te Baupreet, ende d'andere 3 lb. gr. ten lancsten live van Lauwereins den Jaghere ende Claren ts'laeghers, de vors. 6 lb. gr. ts'iaers vallende d'een heelt den eersten dach van Maerte ende d'ander heelt den eersten dach van Septembere.

Item noch up de weduwe Pontstraete 2 lb. gr. ts'iaers ten lancsten live van her Pieteren den Jaghere ende Heinric den Jaghere, vallende d'een heelt te Kerssavont ende d'ander heelt t'Sente Jansmesse.

Item in de prochie van Wachtebeke een ghemet 11½ roeden mours daer men 't heet in den Muesten houc.

Item in de prochie van Z uutduerpe up de Oestvaert, een alf buunre mours. Item daer neven een ghemet mours preter 12 roeden.

Item noch 50 roeden slachmours. Item noch 18 roeden slachmours. Item noch up d'Oestvaert, met Pieteren den Meestere te gaedere, 2 ghemeten mours preter 12 roeden.

Item in de prochie van der Steeken 2 ghemete mours.

Item de tuerven telker plaetsen van den vors. moure also sy daer up bereet zijn. Al dat ghemeene also voeren gheseyt es.

Sculden van baten, toebehoerende Janne ende joncf. Aeghten vors., die oec ghemeene bliven, elken van hem toebehoerende d'een heelt.

Eerst Gillis Hebbe 32 s. gr. Item Arend serSanders t'achter 8 lb. gr. Item Joeris uten Hove 11 s. 11 d. gr.

Item Andries Neyt van Wachtebeke 5 lb. 10 s. gr.

Item Andries Neyt, ts'watersgraven clerc, 11 s. 2 d. ø gr. auds ghelts. Item Andries Clinckaert 3 lb. 18 s. gr.

Item Coelin Lievins van Gheeraertsberghe van hauder scult die Jan Parijs voeren hem betaelt heeft 14 s. 4 d. gr.

Item Jan de Prater 2 lb. 14 s. gr.

Item Willem de Jaghere 11 s. 2 d.

Item Arend de Laets van pachte metgaders den ougste ende jare MCCCC ende XXXVI de somme van 5 lb. 13 s. 7 d. gr.

Item Pieter Staessine te Lovendeghem van pachte 12 s. gr.

Item meester Heinric uutten Hove 20 s. gr.

Item de stede van Ghend van eender rede 16 s. gr.

Item Pieter de Meestere ende Claeis de Wielmakere van mourpachte de somme van 96 lb. 13 s. 1½ d. gr., te betalen by paymenten naer d'inhauden van der coppien diere af zijn uut scepenen boucke.

Item Pieter Plaschs van mourpachte 84 lb. 16 s. 7 d. gr., naer d'inhauden van der coppien diere af es.

Item de selve Pietere van gheleenden ghelde 32 s. 6 d. gr.

Item Baudin van Aessele 3 s. 6 d. gr. Item Pietere de Meyere 15 s. gr. ende eenen pieten.

Item Philips de Jaghere 12 lb. 17 s. gr.

Item Jan Pappin van pachte metgaders den ougste van den jare XXXVI de somme van 21 lb. 15 d. gr.

Item Pauwelse van der Maessen insghelijcx van pachte met vors. ougste XXXVI 15 lb. gr.

Voert zulle de vors. Jan Parys ende joncf. Aeghte, zijn wyf, te wetene elc van hemlieden hebben, behauden ende paysivel ghebruken al sulc avelic goed, juweelen, inhaven ende catteylen als elc van hemlieden te hemwaerts heeft, sonder den anderen daer an eenich recht te hebbene.

Voert sal elc van hem beeden hebben, behauden ende paysivel ghebruken al zulk goed als elken van hem beeden namaels toecommen mach, eys't by conquesten, by versterften of andersins, dat goed toebehoerende ende volghende elcx zijde dien toecomt, sonder den anderen eenich deel of recht an t'hebbene, te haelne of t'heesschene in eenegher manieren.

Ende hier up kenden hemlieden de vors. Jan Parys ende joncf. Aeghten tsBackers, zijn wyf, mallinc van anderen wel vereffent, verdeelt ende al wel ghescheeden van al haerlieder tydeliken goede, ende hebben daer af elc anderen quite ghescolden, ende hebben voort beloeft dit ghescheet, ordianche ende verdeelinghe wel te haudene goed, gherechtich ende van werden t'eeuweliken daghen, het en ware of hemlieden namaels God gratie gave dat zij eendrachtelic, by consente van mallinc anderen, weder vergaderden.

Actum XXV die Januarii anno XXXVI.

Jan de Raven en jonkvr. Mergriete Haecx. 1437.

Jan de Raven en jonkvr. Mergriete Haecx (weduwe van Jan van Belle). Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

3 augustus 1437

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/34 (1), 1436-1437, f° 188 v°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghescet van taflen, nr. 71.

Kenlic zij etc. dat 't ghescheet, overleden ende ghedaen ten spirituelen hove van scotelen ende van bedden tusschen Janne den Raven an d'een zijde, ende joncf. Mergrieten Haecx, sinen wetteliken wive, an d'ander zijde, so zijn commen voer scepenen etc. de vors. Jan de Raven over hem selven ende Jan van Wydemersch ende Justaes Bennin als wettelic machtich in de stede van der vors. joncf. Mergrieten, kenden ende lyden dat zij van den tijdeliken goede, toebehoerende Janne ende joncf. Mergrieten voers., vriendelike verscheeden ende verdeelt zijn in deser manieren dat de vors. Jan de Raven sal hebben ende behauden t'sinen propren goede al den gront ende ervachtichede van zijnder zijde commende met allen den huusen, boemen, besaetheden ende cateylen diere op zijn toebehoerende ende anclevende; item 4 s. gro. ts'iaers erflic up een stede by den veere te Wettere; item den bocht die de vors. Jan cochte jeghen Pieter Clause, ligghende in de Haesdonghe t'Uutberghene, al dat 's vors. Jans vryen propren goede, sonder der vors. joncf. Mergrieten eenich recht an t'hebbene. Item behoudt de vors. Jan alleene alle de uitsculde ende insculde in baten ende in commere die men hem ende joncf. Mergrieten, zijnen wive, sculdich es ende die zijlieden sculdich zijn sonder joncf. Mergrieten vors. daer af eeneghe bate te heffene of commer te gheldene, uutghedaen de 6 lb. 10 s. gro. die Pieter van den Broucke hemlieden sculdich es: die bliven ghemeene half ende alf.

Ende hier jeghen sal de vors. joncf. Mergriete hebben ende behauden alle de ervachtichede van harer zijde commende ende de bilevinghe die zoe houdende es ter causen van Janne van Belle, wylen haren man was, met allen den huusinghen, boomen, besaeden ende cateylen der up zijnde toebehoerende ende aenclevende, al dat ter vors. joncf. Mergrieten vryen propren goede, sonder Janne, haren man, eenich recht an te hebbene in eenegher manieren.

Ende de vors. Jan van Wymersch over hem selven ende als vooght van Coppine van Wymersch, sinen neve, daer hy oem af es, ende Justaes Bennin ter causen van Mergrieten van Wymersch, sinen wetteliken wive, ts'vors. Jans van Wymersch sustere, die onder hem drien gheel hoer wesen sauden van der vors. joncf. Mergrieten Haecx, up dat haers ghebrake, hebben gheloeft de vors. joncf. Mergriete te haudene of te doen haudene van etene, drinckene, cleedinghen, abyten ende van alre sustinanchen dies haer behouven sal, redelic ende tamelic naer haeren staet, metten bladinghen van haren goede sonder cost of last van Janne den Raven vors.

Ende hier uppe ende up den vriendeliken deel die tusschen hemlieden ghedaen es van den ghereeden goede, juweelen, inhaven ende cateylen hemlieden toebehoerende, daer af elc sinen deel anveerd ende t'hemwaerts heeft, so kenden hemlieden de vors. Jan de Raven ende de wettelicke stedehauderen over joncf. Mergrieten vors. in den name van hare, mallinc van anderen wel vereffent, verdeelt ende al wel verscheeden van al haren tydeliken goede, ende hebben daer af elc anderen quite ghescolden, ende hebben beloeft elc anders goedinghen nemmermeer eeneghe vexatie, ansprake, empesschement of belet te doene ter causen van bilevinghen of andersins in eenigher manieren, ende waer 't dat eeneghen van hem beeden namaels eenich goed toequame, waer 't by versterften, conqueste of andersins, dat goed saude elc hebben ende behauden toebehoerende ende volghende ziere zijden, sonder den anderen eenich recht an t'hebbene, welke vors. ordianche ende verdeelinghe de vorn. partien hebben

belooft wel te haudene goed, gherechtich ende van werdden t'eeuweliken daghen, het en ware of namaels God gratie gave Janne ende joncf. Mergrieten vors. dat sy eendrachtelic, by consente van mallinc anderen, vergaderden. Actum IIIa die Augusty anno XXXVII.

15

Jan Sciethase en jonkvr. Jorine van Weldeen. 1437-1438.

Jan Sciethase (weduwenaar) en jonkvr. Jorine van Weldene (weduwe). Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

8 juli 1437

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/34 (1), 1436-1437, f° 201 v°.

(*onvolledige teksttraditie, met annotatie 'In den houden bouc'*: Gent, Stadsarchief, 301/34 (2), 1437-1438, f° 19 r°).

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghesceet van taflen, nr. 70.

Kenlic zij etc. dat, up 't ghesceet leden ende ghedaen ten spirituelen hove van scotelen ende van bedden tusschen Janne Sciethasen an d'een zijde ende joncfr. Jorinen van Weldene, zijn wijf was, an d'andere zijde, so zijn de vors. partijen eendrachtelic commen etc., kenden dat zij van al haren tijdeliken goede vriendelic verheffent ende wel verscheeden zijn in deser manieren dat de vorn. Jan ende de vorn. joncf. Jorine elc van hem beeden hebben ende behouden zullen al sulke cateylen als elc up den tijt van nu te hemwaerts heeft ende oec elc van hem beeden in naercommenden tijden te hemwaerts conqueren ende vercrighen zal.

Item noch zo behout de vorn. joncf. Jorine alle de scult van baten die men up den tijt van nu hem beeden van haren weggen ende van haren goeden commende sculdich mach zijn, sonder den vorn. Janne eenich recht daer an te hebbene. Item dat de vorn. Jan stappans overgheven zal joncf. Jorinen alle de copien, recoorden ende andere brieven die hij heeft spreken up haer kindere ende up andere liede, ende elken quytsceldinghe daer af doen also daer toe behoren zal.

Item in 't ghelike zo zal de vorn. Jan Schiethase hebben ende behouden al sulke brieve als hij onder hem heeft ende hem toebehorende zijn van zijnen goedinghen toecommende van pachte, van sculde of andersins, sonder der vorn. joncf. Jorinen eenich recht daer an te hebbene.

Item zo behout joncf. Jorine alle de erve metten catheylen daer up rustende, ende alle de bilevinghe van harer zijde commende, sonder den vorn. Janne of zijnen naercommers nemmermeer eenich recht daer an te hebbene in eenegher manieren.

Item in 't ghelike zo zal de vorn. Jan hebben ende behouden al 't goed dat van zijnen weghe ende van zijner zijde commen es, sonder der vorn. joncf. Jorinen of haren hoyre eenich recht daer an te hebbene.

Ende hier up zo belooft de vorn. Jorine te quitene ende lossene jeghen de Lombarde van Gheeroudsberghe daer voren dat hij up den tijt van nu ghevaen leecht, ende als van den costen in 's ammans, die zal joncf. Jorine ghelden sichtent den 14sten dach in April [*14 april 1437*] tote den daghe dat de vorn. Jan van Pieteren den Visschere ende van den amman van Ghend ontsleggen zijn zal, ende dit ontslaen zal wesen binnen 14 daghen naer de daten van desen. Item noch zo moet de vorn. joncf. Jorine den vorn. Janne betalen ende overlegghen de

somme van 8 lb. gr. omme alle andere sculde an zijn kindere ofte eldere mede te betalene ende te weerne, sonder de scult die joncf. Jorine vors. haren kindren sculdich es ofte oec die zij ghemaect heeft sint dat zij van hem ghesceeden gheweest, die moet de vorn. joncf. selve betalen, sonder Jans cost. Ende hiermede so es de vorn. joncf. Jorine quite ende ombelast van al der scult, sonder die zij voren in dit point an haer ghetrocken heeft. Ende als van den vorn. 8 lb. gr. die Jan Sciethase van joncf. Jorinen hebben zal, zo zal joncf. Jorine Janne leenen de coste van dat hij in de vanghenesse quam tote den 14 dach in April in mindernessen van den vorn. 8 lb. gr., ende boven desen zo zal de joncf. vors. Janne gheven also saen als hij ute gaet 2 lb. gr. ende 't remanant van den 8 lb. gr., dat zal joncf. Jorine vors. Janne gheven binnen 2 maenden daer naer, ende hem daer af kennesse doen alsoe 't behoren zal. Item van den costen die Jan Wetterman ende Jan Sciethase mallinc andren heesschende zijn, daer af zo en zal joncf. Jorine vorn. noch scade ghelden noch bate heffen. Item noch zo moet de vorn. joncf. Jorine den vorn. Janne Schiethase bewijsen ende besetten 25 scilde ts'iaers te zijnen live ende niet langhere, up al 't goet dat zij heeft in de vierscare van Gavere ten goedinckene van der wet, daer onder dat den gront gheleghen es, emmer den vorn. Janne Sciethase wel verzekert zijnde van ziner vors. renten, ende dit besedt vulcommen van den andren daghe in Hoymaent lest vorleden [2 juli 1437], binnen eenre maent daer naer volghende. Ende de vors. rente zal vallen ten 2 paeumenten in elc jaer, waer af d'eerste paeument vallen zal te Kerssavont anno XXXVII° eerstcommende [24 december 1437], ende d'ander t'Sente Jansmesse daer naer volghende anno XXXVIII° [24 juni 1438], ende also voort van jare te jare etc., te betalene de vorn. rente also langhe als de vors. Jan Schiethase leven zal, ende niet langhere. Item noch sal de vors. Jan Sciethase hebben in ghereeden ghelde 5 scilde van der rente die ghevallen es van den 14sten daghe in April [14 april 1437] tote Sente Jans daghe lest vorleden [24 juni 1437]. Item noch zo moet joncf. Jorine Pietren den Visschere bewijsen ende verzekeren de somme daer voren dat hij voor Janne den Sciethase borghe staet ten Lombaerden van Gheroudsberghe, ende dit up 't goet haer toebehorende bij Haelst, gheheeten 't goet te Raffelghem, ende intsgheelijcx Heinricke van den Upstalle van gherekenden costen in de vanghenesse toter somme van 6 lb. 13 s. 6 d. gr. up 't selve goet, ende dit binnen 6 weken eerstcommende, ende boven desen den vors. Heinric van der vorn. somme wettelicke kennesse doen voer scepenen, also daer toe behoren zal.

Ende bij also dat in naercommenden tijden eenich van hem beeden goed toequame, verstorve ofte dat zij anders goed cochten ende ghecreghen in wat manieren dat hemlieden toequame, dat zal elc van hem beeden hebben ende behouden ende voort volghen ter doot van hemlieden ter zijden waert danen zulke goede commen zullen zijn, sonder den andren of zijnen hoyre eenich recht daer an te hebbene of te vermetene van nu voortan in eenegher manieren.

Ende hier mede de vorn. Jan ende joncf. Jorine vornt. van al haeren tijdeliken goede ende van al dies zij elc andren heesschen mochten, zij hemlieden elc van andren kennen wel ghepaeyt, vernoucht ende al ghenouch ghedaen, ende scelden elc andren gheel ende al quite, nu ende t'eweliken daghen, ofte het en ware dat hemlieden God naermaels gratie verleende dat zij weder d'een met den andren verliefden ende weder vergaerden. Ende dit beloven partien an beede zijden elc andren wel ende duechdelic te vulcommene ende te houdene goet, vast ende van weerden, elc up een redelicke scult ende verbuerte van 200 lb. par., te gane up dat zij verbuert worden naer de wet van der port etc. Actum VIII die Julii anno XXXVII°.

Gillis Pieters en Mergriete van der Straten (een dochter: Betkin). Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen en conquesten.

24 september 1431

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/31 (2), 1431-1432, f° 17 v°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghescet van taflen, nr. 39.

Kenlic zij etc. dat up ende naer 't ghescheet, ghedaen ende overleden ten spirituelen hove van tafelen ende van bedden tusschen Gillisse Pieters an d'een zijde ende Mergrieten van der Straten, zijn wettelic wijf, an d'andere, zo zijn de vors. partyen eendrachtelic commen etc., kenden ende lijden dat zij van allen haerlieder tijdeliken goede dat hemlieden onse lieve heere God up dese weerelt verleent heeft onderlinghe vriendelic vereffent, verscheeden ende al wel verdeelt zijn in der condicien ende manieren hier naer verclaert.

Eerst dat Gillis Pieters vors. hebben, heffen, behouden ende anverden zal, stappenans heffende vrome, t'zinen propren goede alle de goedinghe in huusinghen ende ervachticheden die van siner zijden commen zijn, ende oec 't ghecochte ende 't ghecreghen goed binnen huwelicke evenverre dat gheleghen es binnen der prochie van Meere bi Aelst, met sulken boemen ende cattheylen alsser up sijn ende toebehoeren, ende voort met sulken commere ende laste, erflic ende lijfrente, alsser uute gaen, sonder der selver Mergrieten eenich recht daer an t'hebbene of vermetene in eenigher manieren, ende dit over zijn derdendeel van den goede hem beeden toebehoerende.

Item sal Mergriete van der Strate vors. hebben, behouden ende anverden, stappenants vrome heffende, t'haren propren goede alle de goedinghen ende erfachticheden die van haerer zijden commen zijn, gheleghen binnen der prochien van Wettere ende van Massemine, met sulken huusinghen, boemen ende catteylen alsser up sijn ende toebehoeren, ende voort met sulken commere ende scheinse alsser jaerlicx uitgaet, sonder Gillisse vors. eenich recht daer an te hebbene.

Item sal Betkin Pieters, haerer beeder dochtere, over haer derde hebben ende behouden, stappans vrome heffende, t'haren vryen propren goede uuter goedinghen boven verclaert de somme van 30 s. gr. 's iaers ervelic, te wetene es 2 s. gr. 's iaers erflic die Gillis Pieters, de vadere, haer bezedt ende bewijst – over dat sijn derde betere es dan 't hare –, up eene stede hem toebehoerende, gheleghen ter meeten gheheeten 'ter beke', ende d'andere 28 s. gr. 's iaers ervelic zal de vors. Betkin hebben ende halen up der vors. Mergriete van der Straten, harer moeder, goedinghe, ligghende ghemeene ende onverdeelt ter plaetsen boven verclaerst.

Item als van den goedinghen der selver Mergrieten van der Straten toecommen ende verschenen vor de date van desen ghescheede, gheleghen binnen der prochie van Massemine ende van Wettere vors., so sal elc van Gillisse, Mergrieten, sijn wijf, ende Betkine, haerer beeder dochtere, hebben sijn derdendeel, 't welke sij vervolghen sullen te ghemeenen coste in baten ende in commere, in condicien storve de vors. Betkin zonder wettelic hojr van haeren lechame commende te live blivende, dat dan elc van Gillisse ende Mergrieten, sijn wijf, oft haerlieder hojr ende naercommers up dat hemlieden ghebrake hebben ende halen soude d'een heeltsceede duergaende van den goedinghen, der selven Betkine te deser ordinanschen ende verdeelinghe toegheleyt.

Item also van der somme van 36 lb. gr. die de vors. Gillis ende Mergriete, sijn wijf, t'achtere ende sculdich zijn diversschen personen, daer af van someghen dach van paeymente staet up d'ander gherees te gheldene, elken van Gillisse, Mergrieten ende Betkine sijn last draghende van den derdendele, te wetene es 12 lb. gr.

Ende bi also dat eenich van Gillisse ende Mergrieten in toecommenden tijden eenich goed toequame bi versterften, conqueste, ghiften ofte anderssins, dat sal elc houden volghende sijnder zijden, zonder den andren in toecommenden tijden eenich recht an t'hebbene.

Ende hier up ende up den vriendeliken deel die zi onderlinghe ghedaen hebben van den juweelen, inhaven ende cattheylen, zo kenden hemlieden de vors. Gillis ende Mergriete van allen haren vors. tijdeliken goede onderlinghe wel vereffent, verscheeden ende verdeelt, ende hebben elc andren gheheelic ende al quite ghescolden ende scelden quite sonder den andren in toecommenden tijden yet te heesschene of an 's anders toegheleyde goed eenich rechts te vermetene, het en ware of hemlieden naermaels God gracie gave dat zi bi consente ende ghemeenene overeendraghene van mallinc andren weder verliefden ende vergaderden.
Actum XXIII die Septembris anno XXXI.

16/2

Gillis Pieters, (weduwnaar van Mergriete van der Straten), en Mergrite sReyneeren, (weduwe van Gillis de Lakenmetere). Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

9 november 1437

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/34 (2), 1437-1438, f° 34 r°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghesceet van taflen, nr. 74.

Kenlic zij etc. dat up ende naer 't ghescheedt ghedaen ten spirituelen hove van tafelen ende van bedden tusschen Gillisse Pieters an d'een zijde ende Mergrieten sReyneeren, zijnen wettelicken wive, an d'andre, so zijn de vors. partijen eendrachtelic commen etc., kenden dat zij van al haren tijdeliken goede, dat hemlieden Onse Heere God up dese weerelt verleent heeft, onderlinghe vriendelic verheffent ende al wel verdeelt zijn in der manieren hier naer verclaerst.

Eerst dat Gillis Pieters vors. behouden ende aenveerden zal stappans vrome heffende zijn goedt ende erfachtichede metten upgaenden houte alsoo 't ghestaen ende gheleghen es in de prochie van Erpe bij Aelst, sonder der vors. Mergrieten eenich recht daer an te hebbene noch oec eeneghe bilevinghe te houdene an 't vors. goed.

Item heeft Gillis 't vierendeel van eenen huus ghestaen bij den beelfroete ende 't vierendeel van zeven huusen, de drie ghestaen in de Sevaenstrate ende d'ander viere bachten up de veste, waer af Gillis vors. heeft vercocht zijnen wettelicken wive dese vors. 8 vierendeelen van huusen als vooght te harer kinder behouf, die zoe hadde bij Gillisse den Lakenmetere, haren man was, bij consente van scepenen den uppervooghden, bij maghen ende vrienden, de somme van 15 lb. gr., van welker somme Gillis vors. hem kende betaelt ende al ghenouch ghedaen.

Item heeft Gillis al 't pensioen dat ghevallen es toter tijdt van nu van den ghelde dat Bette, sijn dochtere, uut heeft gaende ten weesen ghelde.

Item heeft Gillis 7 lb. gr. an Janne van Dendermonde, waer af copie es die spreect van drien, maer de 2 behoren toe zijner dochter up dat nieuut conste ghecrighen.

Item noch an Aeubeert Steemaer 16 s. 6 d. gr. Item an Arendt den Brune 12 gr.

Item an Claeyse den Vos 8 gr. Item van den weesen ghelde dat Gillis Stijl onder hem heeft 't pensioen tot nu. Item van den ghelde dat Ghildolf de Mets onder hem heeft 't pencioen tot nu. Item van macten huushure 21 gr. Item moet betalen de vors. Gillis desen naervolghenden commer: in 't eerste Betten, zijnder dochter, die hij hadde bij Mergrieten van der Straten, zijnen wetteleken wive was, 10 lb. 13 s. gr., item Mathise den Pape 2 lb. gr., item van pensioene 12 gr., item Mathijse vors. 18 scilde, item luten 12 gr., item Gillisse van der Eeken 14 gr., item Gillisse den Pratre 7 s. gr., item Janne Lueribouts 2 s. gr., item de rente t'Erpe 9 s. gr., item Cornelisse van Naeyene 10 gr., item Claise Cornelis 4 gr., item Over Scelde van onghelde 4 gr., item Willem Gheens 6 gr., item an de Coutere 8 gr., item van wine 6 gr., item Gillisse den Sadeleere 10 gr., item bij den Jacopijnen 3 s. 6 d. gr.

Item jeghen de vors. bate ende commere die Gillis vors. heeft ende ghelt, so zal Mergriete vors. heffen bate ende commere ghelden also hier naer verclaerst staet. Eerst zal de vors. Mergriete behouden te haren vryen propren goede stappans vrome heffende van zulker erfachtichede als ghestaen ende gheleghen es in de prochie van Nazaret met den bomen diere up zijn, sonder Gillisse vors. eenich recht daer an te hebbene noch ooc bilevinghe. Item heeft Mergriete vors. al de renten van den huusen, sonder van macten 21 gr. Item heeft Mergriete vors. 15 scilde ende 14 gr. up Pietren den Kimpe, item an Lippin Dam 34 gr. Item heeft Mergriete vors. 't pentioen an Pieteren den Baertmakere van weesenghelde dat hij onder hem heeft toter tijd van nu. Item Kerstoffels Viliers 't pentioen toter tijd van nu. Item heeft de vors. Mergriete 't vierendeel van eenen huus an 't beelfroot, item 't vierendeel van zeven huusen, de drie staende in de Sevaenstrate ende d'ander viere up de veste. Item moet ghelden ende betalen Mergriete vors. desen naervolghenden commere ende scult: item haren kinderen van weesen ghelde 4 lb. gr., item Gillis den Grote van wullen 3 lb. 13 s. 4 d. gr., item Gillis Scroten wive 2 s. gr., item den blaewere 16 s. 6 d. gr., item den verwere 10 s. gr., item den backere ende bruwere 20 s. 8 d. gr., item harer suster 9 scilde, item Sanders Robs 6 s. 4 d. gr., item bij den Jacopinen 5 s. 6 d. gr., item der joncfr. Ackermans 3 s. gr., item Lievine an de Coutere 4 s. 6 d. gr., item an den Calanderberch den smet 28 gr., item den maerscalc 10 gr., item in de costen an den Santberch 4 s. 6 d. gr., item Janne van Saren van calke 2 s. 6 d. gr., item van cleerne 4 gr., item den backere van brode 17½ gr., item van boteren 3 gr., item Janne den Scoenere 7 gr., item van pelsen 10 gr., item van eender rance 9 gr., item Justaes Qurets 12 gr., item Pieter Linen van camhueren 2 s. 6 d. gr., item an 't beelfroot Mechiele van den Steene 3 gr., item eenen temmerman 4 gr., item eender cartsterigghen 10 gr., item den scoemakere 15 gr., item an de Coutere 8 gr., item in der wijc van der duechtghelde 1½ gr., item van haers zoons scoen 4½ gr., item in de Veltstrate van scoen 16 gr., item den sceppere 3 s. 6 d. gr., item an den Coerenaert van evenen 10 s. gr., item Aechte van Boergevale 13 gr., item der meesterigghen 8 gr., item Martin Bruweele 6 gr., item Gillis Voestervrauwe 2 s. 10 d. gr., item van volne 5 s. gr., item de rente die buten huusen gaet ghelt Mergriete toter tijdt van nu, item Wouteren den Crudenier 4 s. 6 d. gr., item de rente van Nazarette 2 s. 8 d. gr., item Philippe in de Leye 5 s. 6 d. gr.

Item voort belooft Gillis Pieters ende Mergriete vors. dat zij elc andren quiten zullen van der scult die elc aenveert te betalene sonder mallinc anders scade. Item als van den baten insghelijcx, elcx anders toegheleide goed paysivel te latene ghebruken. Ende dit verzekeren partijen an beede zijden, elc up hem etc.

Ende bij also dat hemlieden in toecommenden tijden eenich goed toequame, bij versterften, giften, conquesten of andersins, dat zal elc van hemlieden houden volghende ziere zijden, sonder den andren in toecommenden tijden eenich recht daer an te hebben, ende hier up ende up 't verdeel van den juweelen, inhaven ende catheylen so kenden hemlieden de vors. Gillis

ende Mergriete van al haren vors. tijdeliken goede onderlinghe wel verheffent ende verdeelt, ende hebben elc andren gheelic ende al quite ghescolden, sonder d'een den anderen in toecommenden tijden yet te heesschene.

Actum IX die IXbris anno XXXVII°.

17

Jan van Gheertruudt en Jehane van den Heerweghe. 1438.

Jan van Gheertruudt en Jehane van den Heerweghe. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

29 juli 1438

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/34 (2), 1437-1438, f° 178 v°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghesceet van taflen, nr. 86.

Kenlic zij etc. dat up 't ghescheedt overleden ende ghedaen te spieretuelen hove van scotelen ende van bedden tusschen Janne van Gheertruudt an d'een zijde ende Jehanen van den Heerweghe, zinen wive, an d'andere, zo zijn de vors. Jan ende Jehane eendrachtelic comen etc., kenden ende lijden dat zij van haerlieder tideliken goede vriendelic verheffent ende verscheeden zijn in deser manieren dat de vors. Jan alleene behoudt al sulc cateylic goedt als hij te hemwaert heeft t'sinen propren goede, ende al sulke sculden in baten ende in commere als hij alleene up hem selven ghebuercht ende ghemaect sonder vors. Jehanen daer af eenighe bate te heffene of commer te gheldene in eenigher manieren.

Ende hier jeghen behoudt de vors. Jehane te haeren voordeele ende vryen properen goede al 't goed ende ervachtichede dat zo heeft van haerer zijde commende metten huusinghen, boemen ende catteylen diere up zijn ende met allen den baten ende proffijten die daer an cleven, al sulke juweelen, inhaven ende catteylen die soe te haerwaert heeft, ende al sulke sculden in baten ende in commere als zoe alleene up haer selven ghebuercht ende ghemaect heeft sonder de vors. Jan in die goedinghen of an yet datter an cleven mach emmermeer eenich deel of recht an te hebbene, te haelne of te heesschene van bladinghen, van bilevinghen of andersins bij eenighen wetten, spieritueel ende temporeel, in eenigher manieren, ende dat mids zekeren ghereeden goede dat soe hem betaelt ende overgheleyt heeft.

Voort, waer 't dat namaels eenighe van hem beeden eenich goed toequame bij conqueste, bij ghiften of andersins, dat goed soude elc van hemlieden hebben, behouden ende paeysivel ghebruken toebehorende ende volghende elcx zijde danen het comen waere, sonder d'een den anderen eenich deel of recht te hebbene etc.

Ende hier up kenden hemlieden de vors. Jan ende Jehanne mallinc van anderen wel verheffent ende verscheden van al haerlieder tijdeliken goede etc., ende hebben al dit verzekert etc., ende te houdene etc., het en waere dat hemlieden namaels God gratie gave dat zij eendrachtelic bij mallinc anderen vergaderden. Ende inghelijcx heeft de vorn. Jan quite ghescolden Janne van den Heerweghe fus Gillis, der vorn. Jehanen broeder, ende Coelaert Eecman, haeren zwagher, van al der handlinghe die zij van haeren goede gheaenvert hebben ende van al dies hij hemlieden heesschen mochte van allen voorledenen tijden, niet ute ghesondert.

Actum XXIX die Julii anno XXXVIII.

Jan Jaquemin en Mergriete vanden Heede. 1439.

Jan Jaquemin en Mergriete vanden Heede. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

31 juli 1439

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/35 (1) 1438-1439, f° 203 v°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Ghescet van taflen, nr. 96.

Kenlic zij etc. dat up 't ghescheet overleden ende ghedaen ten spirituelen hove van scotelen ende van bedde tusschen Janne Jaquemin an d'een zijde ende Mergrieten vanden Hende, zijnen wive, an d'ander zijde, so zijn de vors. Jan ende Mergriete eendrachtelic comen etc., kenden ende lijden dat zij van haerlieder tijdeliken goede vriendelike verheffent, verscheeden ende verdeelt zijn in deser manieren dat de vors. Mergriete behaut te haeren voordeele ende propren goede alle de goedinghen van harer zijden commende, in leenen, erven, erveliken renten met allen haeren toebehoerten, also wel bossche, haute ende catteylen diere up zijn als andersins, niets ute ghesondert sonder Janne Jaquemins eenich recht an te hebbene, ende heeft de selve Jan belooft ende hem verbonden bij ziere kersteliker trauwen ende man waerheden hem an de vors. goedinghen van Mergrieten zijde commende nemmermeer eenichs rechts te vermetene van bladinghen, bilevinghen, catteylen noch andersins t'eenighen wetten, spiritueel of temporeel, in eenigher manieren. Item inghelijcx behaut de vors. Mergriete de huusinghen binnen Ghend die zoe hadde ende an Janne brochte sonder den vors. Jan eenich recht an te hebbene. Item van allen uitsculden ende insculden hem beeden anclevende, so es gheordineert dat Mergriete behoudt alle de sculden die zoe an Janne brochte in baten ende in commere, ende boven dien sal de vors. Mergriete ghelden ende weeren van den sculden van commere, van Jans zijde commende, toter somme van 11 lb. gr., te wetene Jacop van Everghem 10 lb. gr., item der weduwen sBaken ende der weduwen Sutters elkere 10 s. gr. Voort sal de vorn. Mergriete Janne vorn. gheven ende betalen de somme van 4 lb. gr., de 2 lb. gr. t'Sente Jansmesse midssomers in 't jaer XL eerstcommende [24 juni 1440] ende d'ander 2 lb. gr. te Kerssavont daer naer volghende in 't selve jaer [24 december 1440]. Al dit heeft de vors. Mergriete bekent ende verzekert etc.

Ende de vors. Jan behaut alle de huutsculden ende insculden in baten ende in commere die Jan an haer brochte ende selve gheborcht ende ghemaect heeft, ende sal der vors. Mergrieten daer af vry, costeloes ende al scadeloos hauden ende quiten, verzekert etc. Ende heeft de selve Jan voort belooft dat hij zijn pleytscip metten ghewande ende al datter toebehoert, dwelke hij behaut t'sinen propren goede, niet en sal becommen, vervremden, belasten of bezwaeren voor dat hij de vors. sculden afgheleit ende betaelt sal hebben omme der vors. Mergrieten van den selven sculden scadeloos ghequijt te zine.

Ende inghelijcx heeft de vors. Mergriete belooft dat soe 't huus ende stede Tusschen Poorten bij den Slusekine, daer zoe nu in woent, ende 't huus daer naest, daer Lievin vanden Hecke, haer zone, in woent, even verre dat soe deel ende recht der in heeft, niet en sal vercoepen, becommen, belasten noch beswaeren voor de tijt dat soe de vors. sculden, die zoe an haer ghetrocken heeft, ende oec de 4 lb. gr. die zoe Janne Jaquemijns betalen moet

ghehouden ende betaelt sal hebben, omme den vors. Jan van al dies wel bewaert ende scadeloes ghequit te sine.

Voort behaut de vors. Jan Jaquemins al 't havelic ende catteylic goed dat hij te hemwaert heeft omme daarmede zinen vryen wille te doene, ende insghelijcx behaut de vors. Mergriete al 't havelic ende catteylic goed dat soe te haerwaert heeft t'haeren properen goede omme haeren vryen wille mede te doene.

Ende waer 't dat eenighen van hem beeden namaels eenich goed toequame, waer 't bij versterften, bij conqueste of andersins, dat goed soude elc van hem beeden hebben ende behouden toebehoerende ende volghende ziere zijden, sonder d'een den anderen eenich recht an te hebbene.

Ende hier mede kenden zij hemlieden mallinc van anderen wel verheffent, verscheeden etc. Ende hebben voort belooft dese verdeelinghe te haudene etc. ofte het en waere dat hemlieden namaels God gratie gave dat zij eendrachtelic, bij consente van mallinc anderen, vergaderden.

Actum ultima Julii anno XXXIX.

19

Martin van Massemine en jonkvrouw Lijsbette van Doynse. 1440 – 1445.

Martin van Massemine en jonkvrouw Lijsbette van Doynse. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

16 februari 1440 n.s.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/35 (2), 1439-40, f° 73 v°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK Monique, 'Eendrachtelic commen ende vriendelic verefent: boedelverdelingen voor de schepenen van de Keure van Gent tussen echtparen gescheiden van tafel en bed 1439 – 1450', in: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor de uitgave der Oude Wetten en Verordeningen van België*, XLVIII, 2007, nr. 6.

Kenlic dat up 't ghescheet, overleden ten spierituelen hove van tafelen ende bedden tusschen Martine van Massemine an d'een zijde ende joncfr. Lijsbetten van Doynse, zijnen wettelicken wive, so zijn de vorn. partijen eendrachtelic commen ende kenden hemlieden van al haerlieder tijdelicken goede verheffent, verscheeden in deser manieren dat de vorn. joncfr. Lijsbette behout de leene, erve ende ernelicke rente, de cateylen daer up zijnde, van harer zijde commende, sonder den vorn. Martine daer eenich recht daer an te hebbene.

Ende in sghelijcx, so sal de vorn. joncfr. Lijsbette behouden alle de juweele, inhaven ende cateylen die zoe hadde ende haer toebehorde ten tijde dat zoe Martine in huwelicke begriep.

Dies zo moet de vorn. Lijsbette betalen t'enen den vorn. Martine Gellante van Massemine de somme van 12 lb. gr. 10 s.

Ende in sghelicx behout de vorn. Martine al 't goed van ziere ziede commende behouden dien dat hij vor de vorn. 12 lb. 10 s. gr., die de vorn. Lisbette vor hem betaelt heeft, betaelen ende weren sal alle de scult die hij voor huwelic ende sint der vergaderinghen van huwelicke tot den daghe van heden ghemact heeft, sonder der vorn. Lijsbetten cost of last.

Ende elc van hem beeden behout zijn scult van baten.

Ende bij also dat hemlieden naermaels eenich goed toequame bij versterften of andersins, dat sal elcx zijde volghen, sonder den andren eenich recht daer an t'hebbene, ende vort volghen ter doot van hemlieden ter zijden waert danen sulc goed commen sal zijn, sonder hemlieden of haerlieder hoyr emmermeer eenich rechts daer an te vermetene.

Ende hier mede de vorn. Martin ende jonfr. Lijsbette van al haren tijdelicken goede ende van al dies zij elc andren heessen mochten, zij hemlieden elc van andren kennen verdeelt, ende scelden elc anderen quite, ofte et en ware etca.
Ende mids deser quitescheldinghe, so belooft de vorn. Martin der vorn. Lijsbetten haer haer brieve te leverne van renten, bilevinghen ende andersins.
Actum XVI die Februarii anno <XXXIX>.

20

Ghiselbrecht van Lamsweerde en jonkvrouw Marie Robins. 1441 – 1457.

20/1

Jonkvrouw Maria Robins heeft in Hulst 'juweelen ende abijte, haren lichame toebehorende' achtergelaten, in het huis waar Gijzelbrecht van Lamsweerde woont. Hier wordt als grond van de scheiding slechts verwezen naar 'bij zekeren causen ende redenen die hemlieden toe purren'. Voorakkoord van boedelverdeling.

10 mei 1441.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/36 (1), 1440-1441, f° 141 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic dat Ghiselbrecht van Lamsweerde an d'een zijde ende joncfrouwe Marie Robins fa. Arends, zijn wijf, an d'andre commen zijn etc., kenden dat ute dien dat zij bij consente ende overeendraghene van mallinc andren sceeden willen van elc andren ten spirituelen hove ende temporelen hove, daer ende alsoo't behoren zal naer de rechten van den selven hoven bij zekeren causen ende redenen die hemlieden toe purren, zij hebben gheloofd 't ghescheet ten spirituelen hove tusschen hemlieden leden zijnde daer zij elc andren ghereescepe in doen zullen te sceedene van haerlieder tijdelicken goede in deser manieren dat de vors. joncfrouwe Marie behouden zal t'haren propren goede alle goedinghen in erven ende erflicken renten die hare van vadre ende moedre te huwelicke ghegheven waren, ende die haer sindt van hare zijde commende verstorven zijn, ende alsulke juweelen ende abijte, haren lichame toebehorende als zoe te Ghiselbrechts huuse ghelaten heeft, ende hier ieghen zal de vors. Ghiselbrecht hebben ende behouden ende t'zinen propren goede alle de goedinghen van ziere zijde commende ende gheconquesteert binnen huwelicke van hem beeden, in leenen, erven, erflicken renten, moure, mourpachte, de behuuse stede te Hulst, daer hij in woont, keeten, juweelen, inhaven, cateilen, uitsculden, insculden, in baten ende in commere die zij beede te gadre gheborcht ende ghemaect hebben, sonder de vors. joncfrouwe Marien daer af eeneghe bate te heffene noch commer te gheldene in eenegher manieren.

Voort van den ghescille dat zij hebben van der heelt van eenen huus ende stede, ghestaen ende ghelegghen in de Beghijnstrate te Hulst, daer Arent Robin, der vors. joncfrouwen Marien vadre, wijlen in woonde, met 2 andren husekinen staende binnen der vors. poort van Hulst, ende van 2 lb. gr. s' iaers lijfrenten jaerlicx gaende uter vors.

joncfrouwen Marien goedinghen van harer zijde toecommende ten live van joncfrouwe Kathelinen Robins, harer sustere, religieuse sHertoghinnendale bij Bruecele, ende van Thomase den But, haren neve, ende voort te wiens coste 't ghescheet tusschen hen beeden ten spirituelen hove ghedaen zal worden, so hebben hemlieden de vors. Ghiselbrecht ende joncfrouwe Marie an beeden zijden van den selven 3 pointen ghesubmitteert ende zijn bleven in de ordinance ende segghen van 4 personen, over elke zijde 2, die zij daertoe ghecoren hebben, te wetene Clais van der Sickelen ende Cornelis de Jaghere, ghecoren over den vors. Ghiselbrecht, ende Jan uten Hove, watergrave van Vlaenderen in deser tijt, ende Jacop van der Sompele f. Arents, ghecoren over de vors. joncfrouwe Marie, ende hebben de vors. Ghiselbrecht ende joncfrouwe Marie belooft 't gheent, datter de vors. 4 personen af ordineren ende segghen zullen, te nemene over danckelic ende wel te houdene goed, gherechtich, etc.

Ende daer up, als 't ghescheet ten spirituelen hove tusschen hemlieden overleden zal zijn, zullen zij elc andren generalic quijtscedinghe doen ten temporelen hove, daer ende alsoo't behoren zal, van den ghesceede ende verdeelinghe van al haerlieder tijdelicken goede met zulken beloften ende verbanden, alsser toebehoren zullen, nemmermeer te elc anders goedinghen te sprekene noch eenich recht te heesschene van bladinghen, bilevinghen noch andersins t'eenighen wetten, spirituel of temporel, in eenegher manieren.

Ende, zo wat goedinghen namaels eeneghen van hem beeden, die goedinghen hebben, behouden ende paisivel ghebruken zal toebehorende ende volghende elcx zijde t'eeuwelicken daghen sonder den andren eenich recht an te hebbene, ende dat zij die verdeelinghe ende quijtscedinghe zullen houden goet, gherechtich etc. t'eeuwelicken daghen, het en ware dat zij bij der gracien Gods namaels bij elcx consente weder vergaderden.

Actum X May anno XLI.

20/2

Ghiselbrecht van Laminszweerde en jonkvrouw Marie Robins, dochter van Arent. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed (zie voorakkoord van 10 mei 1441). Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen en conquesten.

20 oktober 1441

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/36 (2), 1441-1442, f° 26 r°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Eendrachtelic commen, nr. 15.

Kenlic zij dat up 't ghesceet, overleden ten spirituhelen hove van scotelen ende bedde tusschen Ghiselbrecht van Laminszweerde an d'een zijde ende joncvrouw Marien Robins filia Arents, zijnen wive, an d'andere, so zijn de vors. Ghiselbrecht ende joncfrouwe Marie eendrachtelic commen voor scepenen van der Kuere etca., kenden dat zij van al haerlieder ghescillen ende haren tijdelicken goede vriendelic verheffent zijn, volghende de vorwarden ende submissien die zij daer af daden ter kennessen van scepenen den 10sten dach van Meye anno XLI [10 mei 1441], in 't scependom mer Jan Vilains, ruddere, ende Ghelnots van Leyns etca., folio CXLI, in deser manieren dat elc van hem beeden behoudt elcx goedinghen van elcx zijde commende ende elken toegheleyt zijn naer 't verclaers van der copie diere af es. Voort van den ghescille dat zij hadden van eenighen parcheelen, daer af zij hemlieden submitteerden ende bleven in 't segghen van 4 persoonen, over elke zijde twee, te wetene Clais van der Stichelen, Cornelis de Jaghere, ghecoren over den vorn. Ghiselbrecht, ende Jan

uten Hove, watergrave, ende Jacop van der Sompele, ghecoren over de vors. joncvrouwe Marie, so hebben de vorn. 4 persooene eendrachtelic hairlieder ordonanche gheordineert ende gheseit, daerop partien an beede zijden hebben ghenomen overdanckel te houdene ende van werden, te wetene dat de vors. joncvrouwe Marie behouden sal alle de renten, bladinghen ende proffijten van haren goedinghen die ghevallen zijn zin den daghe van der ghescheede ten spirituhellen hove tusschen hem beeden, twelke was den XVIIIsten f. Aprilis anno XLI [18 april 1441], sonder den vorss. Ghiselbrecht daer an eenich recht an te hebbene, voort van den rechte dat joncvrouwe Marie hebben soude an 't huus ende erve, staende in de Beghinstrate t'Hulst, daer Arent Robins, wilen der vors. joncvrouwen Marien vader, in woende, met 2 ander huusekine, staende binnen der vors. poort van Hulst, ende voort dat de vors. joncvrouwe Marie alleene belast bliven sal metten commer van 2 lb. gr. s' iaers lijfrenten ten live van joncvrouwe Katelinen Robins, harer zustere, religieus in tsHertoghinnendale bij Bruesele, ende van Thomase de Buc, haren neve, sonder den vors. Ghiselbrecht in de selve lijfrente yet belast te zijne. So es 't segghen van 's vornoemden 4 mannen dat haer de vors. Ghiselbrecht daerover gheven sal de somme van 12 lb. gr., die zoe kent ontfaen hebben, kent haer daer of vernoucht, etca., item de costen van der ghescheede ten spirituhellen hove van der copien ende allen ghescrijften haerlieder ghescheede anclevende zullen zij ghelden alf ende alf, ende al de vors. ordonanche bij consente van beede partien de selven partien wel te houdene up eene scult van 100 lb. par., te gane up dat zij verbuert worden also men useert binnen Ghend.

Ende mids deser kennessen kenden hemlieden de vors. Ghiselbrecht ende joncvrouwe Marie mallinc van anderen wel verheffent van al haerlieder tijdelicke goede ende hebben daer af elc ander generalic quijte ghescolden. Ende voort de vors. wettelike kennesse, boven ghenopt van den goedinghen die elken toegheleyt zijn ende dat elken volghen sal ziere zijden alle goedinghen die hemlieden toecommen moghen bij versterften, conquestie of anderssins ende dat zij de vors. verdeelinghe belooft hebben te houdene van werden etc., of het en ware dat hemlieden naermaels God gracie gave dat zij bij consente van mallinc anderen etc.
Actum XX Octobris anno XLI.

21

Gregoris vander Haghe en jonkvrouw Mergriete vander Eetvelde. 1442 – 1451.

Gregoris vander Haghe en jonkvrouw Mergriete vander Eetvelde (weduwe van Jan Cabeliaeu). Boedelverdeling ingevolge scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

10 oktober 1442

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/36 (2), 1441-1442, f° 140 v°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Eendrachtelic commen, nr. 18.

Kenlic etc. dat up 't ghescheet, overleeden ende ghedaen ten spierituele hove van scotelen ende van bedde tusschen Gregoris vander Haghe an d'een zijde ende joncvrouw Mergrieten vander Eetvelde, zijnen wijve, an d'ander zijde, so zijn commen etc. de voors. Gregoris over hem selven ende Jan vanden Eetvelde alias Mahieus, der voors. joncvrouwe Mergrieten vader, als wettelike volle macht over haer hebbende in deze zake, alzo't te vullen bleec bij zekeren openen beseghelten lettren onder der stede seghele van Doornike uuthanghende, kenden ende

lijden dat zij van al haren tideliken goede verheffent, versceede ende verdeelt zijn in deser manieren dat de voors. Gregoris behoudt allene t'zijnen propren goede al sulke juweelen, haven ende catheylen als hij te hemwaerts heeft, sonder der voornoemden joncfrouwe Mergriete eenich recht an te hebbene, ende de voornoemde joncfrouw Mergriete behoudt alleene t'haren propren goede, sonder Gregoris eenich recht an te hebbene, al sulke bilevinghe als haer, ter causen van der versteerfte van Janne Cabeliaeu, wilen haren man was, bleven ende haer anghewijst es, ende de goedinghe, daer de voornoemde Jan Cabeliau uut verstaerf, hoe ende waer die ghestaen ende ghelegghen zijn, ende ooc de 20 s. gro. die Willem de Witte, ter causen van haren voors. bilevinghe t'achter was, ende voort sulke juweelen ende catheylen alzo te haerwaert heeft; item behoudt zo insghelijcx 30 halster coerens ts' iaers erflic, die Jan vanden Eetvelde, haer vader, den voors. Gregoris ende joncvrouwe Mergriete, t'sinen wive, t'uwelike beloefde ende gaf, metten achterstelle daeran clevende.

Voort heeft de voors. Gregoris Janne vanden Eetvelde quite ghescolden al sulke somme van penninghen als hij Janne leende mede te vervolghene 't ghedinghe, wilen upstaende tusschen der voors. joncfrouwe Mergriete, ziere dochtre, met Gregoris, haren man, an d'een zijde ende joncfrouw Jehanne Rijms ende den hoyre van den voornoemden Jan Cabeliaeu an d'andre zijde, van welken ghedinghe de voors. Jan vanden Eetvelde belooft adde den voornoemden Gregoris ende joncfrouw Mergriete, zijnen wive, scadeloos te quitene, sonder den voornoemden Jan vanden Eetvelde van dien emmermeer yet te heesschene bij woorden noch andersins. Ende de voors. Gregoris behoudt alleene al de scult in baten ende commere die men hem ende joncfrouw Mergriete, zijnen wive, sculdich es, ende zij t'achter ende sculdich zijn moghen toten daghe van desen ghescheede, ende heeft de selve Gregoris belooft joncfrouwe Mergriete, zijnen wive, van al dien commere vry, costeloos ende al scadeloos te houdene ende te quitene.

Ende, waer 't dat eeneghen van den voors. Gregoris ende joncfrouw Mergriete, zijnen wive, namaels eenich goed toequame bij versterften, conqueste of andersins, dat goed soude toebehoren ende volghen elcx zijde dinen dat quame, sonder den andren eenich recht an te hebbene.

Ende mids desen hebben de voors. partijen an beede zijden belooft dit besceet ende verdeelinghe wel te houdene goed ende van weerden t'eeuweliken daghen, of et en ware dat hemlieden namaels God gratie gave dat zij, bij consente van elc andren, eendrachtelic weder vergaderden.

Actum Xa die Octobris anno XLII°.

22

Jacop van Loo en Amelberghe Metsaerts. 1443.

Jacop van Loo en Amelberghe Metsaerts, dochter van Jacop. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenoot én beperkte gemeenschap van katelen.

4 april 1443 n.s.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/37 (1), 1442-1443, f° 116 v°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Eendrachtelic commen, nr. 21.

Kenlic etc. dat naer 't ghescheet, overleden ten spirituelen hove van scotelen etc. tusschen Jacop van Loo an d'een zijde ende Amelberghen Metsaerts fa Jacops, zijn wettelicker wive, an d'andere, so zijn de selve Jacop ende Amelberghe eendrachtelic commen zijn etc., ende kenden dat zij van al haerlieder tijdelicken goede, bij advyse ende overeendraghene van haerlieder vrienden ende maghen, d'een van den andren vriendelic verscheeden zijn in deser manieren dat de vors. Jacop behouden zal alle de goedinghen in erven, huusen, juweelen, inhaven ende cateylen, uitsculden, insculden, van zijnder zijde commende, ende also hij die te hemwaerts heeft ende ter tijt van nu besittende es, sonder der vorn. Amelberghen eenich recht daer an te hebbene of heesschene van bilevinghen of andersins; ende heeft beloofd ende haer verbonden bij harer kerstelicker trauwen ende wijfwaerheden hare an de vors. erfachteghe goedinghe, nochte an eeneghen leenen ofte andre goedinghen, die de vors. Jacop voortijts vercocht heeft, nemmermeer recht van bilevinghe te vermetene t'eenegher wet, spiritueel of temporel, in eenegher manieren.

Item ende de vors. Amelberghe zal behouden al 't goet van juweelen, inhaven ende cateylen, uitsculden, insculden ende andersins dat zoe t'haerwaerts heeft ende nu ter tijt besittende es, sonder den vors. Jacop eeneghen deel ofte recht an te hebbene.

Ende elc van den vors. Jacop ende Amelberghe vors. sal ghelden ende verantwoord al sulken commer ende sculden als elc van hem beeden up hem selven ghemaect heeft, sonder eeneghen cost of last van andren.

Ende bovendien kent hem oec de vors. Jacop wel vernoucht, ghepait ende al ghenouch ghedaen van al den huwelicken goede, dat hem Jacop Metsaert, der vors. Amelberghen vadre, voortijts metter selver Amelberghen beloofde ende toeseide in huwelicker voorwaerden, ende sceltene daer af ende van allen andren punten ende zaken die hij hem meer heessen mochte, niets ute ghesondert, toten daghen van heden, gheel ende al quite, etc.

Voort al sulc goed als den vors. Jacoppe ende Amelberghen vors. van nu voort an van elcx zijde versterven zal, ofte dat zij andersins conquereren ofte ghecrighen zullen moghen, dat zal elc hebben ende behouden zijnder zijde volghende, sonder den andren eeneghen deel of recht daer an te hebbene.

Welke verdeelinghe de vors. partijen hebben beloofd ende hemlieden verbonden ghetrauwelic t'achtervolghene ende vulcommene in al der manieren, het en ware dat hen God gracie verleende weder te versamene.

Al dit hebben de vors. partijen an beede zijden verzekert, elc up hem etc., ende zijn borghen over Jacop van Loe Jan Goetghebuer, dekin van de wevers in desen tijt, ende over Amelberghe Jacop Metsaert, haer vadre.

Actum quarta Aprilis anno XLII voor Paesschen [4 april 1443 n.s.].

23

Fransoys van den Hauwe en Lijsbette sPotters. 1444.

Fransoys van den Hauwe en Lijsbette sPotters. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

18 november 1444

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/38 (1), 1444-1445, f° 50 r°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Eendrachtelic commen, nr. 30.

Kenlic dat, achtervolghende den ghescheede overleden van tafelen etc. tusschen Fransoys van den Hauwe over een zijde ende Lijsbetten sPotters over andere, soe sijn de zelve commen, kenden dat zij van haren tijdelicken goede vriendelic verheffent sijn in deser manieren dat elc van hem beeden hebben ende anverden sal al zulken gront, juweelen in aven ende catheylen, goedinghen ende habijten als van ziere zijde commen es, ende elc t'hemwaerts heeft. Voort sal elc ghelde al zulken commere als hij t'hemwaerts heft, zonder elc anderen eenich recht an t'hebbene van bilevinghe, het ne ware dat zij in toecommenden tide bij consente van mallinc anderen verliefden.

Actum XVIII die IXbris anno XLIII [18 november 1444].

24

Willem van Maldegem en Lijsbette van den Moertre. 1436 – 1445.

24/1

Gezamenlijk optreden van echtpaar Willem van Maldeghem en jonkvrouw Lisbette vander Moertere (is de weduwe van Arendt van Roden) voor hun scheiding (boedelverdeling dateert van 23 april 1445)

5 november 1436

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/34 (1), 1436-37, f° 27 r°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic zij etc. dat Willem van Maldeghem ende joncfr. Lysbette van den Moertere, sijn wettelic wijf, commen sijn voor scepenen, ende kenden ende lyden tachttere ende sculdich sijn Gillis den Byscop als wettelick machtich in de stede van Hendrik van den Moertere ende t'sinen behouf de somme van 11 lb. 8 s. gr. goeder scult van gheleenden ghelde, welke vors. somme de vorn. Gillis uter name als boven verreeken sal up al sulke bilevinghen ende andere goedinghen als de vorn. joncfr. Lysbette heeft in de prochie van Baesrode ende van Imghene, onthier ende Kersavont eerstcommende, verseekert up hemlieden ende up al 't haere. Actum V die IXbris anno XXXVI [5 november 1436].

24/2

Willem van Maldeghem en jonkvrouw Lisbette vander Moertere (weduwe van Arendt van Roden). Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

23 april 1445

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, Reeks 301/38 (1), 1444-1445, f° 137 v°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Eendrachtelic commen, nr. 34.

Kenlic etca. dat up ghesceet leden te spiertuelen hove vande tafelen ende van bedden tusschen Willem van Maldeghem an d'een zijde ende joncfrouwe Lisbetten vander Moertere zijnen wetteliken wive an d'andere zijde, so eyst dat de voors. Willem ende joncfrouwe Lijsbette zijn wijf eendrachtelic commen zijn etc., kenden ende lijden dat zij van haren tydelijken goede dat zij te gadere houdende ende besittende waeren onderlinghe vriendelic veraccordeert, verpaerct ende verdeelt zijn in der manieren hier naer volghende:

eerst sal de voorn. Willem hebben, behouden ende paeyssivel ghebruken alle de erfachtichede van ziere zijde commende, hoe ende waer die ghestaen ende ghelegghen es, met zulken baten ende commere alssoe 't up es ende toebehoort, niets ute ghesteken noch ghesondert,

item zal de zelve Willem hebben ende behouden de 20 s. gr. ts' iaers lijfrenten, staende t'sijnen ende te joncfrouwen, zijns wijfs, liven ende ten lancxsten live van hem beeden, die Dannel van Maldeghem, zijnen broedere, hem jaerlicx ghehouden es te ghevene,

item zal de voorn. Willem ontfaen, hebben ende behouden al zulke resten ende pajment ghedraghende 31 lb. gr. die Jan van Eertbuer hemlieden t'achter ende sculdich es te betaelne met 2 lb. gr. ts' iaers,

item zal de voors. Willem jaerlicx hebben ende ontfaen 2 lb. 2 s. gr. van der bilevinghen die de joncfrouwe, zijn wijf voornoemt, houdt an 't goet daere Arendt van Roden, haere eerste man was, ute verstaerf ende dat haere leven lanc gheduerende, ende gheviel 't zoe dat de voors. Willem overlede deser weerelt eer de joncfrouwe, zijn wijf voornoemt, zo bliven thoyr van hem staende in haren rechte omme daere af te heesschene ende hebbene dat zij bij wette vercrighen zouden moghen,

item zal Willem voors. heffen ende ontfaen 8 s. 6 d. gr. ts' iaers zijn leven lanc gheduerende ter causen van den tweeen leenen daere zijn wijf voornoemt erfachtich af es, ligghende in 't Landt van Waes, d'een binnen der prochien van Melzele ende d'ander binnen der prochien van Baersele, ende also vander bijlevinghen die Hendrik vander Mooertere, joncfrouwen Lijsbetten vadere, houdt an de zelve 2 leenen, daere af de voorn. Willem staende in zijnen rechte up dat hij de doot van den selven Heindric ghebeede ende intghelijcx blijft Willem staende in zijnen rechte van eenen parcheele van lande, waer af Heindric vander Mooertere voortijts jeghen Willemme ende zijne wive cochte de bladinghe zijn leven lanc, ende ter doot van hem weder kerende up hemlieden,

voort blijft de voorn. Willem intghelijcx staende in zijnen rechte van den tweeen bosschen, ligghende te Baesrode, die de joncfrouwe, zijn wijf voorn., houdt te bijlevinghe van haren eersten man was voors.,

item zal Willem hebben ende ontfaen jaerlicx die heelt van jaerlicx d'een heelt van 8 viertalen ende een muedekin rocx Mechelser maten, t'erde jaere wepelgaende,

item noch d'een heelt van 7½ viertalen rocx ts' iaers van der zelve maten, beede de voornoemde parcheelen van coren renten, t'ontfane zijn leven lanc gheduerende.

Item jeghen zal joncfrouw Lijsbette voornoemt hebben, behouden ende paeyssivel ghebruken alle de andere leenen, erven ende renten erfelic ende andersins van harer zijden commende,

ende voort de bilevinghe die so houdt ende jaerlicx heeft van haren eersten man was, hoe of waere de selve goedinghen ghelegghen zijn binnen den lande van Vlaenderen of Brabant,

item de voornoemde joncfrouwe sal behouden ende paeyssivel ghebruken t' haren properen goede d' besitten van den behuusden stede met haren toebehoorten, staende bij de Sterren, daere so ter tijt nu in woent haere leven lanc gheduerende zondere Willemme voornoemt eenich recht an te hebbene van den baten van der hueren of andersins.

Ende alle de voors. parcheelen van goedinghen also die elken voren toegheleyt zijn, elk t'hebbene, ontfane ende paeyssivel te ghebrukene t'sinen properen zaeke, ende te veranderene, vercopene ende elcx vryen properen wille daer mede te doene zondere elcx

anderen daere af eenich belet of empeschement te doene of laten doene bij hem lieden of yement uten haer lieden weghe bij gheenen enghiene.

Oc mede, waer so dat eenich van Willemme of de joncfrouwe, zijnen wive voornoemt, naemels eenich goedt toequame bij versterften, ghifte, conqueste of anderesins, al dat goed in wat manieren het ware zoude bliven ende de ghene behouden dien 't toequame of vercreghen zonder den anderen eenich deel, recht an te hebbene.

Up ditte ende den vriendeliken deel tusschen de voors. partijen overleden ende ghedaen van den juweelen, inhaven, catheilen, uutsculden, insculden, in baten ende in commere, daere af elc zijn deel kende gheandveerdte ende the hemwaerts hebbende de scult van baten heffende t'sijnen consten ende den commer weerende t'sijnen besten, so kenden hemlieden de voors. Willem ende joncfrouwe, zijnen wive voornoemt, van al den goede in leenen, erven, erflike renten, lijfrenten, huusinghen, boomen, juweelen, inhaven, cateylen, uutsculden, insculden, in baten ende in commere, nieuts hut ghesteken noch ghesondert, vriendelic verheffent, verscheeden ende al wel verdeelt ende scelden elc anderen quite ghel ende al etc., het en ware dat zij bij de gracien Gods naermaels wedere te gadere quamen.

Actum XXIII die Aprilis anno XLV [23 april 1445].

25

Jan vanden Foreeste en jonkvrouw Lijsbette sClercx. 1446 – 1447.

25/1

Jan vanden Foreeste en jonkvrouw Lijsbette sClercx (weduwe van Fransois vanden Hulle, haar eerste echtgenoot). Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen en conquesten.

20 juni 1446

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, Reeks 301/38 (2), 1445-1446, f° 148 r°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Eendrachtelic commen, nr. 41.

Kenlic etca. dat up ghescheet overleden ende ghedaen ten spirituelen hove van scotelen ende bedde tusschen Janne vanden Foreeste an d'een zijde ende joncfrouwe Lijsbette sClercx, zinen wive, an d'andrer zijde, so zijn de vorn. Jan ende joncfrouwe Lijsbette omme int ghelike verscheeden te zine ten temporelen hove van den tijdeliken goede dat zij te gadere ghehouden ende beseten hebben, eendrachtelic commen voor scepenen etca., kenden ende lijden dat zij bij ordinanchen ende tusschensprekene van eeneghen haerlieder maghen ende vrienden, van den selven tijdeliken goede vriendelic verheffent, verscheeden ende verdeelt zijn in deser manieren dat de vorn. Jan vanden Foreeste hebben ende behouden sal te sinen propren goede sonder de vorn. joncfrouwe Lijsbette eenich recht an te hebbene de percheele van goede hier naervolghende, te wetene 't goed ten Foreeste, ghelegghen ende streckende binnen der prochien van Floursberghe van ziner zijde commende met al zinen toebehoorten alzo 't al ghestaen ende ghelegghen es ende met sulken commere alsser up es; item de muelne te Ordeghem met al haren toebehoorten.

Item sal de vorn. Jan vanden Foreeste noch hebben ende behouden d' leven lanc vander vorn. joncfrouwen Lijsbette gheduerende de bladinghen, baten ende proffijten van

den goede ten Briele binnen der prochie van Eerdeghem ghelegghen, van harer zijde commende, groot tusschen den 9 ende 10 buunre, lettelt min of meer, met sulken huusinghen, bomen ende catheilen alsser up staende ende rustende zijn, verpacht ter tijt van nu boven commere 5 lb. gr. 's iaers, ende ditte voor de somme van 5 lb. gr. 's iaers, gheldet namaels min of meer, behouden dien dat hij 't selve goed ten Briele met al zinen toebehoerten in gheenre wijs vercopen, becommeren, belasten noch beswaren en sal bij wette ofte andersins, also verre also van harer zijde comen es. Ende ter doot vander voorn. joncfrouwe Lijsbetten en sal de voorn. Jan vanden Foreeste an dit goet ten Briele maer hebben ende behouden sijn recht van bilevinghe, zijn leven lanc gheduerende also verre als hij bilevinghe daer anne sculdich es te hebbene naer 't recht vanden sterfhuuse van Ghend ende der wet vander poort. Dies sal de voorn. Jan dese huusen up 't goed ten Briele staende houden te gherechte redelic ende thamelic van allen behouweliken weerken ende reparatien ende ghelden den commer daer anclevende t'sinen laste d'leven lanc vander vorn. joncfrouwen Lijsbetten gheduerende. Onder d'andere van welken goede ten Briele ghelegghen es in 't beloop van den voorn. 9 of 10 buunren een stedekin groot $\frac{1}{2}$ buunre ende 27 roeden, behuust ghecocht binnen den huwelike vanden voorn. Jan ende joncfrouwen Lijsbetten, zinen wive, 't welke ter doot van den vorn. joncfrouwe Lijsbetten gaen ende in 't ghelike deelen sal mids dat ghecocht goed es naer 't recht van den sterfhuuse van Ghend ende der wet van der poort.

Voort sal de voorn. Jan vanden Foreeste noch hebben vander bijlevinghen die de voorn. joncfrouwe Lijsbette ter causen van Fransoise vanden Hulle, haren eersten man was, houdende es an 't goet te Smetlede de somme van 2 lb. gr. 's iaers also langhe als de voorn. joncfrouwe Lijsbette leven sal ende niet langhere, d'eene heelt telken Kerssavond [24 december] ofte lichtmesse [2 februari] ende d'ander heelt telken sinte Jansmesse midzomers in elc jaer ende emmere binnen XIIIItien naer elken termijn onbegrepen, danof d'eerste 20 s. gr. vallen sullen te Kerssavont anno XLVI eerstcommende [24 december 1446], ende d'ander 20 s. gr. t'sinte Jansmesse anno XLVII [24 juni 1447], ende also voort van jaere te jaere ende van termine te termine, also langhe als de selve joncfrouwe Lijsbette d'lijf ter weerelt behouden zal.

Ende hier jeghen sal de voorn. joncfrouwe Lijsbette hebben ende behouden te haren propren goede al 't sorpluus van den goede, hoedanich het zij, in erven, bilevinghen of andersins, dat sij meer te gadere houdende ende besittende waren, sonder eenich recht Janne daer anne te hebbene.

Ende al de scult van baten, hem beeden toebehorende, sal de voorn. Jan vanden Foreeste alleene hebben ende vander scult van commere daer zij onder hem beeden inne belast zijn, ghemaect toten daghe van heden, danof sal de voorn. joncfrouwe ghelden toter somme van 20 lb. gr. sonder meer, te wetene Andriese den Clerc 8 lb. gro. ende emmere also vele als Jan Andriese sculdich es bij eener wettelicken copie, eyst min of meer; item den weesen daer Jan Steppe vooght af es van weesenghelde 6 lb. gr., ende 't sorpluus sal zo gheven den voorn. Jan vanden Foreeste omme te distribueerne in anderen commere daer hij inne belast es onthiere ende tsente Jansmesse midzomers anno XLVI eerstcommende [24 juni 1446]; ende van desen percheelen heeft zoe beloofd Janne vanden Foreeste vrij, costeloos ende al scadeloos te houdene ende te quitene.

Ende eyst dat sij van nu voort an eeneghen commere meer maken, die sal elc t'sinen laste alleene ghelden ende betalen, sonder elc anderen in eeneghen commere meer te belastene.

Boven desen moet de vorn. joncfrouwe Lijsbette t'haren laste alleene houden Joorkine vanden Foreeste, harer beeder kint, van etene, drinkene, cleederen, caussen ende scoen, ende voort van allen sustinanchen die hem behouven moghen redelic ende tamelic naer sinen staet toot an der stont dat hem de selve Joorkin betrect te state van huwelike ofte t'eeneghen anderen dueghdeliken state.

Ende waer't dat hemlieden namaels eenich goed verstorve ofte dat zij eenich goed conquesteerden, so sal elc hebben al sulc goed als hem versterft of dat hij conquesteert, sonder in elc anders verstorven of gheconquesteerde goed eenich recht te hebbene. Ende ghebidt zoe de doot van Janne, so sal se hebben haer duwarie of bilevinghe an Jans goed also verre als zoe se sculdich sal zijn te hebbene.

Ende hierup ende up de vriendeliken deel die de voorn. Jan vanden Foreeste ende joncfrouwe Lijsbette sClercx onderlinghe ghedaen hebben van al den ghereeden goede, juweelen, inhaven ende catheylen, hem beeden toebehorende, danof elc van hem beeden sinen deel wech ende te hemwaerts heeft, zo kenden hemlieden de vorn. Jan over een zijde ende joncfrouwe Lijsbette over andre mallinc van andren wel vereffent, verdeelt ende al versceeden van al den tijdeliken goede, hem beeden toebehorende. Ende hebben elc anderen midts dien van al desen generalic ende specialic, wel ende wettelic quite ghescolden zonder meer verhalens, nu ende t'euweliken daghen.

Actum XXa Junii anno XLVI.

25/2

Zelfstandig optreden van Lijsbette sCleercx 'haer sellefs wijf' (gescheiden van Jan vanden Foreeste - boedelverdeling van 20 juni 1446).

24 maart 1447 (n. st.).

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/39 (1), 1446-1447, f° 127 r°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic etc. dat Jan Dhouwe commen es etc., kende ende lijde dat hij, in minderinghe van der somme van 5 lb. gr., die joncvr. Lijsbette sCleercx, haer sellefs wijf zijnde midts den ghescheede tusschen haer ende Janne vanden Foreeste, haren man, sculdich es Heinric van Rijkersvoorde, den selven Heinric belooft heeft te betalen 3 lb. 6 s. gr., te wetene 20 s. gr. te 9 daghe Meys [9 mei 1447], 20 s. gr. tsente Jansmesse [24 juni 1447] ende 26 s. gr. t'alfougste [15 augustus 1447], al eerstcommende, versekert etc. Welke 3 lb. 6 s. gr. afslach ende payment doen sullen Thomase van Huusse ter causen van der bijlevinghe die hij der vors. joncvr. sculdich es, also Cornelis Crilnaers, wettelic machtich over der selven, ter presentie van wette gheconsenteert heeft.

Actum XXIII Martii anno XLVI.

26

Lodewijk Weyns en Beatrice sWijspelaren. 1439 -1456.

Lodewijk Weyns en Beatrice sWijspelaren. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenoot én beperkte gemeenschap van katelen van conquesten.

2 maart 1447 (n. st.).

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/39 (1), 1446-1447, f° 126 r°.

Kenlic etc. dat, up ende naer 't ghescheet ghedaen ende overleden ten spirituelen hove van scotelen ende van bedde tusschen Lodewijc Weyns an d'een zijde ende Beatricen sWijspelaren, zijnen wetteliken wijve, an d'ander, so zijn de twee persoenen eendrachtelic commen etc., bekenden ende lijdden dat zij van hueren tijdliken goede, dat hemlieden Onse Liever Heere God up dese weerelt verleent heeft, onderlinghe vriendelic verheffent, verscheden ende al wel verdeelt zijn, ghelijc ende in der manieren dat hier naer verclaerst staet.

In den eersten, so sal de vors. Beatryce hebben ende behouden t'hueren properen goede een huus ende stede, staende in de Posternestraete, daer so nu ter tijt d' besijtere es, welke huus ende erve es, met allen etc., ende een cleen huusken daer neffens staende, met 4 gr. ts' iaers erfelic daer uitgaende. Item so sal so behouden al zulke juwellen, inhaven ende catheyllen also nu ter tijt jeghen den vorn. Lodewijc ghedeelt ende t'haerwaerds heeft. Item over al sulc recht van bilevinghe als de vors. Beatrice naermaels soude moghen ofte weten te hesschene an zulke grond van lenen, als de vors. Lodewijc thoebehort ende van zinre sijden commen es, ende zij oec te samen ghecocht mooghen hebben ende hem hier onder toegheleyt zijn, daer voren so es de vors. Beatricen bij den vorn. Lodewijc toegheleyt een bunder lants, ghelegghen te Nevele in den Reygavele, met 2 d. par. ts' iaers uuteghaende de Jans kinderen van Overackere, omme der vorn. Beatricen van den vors. partseellen van goedinghen te hebbene, behouden ende ghebrueken huer hoyre ende naercommers t'hueren vryen properen goede. Ende boven desen sal de vors. Lodewijc Beatricen voors. over huer recht van der vors. erven ende bilevinghen van den vors. gronde betalen de somme van vier ponden gr. binnen eenen jaere eerstcommende. Ende waer 't dat hij eer eeneghen grondt of huussinghen vercochte om penninghen, het waere ghereet ofte bij paymenten, so wien de vors. vier pond gr. verschenen,

ende hier jeghen behoudt de vors. Lodewijc een goed, ghelegghen te Baerlevelde, vier ghemete groet zijnde; item een stede t' Sente Pieters buten poerten up den Spey, metten boegaerde ende allen den ghelaghen etc.; item een huus, staende in de Posternestraete neffens Willems van den Velde huus, met allen den ghelaghen ende aysementen etc., met 10 gr. ts' iaers uute gaende sonder meer commer vornoemt. Voert behoudt de vors. Lodewijc t'sijnen properen goede alle de catheyllen die hij te hemwaert heeft, zonder Beatricen voors. of huer naercommers eenich recht an te hebbene an eenich van den vors. partsellen, Lodewijke vors. toebehoerende. Item als van eenen ponde gr. ts' iaers lijfrenten, te live van myre jonffr. van den Eedvelde in de Sevaenstrate, besedt up de vors. huussen in de Posternestraete, ende voort al sulken commere als zij ghemeene sculdich zijn ende ghemaect hebben tooten daghe van heden, die lijfrenten ende commeren zullen zij ghemeene ghelden jaerlix, ende betalen even ghelijc, sonder elx anders cost of last, ende zij sullen even ghelijc heffen ende deellen de scult van baten die men hemlieden sculdich es. Item als van der preyrijnagen die de vors. Lodewijc sculdich es te Rome over zijnen vadere, so wanneer dat de vors. Lodewijc die gaet of doet gaen, so moet hem de vors. Beatrice mallinc anderen instaen, so dat so gheven sal 20 s. gr.

Ende hier up kennen hemlieden de vors. Lodewijc ende Beatrice mallic van anderen vriendelic veraccordeert, ende wel verdeelt van hueren goede, ende hebben beloofd elc anderen van zijnen advenante ende toe gheleyden goede te laten ghebrukene t'eeuweliken daghe, sonder elcx anders hoyr eenich recht an te hebbene, heesschen, haelne ofte te vermetene in eenegher manieren, et en ware dat hemlieden naermaels God gratie gave dat zij bij wille van elc anderen weder verliefden ende vergaderden, wel verstaende stoorve de vors. Lodewijc, heer hij de pelgrimage dade of ghinghe, dat dan de vors. Beatrice of huer hoyr onghhouden zal zijn daerin last te draghene.

Ende de vors. Lodewijc ende Beatrice beloven d'een den anderen paysyvel ende onghemoyt te latene, ende d'een den anderen gheen quade worde te ghevene of ruuthede in eenegher manieren etc., et en ware up scepenen correxie etc. Actum Ila Martii anno XLVI°.

27

Jan Zoetin en Allijse van Steenlant. 1447.

Jan Zoetin en Allijse van Steenlant (een weduwe, eertijds gehuwd met een zekere Huughen. Heeft een zoon Andries Huughen). Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote, alsook door echtgenoot via erfenis tijdens het huwelijk, én beperkte gemeenschap van katelen.

14 februari 1447 n.s.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/39 (1), 1446-1447, f° 179 r°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Eendrachtelic commen, nr. 43.

Kenlic etc. dat, alse van den gheschille dat upstaende gheweest es tusschen Janne Zoetin over een zijde ende joncfr. Allijssen van Steenlant, zine wettelike wive, over andere, van welken gheschille de vors. partijen hemlieden submitteerden in Lodewijke van Steenlant ende Janne van Steenlant, bastaert f. Jans, vriendelike heffeneeren, ende beloofden 't segghen van den vorn. mannen, hemlieden ghehoert zijnde, te haudene ende te vulcommene wel ende getrouwelic up al sulke painen ende verbanden als hemlieden ghelieven zal te ordinerne ende te segghene, ende achtervolghende der vors. commissie hebben de vorn. manne ghehoert 't gheschil van partijen etc. ende daer up ghetermineert ende gheseit, ghelijc hier naer verclaert staet.

1 Eerst es 't szegghen van den vorn. mannen dat de vors. Jan Zoetin hebben, behauden ende paysivel ghebruken sal, zonder der vorn. Allijssen ofte haer hoer ende naercommers eenich recht an te hebbene in eenigher manieren, alle de huusen die hem toebehoeren ter daten van den ghesceede van den huwelike van hem ende van der vorn. joncfr. Allijssen, met allen den ghelaghen etc. ende met sulken commere als er up es ende jaerlicx uut gaet, ende in 't ghelijcx sal hij hebben 't guent dat men hem noch t'achter es van den huuse dat hij vercocht heeft, zonder der joncfr. eenich recht an te hebbene, als voeren.

2 Item sal de vorn. Jan Zoetin hebben al 't goet dat hem verstorven es etc., zonder der joncfr. eenich recht an te hebbene.

3 Item zal de vorn. Jan hebben alf de achterstellen van pachten ende renten dien men t'achter es van joncfr. Allijssen goedinghen, van bilevinghen ende andersins, ende dat van den jaren ende ousten 45 ende 46 zonder meer.

4 Item zal de vorn. Jan hebben over 't recht van bilevinghen van joncfr. Allijssen goedinghen zijn leven lanc gheduerende, ende niet langhere, de somme van 3 lb. 3 s. gr. 's iaers, dats te wetene up de goedinghen die de naervolghende persoene ter tijt van nu besitten, eerst van den gronde die Andries Gheeraerts besidt, die jaerlicx in pachte ghelt 30 s. gr.; item up den grond die Jan Maes besidt 20 s. gr. 's iaers; item up sulken grond die Jan Rubaert besidt 10 s. gr. 's iaers boven den 12 gr. van den jaerghetijden; item up den grond die Jan de Vroede besidt 3 s. gr. 's iaers, comt te gadere 3 lb. 3 s. gr. 's iaers, ghelijc boven gheseit es.

Ende al waer 't zo dat de pachten up of af ghinghen, nochtan zal de vorn. Jan moeten ghepaeit zijn met den goedinghen boven verclaert.

5 Item zal de vorn. joncfr. Allijse hebben ende behouden, zonder Janne of zinen hoere eenich recht an te hebbene, alle d'andere goedinghen, haer toebehoerende, zij in erven, bilevinghen, bossche, huussen of andersins, nieuts uutghesteken noch ghesondert, ende in 't ghelijcx alle de baten ende proffijten diere jaerlicx af verschinen zullen t'haren vryen, propren goede.

6 Item als van der scult van baten, wettelic bekent of anders duechdelic wesende, daer af bliven de vorn. Jan ende joncfr. Allijse staende even ghelijc gherecht, elc in d'een heeltsceede.

7 Item van al sulken commere ende laste ende van wetteliken costen als de vors. twee persoene, ende elc bijsondere, uitgheleit of van der scult van baten ontfanen heeft, die sal elc hauden an hem selven, zonder daer af d'een den anderen eenighe begroetinghe te doene.

Ende midts desen, zo termineren ende wijsen de vors. manne de vorn. partijen bij der werreliker wet versceeden van scotelen ende bedden, ghelijc dat zij ghesceeden zijn ten gheesteliken hove, ghelijc dat blijft bij den letteren van ghesceede ten gheesteliken hove. Ende, achtervolghende den consente ghedaen bij partijen an beede zijden, ghelijc dat voeren wel gheseit es, zo es 't szegghen ende ordinancie van den 2 mannen dat de vorn. 2 persoenen 't segghen ende terminacie van hemlieden hauden sullen ghelijc dat boven gheseit es, up eene redelike scult ende verbuerte van 100 lb. par., die te gane etc. Ende, al worde de scult verbuert, nochtan bleve 't segghen etc.

Voort es 't segghen van den vorn. mannen dat de vors. partijen elc anderen generale quijsceidinghe doen ter kennesse van scepenen, ten fine dat zij van mallijnc anderen t'eeuliken daghen versceeden sijn moghen.

Voert segghen de vorn. manne dat de vorn. joncfr. Allijse ne gheene goedinghen die zo heeft, zij ervachtichede of bijlevinghe, niet becommen, vercoepen noch beswaeren en sal, het en zij bij wille, wetene ende consente van Andriese Huughen, haren zone, ende haren vrienden ende maghen up al sulke paine ende verbanden als boven gheseit es.

Actum XIII die Februarii anno XLVI [14 februari 1447 n.s.].

28

Jacob Dullaert en Barbara Adericx. 1447 – 1451.

Jakob Dullaert en Barbara Adericx. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenoot én beperkte gemeenschap van katelen. Scheidingsgrond: wreedheid en gestrengheid.

26 september 1447

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/39 (2), 1447-1448, f° 13 r°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Eendrachtelic commen, nr. 49.

Kenlic etc. dat, naer 't ghescheet ghedaen ende overleden ten gheesteliken hove van scotelen ende van bedden tusschen Jacoppe Dullaert an d'een zijde ende Baerberen Adericx, zinen wive, an d'andere, zo zijn de vors. twee persoene metgaders Willeme Aderic als wettelic ghestelt bij rade ende advijse van ghemeen maghen ende vrienden in dese instantie ter voochdien ende gouvernemente van Willekine ende Lievinkine Dullaert, 's vors. Baerberen kinderen, eendrachtelic commen etc., kenden dat zij van al haerlieder goede bij vriendelicheden verdeelt zijn in deser manieren dat de vors. Jacop blijft behaudende al sulc recht van ervachticheden als van ziner zijden commen es, ghelegghen in de prochie van

Wondelghem ende daer omtrent, met zulken deelen van huusinghen, boemen ende catteylen, leeninghen, latinghen, prysien ende besaeden, alser up zijn, toebehoeren ende ancleven moghen, zonder der vors. Baerberen eenich recht an te hebbene van bladinghen, bijlevinghen, catteylen oft andersins etc. ende heeft als nu al haers rechts van bijlevinghen etc. gherenontyert ende af gheghaen gheheelic ende al, nu ende t'eeweliken daghen, belovende voort bij huerer kersteliker trauwen haer daer an nemmermeer rechts te vermetene te enigher wet etc.

Dies moet haer de vors. Jacop daer voren gheven de somme van 20 s. gr. eenswechdraghende, onthier ende sente Martinsmesse eerstcommende [*11 november 1447*].

Item van den gherreden goede, juweelen etc., zo kenden de vors. Jacop ende Baerbele daer af elc gheanverdt ende t'hemwaerts hebbende d'een heeltsceede, ghepresen elcx heeltsceede 10 lb. gro.

Item van eenen huuse daer de vors. Jacop ende de vors. Baerbele in woonden, staende tusschen der posterne ende der Santpoorten, bij der Maechdenstrate, 't welke nu bij consente van hem beeden ende bij rade ende advise van den vors. voocht ende maghen ende vrienden vors. vercocht es Roelande den Jonghen omme de somme van 35 lb. gr., zal de vors. Jacop ontfaen 17 lb. 10 s. gr. ende in 't ghelijke de vors. Baerbele 17 lb. 10 s. gr. ten zulken paeymenten als daer af elc van hem beeden een wettelike kennesse heeft, sprekende up den vors. Roelande.

Item van den resten die men t'achter es van den vercoepene van eenen huuse, staende te Galgheberghe, draghende boven commere die an 't selve huus cleven mach van anderen paeymenten die de vors. Jacop vortijts der af beloofde, doe hij 't cochte, 3 lb. gro. eenswechdraghende, ende in 't ghelijke van den 5 lb. gr. die t'achter es Pieter van der Cruucen, oec over de resten van den coepe van eenen huus, zo zal de vors. Jacop heffen ende ontfaen te sulken paeymenten als zij vallen, d'een heeltsceede ende in 't ghelijke de vors. Baerbere d'ander heeltsceede.

Item ende boven desen blijft de vors. Jacop van allen anderen percheelen van sculden van baten ende commere, hem ende der vorn. Baerbere, zinen wive, anclevende, ghedaen ende ghemaect gheel ende over al toten daghe van haerlieder ghesceede ten gheesteliken hove vors., omme de bate van dien te innen ende up te heffene te zinen besten ende al den commere te gheldene ende werne te sinen scoensten, zonder eenighen cost, commere of last van der vors. Baerbelen ofte den vors. tween kinderen in eenigher manieren, ende ditte mits zekerer begroetinghen hem daer af ghedaen in 't vorn. catteylic goed, van dat de sculden van commere meer ghedroughen dan de sculden van baten, van welken vorn. percheelen van goede ende baten voeren verclaert bij vadere ende moedere vornoemt, met gaders den avijse ende overeendraghene van den vors. voocht ende ghemeenen maghen ende vrienden gheordinert ende toegheleyt es Willekine ende Lievinkine, haeren tween kinderen vornoemt, over haerlieder derde, zuver ende net, boven allen commere, de somme van 21 lb. gr., hem beeden even ghelijc toebehoerende, daer af de vors. Jacop up zijn vorn. toegheleide percheelen van goede kent onder hem hebbende 10 lb. 10 s. gr., toebehoerende Lievijnkine vors. Ende in 't ghelijke kende de vors. Baerbele up de percheelen van goede, haer bewijst ende toegheleit als voeren verclaert, onder haer hebbende 10 lb. 10 s. gr., toebehoerende Willekine vors.

Ende vadere ende moedere hebben voert belooft ende hemlieden verbonden de selve hare twee kindere, te wetene de vors. Jacop Lievijnkine vors., ende de vorn. Baerbere Willekine vorn. te haudene, elc met ziner vors. sommen van 10 lb. 10 s. gr., onghemindert van ate, drancke, cleederen, causen ende scoen ende voert van aller sustinantien die hemlieden behouven sullen redelic ende tamelic naer haerlieder staet, 't welke vadere ende moedere vors. metgaders der vors. sommen van pennynghen onder elken van hem beeden rustende belooft etc.

Ende voert zijn borghen over hemlieden, te wetene over den vors. Jacop Lodewijc ende Pieter Dullaert, ghebroederen, 's vors. Jacobs broeders, ende elc over al, ende over de vors. Baerbele Willem Aderic, haer vadere, ende Gillise de Vechtere.

Ende hier up kenden hemlieden de vors. Jacop ende Baerbele met gaders den vors. voocht van haerlieder tijdelijken goede in baten ende in commere gheel ende al versceeden wesende, ende hebben beloofd al datte ende in 't ghelijke dat elken van hem beeden van nu voert an meer toecommen zal moghen, het ware bij ghiften, versterften of andersins, nieuts ute ghesteken etc., elc anderen paysivel te laten hebbene ende ghebrukene, zonder d'een den anderen daer af in toecommenden tijden eenighe moyte, calaenge of ansprake te doene te wette of andersins in eenigher manieren.

Ende hebben voert meer elc anderen van al dies vors. es gheel ende al quite zonder meer verhaels, nu ende t'euuliken daghen, het en ware dat hem God gratie verleende dat zij bij consente van elc anderen weder vergaderden.

Ende de voocht wart ontslegghen ende Jacop, de vader, waert voocht van sinen kinderen.

Actum XXVI die Septembris anno XLVII [26 september 1447].

29

Jan Willems en Marie Minnaerts. 1447.

Jan Willems en Marie Minnaerts (weduwe van Diederick de Madere, en tevoren van Pieter Rasiere). Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Scheidingsgrond: overspel van echtgenoot met Elizabeth Buts. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

12 oktober 1447

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/39 (2), 1447-1448, f° 19 r°.

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Eendrachtelic commen, nr. 50.

Kenlic etc. dat, omme te scuvene alle inconvenienten, ghescillen ende ghedinghen die upghestaen hebben ende upstaen mochten tusschen Jan Willems an d'een zijde ende joncvr. Marien Minnaerts, zijnen wive, wijlen weduwe van Diedericke den Madere, haren man was, ende Cornelis de Madere, haren zone bij den selven Diedericke, an d'andre, ter causen van den ghescheet ghedaen ende overleden ten spirituelen hove van scotelen ende van bedden tusschen den vorn. Janne ende zijnen wive, bij tusschensprekene van zekeren personen, van den vors. haren tijdelijken goede ende al haerlieder ghescille vriendelic verappointiert zijn in der manieren hier naer volghende, te wetene dat de vors. Jan hebben ende behouden sal alle de erfachtichede ende goed dat hij heeft ende van ziere zijde commen es, waer dadt ghestaen of ghelegghen es ofte in wat maniere dat ghestaen of ghelegghen mach zijn, sonder der vors. joncvr. Marie eenich deel of recht an te hebbene in eenigher manieren.

Dies sal de selve Jan ghelden ende weeren de sculden ende commere die hij t'achter es ende t'achter was ter daten van den huwelike tusschen hem beeden, ende oec de de sculden ende commere die hij zint den voors. huwelike ghemaecht heeft ende noch sculdich es, sonder der vors. joncvr. Marien cost of last.

Dies sullen commen in zijn proffijt de sculden ende baten die men hem in zinen persoon ende ter causen van zinen goede sculdich mach wesen.

Item hier jeghen sal de vors. joncvr. Marie hebben ende paysivel ghebruken al 't goed daer zo erfachtich in es, van harer zijde commende, ende voort 't ghecochte goed dat de vors. joncvr. Marie metgaders Diedericke, haren man, voortijts te gadere cochten met ghemeenen goede binnen den huwelicke van hem beeden, metgaders de bladinghen ende bilevinghen diere toebehoeren, evenverre dat zij noch ten sterfhuuse van den voorn. Diedericke toebehoeren, sonder den voors. Janne oft yemende van zinen weghe eenighen deel of recht an te hebbene, ende insghelijcx de bladinghen ende sculden die men hem t'achter wesen mach ter causen van der versterften van Diedericke den Madere ende Pietren Rasiere, haer mans waeren. Welc goed in der manieren dat voorscreven staet de vors. joncfr. Marie, haer sellefs wijf zijnde mids den vors. ghescheede, heeft upghedreghen ende overghegheven den vors. Cornelis den Madere, haren zone, omme hem stappans hant an te slane als zijn proper goed. Ende dit over mids dien dat de vors. Cornelis, die gheel hoer zijn soude van der vors. ziere moedere, up dat haer's ghebrake, belooft heeft der selven ziere moedere te houdene van ate, drancke, cleedren, caussen ende scoen, ende van aller sustinanchien dies haer behouven sal redelic ende tamelic naer haren staet, haer leven lanc duerende, ziec ende ghesont, ende naer 't overlijden van hare, haren dooden lichame ter heerde doen doen met redeliker sepulture. Ende bovendien sal de voors. Cornelis ghelden ende weeren den commere ende scult hier naer ghescreven, sonder den cost of last van ziere moedere ende Janne Willems. Eerst alle de sculden ende commere die de vors. joncvr. Marie ten overlijdene van Diedericke den Madere ende van Pietren Rasiere t'achter ende sculdich was, ende oec de scult ende commere die zo in haren persoon zint den huwelike van den voors. Janne Willems ende haere ghemaect heeft. Item sal de voors. Cornelis besetten, sonder Jan Willems cost, eene messe de weke, eeuwelic ende erflic, ende een jaerghetijde dat voortijts bij den vors. Diederic de Madere gheordineert was te doene naer zijn lijf.

Ende al waer 't zo dat den vors. Janne Willems ofte joncvr. Marien Minnaerts naermaels eenich goed toequame bij versterften, conqueste of andersins, dat soude elc behouden ende volghen zijner zijden, sonder den andren eenich recht der an te hebbene, het en waere dat hemlieden naer de date van den vors. ghescheede God gratie gave dat zij bij consente van mallinc anderen weder verliefden ende vergaderden.

Ende mids desen ende mids sekeren sommen van penninghen die den voors. Janne Willems, bij tusschensprekene van zekeren persoonen, in 't appointment van desen gheseyt waeren te hebbene, die hij van den vors. Cornelis den Madere ghereet kende ontfaen hebbende, so hebben de voors. Jan Willems an d'een zijde, joncvr. Marie Minnaerts ende Cornelis de Madere, haer zone, an d'andre, elc andren quytghescolden van al dies zij elc andren wisten of souden moghen weten te heesschene van allen zaken, het zij van wetteliken copien die zij oft eenich van hemlieden up den andren sprekende hebben ende andersins, nieuts uutghesteken noch ghesondert, in wat manieren het zoude moghen zijn t'eeuweliken daghen, sonder meer verhalens, emmer wel verstaende dat, eys 't zo dat bij Janne Willems meer kennessen behoort ghedaen te zijne, het zij buuten te wette of eldre, dat hij datte doen sal als hij's vermaent sal wesen, alle nootsaken uutghesteken.

Dies sal de vors. Cornelis Janne Willems quyten van allen costen, desen appointementente angaende, van scriftueren ende andersins, also wel in 't gheestelike hof als eldere.
Actum XIIIa Octobris anno XLVII [12 oktober 1447].

Jan Reyneere, vader van Jehenne, en Jan Zoetaert, zoon van Martin. De vader van Jehane vraagt dat Zoetaert de staat van goed van het gezin overlegt, gezien de scheiding van tafel en bed is uitgesproken. In vraag is de uitvoering van de huwelijksvoorwaarden.

24 mei 1443

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/37 (1), 1442-1443, f° 139 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Alsoe van dat Jan Reyneere, uter name van joncvr. Jehanen, ziere dochtere, begheerde ende versochte bedwonghen te hebbene Janne Zoetaert fs Martins, dat hij, achtervolghende den ghescheede, leden ende ghepasseert ten gheesteliken hove tusschen hem an d'een zijde ende der voorn. joncvr. Jehannen, zinen wive, an d'andre, overbringhen soude den staet van harer beeder goede in baten ende in commere, omme daerup een verscheet te makene van haren tijdeliken goede naer de rechten ende costumen van deser stede,

waer af hem de voors. Jan Zoetaert excuseerde, segghende dat hij den voors. staet niet goedlicx ghemaken noch overbringhen conste, het en ware dat de voors. Jan Reyneere alvoren hem bewijs dade van den 5 lb. gro. ts' iaers erflic, die hij ziere voorn. dochter gaf in huweliker voorwaerden, versoukende dat de voors. Jan Reyneere 't selve bewijs vulquame.

Up 't welke de voors. Jan Reyneere, kennende de voors. 5 lb. gr. ts' iaers erflic in huwelic ghegheven hebbende, repliqueerde dat voorwaerde ende besprec was in 't traitieren van den voors. huwelike dat Jan Zoetaert de voors. 5 lb. gr. ts' iaers halen ende heffen soude up hem ende up al 't zine zonder andre bewijs daer af te hebbene, hem weerende mids dien 't selve bewijs te doene.

Daer jeghen de voors. Jan Zoetaert, in vormen van dupliquen, dede segghen dat, naer 't vervolghen dat de voors. Jan Reyneere ende zine dochter ghedaen hadden ende deden van den voors. ghescheede, hij bij zulken wegghen ghefraudeert soude wesen. Ooc mede, waert dat de voors. joncvr. Jehane overleede der weerelt, ware ghescepen daer bij te verliesene zijn recht van bilevinghe, concluderende mids dien dat de voorn. Jan Reyneere – omme de bewaernesse van elken – sculdich ware alvoren 't selve bewijs te doene, met meer woorden, etc.

So waes 't dat scepenen etc., naer al dats voor hemlieden commen was, wijsden den voors. Janne Reyneere de selve 5 lb. gr. ts' iaers erflic wel ende lovelic te bewijsene binnen 6 weken eerstcommende, behouden dien dat de voors. Jan Zoetaert de selve 5 lb. gr. ts' iaers niet becommen, vercoopen noch beswaren sal in eenigher wijs.

Actum XXIIIIta die Maii anno XLIII [24 mei 1443].

30/2

Jan Zoetaert en Joane Reyners. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

5 september 1444

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/40 (1), 1448-1449, f° 166 r°

UITGAVE: VLEESCHOUWERS-VAN MELKEBEEK, Eendrachtelic commen, nr. 27.

Kenlic dat up 't ghesceet ghedaen ten spierituelen hove tusschen Jannen Zoetaerde an d'een zijde ende Joanen Reyners, zijnen wijve, an d'andere zijde, zo zijn de vorn. personen comen voer scepenen van der Kuere in Ghend, kenden dat zij haerlieder tijdelic goed vriendelic verdeelt zijn in deser manieren dat de vors. Jehanne behout al 't goed van haerer zijde comende ende dat zo te haer waert heeft, hoe ende in wat manieren dat zij, den vors. Jan daer an ghen recht daer an te hebbene, nu noc in toecommenden tijden, ende de vors. Jan Soetaert behout al sulc goed als hij te hem vaert heeft, zonder der vors. Jannen eenich recht daer an te hebbene.

Dies so blijft staende in haeren rechte van al sulker scuult van baeten als Lievin vander Paele hemlieden sculdich es, ende de vors. joncf. blijft staende in haeren rechte van bijlevinghe van al sulker eerven als Jan vors. vercocht heeft, daer af zo haer bijlevinghe niet af gheghaen en es.

Item sal Jan vors. ghelden ende weeren al sulke scuult als hij ghemaecht heeft, sonder den cost van der joncfr. vors.

Voert al sulc goed als elc van hem beeden namaels toecommen mochte, bij versterfte ofte ander zijns, dat zal elc van hem beeden behouden al wolghender zijde daene dat comen.

Ende hyer up kenden hemleden de vors. Jan ende joncfr., zijn wijf, van mallic anderen wel en duedelic verheffent, versceede ende al verdeelt van haeren tijdeliken goede, en hebben elc anderen quite ghescolde, ende hebben voert gheloef de vors. verdeelinghe wel te houdende van goeder werden t'eewelken daghen, ofte eet en waere dat hem lyeden Good gracie gaeve dat zij weder vergaderden, ende voert Josinkene, haerlieder dochter, staende in haeren rechte naer 't uutwijsen van eenen vonnesse van scepenen van der Kuere, ghedaen den Enten daecht de Septembre anno XLIII [5 september 1444].

Actum XXI die van wedemaend anno XLIX [21 juni 1449].

30/3

Jan Zoetaert en jonkvrouw Jeanne Reynaers. Gescheiden van tafel en bed. Boedelverdeling dateert van 5 september 1444.

5 december 1444

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, Reeks 301/38 (1), 1443-44, f° 110 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Als van dat Jan Zoetaert versochte openinghe van hove van alsulken lettren van verbode als joncvrouw Jehanne Reynaers, zijn wettelic wijf, gheimpetreert hadde van scepenen vander Kuere in Ghend ende ghesonden an de wet 's heeren van Dronghene omme te belettene de ervenisse van zekere gronde van erve gheleghen met zekere plaetse die hij vercocht hadde Livin vander Pale, zegghende dat hem 't renvoy sculdich ware te gheschiene, ghemerct dat scepenen vors. in gheene wijs toebehoorde 't berecht t'hebbene van gronde van ervenisse of ontervenisse dar anclevende.

Maer, waer 't so dat de voorn. zijn wijf over har zelve ende haerer beeder kinde anden vors. grond, van ziere zijde commende, eernich recht vermeten wilde of empeschement doen in den vors. coop, quame daer hij soude haer ende elkeen verandworden alsoo't behoren soude.

Up 't welke de voors. joncvrouw Jehane over haer selven ende haeren voors. kinde metgaders Janne Reynaers, scipman, haren procureur ende vader, dede segghen bij huere aansprakene dat de voors. openinghe in gheenre manieren gheschien soude, want over II jaer tijts overleden of meer zo es bij den hove van Dornicke gheestelic ghescheet ghewijst tusschen haer ende den voorn. Janne Zoetaert, haren man, ende daer boven naderhand zo verre ghedaen bij scepenen ende voorsaten met haren openen lettren van plachate, ghesonden an de wet daer onder 's voors. Jan Soetaerts goedinghen gheleghen waren, dat bij virtute van dien de selve wet ane Janne voornoemt verboden ende bevolen was hem in gheenre manieren te ontutene oft ontervene bij coope of andersins vanden selven zinen goede maer emmer toot ander stond dat zij verscheeden soudent zijn van haren tiedelicken goede also men in ghelijken saken ghecostumeert hadde omme de bewaernesse van hen beeden ende vanden voors. kinde.

Dus, ghemerct den selven lettren van plackaten ende specialic den verbode hem te meer stonden ghedaen, ghelijc voors. es, hoopte ende meende dat 't voors. vercoopen belet soude wesen, andersins so soude zoe ende haerlieden voorn. kint jammerlic mesleet ende ontgoedt worden bij zinen soberen regimente ende grote sculden die hij voren ende naer 't voors. ghescheet ghemaect hadde.

Daer toe de voors. Jan Zoetaert repliquierde dat hij hem ghehelpen moeste met zijns selfs goede omme ghenouch te doene den ghuenen die hij tachter ende sculdich was in diverssche manieren ofte hij ware ghescepen daghelicx ghennayt ende vervolght te wordene te wette ende andersins t'zinen groten coste ende laste bij den welken hij pretendeerde omme te hebbene de voorsienicheede van den juge annopende den voors. renvoye, den voorn. Janne Reynere als procureur ende vader ghelijc voors. es sustinerende ter contrarie zonderlinghe mids den voorn. ghescheede ende de verbode van scepenen dicwijle ende te meer stonden ghedaen den voorn. Janne Soetaert dat emmer stede sculdich ware te houdene toot ander stond dat 't werlic ghescheet gheschiet ware ende dan so mochte hem elc ghehelpen met dies hem toegheleyt ende behoren soude bijder selver ghescheede met meer woorden ende redenen daer toe gheproposeert bij partijen an beede zijden.

So waes 't dat scepenen, naer ghehoort hebbende de voors. handelinghe ende daer up rijpelic gheledt, alsoo 't behoorde, alvoren considererende dat an de voorn. zake 's heeren coop cleefde ende dat dat bij noode de voorn. Jan Zoetaert den voorn. coop ghedaen hadde jeghen den voors. Lieven vander Pale, wijsden ende consenteerden de voors. openinghe van hove, behouden dien dat de voors. Lieven, coopere vanden voors. gronde, ghehouden wert te bringhene onder scepenen voornoemt de penninghe commende van den selven coope omme met dien in also verren alsser eenighe onbetaelde sculden zijn sonder fraude ghemaect voor 't voors. ghescheet de sculdenaers te betaelen in 't ghemeene, ende also vanden overscote ende vanden remaniante vanden selven penninghen dat men die deelen soude in drien, te wetene den voors. Janne Zoetaert d'een derde, zinen voorn. wive d'ander derde ende haeren kinde t'derde derde t'ontfane, dat elc de sculden die hij ghemaect hadde naer 't voors. gheestelic ghescheet betaelen ende ghelden soude alleenlic t'zinen laste zonder d'een den andren daer inne te betreckene in eenigher wijs also recht ende redene bewijzen.

Ende also vanden V lb. gr. ts 'iaers erfelic dat de voors. Jan Reynare sculdich is te bewijssene ziere dochter daer of questie gheweest hadde in de voors. handelinghe, dat 't selve bewijs gheschien zoude alleenlic in baten ende ten proffijte vanden zelve ziere dochter ende haerer beeder kinde zonder den selven Zoetaert eenich voordeel daer af te hebbene, ghemerct dat hij andersins vele scorins goets vercocht ende verandert hadde in groten achterdele van zinen voors. wive ende kinde bij den welken men wel sculdich was daer inne te voorziene alsoo 't behoorde.

Actum Vta Decembris anno XLIII [5 december 1444].

Daniël van Munte en jonkvrouw Jozijne van Halewin. 1451 – 1453.

Daniël van Munte en jonkvrouw Jozijne van Halewin. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als de echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

11 februari 1451 (n.st.).

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/41 (1), 1450-1451, f° 84 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic etc. dat, omme te scuvene alle questien, ghedinghen, donckerheden ende ghescillen die rijsen mochten tusschen Daniele van Munte an d'een zijde ende joncvrouwe Jozijnen van Halewin an d'andre, ter causen van den ghescheede van haren tijdelijken goede t'andren tijden ghepasseert voor scepenen van der Kuere den vorsaten naer 't ghescheet alvoren tusschen hem beeden gheschiet ten spirituelen hove, so zijn de vors. partien commen voor scepenen van der Kuere in Ghend, kenden ende lijden dat zij, bij tusschensprekene ende ordonnancie van zekeren notablen persoenen, haerlieder maghen ende vrienden, vriendelic verappointiert, verscheeden ende verdeelt zijn van al hueren tijdelijken goede ende van al dies zij d'een den andren in toecommende tijden zouden moghen of weten te heesschene of an te sprekene in der manieren hier naer volghende:

Eerst dat elc van den vors. Daniele ende joncvrouwe Jozijne hebben, behouden ende paysivel ghebruken zal alle de goedinghen, leenen ende heerlicheden, eerve, have, juweelen ende catteylen van elcx zijde commende ende die elc te hemwaerts heeft, met al sulken commere ende lasten als die becommert ende belast zijn.

Ende als van der bilevinghen of verschoeninghen van huwelijk, die de vors. joncvrouwe Jozijne in toecommenden tijden zoude moghen heesschen up 't goedt te Spieghele, dat de vors. Daniel voortijds vercochte Philips serSanders, of ooc up eenighe andre goedinghen, leenen, eerve of andre, die nu ter tijdt den vors. Daniele toebehoeren of achter hem bliven zullen, daer af ontlast ende ontslaet de vors. joncvrouwe Jozijne alle de zelve goedinghen, de besitters van dien, 't hoyr ende naercommers van den vors. Daniele, ende allen andren dien 't angaen mach, belovende bij harer kerstelijker trauwen ende wijfwaerhede an de zelve goedinghen nemmermeer eenich recht van bilevinghe te heesschene, haelne of vermetene in eenigher manieren, mids der somme van 7 lb. gro. die zoe kent ghereet ontfaen hebbende bij der hand van Philips serSanders vornoemd, ende schelter hem ende elken dies quitantie behouft af quyte.

Inshelijck heeft de vors. Daniel van Munte belooft ende hem verbonden nemmermeer eenich recht van bilevinghe te heesschene of anderssins an sulke leenen, gronde van eerven of andre goedinghe als de vors. joncvrouwe nu ter tijdt heeft of naermaels hebben zal, maer ontslaet als nu daer af de zelve goedinghe ende allen andren dien 't angaen mach, belovende inshelijcx bij zijner kerstelijker trauwen ende manwaerheden hem daer an in toecommenden tijden gheen recht te vermetene. Ende van al sulken sculde als de vors. Daniel t'andren tijden ghemaect heeft ende sculdich es of in toecommenden tijden maken of sculdich wezen mochte, daer af belooft hij der vors. joncvrouwe Jozijnen, haer hoyr ende naercommers, nu ende t'eeuwelicken daghen, wel ende duechdelic te ontlastene ende quite te houdene, costeloes ende al scadeloes.

Ende insghelijcx belooft joncvrouwe Jozijne Daniele vornoemt, zijnen hojr ende naercommeren, quyte te houdene van al sulker sculden ende commere als zoe nu sculdich es of naermaels wezen zal sonder hem daer inne eenichsins ghehouden te zijne.

Waer 't ooc zoo dat de vors. Daniel onder hem hadde eenighe letteren van huwelijker voorwaerde of anderssins tusschen hem beeden t'andren tijden gheschiet, die belooft hij der selver joncvrouwen duechdelic over te legghene ende hem nemmermeer daer mede te ghehelpene of haer of yement van haren weghe daer mede eenighe moyte, heesch of ansprake te doene t'eenegher plaetsen, voor eenighe wet, spirituel of temporel, in eenigher manieren.

Al 't welke de vors. partijen hebben belooft, bekent ende versekert up hemlieden ende up al 't huere, ende voort es borghe over den voorn. Daniel van Munte Philips serSanders voors., ende midts dezen appointemente quyte ende te nieuten alle andre copien ende beloften voortijds ghepasseert ende ghemaect tusschen den voors. partijen annopende den weerlijke ghescheede van huerlieder goede.

Ende waer 't dat hemlieden eenich goed toequame bij versteerften, ghiften, conqueste of anderssins, dat zal elc hebben ende behouden zijner zijden volghende, zonder daer an of an elcx anders verschenen of toecommenden goedinghen eenich recht te hebbene of vermetene in eenigher manieren.

Actum XI Februarii anno L

32

Jan Sterrinc en Amelberghe Hillegheers. 1451.

Jan Sterrinc en Amelberghe Hillegheers. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

1 juli 1451.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/41 (1), 1450-1451, f° 169 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic zij etca. dat up ende naer gheschiet, overliden ten spierituelen hove van scotelen ende van bedden tusschen Janne Sterrinc an d'een zijde ende Amelberghe Hillegheers, zijne wettelicke wive, an d'andre, zo zijn de vors. partyen eendrachtelic commen etc., kenden ende lijden dat zij van al haren tijdelike goede, dat hemlieden ons Heere verleent hadde, vriendelic verdeelt zijn in deser manieren dat de vors. Jan Sterrinc behoudt t'zijn vryen propren goede al zulke cathielen als hij t'hemwaert heeft, ende vort twee huusen, d'een staende in de Nieuport dat ghecocht was jeghen Janne den Rop ende d'andre staende t'Sente Pieters up de Nieustrate, metten ghelaghen diere toebehooren ende met sulken commere alsser jaerlix ute gaet. Bet vort zal de vors. Jan jaerlix hebben, heffen ende ontfaen t'zinen propren goede de helt van allen den pachten commende van hueren gronde al zo langhe als hij left, waer de goedinghe ghelegghen moghen zijn, ende inghelijx de helt van de bilevinghe, die zo houdt van hueren eersten man al zo langhe al zo leeft. Item zal de vors. Jan hebben, heffen ende ontfaen al de scult van baten die men hem beeden toten daghe van heden sculdich es. Dies moet hij ghelden ende betalen al den commere die zij beede te gadere ghemaect hebben toten daghe van heden zonder der vors. Amelberghen cost of last. Ende hier jeghen behout de vors. Amelberghe t'hueren vryen proper goede al zulke gronden van erven als van harer zijden

commen es, ende al zulke bilevinghe al zo sculdich es te haudene van haren eersten man, altyjts behouden van den vors. Janne de heltsceede van den bladinghe zo vors. es. Item 2 huusen staende in de Nieuport, d'een neven d'ander, metter persse daer toe behoorende zonder den vors. Janne daer an eenich recht te hebbene. Ende quame ter naermaels eenich van hemlieden goet toe bij versterften, giften, conquesten of andersins, dat zal hij hebben ende behouden t'zinen propren goede sonder den anderen eenich recht daer an te hebbene in eenigher manieren. Ende hier up kennen hemlieden de vors. partyen an beede zijde van al hueren tijdelike goede van elc anderen wel verheffent, versceeden ende verdeelt wesende. Ende hebben d'een den anderen wel ende wettelic quite ghescolden nu ende t'eeuwelike daghen, het en waere dat hemlieden naermaels God gratie gave dat zij bij wille ende consente van elc anderen weder verliefden ende vergaderden. Ende omme dit wel ghehouden te zine, zo hebben partyen de vors. zake versekert etc. ende vort es borghe over hem Jan Storme, Lauwereins Rondeel ende uuter Amelberghen es borghe Gillis de Hont ende Jan Waterscoet. Actum prima Julii anno LI.

33

Gillis Roose en Matte sMarteleeren. 1451.

Gillis Roose en Matte sMarteleeren. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als de echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen en conquesten.

21 augustus 1451.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/41 (2), 1451-1452, f° 10 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic etc. dat up ende naer 't ghescheet ghedaen ende overleden ten spirituelen hove van scotelen ende van bedden tusschen Gillijse Roose over een zijde ende Matten sMarteleeren, zijnen wettelicken wive, over andre, de vorn. partijen commen zijn etc., kenden ende lijden dat zij, bij tusschensprekene van goeden lieden haerlieder maghen ende vrienden, van haerlieder tijdeliken goede vriendelic veraccordeert, verdeelt ende versceeden zijn in deser manieren dat de vors. Gillis hebben, behouden ende ghebruken sal een behuude stede, groot 1 dachwant lettelt min of meer, gheleghen in de prochye van Oerdeghem met sulken huusinghen alsser up zijn, welke behuude stede ghecocht es binnen den huwelike van hem beeden met ghemeenen goede, item 1 dachwant lants gheleghen in de vors. prochye up den Wincle, van ziner zijde commende, item een oud alf buunre lants gheleghen up Westrem coutre, leen zijnde, insghelijcx ghecocht met ghemeenen goede. Item sal de vors. Gillis hebben 9 s. gr. 's iaers zijn leven lanc ghedurende die de vors. Matte hem bewijst te heffene an haren grond hier onder ghescreven binnen der prochye van Oerdeghem, ende dat over al 't recht van bilevinghen dat hij an haren grond soude moghen hebben of heessen up dat hij de doet van haer ghebede. Ende voort sal hij hebben ende behouden sulke catheylen van huusallamme als hij ter tijt van nu onder hem heeft omme hem an de voorscreven percheelen stappans hand te slane ende die te ghebrukene ghelijc zinen propren goede. Ende als van den sculden van baten ende van commere, die sullen zij hebben ende vercrighen, te wetene de bate ende den commer ghelden alf ende alf metgaders de costen van desen ghescheede, hier inne begrepen den pacht van Kerssavont eerstcommende [24 december 1451]. Ende de vors. Matte sal hebben, behouden, anverden ende paisivel ghebruken t' haren vryen propren goede al de erve die de

vors. Gillis Roese an haer behuwede ende van harer zijde commen es bij versterften of andersins, sonder den vors. Gillis eenich recht van bilevinghen daer an te hebbene noch andersins, ende zoe sal behouden de bladinghen, baten ende proffijten van den vruchten die binnen deser jaerschaere ghewassen zijn up de grond behorende ter vors. behuusder stede die Gillis toegheleyt es. Ende voort sal zoe behouden alle de cateylen die zoe ter tijdt van nu onder haer heeft.

Ende mids desen hebben zij elc anderen quite ghescolden wettelic van al 't ghuent dat zij d'een den anderen zouden moghen weten te heesschene van allen voorledenen tijde toter daghe van heden. Ende al waer 't dat hemlieden of den eenen van hem beeden eenich goed toequame bij conqueste, ghiften, versterften of andersins, dat sal elc hebben, behouden ende ghebruken ziner zijde volghende sonder daer an oft an elcx anders toegheleyde goed eenich recht te hebbene, ofte en waere dat hemlieden naermaels God gratie gave dat zij, bij consente van mallinc anderen, weder verliefden ende vergaderden.

Actum XXIa die Augusti anno LI.

34

Pieter van Kercvoorde en Mergriete van Mourkerke. 1454 – 1456.

34/1

Pieter van Kercvoorde en Mergriete van Mourkerke. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als de echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

15 oktober 1454.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/43 (1), 1454-1455, f° 20 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic etc. dat up 't ghescheet, overleden ende ghedaen ten spirituelen hove van scotelen ende van bedden tusschen Pieter van Kercvoorde an d'een zijde ende Mergrieten van Mourkerke, zijnen wetteliken wive, an d'andre, so zijn de voornoemde Pieter ende Mergriete eendrachtelic commen etc., kenden ende lijden dat zij van haren tijdelijken goede vriendelic vereffent, verscheeden ende verdeelt zijn in der manieren hier naer verclaert, te wetene dat de voors. Pieter van Kercvoorde ende Mergriete van Mourkerke bliven elc behoudende ende ghebrukende de ervachtichede die elken van ziere zijde commen es also die ghestaen ende ghelegghen es met zulken herliken renten, commere ende lasten alsser up zijn ende jaerlicx uitgaen, uutghedaen van drie ghemeten ende een alf bosch, lettelt min of meer, die van der voors. Mergrieten zijde commen zijn, ghelegghen in eenen bosch in de prochie van Sente Laureins onder 't heerscip van Maldeghem. Daer af zal de vornoemde Pieter van Kercvoorde hebben ende behouden d'een heeltscheede van der bladinghe zijn leven lanc duerende, met zulken lasten als daer toe dient ende behoort. Ende de selve Pieter ende Mergriete, zijn wijf, bliven staende elc in zijnen rechte omme de bladinghe van bijlevinghe te behoudene an 's gheents ervachtichede die van hem beeden deser weerelt eerst overlijden zal, naer 't sterfhuus ende de wet van der poort van Ghend. Item heeft de voornoemde Pieter van Kercvoorde gheconsentert dat de selve Mergriete zal moghen vercoopen up dat haer ghelieft een alf buunre erven van harer zijde commende, waer dat se ghelegghen es, omme de penninghen daer af commende te hebbene ende ghebrukene t' haren proffijte, zonder den voors. Pieter, haren

man, nemmermeer eenich recht daer an te hebbene, van bilevinghen of andersins, in eenigher manieren. Item alsoe van den huuse staende buten Cupen up 't watere bij den muere van der Bijloke, tusschen Jan Nauts huuse an d'een zijde ende der weduwen Heyms an d'andre, met zulken landcheinse ende commere alsser jaerlicx uutgaet, daer af d'een heelft, twalefste deel min, van den selven huuse den voors. Pieter ende Mergrieten, zinen wive, toebehorende es, blijft elc van den voornoemden Pieter ende Mergrieten daer inne behouden zijn deel omme elken met zinen deele te ghehelpene, het zij vercoopende of andersins, alsoo 't elken ghelieven zal. Item es te wetene dat de sculden van baten die men den voors. Pieter ende Mergrieten nu ter tijt sculdich es bliven ghemeene, elken van hem beeden toebehorende d'een heelft omme elken zijn heelft te innene ende ghebrukene t' zinen properen goede. Ende als van den sculden van commere die zij al nu t' achter ende sculdich zijn die de selve Pieter an Mergrieten behuwede, Mergriete heeft die gheel ende al an haer ghesleghen ende belooft die te betaelne zonder 's voors. Pieters cost of last. Voort zullen de voornoemde Pieter ende Mergriete elc van hemlieden hebben, behouden ende paisivel ghebruken al zulk havelic goedt, juweelen, inhaven ende catheylen als elc van hemlieden te hemwaerts heeft zonder den andren eenich recht an te hebbene.

Bet voort zal elc van hem beeden hebben, behouden ende paisivel ghebruken al sulc goed als elken van hem beeden namaels toecommen mach, eis 't bij conqueste, versterften of andersins, dadt goedt toebehorende ende volghende elcx zijde dien 't toecomt, zonder den andren eenich deel of recht an te hebbene, haelne of heeschene in eenigher manieren.

Ende hierup kenden hemlieden de voornoemde Pieter ende Mergriete mallinc van andren wel verheffent, verdeelt ende al wel verscheeden van al haerlieder tijdelijken goede, ende hebben daer af elc andren quite ghescolden, hebben voort belooft dit ghescheet, ordinance ende verdeelinghe wel te houdene goet, gherechtich ende van weerden t'eeuweliken daghen, het en ware of hemlieden namaels God gracie gave dat zij eendrachtelic, bij consente van mallinc andren, weder vergaderden.

Actum XVta Octobris anno LIII.

34/2

Bijkomende regeling inzake de boedelverdeling tussen Pieter vander Keercvoorde en Mergriete van Moorkerke (gescheiden echtpaar - oorspronkelijke boedelverdeling dateert van 15 oktober 1454, zie 34/1).

14 augustus 1456.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/43 (2), 1455-1456, f° 147 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic zij etca. dat Pieter vander Keercvoorde ende Mergriete van Moorkerke eendrachtelic commen etca., kenden dat zij met mallinc anderen verheffent ende verappointiert zijn in deser manieren dat de voornoemde Pieter sal hebben, behouden ende paysivel ghebruken t'zinen vryen propren goede alle de eefachtichede ende mersche van zijner zijde commende, liggende in de prochie van Everghem ende Sleydinghe, zonder Mergrieten van Moerkeercke, haren hoire ofte naercommeren emmermeer eenich recht an t'hebbene, t'heeschene ende vermetene in eenigher manieren. Ende insghelijcx sal de voornoemde Mergriete hebben, behouden ende paysivel ghebruken t'haren vryen propren goede al de eefachticheden van haerrer zijde commende, liggende in de prochie van 's Helichs Keerst ende eldere, zonder

den voornoemden Pietren, zijnen hoire ende naercommers emmermeer eenich recht an te hebbene, heesschene of vermetene in eenigher manieren.

Al 't welke de voornoemde Pieter ende Mergriete ende elc zonderlinghe belooft, bekent ende versekert hebben, elc up hare ende up al 't zine, waer 't ghestaen of gheleghen es binnen Ghend ende daer buten.

Actum XIII Augusti anno LVI°.

35

Arendt vanden Hende en Catheline sDievels. 1456- 1469.

35/1

Arendt vanden Hende en Catheline sDievels. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote én gemeenschap van katelen.

5 november 1456.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/44 (1), 1456-1457, f° 21 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic zij etca. dat achtervolghende den ghesceede, ghedaen ende overleden ten gheestelicken hove van Dornicke van tafelen ende van bedden tusschen Arende vanden Hende over een zijde ende Catheline sDievels, zijnen wive, over andre, so zijn commen etca. de voornoemde Arendt ende Catheline, kenden dat zij, bij ordonantien van vrienden ende maghen, van huerlieder tijdelicken goede vrindelic verheffent, verscheeden ende verdeelt zijn in deser manieren dat elc van hem beeden hebben ende behouden sal al sulke juweelen ende cateylen als elc t'hemwaerts heeft naer den uitwijsene van den ghescriften daer up ghemaect. Ende de voors. Catheline sal hebben, behouden ende paysivel ghebruken alle de erve, erflicke rente, bilevinghe ende andre goed dat zoe heeft ende van huerren waere commen es, ende insghelijcx een huus ende stede, gheheeten de Eenhoren, also die ghestaen ende gheleghen es an den Calanderberch met zulken renten ende commere alsser jaerlicx uitgaet, zonder den voornoemden Arend eenich recht daer an te hebbene, haelne of heesschene in eenigher manieren. Ende hier jeghen sal de voors. Arend behouden zekere percheelen van huusen daer af hij hem ghepayt houd. Voort zal de voors. Catheline betalen ende weeren de paymente die men van den voors. huuse, gheheeten den Eenhoorne, t'achter es, zonder Arende eenighsins daer inne belast te zijne.

Ende midts desen kenden hemlieden de voors. partijen mallinc van andren wel verheffent, verscheeden ende verdeelt van al den goede dat hemlieden God verleend heeft, ende hebben belooft an elc anders deel ende recht of ooc dat elc naermaels vercrighen mochte bij ghiften, versteerften of anderssins nemmermeer eenich recht te heesschene, haelne of vermetene in eenigher manieren, het en waere dat hemlieden God naermaels gracie gave dat zij, bij consente van mallinc andren, verliefden ende vergaderden.

Actum Vta Novembris anno LVI°.

Staat van goed van Catheline sDievels, echtgenote van Arendt vanden Hende. Catheline is 'bij der simpelheden van haren zinnen' in voogdij geplaatst. Haar bewindvoerder wordt Hendrik de Nul.

9 augustus 1457.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/44 (1), 1456-1457, f° 99 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic zij etca. dat dit es den staet van goede, toebehoorende Cathelinen sDievels, Arends van den Hende wijf, die bij der simpelheden van haren zinnen in voghdien ghedaen es bij scepenen, mijn heeren van der Kuere in Ghend ende ghedivorsseert ende ghescheeden ten spirituelen ende temporeelen hoven van den vornoemden Arende van den Hende, haren man, haer toecommen bij der verdeelinghen ghemaect, leden ende ghesciet van haerlieder tijdelicken goede tusschen den vornoemden Arent ende huer, welc goed Heinric de Nul, als vooght van den vors. weezen, bringht voor onse heere scepenen vornoemt als overvooghden van den zelven weezen, ghelijc dat hij 't verpaerct, verheffent ende verdeelt heeft jeghen den vors. Arend vanden Hende, der wezen man, ter presentien ende bijsine van ghemeenen maghen ende vrienden van der vors. wezen, ten aller meesten oorbueren ende profijte van der vors. weeze, te wetene Jan Piroot, oem van der weezen, Daneel van Ronneke, Pieter Adriaenszone.

Eerst verclaerst hier de vornoemde vooght hoe datter es een goed, gheheeten 't goed ten Abeele, ghelegghen ende streckende binnen der prochie van Sent Denijs, groot in 't gheele 40 bundre, lettelt min of meer, behuust met eenen wuenhuuse, zekeren stallen, schueren ombegrepen, met zulken huusinghen, boomen ende cateylen alsser up zijn, toebehooren ende ancleven, met eener dreve van vooren ingaende ende met zulken commere ende cheinse alsser jaerlicx uute gaet. Ende van desen goede hebben de vors. weezen ende Adriaen Pieterszoons kindren evenghelijc vooren uute 8 bundre erven, dat's der weezen deel vier bundre ende der kindre Pieterszoons ooc vier bundre, daer an dat hemlieden andre persoonen wat rechts vermeten willen, zegghende dat dese acht bundre eerven der weezen ende der kindre Pieterszoons niet gheel toebehoeren, ombegrepen also men al dat bevinden mach ende de vorn. weze daer af staende in haren goeden rechte. Ende in 't surplus van den vors. goede, draghende 32 bundre, lettelt min of meer, heeft de vornoemde weeze als erfachtighe 't vierendeel duergaende, loopende acht bundre, met zulken rechte als der weezen in de vornoemde huusen, boomen ende cateilen daer up staende sculdich es te hebbene ende haer toebehoort ombegrepen al zoe men datte oec bevinden mach 't vornoemde goed in 't gheele nu ter tijt verpacht eenen terminen van 6 jaren lancghe duerende omme zes lib. gr. ts'iaers, danof den eersten pacht vallen zal te Kerssavonde in 't jaer XIIIIC^C ende LVII eerstcommende [24 december 1457].

Item de vornoemde weeze haers deels 10 s. gr. 's iaers erflic besedt ende verzekert up 't goed te Vaernewijc buuten der Waelpoorten, vallende te twee paymenten in elc jaer, d'een heelt telken Kerssavonde [24 december] ende d'ander heelt telken Sint Jansmesse [24 juni], ghelijc den wettelicken tsaertere diere af es inhoudt ende verclaert.

Item heeft de vornoemde weeze haers deels 20 gr. ende zes miten ts'iaers erflic, besedt up zekeren grond van eerven, gheleghen te Wettete alzo den wettelicken tsaertere diere af es verclaerst.

Item heeft zoe noch haers deels 24 gr. 's iaers erflic, besedt up zekeren gront van erven, gheleghen in de prochie van Sente Denijs ghelijct dadt blijkt bij den wettelicken tsaertere diere af es.

Item heeft de weeze de heelt van twee sticxkinne merschen, gheleghen ende streckende binnen der prochie van Eckerghem, rechts achter den kalchoven, daer de vornoemde vooght de grootte niet af en weet te verclaerne. Ende boven dien de heelt van eenen sticxkinne lants, gheleghen t'Sente Pieters buuten der Petercelle poorte daer de vornoemde vooght ooc de grootte niet af en weet ombegrepen, also groot als men de zelve drie parcheelen van meersche ende lande bevinden mach met zulken commere ende cheinse alsser jaerlicx uute gaet, de vornoemde heelt van desen drie percheelen van merssche ende lande verpacht ter tijt van nu 7 s. gr. ts'iaers.

Item heeft de vornoemde weeze de heelt van twee ghemeten merschen, lettelt min of meer, gheleghen daer men 't heedt up de Rijdgracht in 't heerscip van Sente Pieters bij Ghendt, in 't gheele verpacht nu ter tijt 6 s. gr. 's iaers. Comt der weezen heelt 3 s. gr. 's iaers met zulken commere alsser jaerlicx uutgaet.

Item heeft de vornoemde weeze haers deels noch 13 gr. 's iaers erflic, vallende ende besedt naer den uutwijsenne van den wettelicken chaertere diere af es rustende onder Pietren serSimoens.

Item heeft de vornoemde weeze 30 s. gr. ts'iaers lijfrenten te haren live also haer die voortijts gheordonneert ende toegheleit waren te hebbene, te heffene ende t'ontfane haer leven lanc gheduerende over al 't recht van bilevinghen dat zoe ghehouden ende sculdich was te hebbene van 't goed ende ervvachtichede daer Pieter van Gheldre, haer eerste man was, ervvachtich uut verstaerf, vallende naer den verclaerse ende uutwijsenne van der wettelicker copie diere af es uut scepenen boucke van Ghedeele, ghedaen den XXIXsten dach van Laumaent in 't jaer XIII^C LIII lestleden [29 januari 1455 (n. st.)], in 't scepdom her Clais vander Zickele, her Jans van Liedekercken ende haren ghesellen, f^o XC, dat's te wetene telken alfmaerte [15 maart] ende telken alfougste [15 augustus] in elc jaer.

Item heeft de vornoemde weeze haer ooc toegheleit in de verdeelinghe, leden tusschen den vors. Arend vanden Hende, haren man, ende haer een huus ende stede, gheheeten den Eenhooren, ghestaen ende gheleghen te Ghendt bij den Callandenberghe tusschen den huus ende stede gheheeten de Balanche an d'een zijde ende den huus toebehoerende der weduwen ende hoyre van Janne vander Perre an d'ander zijde, met allen den ghelaghen ende aysementen, stallen, plaetsen ende aysementen diere toebehooren van vooren tot achtre, alsoo 't ghestaen ende gheleghen es ende met vijf s. gr. ts'iaers erflic daer uute gaende te landcheinse diverschen landheeren zonder meer commers, nu ter tijt staende ledich ende onverhuert.

'T ghelt ende de juweelen van zelve der vornoemden weezen toebehoerende, haer toegheleit ende ghebuert in de vors. verdeelinghe:

eerst heeft de vornoemde weeze in ghereeden ghelde rustende onder den vornoemden vooght de somme van drie lib. 5 s. 6 d. gr.;

item zes zelve scalen met vergulden boorden, weghende vier maerc 3 onssen ende acht Inghelsche Troysch gewichte;

item drie selveren croesen weghende 13 onssen Troysch; item een gordele van den houden faetzoene rondsomme besleghen met zelve vergoudden beslaghe, weghende metten webbe 2 Troysche maerc, lettelt min of meer;

item een oude gordelle met buekels, ooc besleghen met zelve besalghe metter ketene ende webbe weghende ghewillich 6 een alf onssen Troysch;

item een blaeu zijdin webbe, een graeu zijdin webbe ende twee zwarte zijdin webben, alle drie besleghen met zelveren vergoudden beslaghe; item noch een zwart zidin webbe, besleghen met zelvere, dat de weeze daghelicx draecht.

Item heeft de vornoemde weeze boven al desen haer ghehouden te haren oorbuere ende profijte al sulke juweelen ende cateilen van bedden, coetsen, lijnwade, temmerweerde, eerenwercke, yserinweerde ende van diversschen houtweerde achter huuse als vier papieren rollekins diere af gheordeneert ende ghemaect zijn al in 't langhe bij goeden expresse inhouden ende verclaren, waer af d'een rustende es onder onse heeren scepenen den overvooghden vornoemt, d'ander onder den vooght, terde onder Daneele van Ronneke ende 't vierde onder Pietren Adriaenszone.

Sculden van baten der vornoemden weeze alleene toebehoerende, haer ghebuert, gheordoneert ende toegheleit in de vooren ghenoopte verdeelinghe, leden ende ghemaect tusschen den vornoemden Arend, haren man was, ende hare, ende even verre dat men de selve sculden van baten namaels gheinnen ende ghecrighen mach, eis't al of zom, commende der vornoemden weezen gheel te baten, de vors. sculden van baten zom harde onghecrighelijc also de vornoemde vooght verstaen heeft: eerst heeft de vornoemde weeze haers deels de somme van twee pont tien s. gr., vallende bij paymenten, versekert up een huus ende stede, ende es eene specerie staende dweers jeghen overe der wevers huus bij der Waelpoorten also de copie in 't gheele ghewaghende van 20 lib. gr. die hier af ghemaect es inhoudt ende verclaert; item esser eene copie van 12 lib. gr. dat de weduwe van Janne van Dickele t'achter ende sculdich es te betaelen bij paymenten also de copie diere af es verclaerst, ende hier af draecht haer andeel 30 s. gr.; item Jan Coieman te Biervliet haers deels 21 gr.; item Laureins Danckaert haers deels 7 s. 6 d. gr.; item Boudin den Dappere over haer andeel 5 s. gr.; item Arendt van Langheraect over haer portie ontrent 9 s. gr.; item Jacop van Ieteghem over haer andeel 10 s. 6 d. gr.; item Jan Bilaus haers deels 2 s. 3 d. gr. Item es haer de vornoemde Arend, haer man, t'achter ende sculdich, alsoo 't bij maghen ende vrienden van der vors. weezen t'hoope ghesleghen ende gherekent es, de somme van acht ponden groten die haer de zelve Arend toelegghen, gheven ende betalen moet, alsoo 't bij maghen ende vrienden vors. gheordonneert ende gheappointiert es.

Hier jeghen es de vornoemde weeze haers deels belast in de parcheelen van commere hier naer gheexpresseert ende verclaerst, ende even verre dat men daer af namaels zal moeten ghelden ende betalen, commen ten laste van der vors. weezen alsoo 't behoort: te wetene Janne van Reierschoet over de reste van den coope van den vors. huus gheheeten den Eenhoeren noch 20 lb. gr., danof de 10 lib. gr. vallen zullen te Kerssavonde in 't jaer LVII [24 december 1457] ende d'ander 10 lib. gr. te Kerssavont in 't jaer LVIII [24 december 1458], beede eerstcommende also de wettelicke copie diere af es uut scepenen boucke inhoudt ende verclaerst;

item moet de vornoemde weeze ghelden d'eene heeltscheede van den coste van eendre peregrimage te doen doene t'Sente Jacobs in Compostelle die de vors. Arendt, haer man, wijlen beloofde; item es zoe ghehouden in de heeltscheede van 30 s. gr. die men t'achter ende sculdich es eenen coopman uut Hollant.

Voort verclaert hier de vornoemde vooght dat hij de vors. weeze ghenomen heeft te houdenne van etenne ende drinckenne zonder meer, den termijn van eenen jare, dat inghinc den vierden daghe van novembre in 't jaer LVI [4 november 1456] omme de somme van drie lib. gr., daer up de vors. vooght in coorne ende anderssins kende ontfaen hebbende 30 s. gr., ende bovendien es hem bij maghen ende vrienden toegheleit over zine pine ende moyte die hij de selve jaerschare hebben zal ter caussen van deser vooghdien tien s. gr., comt te gadre drie lib. 10 s. gr.

Welke vornoemde houdenesse der weezen ghedeede ghelt, draghende drie lib. 5 s. 6 d. gr., 't selvere ende de cateilen hier vooren verclaerst, die alle rusten onder den vornoemden vooght, die de selve vooght bekennt ende versekert heeft up hem ende up al 't sine.

Ende voort zijn borghen over hem ende elc over al Lievin van Overackere ende Joos vander Mare.

Actum nona Augusti in 't jaer XIII^C zevenenvijftich, in 't scependom mer Claeis Triest, ruddre, her Jans van Sycleers ende hueren ghesellen etca. op patet per librum.

35/3

Arend vanden Hende en Catheline sDievels hebben zich na hun scheiding van tafel en bed verzoend en zijn herenigd.

14 februari 1459 (n. st.).

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/45 (1), 1458-1459, f° 73 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic zij etca. dat Arendt vanden Hende ende Catheline sDievels ghescheeden hebben gheweest van scotelen ende van bedden ten gheesteliken ende weerlicken hoven ende dat de selve Catheline, mids haren zoberen regemente ende simpelheden van zinnen, bij haren consente bij scepenen van der Kuere, den voorsaten, in vooghdien ghestelt wert, danof dat vooght gheweest es Heinric de Mil, ende overmids dat de voors. Arendt ende Catheline, zijn wijf, bij consente van elc andren weder vergadert ende verliefte zijn daermede 't voors. ghescheet te nieuten es, so eis 't dat de voors. Arendt ende Catheline, zijn wijf, commen etca., kenden dat de voors. Heinric de Mil hemlieden goede duechdelicke rekeninghe, bewijs ende vulle betaelinghe ghedaen heeft van al den handelinghe, mayntenantie ende beleede die hij van den voors. Cathelinen ende haeren goede ghehadt heeft in ontfanghe, uitghevene ende anderssins, kennende haer wel gheregiert zijnde in de voors. vooghdie, ende scolden hem daer af ende van al 't ghuent dat zij hem zouden weten t'heesschene van allen voorledenen tijden wettelic quite, nu ende t'eeuwelicken daghen zonder mer verhalens.

Actum XIII Februarii anno LVIII.

35/4

Gezamenlijk optreden van Catheline sDievels en haar echtgenoot Arendt vanden Hende.

Uit de akte van 14 februari 1459 (zie 35/3) blijkt dat het echtpaar zich verzoend heeft en dus niet meer gescheiden is van tafel en bed.

28 februari 1459 (n. st.).

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/45 (1), 1458-1459, f° 71 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic zij etc. dat alse van den deele ende rechte 't welke es een vierendeel duergaende dat joncvr. Katheline sDievels met Arende vanden Hende, haer wettelicken man, hebben,

hemlieden toebehoort in de partchelen van eerflicke rente hier naer verclaerst, erst in sesse scelle gro. 's iaers euwelicker ende erflicke renten die Katheline van Ertbuer met Joosse Aechtenzoene sone, haer wettelike man, voortijts vercochten Janne Alin, vallende gheel telken Sinte Martinsmesse [11 november], verzekert ende gheassaingnert ende bewijst up zekere partchelen van erven ende goedinghe gheleghen binnen der prochie van Wetteere naer den uutwijsene van eener wettelicken zaertere ghepassert binnen der zelve prochie, in datte den XXIIsten dach van Decembre in 't jaer duust vierhondert ende XXIX [22 december 1429], d'beset ende zekere van welker rente Pieter serSimoens of zinen stehouder in de name van hem onlancx leden te wette vervolcht ende afghewonnen heeft bij ghebreke van betalinghe van zinen andeele van dies hij van ouden tijden in de voors. chartere ende in de zes scelle gro. 's iaers daer inne behelst gherecht was ende vierendeel van acht gro. 's iaers eerflic, ooc vallende telken Kerssavonde [24 december] begrepen in wettelicken chaerter ghepassert voor scepenen mijns heeren van Dendremonde, in datten sondachs voor Sente Baven dach duust driehondert XLVII [30 september 1347], so zin commen etc. de voornoemde Katheline ende Arende vanden Hende, haer wettelic man, kenden ende liden dat zij 't voors. deel ende recht van den twe paertchelen van eerflicke rente boven verclaert, dat's d'een vierendeel duergaende also voors. es, vercocht, wettelic upghedreghen ende overghegheven hebben ende bij virtuten van desen draghen wettelic up ende wettelic upghedreghen Pieter serSimoens voornoemt omme hem, zinen hoir ende naercommers 't selve huerlieder deel ende recht ende vierendeel van den voornoemden twee partchelen van eerflicke renten te hebbene, anverdene, behouden, paysivel te ghebrukene ende zinen vryen wille mede te doene ghelic zinen propren goede ende erflicke rente zonder de voornoemde Katheline met Arende, haer man, huerlieder hoir ende naercommers, enich recht daer an te hebbene, heffene, haelne of vermetene in eenegher manieren. Desen coop es ghedaen omme eene zekere somme van penninghe danof hemlieden de voornoemde joncvr. ende Harende, haer man, kenden zinde vernoucht ende wel betaelt van den voornoemden Pieter serSimoens, ende hebben hem daer af wettelic quite ghescolden ende scelden quite t'euwelicken daghen, ende voort hebben beloofd, hemlieden verbonden over hemlieden, haerlieder hoir ende naercommers dat zij den voornoemden Pieter serSimoens, zinen hoir ende naercommers van den voors. partchelen van eerflicke renten wettelic ter eerven doen zullen ten platsen daer 't behoort up dat 's nodt zij t'allen tijden als den voors. Pieter of cause van zinen weghe hebbende ghelieven sal.

Actum ultima Februarii anno LVIII.

35/5

Arend vanden Hende verkoopt Justaes Coets voor 33 ponden groten zijn eigen deel en het deel van zijn echtgenote, Catheline sDievels, in het goed ten Habeele.

16 april 1459.

A. ORIGINIEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/45 (1), 1458-1459, f° 82 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic dat Justaes Coets commen es etc., kende sculdich zijnde Arende vanden Hende, willen hoedemakere, de somme van 33 lib. gr. goeder scult van den coope van zinen deele ende zines wijfs deel dat zij hadden in 't goet ten Habeele metten huusinghen, boomen ende cateylen diere up zijn ende toebehooren, daer af dat Justaes ter erven commen es alsoo 't behoort, ende ditte omme de somme van drie ende dertich ponden gr. boven dat de selve Arent ghereet daer

af ontfaen heeft, te betaelen bij paymenten, te wetene 3 lib. gr. t'alfmeyer in 't jaer LX [15 mei 1460] ende van danne voort telken alfmeyer daer naer volghende 3 lib. gr. gheldende toter vuller betalinghe, waer af d'achterste payment ende vulle betalinghe vallen zal t'alfmeyer als men scriven zal LXX [15 mei 1470], wel verstaende altoos met zulken ghelde, versekert up hem ende up al 't zine.

Actum den XVIsten van Aprille anno XIII^C LIX° etc.

35/6

Het echtpaar Arend vanden Hende en Catheline serPeeters alias sDievels (haar tweede huwelijk). De facto scheiding. Na geding en bemiddeling 'civiele' boedelverdeling. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door echtgenote. Beperkte gemeenschap van katelen.

21 maart 1469 (n. st.).

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/50 (1), 1468-1469, f° 74 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic zij etca. dat alse van den gheschille ende questie als upstaende ghesijn heeft tusschen Arende vanden Hende over een zijde ende Cathelinen serPeeters alias sDievels, zijnen wettelicken wive, over andre, so eis 't dat de zelve partien eendrachtelic commen etca., kenden dat zij van al haren tijdelicken goede, bij tusschen sprekene van haer lieder ghemeene maghen ende vrienden, vriendelic veraccordert zijn, verscheeden ende verdeelt in deser manieren dat

de voors. Arendt hebben, behouden ende paisivel ghebruucken zal t'zijn propren goede alle de catteylen die hij al nu kendt onder hem hebbende ende rustende, ende hier jeghen sal de voors. Catheline hebben, behouden ende paisivel ghebruucken t'haren properen goede al sulke erflike renten als haer toebehoren, ende oec de rente van bilevinghen commende van haren eersten man, ende een huus ende stede staende in de Heleghe Gheest strate, de weduwe van den Bogaerde ghehuust an d'een zijde, ende voort al zulke catteylen als zoe van hem ontfaen heeft.

Ende waer 't bij also dat den voors. Arendt of Cathelinen naermaels eenich goet toequame bij conqueste, ghifte, versterften of anderssins, dat elc dat zal behouden zijnder zijde volghende zonder daer af an elcx anders toegheleyt goet eenich recht te hebbene, haelne of heesschene in eenigher manieren, ende dat elc zijn scult betalen zal alleene die elc maken zal zonder meer.

Ende mids desen hebben elc andren daer af wettelic quite ghescolden, of het en ware dat zij, bij der gracien Gods ende bij consente van elc andren, weder verliefden ende vergaderden.

Actum XXI Marcii anno LXVIII°.

36

Hendrik vanden Upstalle en Mergriete sKeghels. 1458 – 1459.

Hendrik vanden Upstalle en Mergriete sKeghels. Boedelverdeling na scheidung van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenoot én beperkte gemeenschap van katelen en conquesten.

13 augustus 1458.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/44 (2), 1457-1458, f° 122 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic zij allen lieden dat up ende naer 't ghescheet, ghedaen ende overleden ten gheestelicken hove van scotelen ende van bedden tusschen Heinderic vanden Upstalle an d'een zijde ende Mergriete sKeghels, zinen wettelicken wive, an d'andre, so zijn comen voor scepenen van der Kuere in Ghend de vors. Heinderic ende Mergriete, kenden dat zij van al hueren tijdelicken goede dat hemlieden God verleent heeft verheffent, verscheeden, verlijct ende al wel verdeelt zijn in der manieren hier naer verclaerst, te wetenne dat de vors. Heinderic hebben, aenverden ende paysivel ghebruken zal t'zinen vryen propren goede ende zijnder zijde volghende ende blivende alle de goedinghen van zijnder zijde commende in leenen, gronde van erven, erflicke renten, lijfrenten, bilevinghen, huusen, boomen, leeninghen, latinghen, hoedanich ende waer die ghestaen ende ghelegghen zijn binnen Ghendt ende dar buten, ghelijc ende in der manieren dat hij die hadde ende hem toebehoorden voor 't huwelic van hem beeden ende nu ter tijt ghestaen ende ghelegghen zijn, ende insghelijcx heffen ende behouden alle de achterstellen, baten ende proffijten die men hem ten occoysoene van dien of van andren sculden van baten t'achter ende sculdich es. Boven desen zal hij hebben ende ghebruken t'zinen propren goede vijftich roeden mersch, ghelegghen te Bouckeke, in Mackeghem mersch, die zij te gadre ghecocht hebben jeghen Perrin vander Kercken zonder der zelve Mergrieten of haren hoire an de selve mersch of an yet dat boven verclaerst staet eenich recht t'hebbene, heesschenne of vermetenne in eenigher manieren. Dies zal hij ghelden, betalen ende weeren al den commere ende last die hij voor 't selve huwelic sculdich was of zijndert up hem selven ghemaect mach hebben zonder haer daer inne belast te zine. Ende hier jeghen zal de selve Mergriete behouden, hebben ende paisivel ghebruken 't huus daer zoe nu ter tijt inne woont ende 't huus staende in de Borchstrate, ende de goedinghen haren wincle anlevende ende daer de zelve wincle mede ghestoffeert es, ende insghelijcx 't huus te Lemberghen metter erven diere toebehoert, ende voort alle sculden van baten die men haer ten occoysoene van haer comanscepe ende neeringhe t'achter ende sculdich es. Dies zal zoe ghelden, weeren ende t'haren laste behouden alle de sculden ende commeren die zoe sculdich es ende ghemaect heeft, also wel van borchtochten daer zoe haer inne ghesteken mach hebben, hoe ende in wat manieren het zij voor 't huwelic van hem beeden of daer naer als andersins, zonder den vors. Heinderic eenighe bate of commere daer inne te gheldene in eenigher wijs. Ende also van den andren juweelen, inhaven ende cateylen ende zelve weercke die zij te gadre hebben, die zullen zij deelen ende behouden elc half ende half, ende Heinderic zal der vors. Mergrieten ontheffen in 't gheestelicke hof van allen costen ende lasten desen ghescheede anlevende, zonder haer daer af inne te ghevenne, gheldenne of ghehouden te zine. Ende hier up kenden hemlieden de vors. Heinderic ende Mergriete vriendelic verheffent, verscheeden ende al wel verdeelt van al hueren tijdelicken goede in baten ende in commere, ende hebben beloofd ende hemlieden verbonden an elc anders deel ende recht gheen recht te haelne, heesschenne of vermetenne in eenigher manieren, het en ware dat hemlieden naermaels God gracie gave dat zij <weder> met mallancandren verliefden ende vergaderden. Actum XIII Augusti anno LVIII°.

Jan vanden Hecke en Katheline van Craywerve. 1458.

Jan vanden Hecke en Katheline van Craywerve. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht zowel door de echtgenoot als de echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

[1-14 augustus 1458].

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/44 (2), 1457-1458, f° 129 r° én 130 r°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic zij etc. dat ute dien dat Jan vanden Hecke ende Katheline van Craywerve, zin gheselenede, zin ten spirituelen hove van scoetelen ende van bedden ghescheeden alsoo 't blijkt bij den letteren van instrumenten diere af zin, so eys 't dat de voornoemde Jan vanden Hecke an d'een zijde ende de voornoemde Kateline van Craywerve, zin wijf, an d'andere, omme van al den tijdelicken goede, die hemlieden metgaders harer beeder kindere hier onder ghenoeft toebehoort, verheffent, verdeelt ende verscheeden te werdene, commen zin etc., kenden ende lijden dat zij, bij rade ende advise van haerlieder maghen ende vrienden, van al den goede hemlieden toebehoorende ende anclevende in leenen, ervachticheden, renten, huusinghen, bomen, juwelen, inhaven ende catteylen, uutsculden, insculden ende anderssins in baten ende in commere veracordert, verheffent, verdeelt, verhoersaedt zin in deser manieren dat de voornoemde Katheline hebben ende behouden sal t'haren vryen vry propren goede vier leenen van harer zijden commende, gheleghen ende streckende binnen der stede van Biervlyet ende daer omme trent, in welke vier leenen de voors. Katheline al noch ter erven staet met zulken baten ende proffytten als daer ancleven moeghen ende ooc met zulken commer ende laste als de voornoemde Jan haer voortijts der up ghemaect heeft in der manieren hier naer verclaerst, dat es dat hij alvoeren vercocht ende wettelic up ghedreghen heeft Vincent Everaert de gheele bladinghe, baten ende proffijten die den eenen leene, dat men heet 'de meedt', metter muelne daer up staende ende toebehoorten ancleven moeghen ende daer vallen ende verschinen zullen tot den daghe dat d'een van den vier persoonen hier naer ghenoeft, te wetene de voors. Jan vanden Hecke ende Katheline van Craywerve voornoemt, Vincent Everaert of Mergriete, zijn wijf nu es, overleeden ende verscheeden sal zin van deser werrelt, ende tot dien tijt moet de voors. Vincent hebben ende mainteneeren ende ghebrucken 't voors. leen, gheheten 'de meedt', metter mulne ende andersins met allen zinen toebehoorten, zo wanneer dat d'een van den voors. persoonen overleeden zal zin van deser weerelt, dan zo sal de voornoemde Katheline van Craeywerven moeghen antslaen ende paysivele behouden ende ghebrucken de properteyt van den voors. leenen met ale dat den bodeme van dien naer de rechten van den hove daer resortert ende te wette behoort, sculdich es te volghene ende niet breedere, midts dat de voornoemde Jan vanden Hecke de voors. muelne ende ale de catteylen up ende an 't voors. leen staende, evenverne dat zij den selven leenen niet sculdich en zin te volghene, vercocht ende wettelic up ghedreghen heeft de voornoemde Vincent Everaert vrij stappans hant daer an slaende ende ditte in gheheele te ghebruckene t'zinen propren goede, ende al datte metgaders de bladinghe van den voors. leenen voor eene zekere somme van ghelde daer haer hier onder andere verclaers of ghedaen es, ooc wel verstaende, waer 't dat de voors. Vincent Everaert an 't voornoemde leen eeneghe costen ende reperratiën dade ende uut leyde,

die te zinen afscheedene den bodeme van den zelven leene sculdich ware te volghene, zo moet men hem daer af, evenverre dat hij betaelt hadt dan 't was ten daghe van zinen, ducdelic recompencacie ende begrotinghe doen alsoo 't behooren sal.

Bet voort moet de voors. Vincent besidten, mainteneeren ende ghebrucken de keeten ende huusen die hij heeft staende up d'een van der voors. Kathelinen vier leenen boven ghenoomt, zonder daer af eeneghe pacht of huere te gheve, nochte ooc ghelande te werdene, de voors. sinen keeten ende huusen daer af te doene ende eldere te stellenne, also langhe als de voornoemde Jan vanden Hecke ende Katheline van Craywerve voors. leven zullen ende de lancst levende van hem beeden d'lijf ter werelt behouden sal ende niet langhere.

Dies belooft de voors. Vincent Everaert ter kennesse van scepenen vornoomt den voors. Janne zijn leven lanc te ghevene ende te sendene te Ghend een hont zouts zonder zijn cost of last, ende, naer zin overlijden, der voors. Kathelinen, zinen wive, te leverne ende doen hebbene in ghelicken een hont zouts d'leven lanc van haer gheduerende sonder haren cost.

Van welken voors. vier lenen met zulken baten ende proffijten alsser ancleven ende met zulken commere ende laste alser up es in der manieren hier vooren verclaerst of andersins, niet uute ghesondert, de voornoemde Jan vanden Hecke gherenunciert ende afghegaen es al zins rechts, behouden der condicie boven ghenomt, ter voors. Katheline, zinen wive, behouf t'euwelicken daghen, ende belooft voort, bij zinder kerstelicke trouwe ende manwaereden, hem daer anne nemmermer rechts van bijlevinghen noch andersins te vermetene t'eenegher wet, spiritueel of temporeel, in eenegher manieren. Voort mer belooft de voors. Jan vanden Hecke de voornoemde Katheline, zinen wive, te ghevene ende wel te betaelen 20 s. gr. 's iaers lijfrente also langhe als Jacop Gheeraerts te Biervliet d'lijf ter weerelt behouden sal ende niet langhere, ende datte in recompencasien in begrotinghe van der bijlevinghe die de voors. Jacop hadde an de voornoemde vier leenen ter cause van Mergriete Diedolfs, zine wive was, der voornoemden Katheline grootvrouwe, diere ervachtich uute verstaerf, houdende es waer af d'eerste jaerscare ende payment van den voors. lijfrenten vallen sal te Kerssavont in 't jaer achte ende vichtich eerstcommende [24 december 1458], van dan telken Kerssavont [24 december] 20 s. gr. gheldende d'leven lanc van den voors. Jacop ghedurende in zulken ghelde etc.

Ende hier jeghen sal de voornoemde Jan vanden Hecke in gherechter partaergen, verhoersatinghe ende begrotinghe hebben, behouden ende paysivel ghebrucken te zinen vrijen propren goede alle d'andere goet, den voornoemden Janne ende Katheline, zinen wive, nu ter tijt toebehoerende, in leenen, ervachticheden, renten, huusinghen, bomen, juwelen, inhaven ende catteylen, uutsculden, insculden, in baten ende in commere, also wel de erve ende de rente van den voornoemden Kathelinen zijde commende, in 't ghelicx de leenen, ervachticheden ende renten van zinder zijde commende ende ooc bij hem gheconquestert, ghecocht ende ghecreghen binnen harer beeder huwelicke als andersins, niet uutghesteken noch ghesondert, sonder allenlic 't ghuent dat zoe in havelicken ende gherede goede al nu te haer waerts heeft ende ghebruckende es, zonder der voors. Katheline an de voors. goedinghe in der manieren boven verclaert eenich recht te hebbene of in den commere eenich last te draghene, uutghedaen dat zoe alleene blijft staende in laste van den commere ende sculden die zoe zelve, sonder consent van Janne vanden Hecke, ghemaect heeft binnen den vijf jaren leest verleeden sonder mer, ende in baten van deser heeft de voors. Katheline van al 't ghuent dies de voors. Jan hier vooren toegheleyt es in leenen, eervachticheden, renten ende andersins gherenunciert [f° 130 r°] ende af ghegaen al haer rechts t' voors. Jans behouf t'euwelicken daghen, ende belooft voort, bij harer kerstelicke trouwe ende wijfwarede, haer der anne nemmermer rechts van bijlevinghe noch andersins te vermetene te eenegher wetten, spiritueel of temporeel, in eenegher wijs.

Dies heeft de voors. Jan vanden Hecke ooc belooft ende hem verbonden den drien kindere, hem ende der voors. Katheline, zinen wive, toebehoorende, te wetene Joskinne, Johankine ende Kallekine, te ghevene ende toe te legghene drie ponde gr. 's iaers lijfrenten haerlieder leven lanc ghedurende, dat es te elken live 20 s. gr. 's iaers, te betaelne gheel telken Kerssavonde [24 december], danof dat d'eerste jaerscare vallen te Kerssavont anno LVIII voors. eerstcommende [24 december 1458], ende van dan voort telken Kerssavont elken van hueren drie kindere 20 s. gr. gheldende d'leven lanc van hemlieden gheduerende in zulken ghelde als hier boven ten lijfrenten van der kindere moedere gheseijt es, met welke baten ende bladinghen, jaerlicx commende van den voors. lijfrenten, de voornoemde Jan belooft heeft zinen voors. drie kindere te houdene van ate, drancke, causen ende scoens ende clederen, ende voort van alle andere sustinancie die hemlieden behoven zullen redelicke ende thamelicke naer huerlieder staet, 't welke de voornoemde Jan belooft, bekent ende versekert heeft up hem, up al 't zine, ende belooft voort van den voors. drie ponde gr. 's iaers lijfrenten, zijnen voors. kindere toebehoorende, ende ooc van den voors. 20 s. gr. 's iaers lijfrenten der voornoemden Katheline, zinen wive, hier vooren ghehordinert ende toegheleyt, soffisant besedt ende zekere te doene ter platsen daer zij ende elc bijzondere van haren lijfrenten wel ende duchdelicke bewaert ende verzekert zin zullen binnen drie jaren eerstcommende zonder eeneghe fraude of langher delay, ende heeft in merder verzeckerheden ooc belooft gheen upheffen te nemene van der somme van zesse ende dertich ponden gro., die hem de voornoemde Vincent Everaert ter causen van den coope van den voors. muelne ende catteylen metgaders de bladinghen ende proffijten van den voors. leene te Biervliet, vallende te diverssen paymenten, t'achter ende sculdich staet voor an der stont dat hij 't besedt van al den lijfrenten ghedaen ende vulcommen sal hebben. Maer heeft wel gheconsentert de voornoemde Vincent dat hij in minderinghe van der voors. somme gheven ende betaelen sal haer voors. 20 s. gr. 's iaers lijfrenten toter tijt dat 't besedt van harer lijfrenten vulcommen ende ghedaen sal zin, up dat haer de zelve Jan in ghebreke ware van der zelve lijfrenten jaerlicx te betaelen ende ghenouch te doene. Ende hier up hebben de voornoemde Jan ende Katheline, zin wijf, van al 't ghuent dies zij d'een den anderen ter causen van haerlieder toegheleyde goedinghe of andersins van eeneghe occoysoene voorleden in wat manieren dat ware, niet uutghesondert, toten daghe van heden zouden moeghen of weten te heeschene elc andere, generalic ende specialic, quite ghescolden ende scelden quite, sonder mer verhalens, nu ende t'eeuwelicken daghen. Ende midts al desen zo sal elc van den voors. Jan ende Kathelinen, zinen wive, van nu voort moeghen hebben, behouden ende alleene ghebrucken al sulc goet ende baten als elc van ziner zijde toecommen ende versterven sal sonder daer ane den ghuenen van dies weghe dat zulk goet ende bate niet en comt eenich recht of voordeel te hebbene in eenegher wijs. Actum [*blanco*].

38

Jan vanden Roesiere en jonkvrouw Lisbette Campions. 1460 -1465.

Jan vanden Roesiere en jonkvrouw Lisbette Campions. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

21 mei 1460.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/45 (2), 1459-1460, f° 99 r°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic zij etca. dat up ghescheet, overleden ende ghedaen ten spirituelen hove van scotelen ende van bedde tusschen Janne vanden Roesiere an d'een zijde ende joncvr. Lisbette Campions, zijnen wettelicken wive, an d'andre zijde, so zijn de voornoemde Jan ende joncvrouw Lisbette commen etca., kenden dat zij van haeren tijdelicken goede vriendelic verheffent, verscheeden ende verdeelt zijn in deser manieren hiernaer volghende. Ten eersten ende al vooren zal de voors. Jan hebben ende behouden alle de goedinghen van zijnder zijde commende also die ghestaen ende ghelegghen zijn, zonder der voors. joncvrouwen Lisbetten eenich recht daer anne te hebbene, uutghedaen dat zoe van dien blijft staende in harer rechte van harer douwarien ende bilevinghen naer 't verclaers van den tsaertren ende brieven die daere af ghemaect ende ghepasseert zijn voor heere ende wette daer ende alsoo 't behoort. Ende boven dien zal de voors. joncvr. Lisbette den selven Jan, haren man, ghelden ende betaelen zijn leven lanc duerende 10 lb. par. 'ts iaers Vlaemscher munten te 2 paymenten, waer af d'eerste payment, draghende 5 lb. par., vallen zal te Kerssavont eerstcommende in 't jaer LX [24 december 1460], ende d'ander payment, insghelijcx draghende 5 lb. par., Sent Jansmesse daer naer volghende in 't jaer jaer LXI [24 juni 1461], ende also voort van jaere te jaere, telken Kerssavont [24 december] ende Sente Jansmesse [24 juni] 5 lb. par. gheldende 't leven lanc van den voors. Janne duerende, ende niet langhere. Al 't welke de voors. joncvr. Lisbette belooft, bekent etca. Ende hier jeghen zal de voors. joncvr. Lisbette Campions hebben ende behouden 't haren propren goede, zonder Jan vanden Rosieren eenich recht daer an te hebbene, al hare renten, huusinghen ende goedinghen van harer zijde commende met al den boomen ende catteylen also die ghestaen ende ghelegghen zijn. Ende de sculden ende commere die elc ghemaect heeft toot den daghe van heden, daer af zal elc de zijne ghelden ende betaelen zonder elc anders cost of last. Ende up dat de voors. joncvr. Lisbette, ter causen van den sculden die de voors. Jan toot den daghe van heden ghemaect heeft, anghesproken worde ende haer eenighen last daer af quame, dat heeft de voors. Jan belooft haer in te stane ende dat se dat zal moghen verhalen an de voors. 10 lb. par. 's iaers die de voors. Jan belooft in versekertheden van dien niet te vercoopene, becomeerne noch belastene binnen zijnen levne. Voort heeft de voors. joncvr. Lisbette belooft ende haer verbonden de 4 kinderen die de voors. Jan ende zoe te gadere in huwelicke hebben, te wetene Hannekin, Heynkin, Boudekin ende Claerekin, te houdene van ate, drancke, cleederen, coussen, schoons ende voort van aller sustinantien hemlieden behouvende redelic ende tamelic naer haren staet, zonder den voors. Janne eenichsins inne belast te zijne, 't en waere bij zijnder gheliefte, 't welke zoe versekert etca., wel verstaende dat de voors. Jan belooft ende gheconsenteert heeft, al waer 't dat de voors. joncvr. Lisbette voor hem overlede, dat hij te vreden wesen zal metter voors. 10 lb. par. 's iaers zijn leven lanc ghedurende, te haelne an 't goet achter haer bleven, zonder de voors. kinderen als hoir van harer moederen breeder te belastene in deele of anderssins in eenigher wijs.

Ende als van den ghereeden goede als elc van hem beeden naermaels toecommen mach bij conqueste, bij versteerften of anderssins, dat zal elc behouden ende zijnder zijde volghen zonder den andren eenich recht of deel an te hebbene.

Ende hier up kenden hemlieden de voors. Jan vanden Roesiere ende joncvr. Lisbette Campioens, zijn wijf, elc van andren wel verheffent ende al verscheeden zijnde van haren tijdelicken goede, ende hebben elc andren wettelic quite ghescolden ende belooft dit ghescheet, ordonancie ende verdeelinghe wel te houdene goet gherechtich ende van werden t'euwelicken daghen, het en waere of hemlieden naermaels God gracie gave dat zij eendrachtelic, bij consente van mallinc andren, weder vergaderden.

Actum XXI May anno LX°.

Pieter vanden Ketulle en jonkvrouw Lijsbette Wulleponte. 1463 – 1469.

39/1

Pieter vanden Ketulle en jonkvrouw Lijsbette Wulleponte (weduwe van Hendrik uten Hove). Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel de echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

17 september 1463.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/47 (2), 1463-1464, f° 3 r°.

NIET UITGEGEVEN.

Allen den ghenen die dese presente lettren zullen zien oft hooren lesen scepenen ende raed van der stede van Ghend doen te wetenne dat up ende naer 't ghescheet, ghepasseert ende overleden ten gheestelicken hove van taflen ende van bedden tusschen Pietren vanden Ketulle over een zijde ende joncvr. Lijsbetten Wulleponte, zinen wive, over andre also datte ten passerne van desen vulcommelic bleec bij den beseghelden lettren danof ghemaect in 't gheestelic hof van Dornicke, so zin eendrachtelic commen voor scepenen etc. de vornoemde Pieter ende joncvr. Lijsbette, kenden ende lijdden dat zij, bij tusschensprekene, middele ende advise van zekeren notablen persoonen, hueren maghen ende vrienden, van hueren tijdelicken goede vriendelic verheffent, verscheeden ende al wel verdeelt zijn in der manieren hiernaervolghende.

Eerst zal de vors. Pieter hebben, anverden, behouden ende paisivel ghebruken de percheelen van goedinghen hier naer verclaerst, zindre zijde volghende, zonder der vors. joncvr. Lijsbette, hueren hoire oft naercommeren eenich recht daer anne te hebbenne, te wetenne zinen poldre te Bouchout, gheldende 2 lib. gr. ts' iaers;

item 20 s. gr. ts' iaers lijfrenten begrepen in 3 lib. gr. ts' iaers lijfrenten up de stede van der Sluus;

item noch 2 lib. gr. ts' iaers lijfrenten up de selve stede;

item up Yseghem in bilevinghen vijf ponden 7 s. gr. ts' iaers, ende 24 s. 4 d. gr. ts' iaers in ervachticheden boven den commere daer uute gaende, gheleghen in diversschen percheelen t'Sint Annen ter Muden ende daer omtrent, danof Boudin Weytiens in pachte hout omme 11 s. 8 d. gr. ts' iaers;

item Jacop Lambrechts 4 linen gheleghen te Houcke omme 3 s. 6 d. gr. ts' iaers; item 2 ghemete in den Moreel die in pacht ghehouden heeft Cornelis de Witte omme 7 s. gr. ts' iaers ende eene visscherie t' Sint Annen ter Muden, de welke Olivier Vastennavont in pachte houdt omme 5 s. gr. ts' iaers, ende van welken percheelen van goedinghen annopende den vors. 24 s. 4 d. gr. ts' iaers erflic, commende van der vors. joncvr. Lijsbetten zijde ende den vornoemden Pieter bewaert te zine ende ter erven daer af te commenne aksii 't behooren sal, de selve joncvr. Lijsbette ghehouden wart consent, hant ende mont te doene sonder haer eeneghen cost oft last daer af te hebbenne in eenigher wijs.

Ende hier jeghen sal de vornoemde joncvr. Lijsbette hebben, anverden, behouden ende paisivel ghebruken t'hueren propren goede ende huerer zijde volghende de percheelen van goedinghen hier naer verclaerst, zonder den vors. Pietren, zinen hoire ende naercommeren eenich recht daer anne te hebbenne, haelne oft vermetene in eenegher wijs.

Eerst d'leen ter Sluus met zinen toebehoorten alsoo 't ghestaen ende gheleghen es, gheldende boven commere 3 lib. 18 s. 4 d. gr. ts' iaers;

item haer recht van bilevinghen up de goedinghen te Bottele ende te Pamele, ende voort alle de juweelen, habijten, inhaven ende catteylen die zoe te haerwaerts heeft, ende evenverre dat in toecommenden tijden bate ende profijt quame ter causen van den goede in Hollant, danof Pieter vors. 't vervolgh soude moeten doen t'zijns selfs coste oft laste, haer daer af dan hebbende 3 lib. gr. ts' iaers lijfrenten t'haren live.

Item es voort gheordonneert ende overeenghedreghen ende ghesloten dat men vercoopen sal de ervachtichede van den goede te Bottele daer zoe ervachtich af es ende metten penninghen daer af commende betalen, ghelden ende weeren de percheelen van sculden hier naer verclaerst, ende datte bij der hant van Pietren serSimoens, in wiens handen de penninghen van den goede commen zullen naer de begheerte van hem beeden ghedaen:

eerst Jacop Jacobszone, weert in den Haghe, 24 lib. gr.,

Janne Moens 10 lb. gr.,

Janne Ronsse gheseit Ronslen 8 lib. 12 s. gr.,

Jehanen den joncwife, van haer huere ende gheleenden ghelde daer 't ghescheet mede betaelt was 5 lib. 12 s. gr.,

Janne van Fourmelis 6 lib. gr.,

meester Janne Wielant vijf ponden gr.,

Fransen van den Ketulle 6 lib. gr.,

Oliviere Lambrechts 63 lib. gr.,

den huusheere 6 lib. gr.,

den ontfanghere van der Sluus 4 lib. gr.,

den backere 12 s. gr.,

den brauwere 12 s. gr.,

den brauwere in den Hoorne 6 s. gr.,

Jacop de Zeelandre 22 s. gr.,

den procureur generael van Hollant 20 s. gr.,

den pipere van Sint Pieters 12 s. gr.,

her Pietren vander Haeghe 12 s. gr.,

Pieters joncivr. moudre 20 s. gr., ter causen van den goede te Bottele 9 s. gr.,

den cordewanier 12 s. gr.

Welke percheelen van sculden vorscreven ende alle andre, evenverre dat men meer sculden bevonde voor de date van desen ghemaect wesende de vors. Pieter al ghenomen heeft t'zinen laste ende commere. Ende bij also dat de vors. sculden meer ghedroughen dan 't vornoemde goet te Bottele sal moghen ghelden, danof sal Pieter der vornoemden joncivr. Lijsbetten ontheffen, ontlasten ende quite houdene also vors. es, versekert up hem ende up al 't zine, jeghewoordich ende toecommende. Ende heeft in meerdre versekertheden beloofd zine boven ghenoopte toegheleide goedinghen ende alle andre die hem meer toecommen mochten niet te vercoopenne, becommerne noch belastenne maer die daer inne te verbindenne ter stede ende plaetse daer 't behooren sal als men 's begheert.

Item sal de vornoemde joncivr. Lijsbette t'haren coste betalen ende weeren 6 lib. gr. die men Janne Meyfroit sculdich es ten occoysoene van den goede te Bottele daer zoe ervachtich af es, oft also vele als men hem t'achter zijn mach, haer in baten commende al 't ghuent dat men bevinden sal dat Jan Meyfroot hem kende t'achtre ende sculdich mach wesen, te wetenne van dat an de huusinghen up 't goet te Bottele gheleit ende te costen ghedaen es d'achterstellen van den renten ende den doot coop van den selven goede, haer handeel van den besten hecsele haer in testamente ghegheven bij meester Heinderic uutten Hove, haren eersten man was, ende van andren sculden van baten die men ten sterfhuuse van den selven meester Heinderic t'achter bleef in Hollant ende eldre.

An al welke sculden van baten ende proffijten de vors. Pieter bij deser ordenantie hem gheens rechts vermeten mach, ende bij also dat in toecommenden tijden eenich ghevolgh ghedaen worde ter causen van 27 lib. gr. die meester Jan vanden Driessche betaelt heeft up den coop van den huuse in de Veltstrate, welc huus bij ghebreke van betaelinghe van zekeren paymenten ende sommen van penninghen daer naer ghevallen ende verschenen ter causen van den selven coope bij pandinghen ende eyghendomme vervolght ende af ghewonnen es, welc ghevolgh, up dat zoe gheviele, de vors. Pieter soude moeten verweeren te wette t'zinen coste ende laste, so zoude van den ghewijsden Pieter betalen ende weeren de twendeel ende de vors. joncvr. 't derde deel.

Up al welke ordonnancien ende verdeelinghen ende die stede houdende van weerden blivende ende vulcommende an d'een zijde ende an d'andre in der voormen ende manieren vorscreven de vors. Pieter ende joncvr. Lijsbette hemlieden kenden wel verscheeden ende verdeelt zijnde van haren tijdelicken goede ende hebben elc andren daer af quyte ghescolden ende schelden quyte t'eeuweghen daghen, ende hebben beloofd an elc anders toegheleide goet nemmermeer eenich recht te heesschenne oft vermetene, het en ware dat hemlieden God naermaels gratie gave dat zij, bij consente van elcandren, weder verliefden ende vergaderden. Actum XVII Septembris anno LXIII°.

39/2

Proces tussen jonkvrw Lisbette Wulleponts en Symoen Bette over erkenning door Symoen Bette van de tussen hen afgesproken voorwaarden aangaande haar bijleving op het goed te Bottele in Balegem, met de bijhorende tiende (Lisbette Wulleponts is gescheiden van Pieter vanden Ketulle – boedelverdeling van 17 september 1463, zie 39/1).

3 oktober 1468.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/50 (1), 1468-1469, f° 8 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Also van dat Pieter Clais als machtich over joncvr. Lisbetten Wulleponts, wettelicke gheselnede van Pietren vanden Keythulle, begheerde bedwonghen t'hebbene Symoen Betten omme van hem t'hebbene wettelicke kennesse van den voorwaerden die hij, Symoen, jeghen haer ghedaen heeft oft andere uuter name van haer van harer bilevinghe van den goede te Bottele ende van der thiende den zelve goede toebehorende, belopende 's iaers 7 lb. 2 s. 6 d. gr., voort meer betalinghe t'hebbene van den pachte van der voors. bilevinghe van Kerssavont [24 december 1467] ende Sent Jansmesse lestleden [24 juni 1468], beloopende als vooren 7 lb. 2 s. 6 d. gr., ende voort van 17 s. 6 d. gr. van achterstellen van den jare LXVI [1466], ten welken de voornoemde Symoen dede verandwoorden, kennende ghenouch de voors. voorwaerde ende den pacht van den jaere LXVII [1467] ende wederlegghende de voors. achterstellen dat die niet zo vele en draghen also die de voors. Pieter gheheescht heeft, dies hij hem wel ghedrouch in 's voors. Pieters handbouc dat hij an 't voors. goet ghedaen hadde doen zekere reparatien, beede nieuwe ende andre, waer of de voors. joncvr. behoorde naer 't rechte te betaelen haer handeel, te wetene 't vierde van den nieuwen ende de heelft van den houden, so waes 't dat scepenen van der Kuere in Ghendt, ghehoort hebbende de voors. handelinghe, wijsden den voornoemden Symoen naer de kennesse die hij's dede van der voors. voorwaerden, dat hij der voors. Lisbetten de voors. voorwaerde wettelic kennen zal van den

toecommenden jaren ende dat hij van der voors. gheheester schult gheven ende betalen zal der voors. joncvr. 2 lb. gr. binnen XIII^{ne} eerstcommende, 3 lb. binnen 6 weken ende 't sourplus binnen noch andre 6 weken
Actum III Octobris anno LXVIII°.

40

Jan van Formelis de Oude en jonkvrouw Margriete van Steenlant. 1464 – 1465.

Jan van Formelis de Oude en jonkvrouw Margriete van Steenlant, weduwe van Gayfier Walers. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

14 mei 1464.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/48 (1), 1464-1465, f° 96 r°-v^o.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic etca. dat achtervolghende der divorcie ende ghescheede leden, ghepasseert ende ghewijst bij den geesteliken hove van Doornike tuschen Janne van Formelis den hauden, poortere van der stede van Gend, over een zijde ende jonfr. Margrieten van Steelant, wilen wedewe van Gayfier Walers, siner wettelicken ghesellenede, over ander zijde, 't selve ghescheet blikende bij der letteren diere af es, beseghelt metten seghele uuthanghende van den voornoemden hove, ghegheven den XXVIII^{sten} dach van septembre in 't jaer M CCCC etca., so heeis't dat de voornoemde partijen an beede zijden, omme in 't ghelike van elc anderen ghescheeden te sine ten weerliken hove van den tideliken goede dat hemlieden Ons Heere God verleent heeft, eendrachtelic commen zijn voer scepenen van der Kuere in Gend, kenden ende liden dat zij van allen goede dat zij jeghenwoordelics hebben, hoe oft in wat manieren et zij, niets uutghesteken, verappointiert zijn in deser manieren,

dat de voornoemde Jan van Formelis van nu voert an hebben ende ghebruken sal alle sine goedinghen in 't geele van synder zijden commende, in leenen, eerfachticheeden, eerfeliken renten, lijfrenten, huusinghen ende cateylen, also hij die goedinghen hadde ende ghebruucte al heer hij de voornoemde jonfr. Margriete in wettelicken huwelike begreep, ende also alle die goedinghen ghestaen ende ghelegghen zijn met allen haerlieder toebehoorten ende met al 't ghuent datter ancleeft, niet uutghesteken noch ghesondert, sonder der voornoemden jonfr. Margrieten, haren hoere oft naercommeren emmermeer eenich recht daer an te hebbene van bilevinghen ofte andersins t' eenegher wet, spierituele of temporeele, in eenegher manieren.

Hier jeghen sal de voornoemde jonfr. Margriete van Steelant van nu voort an in 't ghelike hebben ende paysivel ghebruken alle hare goedinghen in 't geele van harer zijden commende, cateylen ende andre ghelijc dat so die goedinghe hadde ende haer toebehoorde al heer so den voornoemden Jan van Formelis begreep in wettelicken huwelike also alle die goedinghe ooc ghestaen ende ghelegghen zijn binnen den lande van Vlaendren of daerbuten, met al haerlieder toebehoorten ende met al 't ghuent datter an cleeft, niet uteghesteken, sonder den voornoemden Janne ofte sinen hoere ende naercommeren emmermeer ooc eenich recht daer an te hebbene van bilevinghen oft andersins t'eenegher wet als voeren in eenegher manieren.

Ende hier up sal elc van den voornoemden partijen an beede zijden moghen doen sinen vryen wille met sinen voors. goedinghen in coopene, vercoopene, belastene, verhuere, verpachtene ofte andersins t'siner gheliefte sonder elc anderen ter causen van dien eeneghe mollestacie enpetchement te doene in eenegher manieren,

behouden dien ende wel verstaende dat de voornoemde Jan van Formelis van der voornoemden jonfr. ter causen van desen ghesceede hebben ende ontfaen sal den termijn van 12 jaren lanc gheduerende, ingaende metter date van deser wettelicken coppien, de somme van 100 lb. parisis Vlaemscher munten, 20 gr. voer elc lb., elc 's iaers t'eenen paymente in elc jaer, danof dat d'eerste payment vallen sal te alf meye in 't jaer M CCCC ende LXVI eerstcommende [*15 mei 1466*], ende also voort van jaere te jaere telken alf meye, d'een naer d'andere achtervolghende 100 lb. parisis gheldende, de voornoemde 12 jaren lanc gheduerende, ten claren verstane waer 't dat de voornoemde Jan overlede deser weerelt eer de voornoemde 12 jaren gheexpiereert waren, dat de voornoemde jonfr., haer hoer ende naercommeren onghedaen sijn ende bliven souden van den voornoemden 100 lb. parisis 's iaers langher te ghevene dan tote den daghe van sinen overlidene ofte sinen hoere ende naercommeren eenich recht langhere daer an te hebbene. In 't ghelike es wel gheprotesteert ende besproken, waer 't of gheviel 't so dat de voornoemde jonfr. overlede der weerelt binnen den eersten jaere naer de date van deser wettelicken coppie, dat de voornoemde Jan, sijn hoer ende naercommeren altemale niet hebben, heffen noch ontfaen sullen van den voornoemden 100 lb. parisis 's iaers noch eenich recht daer an hebben, so voors. es. Nemaer, ghebuerde 't dat de voors. jonfr. langher leefde dan d'eerste jaer naer de date van deser coppien, so sal de voornoemde Jan van Formelis heffen ende ontfaen de voornoemde 100 lb. parisis van haer ofte van haren hoere ende naercommeren, de voornoemde 12 jaren lanc gheduerende, ofte emmer te sinen overlidene sonder meer oft langher bate daer af te hebbene, ghelijc hier voeren wel gheseyt es.

Item es noch gheordoneert ende gheappointeert dat elc van den vors. 2 partijen an hem selven hebben ende hauden sal al sulke commere, financen ende sculden als elc van hem beeden ghemaect, ghefineert ende gheboorcht heeft voor de date van deser wettelicken coppie, ende die elc van hem beeden van nu voort an meer maken, fineeren ende boorghen sal, sonder in elc anders commere yet te gheldene ofte eenichsins belast of beswaert te sine in eenegher manieren, maer sal elc van hem beeden sinen commere verandwoorden, ghelden ende betalen t' sinen besten ende soonsten.

Item es in ghelike wel gheprotesteert ende besproken dat elc van den voornoemden partijen hebben ende ontfaen sal de pachten, renten, resten, achterstellen, baten ende profiten die men elken van den goedinghen van zijnder zijde commende t'achtere ende sculdich es van allen voorledenen tijden toet den daghe van heden,

ende in 't ghelike al sulc goed als elken van hem beeden naer de date van deser wettelicken coppie van besiden toecommen of versteerven mach in wat manieren et ware, niets uute ghesteken, sonder in elc anders goed ofte bate van dien yet te deelene oft eenich recht te hebbene in eenegher manieren.

Item als van den article ghecauseert in 't voornoemde ghesceet van den geesteliken hove, onder d'andere in substancien verclaerende aldus dat de voornoemde partijen an beede zijden commen moeten ter plaetsen daer zij sekere ende vrij sijn omme niet jeghenstaende den selven ghesceede met mallicanderen te converseerne etca., so hebben de voornoemde partijen an beede zijden gheconsenteert ende bij desen presenten letteren consenteeren dat dat article, alsoo 't gheexpresseert staet in 't voornoemde ghesceet van den geesteliken hove, sijn ghecasseert, frustre ende te nieuten ende van geender weerden sonder hem lieden an d'een zijde of an d'andere met den verclaerse van dien article met te moghen ghehelpene ten laste van elc anderen in eenegher manieren ende sonder den voornoemden Jan bij virtute van den selven article de voornoemde jonfr. te moghen bedwinghene t'eenegher plaetsen te commene

omme conversacie met hem te hebbene, et en ware alleenlic bij haren vrijen danke ende wille ende consente.

Ende mids desen hebben de voornoemde Jan van Formelis over een zijde ende jonfr. Margriete van Steelant over andere elc andren generalic ende specialic wel ende wettelic quite ghescolden sonder meer verhalens, nu ende t'eeweliken daghen, van gheel ende al den tijdeliken goede dat zij te gader ghehadt ende ghehuerbuert hebben, ende kenden hen lieden van al dien wel verheffent, versceeden, verdeelt, ghepayt ende al ghenouch ghedaen, ende hebben beloofd ende hemlieden verbonden bij haerlieder kersteliker trauwen, man ende wyf waerheden dat zij elc andren ter causen van desen noch ooc om eenich occusoen voerleden tuschen hemlieden gheroert toet den daghe van heden, noch in 't ghelike omme yet diesser an cleven ofte uut spruten mochte, niets uut ghesteken noch ghesondert, nemmermeer eeneghe mollestacie, heesch, ansprake, callaenghe, moyte, cost of last doen en sullen t'eenegher wet, geestelic of weerelic, in eenegher manieren up ghereputeert te sine eerloes ende trauweloes die de contrarie dade.

Ende de voornoemde jonfr. Margriete van Steelant heeft goeden soffisanten sekere ghedaen te betaelne de voors. 100 lb. par. 's iaers naer den uutwisene van eenre cedulle diere af es.

Voort hebben de voors. Jan an d'een zijde ende de voornoemde jonfr. Margriete an d'andere 't voornoemde appointment met al diesser an cleven mach bekent ende versekert, elc in also verre als 't hem aen gaet, up hem ende al 't sine. Ende toot al desen hebben zij als goede ghetrauwe edele lieden beloofd ende hem verbonden 't voornoemde appointment wel ende ghetrauwelic t'achtervolghene, te haudene ende vulcommene in crachte ende in viguere in allen punten ende in elc sonderlinghe, up de peine ende verbuerte van 1.000 guldin leewen te verbuerne up dat harer eenich der jeghen procedeerde, seyde, dade of ghinghe in eenegher wijs naer de rechten ende costumen van der stede van Gend. Ende al worde de voors. peine bij eenich van hem beeden oft bij beeden verbuert ende ghegolden, eens of meer, nochtan so saude dit appointment wel moeten vulcommen, stede hauden, van weerden bliven ende sorteeren effect in allen punten ende in elc sonderlinghe, sonder eenich jeghen segghen van hemlieden, haerlieder hoere of naercommeren in eenegher manieren, emmer wel verstaende dat dese belofte ende verbant van den peyne niet en strect in geener manieren up de betalinghe van den 100 lb. parisis 's iaers die den voornoemden Janne toegheleyt zijn 12 jaer lanc, ghelijc ende up de condicien voeren verclaert, maer staet de betalinghe van dien alleenlic up den sekere die de voors. jonfr. den voornoemden Jan daer af ghedaen heeft, ghelijc voeren ghenoopt staet, sonder der selver jonfr. in eeneghe andre peine of verbuerte daer af te stane, al gheviel 't dat die niet betaelt en worden ten paymenten daer toe ghestelt.

Ende gheviel 't ooc so dat naermaels bij den geesteliken hove ghewijst ende bevonden worde dat tuschen den voors. Jan ende jonfr. Margrieten geen huwelic en ware sculdich te sine maer datte als niet bij maech sullen oft anders, nochtan saude de voors. Jan hebben ende ontfaen de voornoemde 100 lb. par. den tijt ende up de condicien voeren verclaert.

Actum XIIIa May anno LXV.

Jan Wullebrant en jonkvrouw Lievine vander Linden. 1464.

Jan Wullebrant en jonkvrouw Lievine vander Linden. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen en conquesten.

18 december 1464.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/48 (1), 1464-1465, f° 41 r°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic etca. dat up ende naer 't ghesceet ghedaen ende overleden ten spiritueelen hove van bedden tuschen Janne Wullebrant over een zijde ende jonfr. Lievinen vander Linden, sinen wettelicken wive, over andere, so zijn de voors. Jan ende Lievine eendrachtelic commen voer scepenen van der Kuere in Gend, kenden ende liden dat zij van al haren tideliken goede al wel verscheeden, verdeelt ende verheffent zijn in der manieren hier naer volgende, te wetene dat de voornoemde Jan hebben, behauden ende paysivel ghebruken sal t'sijnen vrijen propren goede te wetene alle de leenen, gront van eerven, eerfelike renten, lijfrenten ende husinghen die hij hadde ende hem toebehoerden ten daghe van den huwelike van hem beeden, ende inschelijcs al sulke goedinghen in eerfachticheden, renten, husinghen ende andere die zij oec ghecocht, ghecreghen ende gheconquesteert hebben binnen huerer beeder huwelike, waer die ghestaen of ghelegghen zijn binnen Gend ende daer buten, met sulker renten, commere ende laste alser jarelics uutgaet ende up es. Item sal de selve Jan noch hebben ende behauwen 20 s. gr. 's iaers lijfrenten, staende ten liven van Philips den Wielmakere ende Machdaleenen sGrevels, sinen wive, besedt ende versekert up grond van eerven binnen Wackene naer den inhaudene van den wettelicken chartere daer af wesende ende een huus ende stede ghestaen buten der Posteernen, gheheeten Stroedac, met sulken commere ende renten alser jarelics uut gaet, welke 20 s. gr. 's iaers lijfrenten ende huus buter Posteerne de voors. jonfr. Lievine, van wyens zijde die commen zijn, belooft heeft den voors. Jan paysivel te doen ende laten ghebrukene jeghen haer kindere ende niet breedere up dat zij hem onghebruuc daer in doen wilden.

Ende hier jeghen sal de voors. jonfr. Lievine hebben, behauden ende ghebruken t'haren propren goede al sulke leenen, eerfachticheden, eerfeliken renten, lijfrenten, muelenen, bijlevinghe, huusen ende andre goedinghen als so hadde voor de date van den voors. huwelike met allen hueren toebehoerten ende met sulker rente ende commere alser jarelics uut gaet, hoedanich ende waer die ghestaen ende ghelegghen zijn binnen Gend ende daer buten, huutghedaen 't huus buten der Posteernen ende de 20 s. gr. 's iaers lijfrenten van Philips de Wielmakere etca., hier boven verclaerst ende toegheleit Janne voornoemt. Ende als van den juweelen, inhaven ende cateylen, ghereeden ghelde, habiten ende andersins, daer af kennen sij hemlieden verdeelt ende verscheeden ende elc 't sine t'emwaert hebbende. Item sal de voors. jonfr. hebben ende behauden al sulke resten ende paymenten als Gillis de Muelemeestere t'achtere ende sculdich es ter causen van den vercoopene van der stove buter Posteerne ende de 25 gr. 's iaers eerfelic die staen up de selve stove metgaders den achterstellen die men ter causen van dien af sculdich es, ende Jan sal gelden ende betalen sonder der voors. jonfr. cost al sulke sculde als hij sculdich was als zij in huwelike vergaderden ende hij sindert ghemaect mach hebben. Item sal de voornoemde jonfr. hebben ende ontfaen alle de sculden van baten die men haer ter voors. date van den huwelike sculdich was. Dies sal so ghelden ende weeren al den commere ende scult die so doe sculdich wesen mochte, ende oec die so binnen huwelike ghemaect mach hebben zonder 't weten of consent van den voornoemden Jan; heeft oec belooft ende haer verbonden den selven Jan costeloes ende scadeloos te ontheffene ende te quitene van dies men hem saude moghen heeschen ter causen van der handlinghe die hij als voocht ghehadt heeft van haren kinderen ende van Liefkine Sceppe in wat manieren et zij in ontfanghe ende uutghevene toten daghe van heden overmids dat so onder haer heeft 2 wettelicke coppien van weese ghelde van 's voors. Liefkins weghe bij den voornoemden Jan uutghegheven toter sommen van 15 lb. gr., emmer den selven kinderen staende in hueren

rechte den selven Janne ansprake te doene te wette up dat men bevint dat hij hemlieden in versteerften of andersins mesleedt heeft. Boven desen heeft Jan de voornoemde jonfr. toegheleyt ende bekent sculdich zijnde de somme van 7 lb. 12 s. gr., te betalene 2 lb. 16 s. gr. te Bamesse in 't jaer LXV [1 oktober 1465], II lb. 16 s. gr. te Bamesse in 't jaer LXVI [1 oktober 1466] ende 2 lb. gr. over de vulle betalinghe te Bamesse in 't jaer LXVII [1 oktober 1467] al eerstcommende, den voornoemden Janne in sinen rechte staende jeghen der voors. Liefkene of sinen voochden van al 't ghuent dat hij betoghen sal voor der selven Liefkine betaelt ende verleyt hebbende.

Ende waer 't so dat eenich van hemlieden eenich goed verstoerve of toequame bij versteerften, ghiften, conqueste of andersins, dat sal hebben ende behaeden den gonen die 't ghebuert synder zijde volghende, sonder den andren eenich recht daer an te hebbene in eenegher manieren, emmer wel verstaende dat de voors. jonfr. hebben sal t'haren profite de haudenessen van Liefkene Sceppe die vallen sal ontrent alf sporcle eerstcommende [15 februari 1465 (n. st.)], dragende 2 lb. 10 s. gr. Voort heeft de voors. Jan beloeft ende verseekert up hem ende up al 't sine, waer 't dat der voors. jonfr. eeneghe ansprake ghedaen worde van 's voors. Jans sculden ende so die verandwoerden of betalen moeste, dat hij haer dat uplegghen, instaen ende goed doen sal. Ende mids desen so sullen den voornoemden Janne bliven ende toebehoeren alle de sculden van baten hoedanich die zijn, die in dit voors. ghescheet niet gheexpresseert noch verclaert en staen.

Ende mids desen kenden zij hemlieden van elc andren wel verscheeden, verheffent ende verdeelt zijnde van al haren tideliken goede voorscreven ende hebben beloeft an elc anders deel negeen recht te vermetene, het en ware dat hemlieden God naermaels gracie gave dat zij, bij consente van mallic andren, weder verliefden ende vergaderden.
Actum XVIIIa Decembris anno LXIII.

42

Jan Seys en Amelberghe vanden Aerde. 1465.

Jan Seys, weduwnaar van Magriete vander Pouke, en Amelberghe vanden Aerde. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door zowel echtgenoot als echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen en conquesten.

12 november 1465.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/48 (2), 1465-1466, f° 33 r°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic etca. dat up ende naer 't ghesceedt, ghedaen ende overleden ten gheestelicken hove van scotelen, taflen ende bedden tusschen Janne Seys over een zijde ende Amelberghen vanden Aerde, zijnen wettelicken wive, over andre, so zijn de zelve partijen eendrachtelic commen etca., kenden dat zij van al den tideliken goede dat hemlieden God verleend heeft wel verpaerct, verdeelt ende versceeden zijn in der vormen ende manieren hier naer verclaert, te weten dat de voornoemde Jan Seys over hem, zijn hoir ende naercommeren hebben, behouden ende van nu voort an paysivel ghebruken sal te zijnen vryen propren goede t'ewelicken daghen eerst al sulc goet, erve ende huusen metten boemen ende cateylen als de zelve Jan liggheende ende rustende heeft binnen der prochie van Dronghene ende daer omtrent, van zijnder zijde commende, ende insghelijcs zulk goet ende erve als hij ende de voornoemde

Amelberghe binnen huwelicke te gader ghecocht ende ghecreghen hebben, gheleghen binnen der voornoemden prochien van Dronghene, met allen zijnen toebehoorten, metgaders oec der bilevinghen die de zelve Jan houdende es an zekere goet ende erven van Magrieten vander Pouke, zijnen eersten wive was, gheleghen in de zelve prochie; item 't vierendeel van eenen huuse ende stede alser ghestaen ende gheleghen es binnen Ghend, in de Hoolstrate, daer Joes vanden Noorthoute nu ter tijd inne woent met alle zijnen toebehoorten ende met zulken commere alser jaerlics uitgaet, d'welke hem toequam ende ghebuerde van der voornoemden Magrieten, zijnen wive was; item 10 s. g. 's iaers lijfrente, staende te leven van den voornoemden Janne ende Amelberghen, zijnen wive, besedt ende versekert up een huus ende stede staende in de Drapstrate daer nu ter tijd inne woent ende toebehoort Jacob van Melle f. Jans alsoe 't blijkt bij den inhoudene van eender wettelicken copie diere af es, rustende onder den voornoemden Jan, zonder der voornoemden Amelberghen vanden Aerde, haren hoire ende naercommeren an eenich van den voors. percheelen van goedinghen eenich deel of recht te hebbene voor de dood van den voornoemden Janne Seys oft daer naer in eenegher manieren. Ende als van den besitte van eenen huuse ende stede alsoo 't ghestaen ende gheleghen es in de Biloke, dat de voornoemde Jan ende Amelberghe t'andren tijden te gader cochten omme hemlieden dat te bewoennen ende ghebrukene harer beeder leven lanc durende, so es gheordineert in dit ghesceedt dat de voornoemde Jan Seys 't selve huus ende stede gheheel ende al besitten, bewoonen ende ghebruken sal zijn leven lanc durende, sonder der voors. Amelberghen binnen den levne van den zelve Jan eenich recht daer an t'hebbene in eenegher wijs, maer, den voornoemden Jan overleden zijnde der weerelt, so sal de voors. Amelberghe up dat zoe 't ghebijdt dan te zijnen overlidene 't voors. huus ende stede besitten, bewoonen ende anverden haer leven lanc durende, sonder 't voors. Jans hoer eenich recht daer an t'hebbene. Ende boven desen sal de voornoemde Amelberghe vanden Aerde hebben, behouden ende van nu voort an paysivel ghebruken over haer, haer hoir ende naercommeren te haren vryen propren goede t'eewelicken daghen al sulc goed, erve, rente, huusen, boomen ende cateylen als zoe heeft van harer zijde commende, gheleghen ende streckende in de prochien van Wettre, Melle, Gonteroden, Scellebelle, Calkene ende daer omtrent met al 't ghuendt dat de voornoemde Jan ende zoe te gader binnen huwelicke ghecocht hebben, met allen zijnen toebehoorten, zonder den voornoemden Janne Seys, zijnen hoire oft naercommeren an eenich van den voornoemden percheelen van goedinghen of erven eenich recht t'hebbene voor 't overliden van der voornoemden Amelberghen vanden Aerde oft daer naer in eenegher manieren, ute ghedaen alleenlic dat de voornoemde Jan Seys hebben ende behouden sal up der voors. Amelberghen ende up haere voors. goedinghen de somme van twee ponden gr. 's iaers lijfrenten te zijnen live, die de voornoemde Amelberghe hem ghehouden es te betaelne, te weten 20 s. gr. te Kerssavont in dit jaer LXV eerstcommende [24 december 1465], 20 s. gr. t'Sent Jansmesse anno LXVI daer naer volghende [24 juni 1466] ende also voort, telken Kerssavont [24 december] ende Sent Jansmesse [24 juni] daer naer achter volghende 20 s. gr. gheldende also langhe als de voornoemde Jan d'lijf ter weerelt behouden sal, ende niet langhere, altyds met zulken ghelde etc. Ende heeft de voornoemde Amelberghe beloofd den voors. Janne de voornoemde zijne 2 lb. gr. 's iaers lijfrente te besettene ende versekerne up 't voornoemde haer goet, erve ende rente binnen eenen jare eerstcommende, ende hem daer of te leverne ende doen hebbene wettelicke brieve, zulke alser toebehoren sullen naer de costume van der plaetse daer d'beset gheleghen sal zijn te zijnen coste. Ende toet an der stont dat zoe 't voors. beset vulcommen sal hebben, heeft zoe de voornoemde lijfrente versekert up haer ende up al 't hare. Ende als van den ghereeden ghelde ende sculden van baten die men den voors. Janne ende Amelberghen up den dach van heden t'achter ende sculdich es van pachte, renten, huushueren ende andersins, dat sal de zelve Jan Seys hebben, behouden ende ghebruken te zijnen propren goede ende prouffijte zonder der voors. Amelberghen eenich recht oft deel in t'hebbene in eenegher manieren, maer dies so sal

de selve Jan ghehouden zijn ende heeft ghenomen t'zijn laste te betaelne alle de sculden die hij ende Amelberghe ter date van desen ghesceede t'achter ende sculdich wesen mochten, evenverre dat die al nu te ziere kennesse commen zijn, ende der voors. Amelberghen daer af ontlasten ende quiten jeghen elken. Ende boven desen heeft de voornoemde Jan Seys der voornoemden Amelberghen belooft te ghevene ende te betaelne de somme van 10 lb. gr. boven den 5 lb. gr., die zoe kent ontfaen hebbende, te weten 5 lb. gr. t'alfougste anno LXVI eerstcommende [15 augustus 1466] ende 5 lb. gr. t'alfougste anno LXVII daer naer volghende [15 augustus 1467], emmer eene maend naer elc payment onbegrepen, 't welke hij versekert heeft up hem ende up al 't zijne. Ende als van den andren juweelen, inhaven ende cateylen daer zij te gader huus mede ghehouden hebben, so kent elc van hem beeden daer af zijn heelftsceede daer af t'hemwaerts hebbende.

Item gheviel 't zo dat eenich van hem beeden in toecommenden tijden eenich goed meer vercreghe bij conqueste, ghiften, versteerften of andersins, dat zal elc behouden ende ziere zijden volghen, zonder den andren eenich deel of recht daer an t'hebbene in eenegher manieren.

Up al 't welke de voornoemde Jan ende Amelberghe, zijn wijf, kenden ter presentien van scepenen voornoemt, van allen haren tijdeliken goede wel verheffent, verpaert ende versceeden zijnde up de conditien voorscreven, ende hebben mids dien elc andren generalic ende specialic wel ende wettelic quite ghescolden ende scelden quite, nu ende t'eweliken daghen, sonder d'een den andren ter causen van elcs toegheleiden goede eeneghe moeyte, heesch, ansprake, cost oft last te doene t'eenegher wet, gheestelic noch weerlic, in eenegher manieren, maer dit voors. ghesceedt wel ende dueghdelic te onderhoudene alsoo 't behoort, het en ware dat zij bij der gratien van Gode ende bij consente van elc andren, weder versaemden ende verliefden.

Actum XIIa Novembris anno LXV.

43

Gillis de Hudevettere en Lisbette van Wansele. 1467 – 1468.

43/1

Gillis de Hudevettere en Lisbette van Wansele. Boedelverdeling na scheiding van tafel en bed. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

16 november 1467.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/49 (2), 1467-1468, f° 29 r°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic etca. dat up ende naer 't ghescheet, ghedaen ende overleden ten gheestelicken hove van taflen ende van bedden tusschen Gillis de Hudevettere alias Bonte over een zijde ende Lisbette van Wansele, zijnen wettelicken wive, over andre also dat bleec ten passerne van desen bij den lettren daer af ghepasseert in 't gheestelic hof van Dornicke, so zijn commen etca. de voornoemde Gillis ende Lisbette, kenden ende lijden dat zij, bij tusschen sprekene ende appointementen van zekeren persoonen, van hueren tijdelicken goede verappointiert,

verscheeden ende verdeelt zijn in deser manieren dat elc van hen beeden t'hemwaerts behoudt al zulke juweelen als elc t'hemwaerts hadde.

Voort kent de zelve Gillis ghehadt hebbende d'een heelft van zulken juweelen ende catteylen als der voors. Lisbetten onlancx verstorven zijn bij den overlijdene van Christoffels Wansele, haren broeder.

Bet voort behoudt de voors. Gillis zijn recht in al zulke huusen ende renten ende ooc bilevinghe an zulke erfachtichede als haer bij den voors. Christoffels toecommen ende verstorven es.

Ende boven desen zal de voors. Lisbette betalen Oliviere van Wijchhuus de somme van 2 lb. gr. die de voornoemde Gillis den zelve Olivier t'achter ende sculdich es bij bewijse ende overghevene van Joose den Keysere alias de Kersmakere.

Ende anderssins zal elc van Gillis ende Lisbetten ghelden, betalen ende weeren al zulke scult van commere als elc ghemaect heeft ende sculdich es, ende ontfaen zulke scult van baten als men elken sculdich zijn mach.

Ende mids desen kenden hemlieden de voors. partijen van elc andren wel verscheeden ende verdeelt zijnde, ende hebben beloofd hemlieden an elcx anders goet ende catteylen die hij nu heeft ende die elc naermaels zal moghen hebben, ghecrighen ende conqueren bij versteerften of anderssins, nemmermeer eenichs rechts te vermetene, haelne of heesschene, het en ware dat hemlieden God gracie gave dat zij naermaels, bij consente van elc andren, <weder> verliefden ende vergaderden.

Het zijn boorghen over den voors. Gillis omme 't boven ghescrevene ghescheet te onderhouden ende zijn voorledene scult betaelt te werdene zonder Lisbetten cost Adriaen vander Veere ende Jacop de Vroede, ende elc voor al, ende over der voors. Lisbetten zijn insghelijcx boorghen Willem Wansele ende Jan Neerinc, ende elc voor al.

Actum XVI Novembris anno LXVII°.

43/2

Gillis de Hudevettere alias Bonte verkoopt aan Lisbette Wanseels, zijn echtgenote die 'haer selfs wijf' is (gescheiden – boedelverdeling van 16 november 1467.)

16 november 1468.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/50 (1), 1468-1469, f° 26 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic zij etca. dat Gillis de Hudevettere alias Bonte commen etca., kende dat hij vercocht heeft Lisbetten Wanseels, haers selfs wijf zijnde mids den ghescheede tusschen hem beeden gheschiet ten gheestelicken ende weerlicken hove, al zijn deel ende recht van bilevinghen dat hij heeft ende heesschen zoude moghen an al zulken gront van erven als der zelve Lisbetten toecommen ende verstorven es van Christoffels Wansele, haren broeder, gheleghen binnen Bavechove ende Hulst ende heldere, waer 't zij, ende heeft beloofd ende hem verbonden daer anne nemmermeer eenich recht van bilevinghe of anderssins te heesschene of vermetene in eenegher manieren.

Dese coop es ghedaen omme eene zekere somme van penninghen danof hem de voors. Gillis kende vernocht ende wel betaelt ende scalt haer daer af quite.

Actum XVI Novembris anno LXVIII°.

Everdey van Muzee en Katheline vanden Dale. 1468 – 1471.**44/1**

Everdey van Muzee en Katheline vanden Dale. Patrimoniale onroerende goederen ingebracht door de echtgenote én beperkte gemeenschap van katelen.

26 november 1468.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/50 (1), 1468-1469, f° 29 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Kenlic etc. dat naer 't ghesceedt, ghedaen ende overleden ten spirituelen hove tusschen Everdeye van Muzee over een zijde ende Katheline vanden Dale, zijnen wijve, over andere ende omme, achtervolghende dien, den selven partijen versceeden ende verdeelt te werdene van hueren tijdeliken goede, so hebben daer toe ghedeputeert gheweest eeneghe van scepenen van der Kuere uutten ghemeenen gheselscepe, ende naer 't recoort dat zij overbrocht hebben, so hebben scepenen van der Kuere in Ghend voornoemt daer up gheordineert in der manieren hier naer volghende, te wetene dat

de voors. Katheline te haerwaerts hebben, anverden ende behouden sal al 't goet dat hem beeden toebehoort, mueble ende andere, ende betalen ende weeren al den commere ende last van sculden die zij te zamen ghemaect hebben ende die al nu te harer beeder kennesse commen es t'haren laste alleene, naer den uitwijsene van den gheschriften datter af overghegheven es. Het en ware alleenlic dat de voornoemde Everdey eeneghen commere ghemaect hadde daer af dat zo negheene kennesse ghehadt en hadde ende dien niet helpen maken, die zoude Everdey hebben t'zijnen laste alleene. Ware oec eeneghen commere bij huer verzweghen die zo nochtans van te vooren hadde helpen maken of daer af gheweten, dien sal zo alleene betalen. Dies sal de voornoemde Everdey jaerlijcx heffen ende ontfaen de hielft van 30 s. gr. ts'iaers die de voornoemde Katheline, zijn wijf, jaerlijcx te bijlevinghe houdende es an zekeren grond van erven, toebehoerende haren kinde, ende emmer naer advenant dat den selven gront in pachte ghelden sal. Ende sal de selve Katheline den voornoemden Everdey gheven in stofferinghe omme hem daer mede huus te houdene de weerde van 20 s. gr. binnen XIIIInachte eerstcommende, ende hem boven dien betalen ende overlegghen over zekere verteerde costen die de selve Everdey heeft moeten doen, mids dat zoe hem niet houden en wilde, de somme van 14 s. gr., te wetene 4 s. gr. ghereedt ende 10 s. gr. binnen den vier kersdaghden [25-28 december 1468] oec eerstcommende, ende hem daer af goede zekere doen binnen drie maenden naestcommende.

Actum XXVie van Novembre anno LXVIII.

44/2

Proces tussen Everdey van Musee en Catheline vanden Dale, zijn gescheiden echtgenote (boedelverdeling 26 november 1468), tevens als moeder en voogd van Liefkin Spingoen, zoon van Jan Spingoen (= Spillion), met wie Catheline voorheen gehuwd was. Everdey beklaagt zich over het gebrekkig innen van een vierde van de pachttopbrengsten uit de goedingen van Liefkin Spingoen (= Spillion).

18 april 1471.

A. ORIGINEEL: niet voorhanden.

B. AFSCHRIFT s. XV: Gent, Stadsarchief, 301/51 (1), 1470-1471, f° 88 v°.

NIET UITGEGEVEN.

Up den XVIIIen dach van aprille in 't jaer LXXI naer Paesschen, naer de handelinghe gheweest vor scepenen etc. tusschen Everdey van Musee over een zijde ende Catheline vanden Dale, 's vors. Everdeys wettelic wijf was vor 't ghesceet overleden ten gheesteliken ende weerliken hove tusschen hem beeden ghesciet, over haer ende als moeder ende voocht van Liefkin Spingoen, haren kinde bij Janne Spingoen, haren man was, over ander zijde, ten occoysoene van den vierendeele dat de vors. Everdey heeft, der vors. Cathelinen leven lanc gheduerende, an zekeren pachten, den vors. Liefkin toebehorende, ende dat ter causen van der bilevinghen die zoe haudt an 's vors. Liefkins goedinghen,

appointeerden scepenen voornoemt dat de vors. Everdey heffen sal d'een vierendeel van al zulken penninghen als de pachter van 's vors. Liefkins goedinghen onder hem gheleit ende ghenanteseert heeft t'elcx rechte zonder meer.

Ende omme dieswille dat de vornoemde Everdey hem beclaechde dat hij zijn vors. vierendeel van den pachte niet wel ghecighen en conste van den vors. pachten, so appointeerden scepenen vort dat hij 't selve vierendeel van den pachte zal moghen heessen ende halen an de pachters die 't vors. Liefkins goet in pachte houden, mids den consente bij der vornoemden Cathelinen daer inne ghedaen.

Actum ten daghe vorscreven.